

KENT SOSYOLOJİSİ

KENT SOSYOLOJİSİ

KAVRAM PANOSU

KAVRAM OLARAK KENT SOSYOLOJİSİ

- Kentlerin Kökeni ve Tarihi
- Kent Sosyolojisinden Bahsedebilir Miyiz?
- Çağdaş Kent Sosyolojisi

ÜNİTE
1

KENT KURAMLARI

- Klasik Toplum Kuramında Kentin Yerin Nedir?
- Chicago Okulu: İnsan Ekolojisi Yaklaşımı
- Yeni Kent Sosyolojisi: Ekonomi Politik Yaklaşım

ÜNİTE
2

KÜRESEL KENT KURAMLARI

- Kentleşme Sürecine Yaklaşımlar
- Küresel Kent Oluşumu ve Kavramı
- Küresel Kent Kuramı
- Küresel Kent ve İstanbul

ÜNİTE
3

YEREL YÖNETİM KURAMLARI

- Yerel Yönetim Kuramları
- Yöntem ve Kapsam
- Yerel Yönetim/Devlet Kuramları
- Yerel Yönetimden Yerel Yönetişime
- Yerel Yönetim Kuramlarının Eleştirisi

ÜNİTE
4

GÖÇ KAVRAMI VE KURAMLARI

- Göç Kavramı
- Göçün Tanımı
- Göç Kuramları
- Türkiye'nin Göç Deneyimi

ÜNİTE
5

KENTSEL YOKSULLUK

- Yoksulluk Kavramı
- Yoksulluğun Nedenleri
- Kentsel Yoksulluk
- Türkiye'de Kent Yoksulluğu

ÜNİTE
6

OSMANLI KENTLERİ VE KENTLEŞME

- Osmanlı Şehir Kurma Uygulamaları: Şenlendirme
- Osmanlı Şehirciliğinin İlkeleri
- Osmanlı Kentlerinde Planlama, Büyüme ve Mekânsal Doku
- Osmanlı Kentlerinde Kurumlar ve İşleyiş

ÜNİTE
7

TÜRKİYE'DE TARIMIN DÖNÜŞÜM SÜREÇLERİ

- Tarımsal Üretim Genel Özellikleri
- Tarımsal Üretimde Sosyo-Ekonomik Yapılar
- Türkiye'de Tarımsal Yapılar (I): 1923-1980
- Türkiye Tarımında Neo Liberal Dönem

ÜNİTE
8

TÜRKİYE'NİN KENTLEŞME DENEYİMİ:1923-2000

- Erken Cumhuriyet Dönemi: 1923-1950
- Göç ve Hızlı Kentleşme Dönemi: 1950-1960
- Planlı Kalkınma Dönemi: 1960-1980
- Neoliberal Kentleşme Dönemi: 1980-2000

ÜNİTE
9

GECEKONDU VE TOPLUMSAL İLİŞKİ AĞLARI

- Türkiye'de Kent Çalışmalarını Etkileyen Kuramlar
- Gecekondu Oluşumu ve Dönüşümü
- Akademik Söylemde Gecekondu
- Toplumsal İlişki Ağları

ÜNİTE
10

TÜRKİYE'NİN YEREL YÖNETİM DENEYİMİ

- Osmanlı'dan Kalan Ulus-Devletleşme ve Ulusal Kalkınmacılık Sürecinde Yerel Yönetimler
- Kentsel Çelişkinin Odağı Olarak Yerel Yönetimler
- Kent Yöneticiliğinden Kent İşletmeciliğine

ÜNİTE
11

KENTSEL DÖNÜŞÜM

- Kentsel Dönüşüm ve Kavramsal Tartışma
- Kentsel Dönüşümün Tarihsel Arka Planı
- Kültürel Stratejiler, Soylulaştırma ve Katılım
- Türkiye'de Kentsel Dönüşüm

ÜNİTE
12

Öğretmen Diyor ki! Antik Kent, Polis ve Kent Sakini, Ortaçağ Kenti, Sanayi Şehri, Şikago Okulu, Ekonomi Politik Yaklaşım, sosyal Mekan-sal Yaklaşım, Postmodern Kent kavramlarının işlendiği bu ünite de ay-rıca kentsel uygarlıkların kökeni ve özellikleri, ortaçağ kentinin gelişi-mi, Avrupa’da sanayi şehrinin gelişimi ve özellikleri anlatılmıştır. Konu özeti dikkatle okunduktan sonra sorular yanıtlanmalı ve yanlış verilen yanıtlar için açıklamalar yeniden okunmalıdır.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
3 - 4	1 - 2

Kent sosyolojisine sosyo-mekansal bir bakış, mekansal ve çevresel konuların her zaman sosyal iliş-kilerin bölümü ve parçası olduğu anlamına gelmektedir. Çevre konuları sınıf, cinsiyet, yaşam tarzı, ikti-sat, kültür, siyaset ve eylem planlarının sentezi kentsel bölgelerin gelişiminin esasını oluşturan göster-geler olarak ele alınmalıdır. Bu yaklaşımın özellikle Mark Gottdiner ve Ray Hutcheson tarafından savu-nulmuştur.

KENTSEL UYGARLIKLARIN KÖKENİ

Bir kentsel çevre ya da kentsel yığılma, kentlerin ortaya çıkmasının ve ardından gelen kentleşme sü-reçlerinin sonucudur. Kentleşmenin kökleri 10.000 yıl kadar geri gitmektedir. Erken dönem antik kentler Orta Doğu’da (Mezopotamya, Mısır) yaklaşık M.Ö. 6000 yıl önce, Hindistan’da İndus Vadisi, Çin’de, Gi-rit şehirlerinin Manos Uygarlığı’nda yaklaşık M.Ö. 4000 yıl kadar önce ve Meksika’da yaklaşık 2300 yıl öncesinde bulunabilir. Kent tarihçisi Lewis Mumford, ilk insan yerleşimlerinin “**ölü kentler ya da Tha-natopolis**” olduğunu belirtmiştir.

Şehirlerin bilgi, güç, zenginlik ve kontrol gibi tüm kaynakların toplanma merkezi olmaları onların en önemli ortak yapısal özellikleriydi. Devlet, din, uygarlık, aile ve ülke kavramları “şehir” kavramı ile iç içey-di. **Polis**; (Antik Yunan şehir devleti) özünde bir kentin egemenlik alanıyla tanımlanan bir yönetim şekli-dir. **Civis**; ise kent hayatı ve iyi bir hayat için kentlerde yaşayan kentli yurttaştı. Antik kentlerde tapınak-lar, pazarlar, tiyatrolar, surlar vardır.

Gideon Sjöberg’e göre; antik kentler kendi hinterlandında güç alanlarıydı. Belli bir düzeyde iş bölü-mü ve görevde karmaşık iş ve işlevsel düzenleme özelliği göstermişlerdir.

Atina şehri, tanrıça Athena’yı onurlandırmak için inşa edilmiştir. Temelde bir daire şeklindedir. Dai-renin merkezinde topluluğun ve dünyanın merkezi “agora” vardı. Tüm Atinalı yurttaşlar eşitti. Şehir mer-kezinde toplantı salonu, belediye meclisi ve meclis salonu vardı.

Klasik Roma; askeri gücü simgeliyor ve temsil ediyordu. Şehir merkezine forum denmekteydi. Tatlı su taşıma sistemi ve kamu yolları vardı. Refah temelde sadece elitler ve elit soyundan gelen vatandaş için mevcuttu. Patrici sınıfı, plebler karşısında kalıtsal bir grup olarak Roma’da iktidarı elinde tutuyordu.

Pekin; köle işgücüne dayanan bir kentti. Hayat hükümdarlığın kontrolü altındaydı. Başkenti Man-cu’ydu. Ming Hanedanlığı şehir merkezinin kutsal olduğunu iddia ederek girişe sınırlama getirdi. Böyle-ce “Yasak Şehir” ortaya çıktı. Ayrıca gök cisimlerinin göstergeleri gibi kozmolojik semboller kullanılmıştır.

Gordon Childe; arkeoloji dünyasına iki önemli teori katmıştır: “Neolitik Devrim ve Kentsel Devrim” Kentleşme süreçlerini temelde avcılık ve toplayıcılık yolunu izleyerek gıda üretimine yerleşik grupla-ra dayalı toplumdandı; ticaret ve zanaat üretimine dayalı topluma geçiş olarak açıklamaktadır. Ona göre; kentleşme emeğin uzmanlaşması, toplumsal görevlerin karşılıklı bağımlılığının artması ve farklı işlevle-rin ayrışması aracılığıyla gelişen bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir.

Gordon Childe kentsel devrimi aşağıdaki özelliklerle açıklamıştır:

- Artan nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu
- Emeğin uzmanlaşması: zanaatkâr, tüccar, din adamı vb. uzmanlıkların artması
- Tapınakların artması
- Tapınakların hakimiyetinde kurulan kentsel mekanlar
- Hinterland için gıda üretiminin kontrolü ve artan ürünün depolanması
- Yazının icadı: bilginin işlenmesi için sayısal ve alfabetik belirtme sistemleri vardır.
- Sanatlarının gelişmesi: Sanat, müzik gibi giderek rafine edilmiş kültürel ifade formları olmalıydı.
- Bilimlerin gelişimi: Tahmin, ölçüm ve standardizasyon kayıtları tutmak için gerekliydi.
- Diğer merkezler ile uzun mesafeli ticaret mevcuttu.
- Artık akrabalık yerine aidiyet yaşananlara yere bağlıydı.

Childe için antik kentler “uygarlığın beşiği” olmuştur. Childe’in modeli, avcı ve toplayıcı toplumlar-
dan modern kentsel ekonomilere dayalı olanlara geçiş ile nitelendirilen evrimci anlayış üzerine kurulu-
dur. Diğer yaklaşımlar ise, kentleşmenin mutlaka böyle bir yolu takip etmediğini vurgularlar. Araştırma-
cılar kentlerin Childe’in önerdiği evrimci anlayışın sonucu değil güçlü hükümdarlarının ve onların ticari
başarılarının ürünü olduğunu öne sürerler.

M.S 1000-1700 arası dönemde Hindistan’daki şehirlerin refahı merkezi otoritenin gücünün sonucudur.

ORTAÇAĞ KENTİ

Roma İmparatorluğu’nun sonunda, merkezi otorite azaldı; yetki, otorite parçalandı ve bu toplumsal
ve siyasal düzenin bozulduğu bir dönem oldu. İç ve dış savaşlar dönemin tipik özelliğiydi. Ticaret ve pi-
yasa önemini kaybetti. Henry Pirenne, 10. yüzyıl öncesi tarım medeniyetini tartışırken, bu dönemde orta
sınıf bir nüfus (tüccar ve esnaf) ve toplumsal örgütlenmeye (hukuk, kurum) sahip hiçbir şehrin olma-
dığını iddia etmiştir. Burghlar (kasabalar) duvarla çevrili yerlerdir. Nüfus azdı. Sürekli bir şövalye garni-
zonu, din adamları ve görevlilerden oluşuyordu. Kentin kendisi hiçbir şey üretmiyordu. Onu çevreleyen
yerlerin gelirleri ile yaşıyordu. Kentte yaşayanlar hiçbir ayrıcalığa sahip değildi.

Geç orta çağ döneminde savaşlar azaldı, tüccar bir sınıf ortaya çıktı. Pirenne’ye göre, “erken tüccar-
lar” temelde “vagabond” serserilerdi. Pirenne, profesyonel tüccar bir sınıfın ortaya çıkmasını, köylü-
ler ve hizmetçilerle değil, topraktan kopan bireylerin giderek daha önemli bir sayıya ulaşmasıyla ve gi-
derek özgürleşerek serseriler gibi yaşamalarıyla ilişkilendirmiştir. Yeni kentsel mekanın sakinlerine bur-
gher (kasaba sakini) denmeye başlanmıştır.

Pirenne’ye göre, 11. yüzyıl ve 15. yüzyıl Avrupa’da ticari canlanma dönemidir. Bu canlanmanın ar-
kasında yatan ivme dış ticaret ile bağlantısı olan uzun mesafeli ticarettir. Orta çağda kentlerin gelişimin-
de canlanan ve gelişen ticaretin ortaya çıkardığı orta sınıfın rolü büyüktür. Bu dönemde deniz ticaretin-
de Venedik önemli bir rol oynadı. Pirenne’ye göre ticaret orta sınıfı ortaya çıkarmıştır. Siyasi özerklik ve
yerel öz yönetim iddiaları arasındaki itici güç de bu sınıftır.

Weber’e göre, orta çağda kentin ayırıcı özellikleri, kalelerle çevrilmiş olması, ekonomilerinin ticare-
te ve alışverişe dayanması ve siyasi ve idari özerkliğe sahip olmalarıdır. Weber için, sivil ve demokratik
katılım kentsel gelişim için önemlidir.

1800’LÜ YILLARDA AVRUPA’DA SANAYİ ŞEHRİNİN YÜKSELİŞİ

Kapitalizm, feodal ilişkilerin kırılması sonucunda ortaya çıktı. Teknolojik değişimlerle birlikte sanayi
devrimi büyük şehirlerin sayısında önemli bir artışa yol açmıştır. Ölüm oranları düşmüş, göç oranları art-
mıştır. İş arayan ve emeğini satan nüfus Marx’ın tanımıyla proleterleşmiştir. Hijyen iyileşmiş, gıda üre-
timi artmıştır. **Daunton**, sanayi büyümesinin 18. yy.da İngiltere’de gerçekleşen kentsel büyümenin de-
vamı olduğu görüşünü savunmuştur. 19.yy.da buhar gücüyle çalışan fabrikaların kârı ile kentsel ekono-
milerin ortaya çıktığına dair yaygın görüş daha çok kazanmıştır. Daunton, sanayileşmeye duyulan tale-
bin arkasında ev pazarının olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre geleneksel kontrollerin dışında kalan
bu kentler Orta çağ’ın özgür ve özerk kentleriydi. Sanayi kentleri 18.yy.ın ulus devletlerindeki endüstri-
yel kapitalizmle ortaya çıkmıştır. Şehirler bu sürecin merkezleri haline geldi ve aynı zamanda fabrikala-
rın kurulduğu merkezler oldular. Bankacılık, toptan satış ve ticaret, iletişim ve ulaşım ağları gibi kentsel
fonksiyonlar üretimi olduğu kadar emek gücünü sağlama sürecini de etkilemiştir.

Engels 1844 yılında İngiltere’de kapitalist kentlerin toplumsal ve mekansal düzeyde eşitsizlik ürettiğini ortaya koymaktadır. Kentleşme sürecinde Engels, yoksulların hijyenden, gıdadan, giyimden yoksun olduğunu söyler. Sadakaya bağımlı binlerce evsizden bahseder. Zengin ve yoksulların kentsel mekanlarda ayrışmasının tezahürünü “eşsiz gelişme” olarak adlandırır.

KENT SOSYOLOJİSİNDEN BAHSEDEBİLİR MİYİZ?

Durkheim için şehir “ahlaki uyumun dağılması”, Weber için “hesaplayıcı rasyonelliğin, akılcılığın büyümesi”, Marks için ise “kapitalist üretimin gelişimi”dir.

Tönnies, sanayileşme / kentleşme dönemini yüz yüze iletişimin sosyal yaşamı belirlediği **topluluk-tan**, zayıflamış sosyal bağlara ve düzenlemelere sahip olmakla karakterize edilen **toplum**’a bir geçiş olarak açıklamıştır.

Georg Simmel kentleşmenin kültürel boyutları üzerinde yoğunlaşmıştır ve kentsel yaşamın nasıl bireysel bilinç dönüşümlerine yol açtığını ele almıştır. Ona göre modern yaşamın en büyük sorunları bireylerin kendi özerklikleri ve bireyselliklerini kendi ellerinde tutma iddiasından kaynaklanmaktadır.

Robert E Park, şehrin farklı yerleri arasındaki karşılıklı bağımlılığı göstermek için “**yaşam ağı**” kavramını kullanmıştır. Doğal alanlara dayanan bu varsayımlar simbiyotik ilişkileri vurgulayarak tespit edilebilir.

Park’ın doğal ve kentsel çevre arasında kurduğu temel benzerlik bir tür Sosyal Darwinizm’in temelini oluşturmuştur. Roderick Mc Kenzie var oluş mücadelesinin temelinde konum veya mevkiye dayandığını öne sürmüştür. Mekansal konum ancak ekonomik rekabet ve hayatta kalma mücadelesine dayanmaktadır.

Ernest Burgess coğrafi temelli keşfin savunucularından biri olmuş ve şehir içindeki arazi kullanımını genişleyen boyutunu açıklamak için “eşmerkezli / özekdeş daireler kuramı”nı geliştirdi. Farklı kentleşme arazi kullanımının düzenli bir model takip ettiğini savundu.

Kuramdaki eşmerkezli bölgeler şunlardır:

- > *Merkezi iş ve ticaret bölgesi*
- > *Hem konut hem de iş alanlarının yer aldığı karma alanlar*
- > *Alt sınıf yerleşim alanları*
- > *Orta sınıf konut alanları*
- > *Abonman toplu ulaşım kartı olanların yaşadığı Banliyo bölgesi*

Burgesse’e göre şehir, içten dışa doğru genişler.

Burgess’in eşmerkezli / özekdeş bölge modeli Kuzey Amerika bağlamında etnik niteliklere odaklanmış olması açısından eleştirilmiştir.

Kentsel Ekoloji, sosyal organizasyon dağınıklığı, kuramları ve yapısal işlevselcilik hakkında çeşitli varsayımları, birbirine bağlı sosyal sistemlerin etkileşimini vurgulayarak paylaşmışlardır. Şikago Okulu’nu oluşturan bilim insanları, yaptıkları araştırmalarda asıl anlamak istedikleri kentsel kültüre alışma, bütünleşme veya dağılma hususlarıdır. Bu yaklaşımın ana fikri, kent çevresinin yeni gelenler için önemli ölçüde farklı olmasıdır. Göçmenler hızlı uyum sağlamak zorundadırlar ve bu süreç genellikle travmatik deneyimler üretir. Park kendi analizinde “marjinal insan” kavramını geliştirdi. Marjinal insan iki farklı kültürün içinde yaşamak zorunda olan kişidir. Bu kişilik tipi genellikle yabancının rolünü almak zorunda kalır.

Kentsel toplumsal normların ortaya çıkması; nüfusun büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojenliğinin bir sonucu olarak görülmüştür. Bu üç değişken Louis Wirth’ün “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme” adlı ilham verici çalışmasının temelini oluşturmuştur. **Kentleşme** kavramını ortaya atmıştır. Bu kavramla kentsel yaşamın farklı, ayırt edilebilir durumunu vurgulamak istemiştir.

Kentsel yaşam aynı zamanda ırk, etnik köken ve sosyal statü bakımından farklı olmak zorunda olan görece büyük ve yoğun yaşayan nüfusu gerektirmektedir. Nüfus ne kadar büyükse, çeşitlilik ve uzmanlaşma düzeyi o derece yüksek olacaktır. Bu da anomie veya dağılmaya yol açabilir. Fakat aynı zamanda da özgürleştirici olabilir. Nüfus yoğunluğu, sosyal gruplar ve bireyler arasındaki rekabeti artırırken diğer yandan diğerleri ile yakın yaşamdan kaynaklanan bir hoşgörüyü de yol açabilir.

II. Dünya savaşından sonra Eshrev Shevky ve Wendell Bell “Sosyal Alan Analizi” yönetim şehirlerdeki alanların, nüfusların sosyal özellikleri temel alınarak sıralanmış ve böylece sosyal sınıf ve etnik grupların haritaları üretilmiştir.

ÇAĞDAŞ KENT SOSYOLOJİSİ - EKONOMİ POLİTİK YAKLAŞIM

Henri Lefebvre, kent sosyolojisine Marksist bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu bakış açısı ile Lefebvre; sermaye yatırımı, kâr, kira ve sınıfsal sömürü gibi kavramların kentsel sosyoloji alanına nasıl dahil edilebileceğini göstermiştir. Sermayenin devreleri fikrini ortaya atarak, gayrimenkul yatırım sermayesinin ikinci bir devre olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu fikre göre kâr için gayrimenkul piyasasında satılan araziye yatırım ve daha sonra elde edilen kârla tekrar araziye yatırım yapılır. Sermayenin birincil devresi kısaca para yatırımı, işçi alımı, ürünlerin üretimi, ürünlerin satışı ve yeniden kâr olarak tanımlanabilir.

Lefebvre’ye göre, sosyal faaliyetler ve etkileşim ve mekan birbirine bağlıdır. Sosyal etkileşimler için mekan kullanılır ve bu etkileşimler aynı zamanda mekan üretir. Mekanlar farklı sosyal sistemlerde farklı biçimler alır.

Devlet ve yatırımcıların kâr için dikkate aldıkları mekanı “soyut mekan” olarak kavramsallaştırır. Gündelik hayatta kullanılan mekanı “sosyal mekan” olarak isimlendirir. Bu iki mekan arasındaki çatışmanın sınıf çatışmasına benzer şekilde kapitalist toplumda temel olduğunu savunmuştur. Lefebvre, algılanan, kavranan, yaşanan toplumsal pratikleri birbirinden ayırır. Algılanan pratikler, uygulamalar şehir üretim ve yeniden üretimini gerektirir. Kavranan şehrin temsilini ifade eder ve yaşanan ise kentin fenomenolojik (bilinçli olarak deneyimlenen) temsilidir.

Lefebvre için, Batı dünyasında kapitalizmin egemenliği ile toplumsal parçalanma; homojenleşme ve hiyerarşileşme ile belirlenen soyut mekan üretimi arasında paralellik vardır.

1970’ler önemli değişiklikler ve mevcut ekolojik bakış açısına bir eleştiri getirmiştir. Kentsel siyasal iktisat, yeni kent sosyolojisi olmuştur. Güç, iktidar, kaynak ve egemenlik kavramları kentsel analizde kullanılmaya başlanmıştır.

Yeni kent sosyolojisinin önemli iddiaları şöyle özetlenebilir:

- *Şehirler belli bir tarihsel bağlamda ekonomik, siyasi ve sosyal ortamların parçaları olarak kabul edilir. Şehir, kaynakları ve yatırımları kontrol eden güçlü karar vericiler tarafından yönetilir ve şekillendirilir.*
- *Kaynak dağıtımı üzerine çatışmalar kentsel mekan ve kentsel yaşamı şekillendirir.*
- *Hükümetler kentsel dokuların oluşmasında büyük öneme sahiptir, insanların nerede yaşayacağı, işletmeler ve rekreasyon alanları gibi alanların nerede yer alacağı hakkındaki karar alma süreçlerinde öncü bir rol üstlenmişlerdir.*
- *Ekonomik yeniden yapılanma yerel toplulukları etkileyen önemli bir faktördür. Ekonominin küreselleşmesi daha çok firmaların az ama daha büyük alanlarla birleşmesine yol açar.*

Manuel Castells, kente ilişkin asıl sorulması gereken en önemli sorunun “Kentseli ne üretti?” sorusu olduğunu söyler. Kentsel ekolojistler tarafından çoğunlukla kullanılan “kentileşme” kavramının aslında bir mit olduğunu savunmuştur.

Ekonomi politik perspektifinin bir başka temsilcisi ise David Harvey’dir. Sermayeye emeğin tahakkümünün kâr yarattığını Marksist bir bakış açısıyla savunmuştur. Harvey için, kentsellik, tıpkı bir endüstriyel ürün gibi üretilen kentsel mekânın değişim ve tüketim değerini belirleyen en önemli fiziksel ve sosyal ortamdır. Bu nedenle, bu çevrenin üretim yolu “sermaye birikim sürecinin” bir parçası haline gelir.

John Logon ve Harvey Molotch, siyaset ve ekonominin şehirlerin şekillenmesindeki etkileşimini tartışır. Şehirler seçkinler tarafından kontrol edilen “büyüme makineleri”dir. Bu seçkinler kendi işlerinin kârını gözeterek kentlerin büyüme hedefli stratejilerine, eylem planlarına destek olurlar.

Ekonomi politik yaklaşımı; ekonomik dönüşümlerin kent dokusunu nasıl etkilediğini; kamu politikalarının kentsel alanları ve bölgeleri nasıl analiz edeceğini; kentsel mahallelerde yapılan yatırımların niteliğini; kentsel sosyal grupları ve değişim için iddiaları analiz etmeye ve açıklamaya çalışmaktadır.

Sosyo-mekansal perspektifin temsilcilerinden Gottdiener, gayrimenkul yatırımcıları ve yerel yönetimler şehirlerin değişiminde önemli olduğunu savunmuştur. Bu yaklaşımlar “dünya şehri” kavramını öneren John Friedmann tarafından vurgulanmıştır.

Küresel kent kavramını ortaya atan ve küresel kent sıralamasında ilk beşi New York, Londra, Tokyo, Paris, Hong Kong’u sayan Saskia Sassen, aşağıdaki şu iddiaları vurgular;

- *Küresel kentler TNC (Ulus aşırı şirketler) in yoğunlaştığı küresel merkezlerdir. Yani dünya ekonomisinin komuta noktalarıdır.*
- *Finansal sektöründe özelleşmiş hizmetler için önemli yerlerdir.*
- *Üretim ağırlıklı endüstri ve yeniliklerin üretildiği alanlardır.*
- *Ürünler ve yenilikler için en önemli pazarlardır.*
- *Bankaların ve şirketlerin kümeleşerek güçlendiği merkezlerdir.*
- *Küresel kentler, aynı zamanda küresel düzeyde ulaşım ve iletişim merkezleridir.*

Manuel Castells, küresel ekonominin birbirine bağlı akışlar ve düğümlerin mantığına bağlı bir ağ toplumu kavramını ortaya atmıştır. Bu çerçevede küresel kentler artık ulus ötesi şirketlerin merkezi olarak değil, akış mekanları olarak tanımlanmaktadır.

POSTMODERN KENTİ KURAMSALLAŞTIRMAK

Postmodern kent üzerine tartışmalar sık sık “Los Angeles Okulu” ile bağlantılıdır. Edward Soja bu yaklaşımın en bilindik temsilcisidir. Soja, Lefebvre’nin mekanın üretimi konusunda geliştirdiği fikirlere dayanır.

“Postmetropolis” adlı çalışmasında Postmodern şehirdeki kentsel dönüşümün altı sürecini Los Angeles kentinin oluşumu üzerinde şöyle açıklar:

- *Bölgesel kent;*
- *Yeniden yapılandırılan kentsel siyasal iktisat sürecinde daha esnek üretim biçimiyle post fordist sanayi metropolünün oluşumu;*
- *Kültür, sermaye ve emeğin küreselleştiği bir dünya kenti oluşumu;*
- *Toplumsal kutuplaşmanın arttığı, sosyal mekansal eşitsizliğin açıkça görünür olduğu çifte kent;*
- *Son derece kontrollü ve güçlendirilmiş alanlarda kapalı toplulukların yaşadığı carceral kent;*
- *Gerçek dünyanın simülasyonları ile kentsel yaşam deneyimimizi etkileyen hiper-gerçek ve taklit mekanlardan oluşan sanal imgesi*

Kent sosyolojisinde insan ekolojisi ve kentsel siyasal iktisat birbiriyle yarışan iki paradigmadır. İnsan ekolojisi, sosyal-mekansal süreçlerin belirleyici olduğunu açıklayan bir yaklaşımın ötesine geçmez iken; siyasal iktisat paradigması sınıf ve sermayenin rolünü kentsel analize dahil eder. Ancak kentsel siyasal iktisat yaklaşımı, kültürün rolünü ekonomik analize hapsederek ihmal eder. Bu yaklaşımlarda önemli olan, kentsel mekanın hangi süreçlerde ortaya çıktığıdır. Ancak bunlar, toplumsal aktiviteler ve mekanın üretilmesindeki ilişkiyi yansıtmamaktadır. Daha ileri bir eleştiri ise, her iki yaklaşımda da devletin rolünün yeterince dikkate alınmamış olması ile ilgilidir.

Kentsel toplumsal hareketlere dair açıklamalar, “yeni toplumsal hareketler” çerçevesinde “kimlik”, “yaşam kalitesi”, “yurttaşlık”, “yurttaş sorumluluğu” üzerine yoğunlaşmıştır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Erken dönem antik kentler, Orta Doğu'da yaklaşık olarak ne zaman kurulmuştur?

- A) MÖ 1000 yıl önce
- B) MÖ 1500 yıl önce
- C) MÖ 2000 yıl önce
- D) MÖ 2300 yıl önce
- E) MÖ 6000 yıl önce

AÇIKLAMA

Erken dönem Antik kentler Orta Doğu'da (Mezopotamya, Mısır) yaklaşık M.Ö. 6000 yıl önce, Hindistan'da İndus Vadisi, Çin'de, Girit şehirlerinin Mino Uygarlığı'nda yaklaşık MÖ 4000 yıl kadar önce ve Meksika'da yaklaşık 2300 yıl öncesinde bulunabilir (Light 1983). Bu yerleşkedeki nüfus görece günümüz standartlarına göre az olsada Mohenjo-Daro, İndus Vadisi'nde yaşayanların nüfusu 20.000'e yaklaşmıştır. Kent tarihçisi Lewis Mumford, ilk insan yerleşimlerinin "ölü kentleri ya da Thanatopolis" olduğunu belirtmiştir.

YANIT: E

2. Aşağıdaki kent tarihçilerinden hangisi ilk insan yerleşiminin "ölü kentleri ya da Thanatopolis" olduğunu belirtmiştir?

- A) Mark Gottdiener
- B) Lewis Mumford
- C) Ray Hutchison
- D) Gordon Childe
- E) Robert E. Park

AÇIKLAMA

Kent tarihçisi Lewis Mumford ilk insan yerleşiminin "ölü kentleri ya da Thanatopolis" olduğunu belirtmiştir.

YANIT: B

3. Aşağıdakilerden hangisi antik kentlerin merkezi komuta şehirlerinden biri değildir?

- A) Babil
- B) Atina
- C) Roma
- D) Kore
- E) Mexico City

AÇIKLAMA

Antik kentler iyi tanımlanmış politik imparatorluklar içinde kilit noktalar olarak tarihte yer aldılar. Babil, Atina, Roma, Mexico City, Pekin vb. gibi merkezi komuta şehirleri vardı. Diğer şehirler, kara veya su yolları aracılığıyla merkeze bağlıydı. Şehirlerin bilgi, güç, zenginlik ve kontrol gibi tüm kaynakların toplama merkezi olmaları onların en önemli ortak yapısal özellikleriydi.

YANIT: D

ÇIKMIŞ SORU

2016-ARA SINAV

4. Antik Yunan Şehir devletlerine ne ad verilir?

- A) Agora
- B) Polis
- C) Civis
- D) Yasak
- E) Forum

AÇIKLAMA

Polis (Antik Yunan şehir Devleti) özünde bir kentin egemenlik alanıyla tanımlanan bir yönetim şeklidir.

YANIT: B

5. Civis nedir?

- A) Kent sakini
- B) Köylü
- C) Kasabalı
- D) Vatandaş
- E) Elit kişi

AÇIKLAMA

Civis (kent sakini) "kent hayatı" ve "iyi bir hayat için kentlerde yaşayan kentli yurttaşdır. Antik kentler ibadet amaçlı tapınaklar, ticaret amaçlı pazar meydanları ve eğlence amaçlı tiyatrolardan oluşan kamusal mekanlarla tanımlanabilir. Ayrıca, antik kentler içi kalenin etrafını saran surlarla çevrelenmiştir.

YANIT: A

6. Klasik Roma'da şehir merkezine ne ad verilirirdi?

- A) Agora B) Civis
C) Forum D) Hinderland
E) Polis

AÇIKLAMA

Cumhuriyetçi fikirler antik Yunanistan'dan ödünç alınmıştı. Şehir merkezine forum denmekteydi. Yükleyiş Dönemi'nde, bir milyondan fazla sakin Roma'da yaşıyordu. Roma'da bir tatlı su taşıma sistemi ve kamu yolları geliştirilmişti. Yine de yoksul ve zengin mahalleler arasındaki kutuplaşma fark edilir ölçüdedir. Merkezin dışında kalan yerleşim bölgeleri sosyal sınıflara göre bölünmüştür.

YANIT: C

7. Aşağıdakilerden hangisi Gordon Child'e göre "kentsel devrim"i açıklamaz?

- A) Tapınakların hakimiyetinde kurulan kentsel mekanlar
B) Hinterland için gıda üretiminin kontrolü ve artı ürünün depolanması
C) Bilimlerin gelişimi
D) Diğer merkezler ile uzun mesafeli ticaret
E) Avcılık ve toplayıcılığın gelişimi

AÇIKLAMA

Gordon Child'e "kentsel devrim"i aşağıdaki özelliklerle açıklamıştır:

- Artan nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu
- Emeğin uzmanlaşması: Zanaatkar, tüccar, din adamı gibi uzmanlıkların artması
- Tapınakların hakimiyetinde kurulan kentsel mekanlar
- Hinterland için gıda üretiminin kontrolü ve artı ürünün depolanması. Toplum üzerinde mutlak kontrole sahip bir egemen sınıf vardır. Rahip, askeri liderler ve yetkililer egemen sınıfın yönetici sınıfını oluştururlar.
- Yazının icadı: Bilginin işlenmesi için sayısal ve alfabetik belirtme sistemleri vardır.
- Sanatlarının gelişmesi: Sanatın müzik gibi giderek rafine edilmiş kültürel ifade formları olmalıydı.
- Bilimlerin gelişimi: Tahmin, ölçüm ve standartizasyon kayıtları (örneğin vergi) tutmak için gerekliydi.
- Diğer merkezler ile uzun mesafeli ticaret mevcuttu.
- Aidiyet akrabalık yerine yaşanan yere bağlıydı.

YANIT: E

8. Aşağıdakilerden hangisi Friedrich Engels'e göre zengin ve yoksulların kentsel mekanlarda ayrışmasının tezahürü olarak adlandırılır?

- A) Eşitsiz gelişme
B) Sosyal düzen
C) Gelir dengesi
D) Sosyalizm
E) Kapitalizm

AÇIKLAMA

Manchester'ı çalışarak, kapitalizm'e bağladığı zengin ve yoksulun katı ayrışmasını gözlemlemiştir. Zengin ve yoksulların kentsel mekanlarda ayrışmasının tezahürünü "eşitsiz gelişme" (uneven development) olarak adlandırır.

YANIT: A

9. Durkheim için şehir ne anlama gelir?

- A) Hesaplayıcı rasyonelliğin büyümesi
B) Akılcılığın büyümesi
C) Kapitalist üretimin gelişmesi
D) Ahlaki uyumun dağılması
E) Serbest bırakılan yıkıcı güçler

AÇIKLAMA

Durkheim için şehir "ahlaki uyumun dağılması", Weber için "hesaplayıcı rasyonelliğin-akılcılığın büyümesi", Marx için ise "kapitalist üretimin gelişimi"dir.

YANIT: D

10. Aşağıdakilerden hangisi şehrin farklı yerleri arasında karşılıklı bağımlılığı (ortak yaşam) göstermek için "yaşam ağı" kavramını kullanmıştır?

- A) Friedrich Engels
- B) Ernest Burgess
- C) Robert E. Park
- D) Roderick McKenzie
- E) Georg Simmel

AÇIKLAMA

Karmaşık sosyal yapılar bir eko-sisteme benzeyen ve olgunluğa doğru ilerleme halinde olan dinamik süreçlerin toplumsal ağları olarak görüldü. Park, şehrin farklı yerleri arasındaki karşılıklı bağımlılığı (veya symbiosis, ortak yaşam) göstermek için "yaşam ağı" kavramını kullanmıştır.

YANIT: C

11. Aşağıdakilerden hangisi küresel kentleri ulus ötesi şirketlerin merkezi olarak değil, akış mekanları olarak tanımlamaktadır?

- A) David Harvey
- B) John Logan
- C) Manuel Castells
- D) Harvey Molotch
- E) Louis Wirth

AÇIKLAMA

Manuel Castells, küresel ekonominin birbirine bağlı akışlar (flow) ve düğümlerin (node) mantığına bağlı bir ağ toplumu (network society) kavramını ortaya atmıştır. Bu çerçevede, küresel kentler artık ulus ötesi şirketlerin merkezi olarak değil, akış mekanları (spaces of flows) olarak tanımlanmaktadır.

YANIT: C

12. Aşağıdakilerden hangisi Saskia Sassen'in küresel kent ile ilgili iddialarından biri değildir?

- A) Bilgi, medya, eğlence ve yayın merkezidirler.
- B) Küresel düzeyde ulaşım ve iletişim merkezidir.
- C) Uzun vadeli yatırımlar için cazibe merkezidir.
- D) Finans sektöründe özelleşmiş hizmetler için önemli yerlerdir.
- E) Ulus ötesi şirketlerin merkezidir.

AÇIKLAMA

Sassen aşağıdaki şu iddiaları vurguladı.

- Küresel kentler TNC (Transnational Corporations / Ulus - Aşırı Şirketler)'in yoğunlaştığı küresel merkezlerdir. Dolayısıyla küresel kentler, dünya ekonomisinin komuta noktalarıdır.
- Finans sektöründe özelleşmiş hizmetler için önemli yerlerdir.
- Üretim ağırlıklı endüstri ve yeniliklerin üretildiği alanlardır.
- Ürünler ve yenilikler için en önemli pazarlardır.
- Bankaların ve şirketlerin kümeleşerek güçlendiği merkezlerdir.
- Küresel kent, emeğin küresel iş bölümünde özel bir yer tutar ve böylece "geleneksel" siyasi, dini, idari merkezlerden farklılaşır.
- Küresel kentler, aynı zamanda küresel düzeyde ulaşım ve iletişim merkezleridir.
- Bilgi, medya, eğlence ve yayın merkezleridir.
- Küresel kentler, uzun vadeli yatırımlar için cazibe merkezleridir.

YANIT: E

13. Gordon Child'e göre aşağıdakilerden hangisi kentsel devrimin özelliklerinden biridir?

- A) Yazının icadı
- B) Kısa mesafeli ticaretin varlığı
- C) Nüfusun azalması
- D) Akrabalık ilişkilerinin güçlenmesi
- E) Ölüm oranlarının artması

AÇIKLAMA

Gordon Childe kentsel devrimi şu özelliklerle açıklamıştır: Artan nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu, emeğin uzmanlaşması, tapınakların hakimiyetinde kurulan kentsel mekanlar, hinterland için gıda üretiminin kontrolü ve depolanması, yazının icadı, sanatların gelişmesi, bilimlerin gelişimi, diğer merkezlerle ilgili uzun mesafeli ticaret mevcut, aidiyet akrabalık yerine yaşanılan yere bağlı.

YANIT: A

14. Pekin şehrinde ming hanedanlığı şehir merkezinin kutsal olduğunu iddia ederek şehre girişe kısıtlama getirmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu durum sonucunda ortaya çıkmıştır?

- A) Özgürlük
- B) Vize
- C) Dinde yükseliş
- D) Yasak şehir
- E) Savaş

AÇIKLAMA

Pekin'de hayat hükümdarlığın kontrolü altındaydı. Manço imparatorluğun başkentiydi. Ming Hanedanlığı şehir merkezinin kutsal olduğunu iddia ederek girişe sınırlama getirdi. Böylece yasak şehir ortaya çıktı.

YANIT: D

15. **Aşağıdakilerden hangisi Avrupa'da ortaçağ kentlerinin analizi için doğru değildir?**

- A) Roma İmparatorluğu'nun sonunda merkezi otorite azaldı
- B) Korunma için ihtiyaç arttı
- C) İç-dış savaşlar dönemin tipik bir özelliğiydi
- D) Ticaret ve piyasa ilişkileri önem kazandı
- E) Kasabalar şövalye garnizonu din adamları ve görevlilerden oluşuyordu

AÇIKLAMA

Toplumsal ve siyasal düzenin bozulduğu bir dönem oldu. İç-dış savaşlar arttı. Korunmaya ihtiyaç arttı. Ticaret ve piyasa ilişkileri önem kaybetti. Bu şehirler temelde idari merkezler ve kalelerdi.

YANIT: D

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI

1. **Şehir kurmayı modern yaşam, özel bir dizi sosyal ilişkilerle bağlantılı "kentsel devrim" in bir parçası olarak değerlendiren kişi aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Mark Gottdiener
- B) Lewis Mumford
- C) Ray Hutchison
- D) Gordon Childe
- E) Robert E. Park

2. **Aşağıdakilerden hangisi "Metropol ve Zihinsel Yaşam" makalesiyle sosyolojinin gelişmesine katkıda bulunan kişidir?**

- A) Ferdinand Tönnies
- B) Friedrich Engels
- C) Ernest Burgess
- D) Roderick McKenzie
- E) Georg Simmel

3. **Aşağıdakilerden hangisi nüfusun büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojenliğinin bir sonucu olarak "Bir Yaşam Biçimi Olarak Şehirçilik" adlı ilham verici çalışmanın temelini oluşturmuştur?**

- A) Louis Wirth
- B) Eshrev Shevki
- C) Wendell Bell
- D) Claude Fischer
- E) Chauncey Haris

4. **Aşağıdakilerden hangisi kent sosyolojisine Marksist açıdan bakıp, sermaye yatırımı, kâr, kira ve sınıfsal sömür gibi kavramların kentsel sosyoloji alanına nasıl dahil edilebileceğini göstermiştir?**

- A) Eshrev Shevki ve Wendell Bell
- B) Louis Wirth
- C) Claude Fischer
- D) Chauncey Haris
- E) Henry Lefebvre

5. Aşağıdakilerden hangisi şehirleri, seçkinler tarafından kontrol edilen "büyüme makineleri" olarak açıklar?

- A) John Logan ve Harvey Molotch
- B) David Harvey
- C) Manuel Castells
- D) Louis Wirth
- E) Henry Lefebvre

6. Aşağıdakilerden hangisi mekan ve toplum arasındaki ilişki hakkında araştırmalar yapan ve postmodern kent kavramsallaştırmasında etkili olan düşünürdür?

- A) Edward Soja
- B) Louis Wirth
- C) Claude Fischer
- D) Henry Lefebvre
- E) Chauncey Haris

7. Ortaçağda kentlerin ayırıcı özelliklerini; kentlerin kalelerle çevrilmiş olması, ekonomilerinin ticarete ve alışverişe dayanması ve siyasi ve idari özerkliğe sahip olmaları şeklinde açıklayan düşünür kimdir?

- A) Lewis Mumford
- B) Gideon Sjoberg
- C) V. Gordon Child
- D) Max Weber
- E) Henry Pirenne

8. Mekansal ve çevresel konuların her zaman sosyal ilişkilerin bölümü ve parçası olduğu anlamına geldiğini savunan yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Postmodern yaklaşım
- B) Sosyo-mekansal yaklaşım
- C) Kentsel yabancılaşma yaklaşımı
- D) Toplumsal eylem yaklaşımı
- E) Kesişen fırsatlar yaklaşımı

9. Aşağıdaki özelliklerden hangisi klasik Roma şehrine aittir?

- A) Athena'yı onurlandırmak için inşa edilmiştir.
- B) Merkezinde Agora vardır.
- C) Ücretli emeği üreten küçük esnaf/zanaatkar sınıfı yoktur.
- D) Mançu imparatorluğun başkentiydi.
- E) Ming Hanedanlığı şehir merkezinin kutsal olduğunu iddia etti.

10. I. Asya
II. Yakın Doğu
III. Latin Amerika

Orta çağ Avrupası'nda kentleşme düzeyi gerilerken yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri zenginleşmiştir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) II ve III
- D) Yalnız II
- E) I, II ve III

11. Childe için uygarlığın beşiği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Antik kentler
- B) Mançu
- C) Babil
- D) Polis
- E) Civas

12. Aşağıdakilerden hangisi Burgess'in belirlediği eşmerkezli/özekdeş bölgelerden biri değildir?

- A) Merkezi iş ve ticaret bölgesi
- B) Hem konut hem de iş alanlarının yer aldığı karma alanlar
- C) Alt sınıf yerleşim alanları
- D) Abonman toplu ulaşım kartı olanların yaşadığı Banliyö bölgesi
- E) Eğlence bölgesi

13. Aşağıdakilerden hangisi küresel kent sıralamasında ilk beş içinde yer almaz?

- A) New York
- B) Londra
- C) Tokyo
- D) Paris
- E) Pekin

14. Kentsel çevre ya da kentsel yığılma aşağıdakilerden hangisinin sonucudur?

- A) Nüfusun artışı
- B) Ekonominin iyileşmesi
- C) Demokratikleşme
- D) Kentleşme
- E) Tarımın bitmesi

15. Klasik Roma iktidarını elinde tutan sınıf aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Pilebler sınıfı
- B) Patrici sınıfı
- C) Mançu sınıfı
- D) Ming sınıfı
- E) Cavisler sınıfı

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. D Gordon Childe, şehir kurmayı modern yaşam, özel bir dizi sosyal ilişkilerle bağlantılı "kentsel devrim" in bir parçası olarak değerlendirir.
2. E Georg Simmel (1858-1918) kent sosyolojisi tartışmalarına önemli katkıda bulunmuştur. Kentleşmenin kültürel boyutları üzerinde yoğunlaşmıştır ve kentsel yaşamın nasıl bireysel bilinç dönüşümlerine yol açtığını ele almıştır. Simmel "Metropolis ve Zihinsel Yaşam" adlı makalesinde, modern yaşamın en büyük sorunlarının bireylerin kendi özerklik ve bireyselliklerini kendi ellerinde tutma iddiasından kaynaklandığını savunmuştur.
3. A Kentin doğası, doğal dünyanın bir parçası olarak görülürken, kararlı ve öngörülebilir değişiklikler nüfus artışına bağlı olarak açıklanmış; kentsel arazi kullanımını farklı işlevlerin mekânsal ayırımında, şehir merkezine olan ilişkiden ve toprak değerlerinden etkilenmiştir. Diğer yandan ortaya çıkan yerleşim desenleri mekan için farklı sosyal gruplar arasındaki rekabeti ırksal ve etnik gruplar arasında uyum insanının doğal çevreye adaptasyonunun sonucu olarak görüyordu. Kentsel, toplumsal normların ortaya çıkması nüfusun büyüklüğü, yoğunluğu ve heterojenliğin bir sonucu olarak görülmüştür. Bu üç değişken Louis Wirth'un (1948) "Bir Yaşam Biçimi Olarak şehircilik" adlı ilham verici çalışmasının temelini oluşturmuştur. Kentleşmeden (kentsel büyüme süreci) ayırt ettiği şehircilik kavramını ortaya atmıştır.
4. E Henri Lefebvre 1960 ve 1970'li yıllardaki yazılarında kent sosyolojisine Marksist bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu bakış açısı ile Lefebvre; sermaye yatırımı, kâr, kira ve sınıfsal sömürü gibi kavramların kentsel sosyoloji alanına nasıl dahil edilebileceğini göstermiştir.

5. **A** John Logan ve Harvey Molotch (1987) da siyaset ve ekonominin şehirlerin şekillenmesindeki etkileşimlerini tartışır. Şehirler, seçkinler tarafından kontrol edilen “büyüme makineleri”dir. Bu seçkinler kendi işlerinin kârını gözeterek kentlerin büyüme hedefli stratejilerine/eylem planlarına destek olurlar.
6. **A** Mekan ve toplum arasındaki ilişki hakkında araştırmalar yapan ve postmodern kent kavramsallaştırmasında etkili olan düşünür Edward Soja’dır.
7. **D** Weber’e göre, ortaçağda kentin ayırıcı özellikleri kalelerle çevrilmiş olması, ekonomilerinin ticarete ve alışverişe dayanması ve siyasi ve idari özerkliğe sahip olmalarıdır. Weber için sivil ve demokratik katılım kentsel gelişim için önemlidir.
8. **B** Kent sosyolojisine sosyo-mekansal bir bakış mekansal ve çevresel konuların her zaman sosyal ilişkilerin bölümü ve parçası olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla çevre konuları sınıf, cinsiyet, yaşam tarzı, iktisat, kültür, siyaset ve eylem planının sentezi kentsel bölgelerin gelişiminin esasını oluşturan göstergeler olarak ele alınmalıdır.
9. **C** Athena’yı onurlandırmak için inşa edilmiş olmak ve merkezinde Agora olması Özellikleri Atina’ya, Mançu’nun imparatorluğun başkenti olması, Ming Hanedanlığı’nın şehir merkezinin kutsal olduğunu iddia etmesi Pekin’e ait özelliklerdir.
10. **E** Kentleşme MÖ 1000 ile MS 500 arasında bir düşüş yaşadı. Merkezi otoriterler gücünü kaybettiği için o dönem ki kentlerin kendilerini savunma ihtiyacı doğmuştur. Orta çağda Avrupa’da kentleşme düzeyi gerilerken Asya, Yakın Doğu ve Latin Amerika gibi kentler zenginleşmiştir.
11. **A** Childe için antik kentler, “uygarlığın beşiği” olmuştur. Childe’in modeli, avcı ve toplayıcı toplumlardan modern, kentsel ekonomilere dayalı olanlara geçiş ile nitelendirilen evrimci anlayış üzerine kuruludur. Diğer yaklaşımlar ise, kentleşmenin mutlaka böyle bir yolu takip etmediğini vurgular.
12. **E** Burgess’in kentsel büyüme modeli temelde eşmerkezli/özekdeş bölgeler (1920) (concentric zones) modelidir. Belirlenen bölgeler şunlardır:
- Merkezi İş ve Ticaret Bölgesi (Central Business District CBD)
 - Hem konut hem de iş alanlarının yer aldığı karma alanlar (geçiş bölgesi)
 - Alt sınıf yerleşim alanları (şehir içi)
 - Orta sınıf konut alanları (dış banliyöler)
 - Abonman toplu ulaşım kartı olanların yaşadığı Banliyö (Commuters) bölgesi
13. **E** Dünya kenti (world city) kavramının ortaya atılmasından yıllar sonra Saskia Sas-sen (1996, 2007), küresel kent (global city) kavramını ortaya attı. Küresel kentler sıralamasında ilk beş kent şunlardır: New York, Londra, Tokyo, Paris ve Hong Kong.
14. **D** Bir kentsel çevre ya da kentsel yığılma kentlerin ortaya çıkmasının ve ardından gelen kentleşme süreçlerinin sonucudur.
15. **B** Klasik Roma’da refah temelde sadece elitler ve elit soyundan gelen vatandaşlar için mevcuttu. Patrici sınıfı pilebler karşısında kalıtsal bir grup olarak Roma’da iktidarı ellerinde tutuyorlardı.

Öğretmen Diyor ki! Kent Teorileri, Şikago Okulu, Ekolojik kuram, Ekonomi Politik kuram, kentleşme, kentlilik, kent ve eşitsizlik kavramlarının işlendiği bu üniteye ayrıca toplumsal teori ve kentleşme açısından Robert Park, Louis Wirth, Henry Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey'in kente ilişkin yaklaşımları ele alınmıştır. Konu özeti dikkatle okunduktan sonra konu sonu soruları çözümleni ve yanlış verilen yanıtlar için açıklamalar yeniden okunmalıdır.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
3 - 4	1 - 2

Kent, insanlık tarihinin önemli sosyal olgularından birisidir. Günümüz kentleri modernleşme sürecinin bir sonucudur. Sosyolojik açıdan kent, tarım dışı üretimin yapıldığı, kontrol işlevlerinin toplandığı, nüfus açısından belirli büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış bir mekan olarak tanımlanmaktadır. İlk kentler ile günümüz kentleri arasındaki farklılık, insanlık tarihinin yol haritalarında izlenebilir. Günümüz kentleri buhar gücünün ulaşım ve üretimde enerji olarak kullanılmasıyla gerçekleşen "Sanayi Devrimi"nin ürünüdür.

Kent, yeniliklerin ve buluşların, ekonomik gelişmenin, sanayileşmenin, askeri, dini ve ekonomik örgütlenme ile siyasal değişimlerin, yeni değerler ve tutumların, özgürlüklerin yabancılarla karşılaşmanın, işlevsel farklılaşmanın, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin, kozmopolitleşmenin, melezleşmenin, sosyalleşmenin, uygarlaşmanın örgütlü kontrol mekanlarıdır.

Kentleşme ise dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfus sayısının artmasıdır. Kentleşme, "sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan insanların davranışı ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir."

Kentleşme kent kültürüne ait değer, davranış ve tutumların benimsenmesidir. Uzmanlaşmanın geliştiği kent ortamında çeşitlenmiş nüfus kişisel olmayan ilişkiler geliştirir.

19.yy.da sosyologlar, kentleşme olgusunu yaşanan toplumsal değişimleri merkeze alarak açıklamaya çalışmıştır.

Bu anlamda kentler geleneksel toplumlardan modern topluma dönüşümü tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, (saint-simon), cemaatten cemiyete geçiş (Howard Becker) olarak tanımlamışlardır. Kent sel toplum büyük bir cemiyettir, heterojendir. Akrabalık bağlarının yerini gayri şahsi ilişkiler almıştır. Dini hayat önemini kaybetmeye başlamıştır. İçinde hızlı değişimler yaşanmaktadır.

19.yy. sosyologları kentleşmeyi kendi sosyal teori anlayışlarının içinde ve daha geniş toplumsal faktörlerle birlikte değerlendirmiştir. Bu dönemde Marx ve Engels, kenti toplumsal değişim sürecinin bir parçası olarak analiz etmektedir.

Marx ve Engels için kent, feodalizmden kapitalizme geçişin ve kapitalist üretimin bir mekanıdır. Weber için ise kent hesaplayıcı rasyonelliğin ve akılcılığın büyümesidir. Simmer için kent yaşamın para ekonomisine dayandığı ve bireyin yabancılaştığı bir yapıdır.

1920'lere gelindiğinde ise kentin tek başına bir olgu olarak ele alınması ve Kent sosyolojisinin bir disiplini olarak ortaya çıkması Şikago Okulu öncülüğünde gerçekleşen çalışmalar ile birlikte gerçekleşmiştir.

1970'lerle birlikte kenti kapitalist üretim süreçleriyle birlikte analiz eden Çağdaş Kent Sosyolojisi ortaya çıkmıştır. Henry Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey'in öncülük ettiği bu yaklaşım, Şikago Okulu'nun özellikle kentsel gelişimin yarattığı eşitsizlik ve çelişkileri doğal gören bakışını eleştirmektedir. Neo-Marksist olarak da isimlendirilen Çağdaş Kent Sosyolojisi, Marks ve Engels'den farklı olarak, kenti ayrı ve tek başına analiz birimi olarak ele almıştır.

KLASİK TOPLUM KURAMINDA KENTİN YERİ NEDİR?

KARL MARKS VE FREDERİCH ENGELS: KIR/KENT ÇATIŞMASI VE KAPİTALİST KENT

Marks, sanayileşmenin köy nüfusunu azaltarak kasaba ve kente göçü arttıracak, bu tür mekansal değişimlerin yeni yaşam biçimleriyle birlikte insan davranışları ve yaşam süreçleri ile ilgili değişikliklere yol açacağını ve proleterya kültürünün oluşacağını savunmuştur. Marks'a göre, Orta çağa kadar insan toplumlarının tarihi taşranın tarihidir. Modern tarih taşranın kentleşmesidir. Marx açık biçimde, kapitalist sanayileşmenin nasıl endüstriyel kasaba ve kentlerin aşırı hızlı büyümesine yol açtığıyla ilgilenmiştir. Marx kapitalizmin insanların feodal bağlarını koparacağını ileri sürmüştür. Burjuva sınıfı yerel ve bölgesel pazarları yok ettiği için emekçi kitlelerde kırdan kentlere göç etmeye başlamıştır. Marx'a göre kentler kapitalist toplumsal süreçlerin bir sebebi değil, bu süreçlerin içinde yaşandığı mekanlardır.

Ekonomi politik yaklaşım kentleşme olgusunu kapitalizmin gelişimi ve sermaye birikimi süreçleri çerçevesinde analiz etmektedir.

Marks'ın analizlerinde kır-kent ayrımı işbölümüne dayanmaktadır. Orta çağa kadar insan topluluklarının tarihi kırsal kesimin tarihidir.

Engels, kapitalizmin yarattığı sömürü ve sefaletin sadece işyerine özgü olmadığını, kent mekanında da benzer bir sefalet, yoksulluk ve çelişkinin ortaya çıktığını tüm çıplaklığıyla göstermiştir. Engels, büyük kentlerde insan yığınlarının özellikle insana özgü olan diğerlerinin farkında olma durumundan vazgeçerek, tamamen bireyciliğe geçtiklerini düşünmektedir.

Engels'e göre kentlerin en kötü mahallelerindeki en kötü evler; genelde uzun bir sıra üzerine dizilmiş, tek ya da iki katlı, kiminin konut olarak kullanılan bodrumu da bulunan, çoğunca kural dışı yapılmış kulübelerdir. Üç dört oda bir mutfak bulunan bu evler, Londra'nın bazı kesimleri hariç, İngiltere'de bir uçtan öteki uca işçi sınıfı evidir.

Emek güçleri sanayileşen kentlerde kapitalizmin özellikle erken dönemlerinde acımasız bir sömürüyle karşılaşmışlardır.

Marx, işçi sınıfının sınıf bilincinin oluşumunda kente özel bir önem verir. Marx ve Engels, kenti işbölümünün arttığı, işçi sınıfının kitleselleştiği ve bilinç kazandığı bir yerleşim yeri olarak görürken, köye karşı negatif bir tutum almaktadırlar. Köylülük onlara göre geri bir yaşamdır.

MAX WEBER: İDEAL KENT

Weber kenti kavramlaştırırken ekonomik ve siyasi örgütlenme üzerinde durmuştur. Weber'e göre iktisadi olarak kent, içinde yaşayanların tarımdan çok ticaretle uğraştığı yerdir.

Kent feodalizmden kapitalizme geçişte, rasyonelliğin, vatandaşlık haklarının, kapitalist girişimcinin geliştiği mekân olarak önemlidir. Weber'e göre kentin önemi, kurumsal bir meşruluk kaynağı olarak kapitalist girişimcilige ve vatandaşlık haklarının doğuşuna kaynaklık etmesidir.

Weber kenti analiz ederken kenti feodalizmden kapitalizme geçişin bir ideal tipi olarak görmüştür. Weber, kenti ekonomik ve politik yönden tanımlayarak ideal kent tipine ulaşmaktadır. Politik olarak kent, politik ve idari düzenlemelere sahip bir topluluk, bağımsız bir birlik olarak düşünülebilir. Antik dönemde kentler akrabalık temeline dayanır. Modern dönemde ulus-devlet temeline dayalıdır.

İdeal kentin şu özelliklere dayalı olması gerekir:

- > Kale
- > Pazar yeri
- > Kısmen bağımsız hukuk sistemi ve mahkeme
- > Bir arada yaşama
- > Seçimle gelmiş idari otorite

Weber, kentlerin feodalizmden kapitalizme geçişte önemli olgular olan ussallık, vatandaşlık hakları ve kapitalist girişimcilik konularında önemli roller üstlendiğini vurgulamaktadır. Weber, kente yönelik tüm sosyolojik analizlerinde kentin doğasına hâkim olan ekonomik kurullarla ilgilenmiş; her fırsatta kentleşmenin ve kentliliğin Batı demokrasisinin gelişimiyle ilintili yönlerine vurgu yapmıştır.

GEORG SİMMELE: METROPOLÜN YABANCILAŞAN BİREYİ

Simmel, Durkheim, Marx ve Weber gibi daha kentsel olan alanlarda topluluk duygusunun yok olduğunu öne sürmüştür. Bu düşünürlerin hepsi kentleşmenin hızlanması ve büyük kentlerde çok sayıda insanın yaşamaya başlamasının topluluk duygusunun ve mekana bağlılığın yok olmasına, genel olarak ise anonimleşme ve yabancılaşmaya yol açtığını ve bunların da kentsel yaşam kalitesinin düşmesine neden olduğunu savunmuştur.

Kıta Avrupa'sında kentleşmenin beraberinde getirdiği toplumsal sorunları gündeme getiren ilk araştırmacı Georg Simmel olmuştur. Simmel kent konusunda özellikle kültürel boyutlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Kentsel yaşamın nasıl bireysel bilinç dönüşümlerine yol açtığını ele almıştır.

Simmel'e göre kent hayatının en temel sorunu, toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında, kişilerin kendi özerklik ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklanmaktadır. Kentli insan para ekonomisinin de egemen olduğu, herkes ve her şeyi sayılara indirgeyecek biçimde rasyonelleşmiş, dakiklik, hesaplanabilirlik ve kesinlik'in egemen olduğu, kendisi için hiçbir şeyin özel bir anlamının olmadığı sınırsız zevk peşinde koşan, sürekli birbiriley çelişen tepkiler veren "bezgin tutum"un yaygın olduğu bir yaşam tarzına sahiptir.

Kente birbiri ardına gelen uyaranlar, bireyin derin bir değerlendirme yapmasına fırsat vermez ve kentli insandan daha az bir derinlikli bilinçlilik talep eder; tepki gösterme yetisi zayıflar. Kentli insan hızlı karar vermek durumunda olduğu için kalbiyle değil zihniyle tepki verir. Rasyonellik, kent hayatının baskısı karşısında, özel hayatı koruma görevini üstlenir.

Kent, zekânın olduğu kadar, para ekonomisinin de egemen olduğu yerdir.

Kent yaşamının aşırı uyarıcıları altında kalan birey çekingen, içi geçmiş ve boşvermiş davranışlar geliştirir.

Simmel'in kent kuramına yaptığı özgün katkılardan biri de kent insanını bir **yabancı** olarak kurgulamasıdır.

Kentli insan, davranışlarını kendisi olarak gerçekleştirmediği ve bölünmüş bir kişiliğe sahip olduğu için, bir yabancıdır. Yabancı, yurdu / toprağı olmayandır.

Simmel'de kentsel yaşamın psikiş formları, kentli insanın kişiliğini ve davranışını etkileyen kuramlar, ilişkiler ve düşünceler kent sosyolojisinin odağına yerleşir. Ona göre kent sosyolojisinin "özellikli konusu tam olarak kentlilerin zihinsel yapısıdır." Bu nedenle de Simmel'in kent teorisi sosyal psikolojik kent teorisi olarak değerlendirilmiştir. Kentsel ortamda temkinlilik ve karşılıklı kayıtsızlık, bedeli kaybolmuşluk ve yalnızlık olan bir özgürlük sağlar.

CHICAGO OKULU: İNSAN EKOLOJİSİ YAKLAŞIMI

Kentlerin sosyolojik olarak analiz edilmesine yönelik kuramsal çerçeve ilk kez Şikago Okulu tarafından geliştirilmiştir. Şikago Okulu'nda kent sosyolojisine katkı yapan düşünürlerin başında Robert Park, Ernest Burgess, Roderick McKenzie ve Louis Wirth gelmektedir. Şikago Okulu tarafından iki yaklaşım geliştirilmiştir; **İlki**, kent analizinde Park'ın kullandığı **ekolojik yaklaşımdır**. Park'ın öğrencileri olan Burgess ve McKenzie ise ekolojik yaklaşım içinde kentlerin büyüme süreçlerini analiz etmişlerdir. **İkincisi**, Wirth'ün kentliliği "bir yaşam biçimi" olarak ele alan yaklaşımıdır.

ROBERT EZRA PARK: BİYOTİK/KÜLTÜREL ALAN OLARAK KENT

Ekolojik kuramı geliştiren ilk kent sosyologları R.Park, Roderick McKenzie ve E.Burgess'tir. Kentsel ekoloji kuramı ilk modern sanayi kentlerinde kentsel büyüme ve mekansal ayrılaşma sorununu açıklamayı amaçlayan bir kuramdır.

Kent sosyolojisinde getto, çöküntü alanları ve lüks konut vb. kavramsallaştırmaları ilk kez bu yaklaşım gündeme getirmiştir. Ekolojistler ilk kez kentsel mekan ile sosyal süreçler arasında bir ilişki kurarak, kent mekanının sosyal yapıyı nasıl etkilediğini sorun etmişlerdir. Kentsel ekoloji bireylerin ve kurumların fiziksel dağılım, yerleşim ve örgütlenme biçimlerini analiz etmektedir.

Park, Şikago'nun Avrupa'dan gelen göçmen akınlarıyla dolup taşıdığı bir dönemde öğrencileriyle birlikte bağımsız bir kent sosyolojisi disiplini kurdu.

Park temel olarak, kentleşme sürecinde gelir, etnik topluluk ve özellikler açısından farklı yerleşim alanlarının nasıl oluştuğunu ve bu mekansal ve sosyal mekanlar arasındaki bağların nasıl kurulduğu sorusunu sormaktadır. Ekolojik bakışı kent örgütlenmesi bilinçli düzenleme ve planlamanın önemini daha az vurgulama eğilimindedir, kent gelişimini "doğal" bir süreç olarak nitelendirir.

Park, **Darwin'in evrim teorisinden** etkilenmiştir.

Park, kentleşme sürecini, doğal ayıklanma, rekabet ve hayatta kalma mücadelesi gibi Darwinci ilkelerle açıklamaya çalışmaktadır. Kent, en güçlü olanın hakim ve merkezde olduğu, en zayıf olanın ise kent merkezinin arka taraflarında kaldığı bir sosyal ormandır. Ekolojistlerin Darwinizm'den aldığı iki kavram **rekabet** ve **hakimiyettir**. Doğadaki canlılar gibi insanlar da kentte yaşamlarını sürdürmek için, kendileri için en uygun olan çevresel koşulları seçerler. Ekolojik yaklaşıma göre; doğada görülen istila, rekabet, birbiri ardına gelme, yoğunlaşma, merkezileşme, ayrılma, yerine geçme vb eylemler kentsel mekanda insanlar tarafından tekrar edilmektedir.

ERNEST BURGESS: ORTAK MERKEZLİ BÖLGE MODELİ

Bu kurama göre, kent biyolojik çevredeki süreçlerle karşılaştırılabilecek olan rekabet, işgal ve yerini alma süreçleri yoluyla doğal alanlara bölünmüştür. Burgess, kendi kuramı olan ortak merkezli daireler kuramında kentsel büyümenin bir halkanın genişleyerek diğerini içine almasıyla gerçekleştiğini iddia etmektedir. Burgess'e göre kent, iş merkezinden uzaklaşarak genişlemekte ve dairesel bir şekilde büyümektedir.

Burgess'in kentsel büyümeyi açıklayan ortak merkezli daireler modelinde kentler şu bölgeleri içermektedir:

Merkezi İşyerleri Bölgesi: Birinci daire kenti merkezidir. Kentin merkezini ve çekirdeğini iş merkezleri oluşturmaktadır.

Toptancı ve İmalat Sanayi Bölgesi (Geçiş Bölgesi): İkinci daire daha fakir ve gelişmemiştir ve çöktü alanlarından (slum) oluşmaktadır. Merkezin sürekli genişleme tehdidi altındadır.

İşçi Yerleşim Merkezi Bölgesi: Üçüncü daireyi yaşama standartları daha yüksek olan mavi yakalı sanayi işçileri oluşturmaktadır.

Üst Sınıf ve Memur Yerleşim Bölgesi: Dördüncü dairede, memur sınıfı, orta sınıf ve üst sınıftan insanlar yaşamaktadır. Modern alışveriş merkezleri ve zenginlerin lüks mülklerinin bulunduğu özel yatılı bir bölgedir.

Banliyö Bölgesi: Beşinci dairede, kentin sınırları ve merkezdeki iş bölgelerinden oldukça uzak olan banliyö alanları ve uydu kentler bulunmaktadır.

RODERİCK MCKENZIE: KENTSEL BÜYÜMENİN EKOLOJİK SÜRECİ

Mckenzie, ekolojik birimler arasında kentsel gelişme dinamiğini sağlayan temel süreçleri; yoğunlaşma, merkezleşme, ayrışma ve istila - ardıllık olarak tanımlar.

Bu süreçler kentin gelişimini ve fiziksel yapısını oluşturan doğal alanları yaratmaktadır.

Bu süreçler şunlardır:

Konsantrasyon (Yoğunlaşma): Bir bölgede yaşayan insanların yoğunluğudur. Aynı işleve sahip birimlerin aynı mekanda yoğunlaşması eğilimidir.

Merkezleşme: Kentsel işlevlerin farklılaşması sonucu denetim ve örgütlenmenin merkezleşmesi eğilimidir. Aynı yerde yaşayan kalabalıklara verilen hizmet ise merkezleşme olarak tanımlanır.

Ayrılma: Belirli faaliyetlerin kentin belli bir kesimde yapılmasını ve diğer bölgelerden ayrılmasını ifade eder. Aynı işleve sahip ekolojik birimlerin aynı mekanda toplanması eğilimi sonucu olarak birbirinden ayrılmış olanların ortaya çıkma sürecidir.

İstila ve Tamamlanma (Ardıllık): Daha önce belli bir işleve sahip olan ekolojik birim içinde yeni bir işlevin gelmesi sonucu eski işlevin başka bir alana kayarak yerini yeni işleve bırakması sürecidir.

LOUIS WIRTH: KENTLİLİK/KENTLEŞME

Wirth kentlerdeki yaşamın evrensel niteliklerini oluşturmaya çalışarak, "kentleşme bir yaşam biçimidir" görüşünü savunmaktadır. Wirth'ün kuramının özgün yanı, kentsel yaşamı ayrı bir inceleme konusu olarak ele almasıdır. Ona göre kent yalnızca yaşanan bir mekan değil, aynı zamanda insanların etkilediği, onlardan etkilenen toplumsal, kültürel ve ekonomik bileşenleri içeren bütündür. Ona göre kentleşme, hayat tarzında ve dünya görüşünde meydana gelen değişiklikler ile ilgilidir. Kentlerdeki insanların ilişkileri kısa süreli, bölük pörçük, çıkar üzerine kurulu, kişiseldir.

Wirth'e göre kentleşmeyi oluşturan olgular şunlardır:

Nüfusun Büyüklüğü: Kentte nüfus büyüklüğünün yani kentte yaşayan insan sayısının artması kişisel farklılıkların daha çok artmasına neden olmaktadır.

Kentte yaşayan insanların kişisel özellikleri, meslekleri, kültürel yaşam biçimleri ve düşünceleri kırsal alanda yaşayan insanlara göre daha çok kutuplaşmaktadır. Nüfusun büyüklüğü, etnik köken, akrabalık, komşuluk ilişkileri gibi ortaklıkları ve bundan kaynaklanan paylaşım duygularını ortadan kaldırmakta ya da zayıflatmaktadır.

Nüfusun Yoğunluğu: Nüfusun yoğunluğu kent insanının ve etkinliklerinin farklılaşmasını ve toplumsal çeşitliliğin artmasını güçlendirir. Kentsel yaşamda fiziksel ilişkilerimiz yakın fakat toplumsal ilişkilerimiz mesafeli bir biçimde gerçekleşir. Yoğun nüfus altındaki hızlı yaşam temposu ve karmaşık teknoloji kişisel öfkelerden kaynaklanan gerilimi daha da artırır.

Nüfusun Çeşitliliği: Nüfusun çeşitliliğinin en önemli sonuçlarından birisi sınıf yapısı üzerinde olan etkisidir. Çeşitliliğin artması kentte var olan farklı kent kişilik yapıları arasında etkileşimin artmasına öncülük eder. Bu etkileşim kentin katı sınıf yapısını kırmakta ve toplumsal tabakalaşma sistemi içinde toplumsal hareketliliği güçlendirmektedir.

Chicago Okulu ve Wirth'ün yaklaşımına yönelik eleştiriler vardır. İlki, kentleşmenin ve çevresel faktörlerin kentli davranışı üzerindeki etkisinin abartıldığına yöneliktir. İkincisi Marksist kuramcılara göre kentsel problemlerin nedeni çevresel değişkenler değil, modern kapitalizmdir.

YENİ KENT SOSYOLOJİSİ: EKONOMİ POLİTİK YAKLAŞIM

HENRİ LEFEBVRE: TOPLUMSAL ÜRÜN OLARAK MEKAN

Lefebvre, mekanın toplumsal değerler ve anlamlara dayalı olan ve mekansal algı ve uygulamaları belirleyen bir toplumsal ürün olduğunu savunur. Kent mekanının bu toplumsal üretimin toplumun kendini tekrar üretmesi açısından son derece önemli olduğunu ve farklı sosyal sistemlerde farklı biçimler al-

diğini belirtir. Lefebvre'ye göre kent planlaması ve şehircilik, kapitalizmin stratejik araçları olmaktadır. Lefebvre, kent planlamasının, mekânı "saf, apolitik, nesnel, yansız, bilimsel ve masum bir çalışma nesnesi" olarak görmesini "ideolojik" bir yaklaşım olarak eleştirmektedir. Lefebvre'ye göre "mekan, ideoloji ya da siyasetten arındırılmış bilimsel bir nesne değildir; her zaman politik ve stratejik olmuştur. Lefebvre, mekânın üretim sürecinde, yeni mekânların, yeni toplumsal ilişkiler oluşturduğunu iddia etmektedir.

Marksist yaklaşım içinde ilk defa Lefebvre kentsel mekân kavramının dışında mekân kavramını tek başına kullanmaktadır.

Lefebvre'ye göre kapitalizm kendi iç çelişkilerini ve karşılaştığı krizleri mekânları işgal ederek ve yeni mekânlar üreterek yumuşatmayı becerebilmiş ve büyümede başarılı olmuştur. Sermaye, kent mekânını sadece üretimin yapılmadığı bir mekân olarak görmemiştir, aynı zamanda mekânın kendisini alınırsatılır bir rant aracına yani metaya dönüştürmüştür.

Lefebvre, siyasal iktidarın kentsel örgütlenmeyi, kentsel örgütlenmenin de insan yerleşimini belirleyebileceğini düşünmektedir. Mekânı üçlü sınıflandırmaya göre açıklamaktadır:

Algılanan mekân: Görece nesnel, insanların günlük yaşam çevrelerini içeren somut bir mekândır. Ampirik olarak görülebilir ve gözlemlenebilir. Doğrudan yaşanır.

Tasarlanan mekân: Mekânın zihinsel yorumudur. Soyut mekândır. Mekânın temsilidir. Uzmanlar, planlamacılar, sosyal mühendis ve bu alanda çalışan diğer uzmanların tasavvur ettiği mekândır. Mevcut üretim tarzının egemen mekânıdır.

Yaşanılan mekân: Görülen ve tasarlanan mekânın karışık bir kombinasyonudur. Kişinin günlük hayatındaki gerçek mekân deneyimini temsil eder. Doğrudan ilişki görüntüler ve semboller yoluyla yaşanır.

MANUEL CASTELLS: KOLLEKTİF TÜKETİM MEKANLARI

Castells'e göre kent, kollektif tüketimin sağlandığı ve iş gücünün yeniden üretiminin mekansal birimidir. Kentler, iş gücünün yeniden üretimi için gerekli olan eğitim, sağlık, konut gibi kollektif tüketim ihtiyaçlarının sağlandığı mekânlardır.

Castells, kapitalist toplumda kentleri, emek güçleri ve sermaye arasında oluşan çelişkiler, bu çelişkiler sonucunda oluşan toplumsal hareketler ve bu toplumsal hareketlerin sistemi tehdit eden yıkıcı sonuçlarını önlemek için devletin ortak tüketim süreçlerine yaptığı müdahaleler çerçevesinde analiz etmektedir. Castells, ilgili alanını, mekânın nasıl üretildiği sorusundan, kentsel problemlerin nasıl üretildiği konusuna kaydırmıştır.

Castells, kentsel hizmetlere ilişkin olarak ortaya çıkan örgütlenmeleri kentsel sosyal hareketler olarak adlandırmaktadır.

Castells'in kent teorisi özetlenirse;

- > Kent, öncelikle ortak tüketim mekânıdır.
- > Kentler, aynı zamanda iş gücünün yeniden üretiminin sağlandığı mekansal bir birimdir.
- > Kollektif tüketim araçları çoğunlukla yerel yönetim ve devlet eliyle sağlanmaktadır.
- > Kollektif tüketim konusu olan kent hizmetleri geniş ölçüde siyasallaştırılmaya elverişlidir.
- > Kent temelde ideolojik bir içeriğe sahiptir. Kentsel sorunlara sınıf mücadelesi ve toplumsal hareketler temelinde yaklaşmak gerekir.
- > Kentsel toplu tüketimin dağıtımı üzerinde yaşanan çelişki ve eşitsizlikler kentsel toplumsal hareketlerin doğmasına ve kuvvetlenmesine neden olmaktadır.
- > Kentte toplu tüketim araçlarının nasıl dağıtılacağı sorunu, kentsel çevrede karşımıza çıkan toplumsal gruplar arasındaki siyasal çatışmayı ve toplumsal ayrıştırmayı ortaya çıkarır.
- > Kent, yaratılmış bir çevre olarak sadece devletin ve girişimcilerin etkinlikleriyle değil aynı zamanda bu girişimlere direnen kentsel sosyal grupların eylemleriyle de şekillenmektedir.

DAVİD HARVEY: SERMAYE BİRİKİM SÜRECİ OLARAK KENT

Ekonomi politik perspektifin bir başka temsilcisi olan Harvey, kent çalışmalarında genel olarak kapitalist sistemin adaletsizliği üzerine odaklanmaktadır. Kapitalist girişimciler kriz dönemlerinde üretim sürecine yaptıkları yatırımlardan vazgeçerek yeni yatırım alanları olarak kentsel mekânı seçmektedir.

Kârını azamiye çıkarmak için kurulmuş kapitalist sistem belli dönemlerde ekonomik krizler yaşamaktadır. Aşırı üretim sonucunda oluşan krizler, kâr oranlarının düşmesine neden olmaktadır. Kapitalistler kâr oranlarını tekrar yükseltmek için yatırımlarını üretime değil kentsel rant alanlarına yönlendirirler. Kent, sermaye birikim süreci ve yapıllı çevrenin ürünüdür. Kentsellik üretim, değişim ve tüketim için fiziksel ortamdır. Bu yapıllı çevrenin üretim yolu bu nedenle sermaye birikim sürecinin bir parçası haline gelir.

Harvey, kapitalizmin doğası gereği artık değer üretiminde krize girdiğini ifade etmektedir. Kenti sermaye birikimine referansla tanımlayan Harvey, sermayenin kentsel alanlara yatırım yaparak ekonomik krizlerden kurtulma eğiliminde olduğunu savunmaktadır.

Harvey'in **kentsel hak** kavramı ise kentte yaşayanların çıkarlarını korumak ve geliştirmek üzere tasarlanmıştır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Sosyolojik açıdan aşağıdakilerden hangisi tarım dışı üretimin yapıldığı, kontrol işlevlerinin toplandığı, nüfus açısından belirli büyüklük, heterojenlik, bütünleşme düzeylerine varmış mekandır?

- A) Kasaba
B) Kent
C) Köy
D) Bucak
E) Mezra

AÇIKLAMA

Sosyolojik açıdan kent, tarım dışı üretimin yapıldığı, kontrol işlevlerinin toplandığı, nüfus açısından belirli büyüklük, heterojenlik, bütünleşme düzeylerine varmış mekandır.

YANIT: B

ÇIKMIŞ SORU

2015-ARA SINAV

2. Aşağıdakilerden hangisi Sanayi Devrimi'yle birlikte ortaya çıkan gelişmelerden biri değildir?

- A) İçe dönük ticaretin artması
B) Büyük şehirlerin sayısının artması
C) Ölüm oranlarının düşmesi
D) Kırsaldan kente göçün artması
E) İşçi sınıfının ortaya çıkması

AÇIKLAMA

İçe dönük ticaretin artması Sanayi Devrimiyle gelişen değişimlerden biri değildir.

YANIT: A

3. Aşağıdakilerden hangisi kentleri cemaat'ten cemiyete geçiş olarak tanımlar?

- A) Saint-Simon
B) Tönnies
C) Spencer
D) Durkheim
E) Howard Becker

AÇIKLAMA

19. yüzyılda sosyologlar, kentleşme olgusunu yaşanan toplumsal değişimleri merkeze alarak açıklamaya çalışmıştır. Bu anlamda kentler geleneksel toplumlardan modern toplumlara dönüşümü tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş (Saint-Simon), cemaatten cemiyete geçiş (Tönnies), basit toplumlardan karmaşık toplumlara geçiş (Spencer), mekanik dayanışmalı toplumlardan organik dayanışmalı toplumlara geçiş (Durkheim), kutsal toplumlardan laik toplumlara geçiş (Howard Becker) olarak tanımlamışlardır.

YANIT: B

4. Aşağıdakilerden hangisi emek gücünün ertesi gün çalışabilmesi için gerekli gıda, barınma ve ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin karşılanması anlamına gelmektedir?

- A) Otomasyon
B) Üretim
C) Yeniden üretim
D) İş gücü
E) İş güvenliği

AÇIKLAMA

Yeniden üretim; emek gücünün ertesi gün çalışabilmesi için gerekli gıda, barınma ve ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin karşılanması anlamına gelmektedir.

YANIT: C

5. I. R. Park
II. Roderick McKenzie
III. Weber
IV. E. Burgess

Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri Ekolojik kuramı geliştiren ilk kent sosyologlarıdır?

- A) I, II ve III B) I, II ve IV
C) II, III ve IV D) I, III ve IV
E) I, II, III ve IV

AÇIKLAMA

Robert Park, Ernest Burgess, Roderick McKenzie gelmektedir. 1920'lerin 1940'lara kadar, Şikago Üniversitesiyle bağlantılı çok sayıda yazar özellikle Robert Park, Ernest Burgess yıllarca sosyolojideki kuram ve araştırmaların ana temeli olan düşünceler geliştirmişlerdir. Park, Burgess ve Wirth kent sosyolojisinde araştırma ve teoriyle ilgili bir takım düşünceler geliştirmişlerdir. Kent-sel analize ilişkin geliştirdikleri iki önemli kavram vardır. Ekolojik yaklaşım ve bir yaşam biçimi olarak kentleşme.

YANIT: B

6. Aşağıdakilerden hangisi kentleşme sürecini doğal ayıklama, rekabet ve hayatta kalma mücadelesi gibi Darwinci ilkelerle açıklamaya çalışmakta ve Darwin'in evrim teorisinden etkilenmektedir?

- A) R. Park
B) Roderick McKenzie
C) Weber
D) E. Burgess
E) Engels

AÇIKLAMA

Park, Darwin'in evrim teorisinden etkilenmiştir. Kentleşme sürecini doğal ayıklanma, rekabet ve hayatta kalma mücadelesi gibi Darwinci ilkelerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu nedenle Park ve ekolojistler için kent, içinde insanların sürekli olarak karmaşık bir hayat mücadelesi ve mekansal rekabet süreci içinde çevrelerine uyum sağladıkları, en güçlü olanın hakim ve merkezde olduğu, en zayıf olanının kent merkezinin arka taraflarında kaldığı bir sosyal ormandır.

YANIT: A

ÇIKMIŞ SORU

2013-DÖNEM SONU

7. Kenti oluşturan temel süreçleri, sırasıyla; yoğunlaşma, merkezileşme, ayrılma, istila ve tamamlanma süreçleriyle açıklayan kuramcı kimdir?

- A) R. McKenzie
B) L. Wirth
C) G. Simmel
D) E. Burgess
E) D. Harvey

AÇIKLAMA

R. McKenzie, kenti oluşturan temel süreçleri yoğunlaşma, merkezileşme, ayrılma, istila, tamamlanma olarak açıklar.

YANIT: C

8. Aşağıdakilerden hangisine göre kentler öncelikle ortak tüketim mekânlarıdır?

- A) Louis Wirth
B) G. Simmel
C) Karl Marx
D) Harvey
E) Castells

AÇIKLAMA

Castells'e göre kentler öncelikle ortak tüketim mekânlarıdır.

YANIT: E

9. Aşağıdakilerden hangisi Castells'in kent teorisinin özelliklerinden biri değildir?

- A) Kent öncelikle ortak tüketim mekânıdır.
- B) Kentler iş gücünün yeniden üretiminin sağlandığı mekânsal bir birimdir.
- C) Kent yaratılmış bir çevredir.
- D) Kent doğal bir süreçtir.
- E) Kent temelde ideolojik bir içeriğe sahiptir.

AÇIKLAMA

Castells için kent doğal bir süreç değildir. Kentsel süreçleri ekolojistler doğal bir süreç olarak tanımlar.

YANIT: D

10. "Sermayenin, kent mekanını sadece üretimin yapıldığı bir mekân olarak görmediğini, aynı zamanda mekanı metalaştırarak alınır - satılır bir rant aracına yani metaya dönüştürdüğü" **savunan yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Şikago Okulu kentleşme Kuramı
- B) Rasyonel Kuram
- C) Ekonomi Politik Kuram
- D) Ekolojik Kuram
- E) Ortak Merkezli Daireler Kuramı

AÇIKLAMA

Ekonomi Politik Kuram'a göre sermaye, kent mekanını sadece üretimin yapıldığı bir mekan olarak görmez, aynı zamanda mekanı metalaştırarak alınır-satılır bir rant aracına yani metaya dönüştürür.

YANIT: C

11. Burgess'in ortaya attığı ve kentlerin içten dışa doğru büyüdüğünü ve temelde kentsel büyümeyi rekabetçi bir iktisat anlayışından hareketle anlamaya çalışan kentleşme modeli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanayileşme modeli
- B) Tek çeperli model
- C) Ortak merkezli daireler modeli
- D) Ekolojik model
- E) Toplumsal üretim modeli

AÇIKLAMA

Burgess, kentsel büyüme sürecini ortak merkezli daireler kuramıyla açıklamaktadır. Burgess, kent mekanının beş bölgeye ayrılarak kullanıldığını iddia etmektedir. Buna göre kent, tek bir ortak merkezi olan beş bölgeye ayrılmaktadır. Burgess'e göre, kent iş merkezinden uzaklaşarak genişlemekte ve dairesel bir şekilde büyümektedir. Bu model şehrin büyümesinin her zaman içten yani şehrin merkezinden dışa doğru genişleyerek oluştuğunu iddia etmiştir. Böylece, geçiş bölgesi, zaman içinde, alışa doğru hareket eden işletmeler tarafından satın alınmaktadır.

YANIT: C

12. Park'ın öncülük ettiği ve kentleşme sürecini doğal ayıklanma, rekabet ve hayatta kalma mücadelesi gibi Darwinci ilkeleriyle açıklamaya çalışan kuram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ekonomi politik yaklaşımı
- B) Ekolojist yaklaşım
- C) Ortak merkezli daireler yaklaşımı
- D) Dünya kentleri yaklaşımı
- E) Küresel kent yaklaşımı

AÇIKLAMA

Ekolojik yaklaşımın öncüsü olan Park, Darwin'in evrim teorisinden etkilenmiştir. Kentleşme sürecini doğal ayıklanma, rekabet ve hayatta kalma mücadelesi gibi Darwinci ilkelerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu nedenle Park ve ekolojistler için kent, kendine ait bir hayatı olan bir organizma veya sosyal ormandır. Buna göre kent, içinde insanların sürekli olarak karmaşık bir hayat mücadelesi ve mekansal rekabet süreci içinde çevrelerine uyum sağladıkları, en güçlü olanın hakim ve merkezde olduğu, en zayıf olanın kent merkezinin arka taraflarında kaldığı bir sosyal ormandır.

YANIT: B

13. Kentlerin sosyolojik olarak analiz edilmesine yönelik kuramsal çerçeveyi ilk kez geliştiren, kent üzerine yaptığı çalışmalarla, kenti bir araştırma laboratuvarı haline getirerek niteliksel araştırmayı kentteki sosyal olayların çalışılması için en uygun araştırma yöntemi olarak öneren yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Chicago Okulu
- B) Frankfurt Okulu
- C) Marksist Okul
- D) Ekonomi Politik Okulu
- E) Eleştirel Okul

AÇIKLAMA

Kentlerin sosyolojik olarak analiz edilmesine yönelik geliştirilmiştir. Şikago ekolü, kent üzerine yaptığı çalışmalarla, kenti bir araştırma laboratuvarı haline getirerek nitel araştırmayı kentteki sosyal olayların çalışılması için en uygun araştırma yöntemi olarak önermiştir.

YANIT: A

15. Aşağıdaki şıkların hangisinde kentsel gelişmeyi ve büyümeyi sosyolojik olarak ele alan Şikago Okulu'nun bu konudaki özgün yanı verilmiştir?

- A) Konuyu ilk ele alan olmaları
- B) Konuya felsefi olarak bakmaları
- C) Konuyu ilk kez kente özgü terimlerle ele almaları
- D) Konuyu karşılaştırmalı olarak incelemeleri
- E) Konuyu tarihsel olarak incelemeleri

AÇIKLAMA

Şikago Okulu Amerikan kentlerini sosyolojik olarak niteliksel metotlarla incelediler. Özgün yanları kentsel gelişmeyi ve büyümeyi sosyolojik olarak ilk kez kente özgü terimlerle ele almalarıdır.

YANIT: C

14. Kentlerin basit toplumlardan karmaşık toplumlara geçiş olduğunu söyleyen düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Simon
- B) Spencer
- C) Durkheim
- D) Marks
- E) Weber

AÇIKLAMA

19. yüzyılda sosyologlar kentleşme olgusunu yaşanan toplumsal değişimleri merkeze alarak açıklamaya çalışmıştır. Spencer'e göre bu anlamda kentler basit toplumlardan karmaşık toplumlara geçiştir.

YANIT: B

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

?

- Kapitalizmin kent mekanında yarattığı sonuçlara ilişkin ilk ve kapsamlı değerlendirmeyi aşağıdakilerden hangisi yapmıştır?**

A) Spencer B) Durkheim
C) Karl Marx D) Tönnies
E) Engels
- Aşağıdakilerden hangisine göre kentler feodalizmden kapitalizme geçişte oynadığı özgür roller açısından önemli bir olgudur?**

A) Weber B) Engels
C) Durkheim D) Karl Marx
E) Spencer
- Aşağıdakilerden hangisine göre gerçek anlamda kentler ancak Avrupa’da oluşmuştur?**

A) Spencer B) Durkheim
C) Karl Marx D) Engels
E) Weber
- Avrupa kıtasında, kentleşmenin beraberinde getirdiği toplumsal sorunları gündeme getiren ilk araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) George Simmel B) Engels
C) Durkheim D) Karl Marx
E) Weber
- Aşağıdakilerden hangisi kentin gelişimini sırasıyla yoğunlaşma, merkezleşme, ayrılma, istila ve tamamlama süreçleriyle açıklayan kuramcıdır?**

A) Engels B) R. McKenzie
C) E. Burgess D) Karl Marx
E) G. Simmel

- Aşağıdakilerden hangisi kent içindeki arazi kullanımını genişleyen ortak merkezli daireler kuramıyla açıklar?**

A) Engels B) R. McKenzie
C) E. Burgess D) Karl Marx
E) G. Simmel
- Aşağıdakilerden hangisine göre kentleşme, hayat tarzında ve dünya görüşünde meydana gelen değişimler ile ilgilidir?**

A) Louis Wirth B) G. Simmel
C) Karl Marx D) Weber
E) R. McKenzie
- Aşağıdakilerden hangisi kenti; toplumsal açıdan birbirine benzemeyen insanların görece olarak geniş bir alanda, yoğun bir biçimde ve sürekli olarak birlikte bir yere yerleşmiş insanlar topluluğu olarak tanımlamaktadır?**

A) Karl Marx B) Weber
C) R. McKenzie D) Louis Wirth
E) G. Simmel
- Kentsel çelişkileri ve eşitsizlikleri sınıf ve toplumsal hareketler temelli bakışla açıklayan ve “Kentsel Sorun” adlı çalışmasıyla ünlenen teorisyen aşağıdakilerden hangisidir?**

A) G. Simmel B) M. Castells
C) L. Park D) R. McKenzie
E) E. Burgess
- Aşağıdakilerden hangisi kentlerin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş olduğunu söylemiştir?**

A) Simon B) Spencer
C) Durkheim D) Marks
E) Weber

11. Aşağıdakilerden hangisi kent sosyolojilerine göre kapsamlı kent tanımlarından biri değildir?

- A) Askeri, dini ve ekonomik örgütlenmenin mekanıdır.
- B) Kozmopolitleşmenin mekanıdır.
- C) Melezleşmenin, sosyalleşmenin, uygarlaşmanın ve örgütlü kontrolün mekanıdır.
- D) Biyolojik ve kültürel çeşitliliğin mekanıdır.
- E) Özgürlüklerin ortadan kalktığı sınırların hakim olduğu mekanlardır.

12. Park için kentteki mekansal ilişkileri açıklayan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Adalet
- B) Sefalet
- C) Kültür
- D) Uygarlık
- E) Hakimiyet

13. Kentin mevcut ayrımsal yapısını doğal ve değişmez gördüğü ve kent süreçlerini etkileyen kültürel faktörlere yeterince yer vermediği için eleştirilen kuram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Marksist kuram
- B) Ekonomik politik kuram
- C) Eleştirel kuram
- D) Çağdaş kent kuramı
- E) Ekolojik kuram

14. Weberyen bir yaklaşımla bakıldığında kent sosyolojisi aşağıdakilerden hangisini çözümler?

- A) Yönetimi
- B) Kentli insanın sosyal davranışlarını
- C) Devletin kente bakışını
- D) Ekonominin kentle ilişkisini
- E) Kentteki üretimi

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. E Kapitalizmin kent mekanında yarattığı sonuçlara ilişkin ilk ve kapsamlı değerlendirmeyi Engels yapmıştır. Engels kapitalizmin kendi mantığına ve imajına uygun bir biçimde kentleri nasıl dönüştürdüğünü, Manchester kenti özelinde gösterirken, kapitalizmin yarattığı sömürü ve sefaletin sadece işyerine özgü olmadığını kent mekanında da benzer bir sefalet, yoksulluk ve çelişkinin ortaya çıktığını tüm çıplaklığıyla göstermiştir.

2. A Weber'e göre kentler feodalizmden kapitalizme geçişte oynadığı özgür roller açısından önemli bir olgudur.

3. E Weber'e göre, gerçek anlamda kentler ancak Avrupa'da oluşmuştur. Weber, "Kentin topluluk hareketi olmaktan çok toplumsal bir hareket" olduğunu belirtmesine rağmen, bir kentte aranması gereken nitelikleri ulus-devletler çağında toplulukçu sayılabilecek bir tarzda belirlemiştir.

4. A Avrupa kıtasında, kentleşmenin beraberinde getirdiği toplumsal sorunları gündeme getiren ilk araştırmacı George Simmel olmuştur.

5. B R.McKenzie; kentin gelişimini sırasıyla yoğunlaşma, merkezileşme, ayrılma, istila ve tamamlama süreçleriyle açıklayan kuramcıdır.

6. **C** Burgess; kent içindeki arazi kullanımını genişleyen ortak merkezli daireler kuramıyla açıklar.
7. **A** Louis Wirth'e göre kentleşme, hayat tarzında ve dünya görüşünde meydana gelen değişiklikler ile ilgilidir.
8. **D** Louis Wirth; birbirine benzemeyen insanların göreceli olarak geniş bir alanda, yoğun bir biçimde ve sürekli olarak birlikte bir yere yerleşmiş insanlar topluluğu olarak tanımlamaktadır.
9. **B** Castells kentsel çelişkileri ve eşitsizlikleri sınıf ve toplumsal hareketler temelli bakış açısından açıklamıştır. Castells'in "Kentsel Sorun" adlı çalışması kentsel toplumsal hareketler ve sınıfı birlikte ele alması açısından önemlidir. Castells'in çalışmalarında, taban hareketi olarak kentsel sosyal hareketler farklı grupların, sınıfların birlikteliklerini de göz önüne alır.
10. **A** 19. yüzyılda sosyologlar kentleşme olgusunu yaşanan toplumsal değişimleri merkeze alarak açıklamaya çalışmıştır. Simon'a göre bu anlamda kentler geleneksel toplumlardan modern toplumlara dönüşümü tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş olarak yaşar.
11. **E** Yeniliklerin ve buluşların, ekonomik gelişmenin sanayileşmenin, askeri, dini ve ekonomik örgütlenme ile siyasal değişimlerin, yeni değerler ve tutumların, özgürlüklerin, yabancılarla karşılaşmanın, işlevsel farklılaşmanın biyolojik ve kültürel çeşitliliğin, kozmopolitleşmenin, melezleşmenin, sosyalleşmenin, uygarlaşmanın ve örgütlü kontrolün mekanlarıdır.
12. **E** Park için kentteki mekansal ilişkileri açıklayan kavram hâkimiyet kavramıdır.
13. **E** Ekolojik kuram, kentin mevcut ayrımsal mekansal yapısını doğal ve değişmez gördükleri için ciddi olarak eleştiriye uğramıştır. Ayrıca, kentsel ekoloji kuram, kent süreçlerini etkileyen kültürel faktörlere yeterince yer vermediği için eleştirilmektedir.
14. **B** İnsan kentte daha farklı düşünür, hisseder ve tepki verir. Weberyen bir yaklaşımla ifade edecek olursak kent sosyolojisi kısmen kentli insanın sosyal davranışlarını ve insan ilişkilerini çözümlemeye çalışmaktadır.

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de Küresel Kent kavramı, kentleşme sürecine yaklaşımlar, Alfa, Beta, Gama Kentler ve İstanbul'un dünya kentleri içinde yeri anlatılmıştır.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
3 - 4	1 - 2

20.yy in son çeyreğinde dünyada belirleyici gelişme küreselleşmedir. Küreselleşme süreci, ticaret, sermaye hareketleri, teknolojinin akışı ve hatta insan akışlarını ulus ötesi bir niteliğe kavuşturmuştur. Sermaye ve kent ilişkisi önemli hale gelmiştir. Küresel akışların merkezileştiği daha önemli pozisyonlara kavuşabilen kentlere küresel kentler denir.

KENTLEŞME SÜRECİNE YAKLAŞIMLAR

Kent hiyerarşisinin sınıflandırılması ve kent sistemi organizasyonunun oluşumu ulus devlet merkezli faktörler tarafından mı yoksa ulus devlet ötesi faktörler tarafından mı belirlenmektedir? Bu soruyu cevaplayan 3 ana yaklaşım vardır:

- > *Ulus Devlet Temelli ve Sınırlı Kent Süreci Görüşü: " devletleştirilmiş Kent"*
- > *Radikal Kent Ekonomi Politikası ve Yeni Kent Sosyolojisi Yaklaşımı: "Uluslararası Kapitalist Kent"*
- > *Küresel Sermaye Temelli Kent Süreci Görüşü: "Küresel Kent"*

Devletleştirilmiş Kent

20. yy sonlarına kadar kent çalışmalarında baskın olan Anglo -Amerikan yaklaşım, kentleri ulus devlet sınırlı ve ulus devlet merkezli yer hiyerarşisi içinde çevrelenmiş mekânlar olarak varsaymaktaydı. Birinci ölçek olarak kent hiyerarşisinin sınıflandırılmasında ve kent sistemleri organizasyonunun oluşumunda ulus devletin önemli bir rolünün olduğu varsayılmıştır."Dünya Kenti" kavramını kullanan Patrick Geddes ve Peter Hall bu yaklaşımı benimser.

Uluslararası Kapitalist Kent

1960' ların sonu 1970'lerin başında Lefebvre, Castells ve Harvey kenti Marksist bakış açısından incelemeye başlamış, modern kentleşme süreçlerinin kapitalist sistemle ilişkisi olduğunu savunmuşlardır. Günümüz kentleri sermaye birikimi ve sınıf çatışmasını da içeren kapitalist üretim tarzı ile bağlantılı olan sosyal süreçlerin mekânsal somutlaştırılmış halidir. Dolayısıyla kentleri şekillendiren uluslararası kapitalist ekonomik süreçlerdir.

Wallerstein gibi dünya sistemi kuramcıları tarafından merkez çevre modelleri geliştirilmiştir. Bu modeller küresel kapitalizmin merkez, yarı çevre ve çevre bölgelerinde kutuplaştığını vurgulamaktadır. Bu modellerde belli coğrafi bölgelere dayalı ve bölge sınırları içinde ekonomik mekânın organize olduğu varsayımı mevcuttur.

Yukardaki eksendeki tartışmalar 1970 ve 1980'lerde yoğunlaşmıştır. Yeni kent sosyoloji çalışmalarının sonucunda; endüstriden kaçış, toprak, piyasa ilişkisi, Kuzey-Güney farkı ve mekânsal kutuplaşma, bölgeselcilik, Fordizm ötesi, yerel yönetim müdahalesi, mekan politikası ve kentsel sosyal hareketleri gibi anahtar konularla ilgili literatür ortaya çıkmıştır.

Küresel Kent

Kent sosyologları kentsel yeniden yapılanmayı anlamak için küresel boyutları ve faktörlerin önemine vurgu yapmışlardır. 1980'lerde ortaya çıkmıştır küresel kentler araştırması. Fernand Braudel ve Janet Abu-Lughod gibi isimler kentsel gelişmeyi tarihsel süreç içinde uluslar üstü bağlantılarla açıklamışlardır.

1980'lerde ortaya çıkan küresel kentler araştırması yeni kent sosyolojisi yaklaşımı araştırmalarının yararlanarak ortaya çıkmıştır.

Fernand Braudel ve Janet Abu-Lughod gibi akademisyenler kentsel gelişmeyi tarihsel süreç için de analiz ederlerken uluslar üstü bağlantıları dikkate almışlardır. 1980'lerde Manuel Castells, John Friedmann, Anthony D. King, Saskia Sassen, Michael Peter Smith, Edward Soja, Michael Timberlake gibi kent kuramcılarının çalışmaları küreselleşme ve kent gelişimi arasındaki ilişkinin artmasına yardımcı olmuştur.

Sermayenin küresel düzeydeki akışkanlığı bilinen sermaye dolaşım biçimi olan sermayenin uluslar arasılaşmasından farklıdır. Dolayısıyla dünya kenti kavramı devletleştirilmiş kent ve uluslar arası kapitalist kent yaklaşımlarına katkı sağlayan; bazı yazarlar tarafından sıkça kullanılırken, küresel sermaye akışkanlığının etkisi ile gelişen kent sürecini analiz eden yazarlar tarafından küresel kent kavramı tanımlanmıştır. Küresel kent kavramının dünya kenti kavramının işaret ettiği süreçten farklı bir sürece işaret ettiğinin altı çizilmiştir.

Küresel kent kavramının kent çalışmalarında dikkate alınması 1980'lerin başında sürekli krizleri teşvik eden küresel kapitalizmin yeniden yapılanmasını anlama ve yorumlama girişimlerinin bulunduğu bağlamda gerçekleşmiştir. John Friedman ve Saskie Sassen bu tartışmalarda etkili olmuştur.

KÜRESEL KENT OLUŞUMU VE KAVRAMI

Küresel kentlerin ortaya çıkmasına ve gelişmesine yönelik iki farklı görüş vardır:

Eski Bir Olgu Olarak Küresel Kent

Janet Abu-Lughod, Anthony D.King, Michael Timberlake ve Christopher Chase-Dunn gibi dünya kentleri araştırmacıları küresel şehirlerin çok eski bir olgu olduğunu kabul eder. Şehirlerin kapitalist endüstrileşme tarihi süresi boyunca ve öncesinde büyük ölçekli ekonomik sistemler içinde düğüm noktaları olarak hizmet ettiğini kanıtlamışlardır. Bu yaklaşıma göre kapitalizmin uzun tarihi süreci içinde günümüz küresel kentleri ile diğer küresel kent merkezleri arasında bir devamlılık olduğu olgusuna vurgu yaparlar.

1970 Sonrası Kapitalizmin Yeniden Yapılanma Süreci ve Küresel Kent

Bu yaklaşım günümüz küresel şehirlerinin biricikliğini vurgular. Sassen ve onu takip eden akademisyenler tarafından savunulur. Bu yaklaşım küreselleşen kent sisteminin ortaya çıkışını 1970'lerde görmeye başlayan kapitalizmin dünya çapında yeniden yapılanmasının yeni bir formu ile ilişkilendirmişlerdir. 1970'lerin ortasından beri süren birbiriyle ilintili iki sosyo-politik dönüşüme gönderme yaparak analiz yaparlar. Biri, Ulus ötesi şirketler tarafından kontrol edilen yeni bir uluslararası iş bölümünün ortaya çıkmasıdır. Diğeri,2.Dünya Savaşı sonrası dönemde eski endüstrileşmiş dünyada egemen olmuş Fordist-Keynezci teknolojik kurumsal sistemin krizidir.

Yeni Uluslararası İşbölümü

1960'ların sonlarından itibaren oluşmaya başlayan yeni bir uluslararası iş bölümü dünya ölçeğinde üretim ve malların değişiminde ulus ötesi şirketlerin rolünün muazzam büyümesi sonucunu doğurmuştur. Yeni uluslararası işbölümünün içinde çoğu merkez ülke şehirleri endüstriyel üretim mekânları olmaktan çıkmış endüstri üretimi yerine bankacılık, sigortacılık, finansman vs. gibi hizmet sektörlerinin yoğunlaştığı mekânlar olmaya başlamışlardır. Bu süreç aynı zamanda küresel piyasa ticari faaliyet servislerinin ve diğer idari ve koordinasyon fonksiyonlarının artan bir şekilde merkez ve yarı merkez ülkelerin egemen kent merkezleri içinde mekânsal şekilde toplanması ile sonuçlanmıştır.

Fordizmin Krizi

1970'lerde Fordizme dayalı sermaye birikimi geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Fordist sermaye birikimi rejimi kitle üretimi kitle tüketimi ulusal temelli Keynezci talep yönetim düzenlemeleri ulusal temelli toplu sözleşmeler ve gelirin yeniden bölüşümünü sağlayan sosyal devlet politikalarına dayanmaktaydı. Fordizm sonrası küresel sermaye birikimi süreci içinde esnek üretim olgusu; yeniden canlanmış el sanatları üretimi, ileri teknoloji endüstrileri ve gelişmiş üreticiler ve finans hizmetleri gibi üç sektörde ortaya çıkmıştır. Bu endüstrilerin çoğunluğu ana kentsel endüstri bölgelerinde ve ulus ötesi firmalara ev sahipliği yapan Londra, New York, Tokyo, Paris, Frankfurt ve Los Angeles gibi küresel kentlerde toplanır.

Dünya Kenti ve Küresel Kent Kavramları

Peter Hall

Dünya kenti kavramını ilk olarak İskoçyalı kent çalışmacısı Patrick Geddes "Evrim İçinde Kentler" isimli kitabında dönemin büyük metropoliten alanlarını tanımlamak için kullanmışlardır. Ancak günümüzdeki anlamıyla kullanan 1966 yılında yayımlanan "Dünya Kentleri" kitabında Peter Hall'dür.

Ona göre dünya kentleri altı temel fonksiyonun bir arada toplandığı mekânlardır:

- *Nüfus yoğun (Lüks tüketim kültürüne ve bu tüketim kültürünün yeniden üretilmesine ev sahipliği yapar.)*
- *Merkezleşmiş politik güç*
- *Ticaret*
- *Finans*
- *Taşımacılık*
- *Hizmet*

Robert Cohen

Cohen'in çalışması Amerika Birleşik Devletlerinde küresel kentler araştırmalarının başlangıç noktasını oluşturur. Cohen'in dünya kentleri olarak tanımladığı kentlerin ortak özelliği şunlardır: ticari faaliyetlerle ilgili karar verme ve şirket stratejilerinin biçimlendirildiği uluslararası merkezler olarak görev yapmaları. Bir şehrin uluslararası ticari faaliyetlerin merkezi olması için Cohen tarafından kullanılan kıstaslar şunlardır:

- *Çok uluslu şirketlerin genel merkezlerinin hangi şehirde olduğu*
- *Uluslararası bankacılık*
- *Stratejik şirket hizmetleri*

John Friedmann

Friedmann ve Wolff'a göre dünya kentleri ulusal ekonomilerden ziyade günümüz küresel kapitalist gelişiminin motorlarıdır. Friedmann "dünya kenti hipotezi" ile literatürde ün kazanmıştır. Ona göre dünya kentlerinin yedi özelliği vardır:

- *Kentin dünya ekonomisi ile bütünleşme düzeyi ve formu ve emeğin yeni mekânsal dağılımı sürecinde kente yüklenen fonksiyonlar kentin içinde ortaya çıkan yapısal değişikliklerle olmaktadır.*
- *Yeni mekânsal organizasyonda üretim ve pazarın eklemlenmesinde küresel sermaye anahtar dünya kentlerini düğüm noktaları olarak kullanmaktadır. Böylece dünya kentleri arasında karmaşık bir hiyerarşi ortaya çıkmaktadır.*
- *Dünya kentlerinin küresel kontrol fonksiyonu direk olarak bu kentlerin üretim sektörü ve istihdam yapısı ve dinamikleri tarafından yansıtılır.*
- *Dünya kentleri uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve biriktiği önemli merkezlerdir.*
- *Dünya kentleri iç göçün ve dış göçün yöneldiği önemli çekim merkezlerdir.*
- *Dünya kentleri mekânsal ve sınıfsal kutuplaşmalar gibi endüstriyel kapitalizmin ana karşıtlıklarının içinde barındırır.*
- *Dünya kentlerinin büyümesi, mali kapasitesini aşan sosyal maliyetler yaratmaktadır.*

KÜRESEL KENT KURAMI

Küresel kent kuramının temelde yapmaya çalıştığı şey 20. yy' ın sonunda ve 21. yy ın başlarında kapitalizmin dünya genelinde değişen coğrafyalarını analiz etme girişimidir.

Küresel Ekonomik Sistemin Üretimi olarak Küresel Kent

İlk olarak Saskie Sassen küresel ekonomi ile ortaya çıkan yeni kent oluşumunu tanımlamak için dünya kenti kavramını değil küresel kent kavramını türetmiştir. Bu kavramı tercih etme sebebi "iki kavram arasındaki farklılık, genellik ve tarihsel özgüllük düzeyindedir." Dünya kenti kavramı kendine atfedilen bir zamansızlık içerirken, küresel kent kavramı belirli bir sosyo mekânsal tarihsel döneme işaret eder. Ona göre küresel kentlerin ayırıcı özelliği küresel kentlerin küresel ekonomik sistemin üretimini sağlamasıdır. "Küresel Kent: New York, Londra ve Tokyo" adlı kitap Saskie Sassen'e aittir.

Sassen'e göre küresel kentler yalnızca faaliyetlerin koordinasyonu için düğüm noktaları değil belli üretim alanlarıdır. Küresel kentleri şirket hizmet kompleksleri ve finans merkezleri olarak tanımlar. Hukuk, bankacılık, muhasebecilik, reklamcılık, sigortacılık, danışmanlık sektörlerinde faaliyet yürüten ileri derecede gelişmiş üretim yapan ve finansal hizmet endüstrileri için en önemli merkezlerdir.

Geçmişin uluslararası ticaret ve bankacılık merkezleri olmalarının ötesinde bu kentlerin artık dört yeni işlevi vardır:

- *Bu kentler dünya ekonomisinin yeni örgütlenmesi içinde çok yoğun komuta merkezleri haline gelmişlerdir.*
- *Finans ve uzmanlaşmış hizmet şirketleri için kilit yerleşimler olmuşlardır.*
- *Önde gelen sektörlerde yeniliklerin üretimini de içeren üretim merkezleridir.*
- *Üretilen ürünlerin ve yeniliklerin piyasalarıdır.*

Meta Akışlarının Kontrol Merkezleri Olarak Küresel Kent

Fuat Ercan küresel kentlerin gelişimini emek sermaye ilişkisi çerçevesinde analiz ederek küresel kentlerin oluşumunda özellikle sermaye birikiminin belirleyici olduğunu vurgular. Sermaye birikiminin aşırı yoğunlaşmış merkezileştiği ve üretim sürecinin ise parçalanarak bütün dünyaya yayıldığı bir dönemde sermayenin mülkiyeti ve meta akışlarının kontrol edilmesi çok daha önemli bir hale gelmiştir. Ercan, küresel kenti ortaya çıkan bu meta akışlarının kontrol edildiği mekânlar olarak tanımlar. Küresel kentlerde kontrolün yoğunlaşması aynı zamanda küresel akışa konu olan meta para ve imgesel biçimlerin mülkiyet haklarının da belli kentlerde yoğunlaşması anlamını beraberinde getirmektedir.

Küresel Kent Ağı Bağlanırlığı Modeli Olarak Küresel Kent

Taylor merkez ve kompleksler üzerine odaklanmak yerine dünya şehri ağı olarak bunların birbirlerini nasıl etkilediği sorunu üzerinde durmuştur. Küreselleşme ve küresel kent alanında ağlar fikri kent sosyoloğu Castells tarafından çok etkili bir biçimde geliştirilmiştir. Bu çalışmadan etkilenen Taylor öncü dünya kentleri olarak nitelendirdiği küresel kentleri iki yönüyle tanımlar:

> *Dünya kentleri hizmet sektörlerinin merkezleridir. Bu konuda Sassen ile hemfikirdir.*

> *Aynı zamanda küresel düzlemde işleyen ağları birbirine bağlayan birer düğüm noktalarıdır.*

Küresel alana yayılmış büyük ve güçlü ağları diğer bir söylemle merkezi ağları birbirine bağlayan kentler küresel kentlerdir. Dünyadaki diğer tüm kentlerle bağlanırlığı yüksek olan ve bu bağlanırlık ağına stratejik öneme sahip düğüm noktalarını oluşturan kentler dünyadaki öncü kentlerdir.

Küresel Ağ Bağlanırlığı; Küresel kent ağı modeli bütün kentlerin ağlar üzerinde birer düğüm noktası olduklarını daha da önemlisi kentler arasında hiyerarşik bir yapıdan çok yatay ve bağımlılık ilişkilerinin var olduğunu savunmaktadır. Küresel kent ağı tipik olarak düğümler ve bağlanırlık ile meydana gelmektedir. Küresel kent ağının birbirine eklenildiği düğüm noktaları kentlerdir. Bağlanırlığı ise bir kent ile diğer bütün kentler arasındaki akış olarak tanımlamak mümkündür. Bir kentin küresel kent ağı içinde diğer bütün kentlerle birbirine bağlanabilme derecesi o kentin küresel ağ bağlanırlığı olarak tanımlanmaktadır. Stratejik bölgelerde yer alan kentler komuta ve kontrol merkezleridir. Dolayısıyla göreceli olarak diğer kentlere göre ekonomik, politik, sosyal alanlarda komuta ve kontrol bakımından üstündürler. İki farklı dünya / küresel kent ölçümü vardır: dünya kenti hiyerarşisi ölçümleri ve küresel kent ağı ve bağlanırlığı ölçümleri.

Küresel Kent Kuramlarına Yönelik Eleştiriler

Kent dinamiklerine yön veren politik ve ideolojik faktörler kent dinamiklerini şekillendiren ulusal ve yerel aktörler küresel süreçlerde ve akışlarda stratejik olarak kentlerin konumlandırılmasına yönelik söylemler göz ardı edilmiştir. Bu araştırmacılar yereli, pasif alıcılar küresel ekonomik güçlerin aktarıcıları ve reaktörleri konumuna indirgemişlerdir. Küresel kent kuramcıları küreselleşme ve kentlerin küreselleşmesini süreçler olarak ele almaktadır. Oysa küreselleşme ve kentlerin küreselleşmesi süreçler olduğu kadar aynı zamanda projelerdir.

Çoğu küresel kent araştırmaları küresel Kuzeyde yapılmakta çoğu küresel kent araştırmacıları küresel Kuzey ülkelerinde olan üniversitelerde çalışmakta ve çoğu küresel kent küresel kuzeyde yer almaktadır. Dolayısıyla küresel kent kuramı küresel Kuzeyin yapısal dönüşüm ve yeniden yapılanmaları temel alınarak oluşturulmuştur ve gerçekte küresel Kuzeyin gerçeklerini yansıtmaktadır.

Büyüme Yönelimli Politik İttifaklar Olarak Küresel Kent

Küresel bir şehrin tarihi, mekânı, kurumsal yapılanışı ve sosyo politik çevresi o şehrin dünya ekonomisi içine eklenme biçimini güçlü bir şekilde etkilemektedir. Başka bir deyişle küresel inşa edilmiş çevreleri politik ve ekonomik yapıları her bir kentin ayrıca tarihsel mirasları tarafından şekillendirilmiştir. Bu küresel kentleri yönetim ve kontrol merkezleri haline dönüştürme mekân özgül politik stratejiler ve mekân özgül kurumsal yollar aracılığıyla ile sağlanmıştır. Kentler arası küresel bağlanırlığı sağlamak için yeni ulaşım ve tele-komünikasyon altyapıları kurulmuştur.

Küresel kent oluşumu sürecinde yerel ön şartların sağlanmasında rolü olan ulusal bölgesel ve yerel devlet yetkilileri ulus ötesi şirket elitleri ve yerel mal sahipleri veya kiralayıcılarından oluşan büyüme yönelimli politik ittifakların önemli rol oynadığının altı çizilmektedir.

Sharon Zukin öncü küresel kent olan Londra ve New York'u karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Zukin bu şehirlerde gerçekleştirilen projelerin analiz çerçevesini oluşturmak için iki kavram kullanmıştır:

> *Anadili /yerli: günlük hayatın meydanları*

> *Peyzaj sermaye ve devlet kurumları tarafından egemen olunan gücün mekânları*

Takashi Machimura çalışmasında Tokyo'nun küresel kent olmasında rol oynayan heterojen büyüme koalisyonundan bahsetmektedir. Bu heterojen koalisyon şunlardan oluşmaktadır: hem yerel hem de ulusal hükümet birimleri çeşitli sermaye fraksiyonları ve diğer çıkar grupları.

Bu yaklaşımı benimseyen bazı yazarlara göre Güney ülkelerindeki şehirlerin küreselleşme sürecini anlamak için bu ülkeleri Kuzey ülkelerinden ayıran tarihsel büyük ölçekli faktörlere de bakmamız gerekir.

KÜRESEL KENT ÖLÇÜMÜ

Kentlerin tanımı ve sınıflandırmasına yönelik genel anlamda iki eğilim söz konusudur: dünya kenti hiyerarşisi ölçümleri ve küresel kent ağı ve bağlantılılığı.

ALFA DÜNYA KENTLERİ

Londra, Paris, New York, Tokyo
Chicago, Frankfurt, Hong Kong, Los Angeles, Milan, Singapur

BETA DÜNYA KENTLERİ

San Francisco, Sydney, Toronto, Zürich
Bürüksel, Madrid, Mexico City, Sao Paulo
Moskova, Seul

GAMA DÜNYA KENTLERİ

Amsterdam, Boston, Caracas, Dallas, Duesseldorf, Cenevre, Houston, Cakarta
Johannesburg, Melbourne, Osaka, Prag, Santiago, Taipei, Washington
Bangkok, Beijing, Roma, Stockolm, Varşova
Atlanta, Barselona, Berlin, Buenos Aires, Budapeşte, Kopenhag, Hamburg, İstanbul, Kuala Lumpur, Manila, Miami, Minneapolis, Montreal, Münih, Şangay

KÜRESEL KENT VE İSTANBUL

Dünya / Küresel Kent Tartışmalarında İstanbul'un Yeri

Dünya /Küresel kent meselesi Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren tartışılmaya başlanmıştır. 1992'de Çağlar Keyder tarafından gündeme getirilmiştir. Ayşe Öncü "İstanbul'u Nasıl Anlamalı" makalesinde "bence İstanbul kimliğini aramıyor buldu...." demiştir.

Keyder, küresel çağda artık ulusal ekonomilerin şehirleri değil, şehirlerin ulusal ekonomileri taşıdığı olgusuna vurgu yapmaktadır. İstanbul'da küreselleşme adına yapılacak yatırımların Türkiye'nin geleceğini de yakından ilgilendireceğini belirtmektedir. Keyder bazı kentlerin küreselleşme sürecinden önce de dünya kentleri olarak varlıklarını sürdürdüklerini ve İstanbul'un da bu şehirlerden biri olduğunun altını çizmektedir. Çünkü İstanbul tarihi boyunca ticaret yollarının ve çeşitli medeniyetlerin kesiştiği yerde konumlanmıştır.

Diğer bir çalışma İlhan Tekeli'nin "Dünya Kenti İstanbul" makalesidir." Ekonomik yarışmalar uluslararası arasındaki ekonomik yarışmalar değil, uluslararası metropoller arasındaki yarışmalar olarak algılanmaya başlıyor."

Fuat Ercan'a göre, İstanbul küresel kent olmaktan çok uluslararasılaşan bir kenttir.

Mübeccel Kıray "İstanbul, çok büyük tarihi olan bir şehir, büyük çekiciliği, doğası olan şehir, fakat metropol olmak için gerekli insan yapısı yok; böyle bir temel yok" demektedir.

Küresel Kent Ölçümlerinde İstanbul

Çağlar Keyder ve Ayşe Öncü'nün "İstanbul ve Dünya Kentleri Kavramı" adlı çalışmasında ölçüm kriterleri İstanbul'un nüfusu, vergi gelirleri, toplu konut yapısı, uluslararası bankalar ve beş yıldızlı otelleri incelenmiştir.

Avrupa Kentleri Arasında İstanbul'un Yeri

Küresel kent bağlantılılığına göre ilk 50 kent içinde 22 Avrupa kenti bulunmaktadır. İstanbul bu sıralamada 14. sıradadır. Avrupa kentleri arasında İstanbul, muhasebecilik sektöründe 23. reklamcılık sektöründe 14. bankacılık ve finans sektöründe 7.dir. Ancak sigorta, hukuk ve yönetim danışmanlığı alanında listeye girememektedir.

Ortadoğu'nun Küresel Kenti İstanbul

Taylor, Batı Asya ve Kuzey Afrika kentlerine odaklanmış ve 29 kenti değerlendirmiştir. Bunlardan ön plana çıkan 12 si üzerinde yoğunlaşmıştır. Bölgede büyük bir küresel kent bulunmamaktadır. İstanbul 35. sıradadır. 54. sırada Dubai gelir. 59. sırada Kahire vardır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi küreselleşme sürecinde sermayenin kendine uygun mekanları seçerek büyümesine, önem kazanmasına, küresel akışlarla birlikte yeni bir form oluşturmasına meydan verdiği küresel akışların merkezileştiği kentlerin aldığı isimdir?
- A) Küresel kent
B) Metropol
C) Büyük şehir
D) Mega kent
E) Dünya şehri

AÇIKLAMA

Küresel sermaye, sermaye birikimi için kendine uygun mekanları seçerek önem kazanmasına buraların büyümesine hatta küresel akışlarla birlikte kendisi de küreselleşen bir kent formunun oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Bu süreçten sadece bazı kentler etkilenmektedir. Bunlar küresel akışların merkezileştiği daha önemli pozisyonlara kavuşabilen kentler olarak küresel kent olarak isimlendirilirler.

YANIT: A

2. Aşağıdakilerden hangisi kentleşme süreçlerinin kapitalist sistemle ilişkili olduğunu söyleyen akademisyenlerden biridir?
- A) Platon
B) Hegel
C) Castells
D) Durkheim
E) Comte

AÇIKLAMA

Bazı akademisyenler Lefebvre, Castells, Harvey kenti Marksist bakış açısından incelemeye başlamış modern kentleşme süreçlerinin kapitalist sistemle ilişkili olduğunu savunmuşlardır.

YANIT: C

3. Küresel kentler araştırması ne zaman ortaya çıkmıştır?
- A) 1960'lar
B) 1970'ler
C) 1980'ler
D) 1990'lar
E) 2000'ler

AÇIKLAMA

1980'lerde ortaya çıkan küresel kentler araştırması, yeni kent sosyolojisi yaklaşımı araştırmalarından yararlanarak ortaya çıkmıştır.

YANIT: C

4. Aşağıdakilerden hangisi kent gelişimi ile küreselleşme arasındaki ilişkiye dikkat çeken çalışmalar yapan düşünürlerden biri değildir?
- A) Castells
B) Friedmann
C) Timberlake
D) Sassen
E) Weber

AÇIKLAMA

1980'lerde Manuel Castells, John Friedmann, Antony D. King, Saskia Sassen, Michael Peter Smith, Edward Soja ve Michael Timberlake'nin çalışmaları günümüz koşullarında küreselleşme ve kent gelişimi arasındaki karşılıklı etkileşim konusuna yaygın ilginin artmasına yardımcı olmuştur.

YANIT: E

5. Fordizme dayalı sermaye birikimi fikri ne zaman geçerliliğini yitirmeye başlamıştır?
- A) 1950'ler
B) 1960'lar
C) 1970'ler
D) 1980'ler
E) 1990'lar

AÇIKLAMA

1970'lerde Fordizme dayalı sermaye birikimi geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Fordist sermaye birikimi rejimi kitle üretimi, kitle tüketimi, ulusal temelli Keynezci talep yönetim düzenlemeleri ulusal temelli toplu sözleşmeler ve gelirin yeniden bölüşümünü sağlayan sosyal devlet politikalarına dayanmaktaydı. Fordizm sonrası küresel sermaye birikimi süreci içinde esnek üretim olgusu ortaya çıkmıştır.

YANIT: C

6. Aşağıdakilerden hangisi ulus ötesi firmalara ev sahipliği yapan ana kentsel endüstri bölgelerinden biri değildir?

- A) Londra
- B) New York
- C) Paris
- D) Tokyo
- E) Kano

AÇIKLAMA

Ana kentsel endüstri bölgelerinde ve ulus ötesi firmalara ev sahipliği yapan Londra, New York, Tokyo, Paris, Frankfurt, Los Angeles gibi küresel kentlerde toplandığı gözlenmiştir.

YANIT: E

7. Aşağıdakilerden hangisi Cohen'in dünya kentleri olarak tanımladığı kentlerin ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) Ticari faaliyetlerle ilgili karar verilen merkezler
- B) Şirket stratejilerinin biçimlendirildiği merkezler
- C) Uluslar arası işbölümünün koordinasyonunun sağlandığı kentler
- D) Uluslar arası işbölümünün kontrolünün sağlandığı merkezler
- E) Çevreci kentler

AÇIKLAMA

Dünya kentlerinin özellikleri arasında çoğunlukla iş ve ticaretle ilgili özellikler bulunmaktadır.

YANIT: E

8. Dünya kenti hipotezi ile literatürde ün kazanan düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cohen
- B) Sassen
- C) Friedmann
- D) Hall
- E) Weber

AÇIKLAMA

Dünya kenti hipotezi ile literatüre ismini yazdıran düşünür Friedmann'dır.

YANIT: C

9. Aşağıdakilerden hangisi küresel kentlerin yeni işlevlerinden biri değildir?

- A) Yoğun komuta merkezleridir
- B) Finans ve uzmanlaşmış hizmet şirketleri için kilit yerleşimler olmuştur
- C) Önde gelen sektörlerde yeniliklerin üretimini de içeren üretim merkezleridir
- D) Üretilen ürünlerin ve yeniliklerin piyasalardır
- E) Hammade kaynaklarıdır

AÇIKLAMA

E Şıkkı küresel kentlerin 4 yeni işlevinden biri değildir.

YANIT: E

10. Bütün kentlerin ağlar üzerinde birer düğüm noktası olduklarını daha da önemlisi kentler arasında hiyerarşik bir yapıdan çok yatay ve bağımlılık ilişkilerinin var olduğunu savunan kuram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Feminist kuram
- B) Marksist kuram
- C) Ekolojik kuram
- D) Küresel kent ağı
- E) Postmodernist kuram

AÇIKLAMA

Küresel kent ağı modeli bütün kentlerin ağlar üzerinde birer düğüm noktası olduklarını daha da önemlisi kentler arasında hiyerarşik bir yapıdan çok yatay ve bağımlılık ilişkilerinin var olduğunu savunmaktadır.

YANIT: D

11. Aşağıdakilerden hangisi GAMA dünya kentlerinden biri değildir?

- A) Dallas
- B) Budapeşte
- C) Londra
- D) Şangay
- E) Boston

AÇIKLAMA

Londra ALFA dünya kentlerindedir.

YANIT: C

12. Aşağıdakilerden hangisi küresel kent kuramlarına yönelik eleştirilerden biri değildir?

- A) Küresel süreçlerde ve akışlarda stratejik olarak kentlerin konumlandırılmasına yönelik söylemler göz ardı edilmiştir
- B) Yereli pasif alıcılar küresel ekonomik güçlerin aktarıcıları ve reaktörleri konumuna indirgemişlerdir
- C) Kentlerin küreselleşmesini süreçler olarak ele almaktadırlar
- D) Küresel kent kuramı küresel Güney'in gerçeklerini yansıtmaktadır
- E) Küresel kent tartışmalarında küreselleşmenin siyasetine değil küreselleşmenin ekonomisine kent siyasetine değil kent ekonomisine öncelik verilmektedir.

AÇIKLAMA

Çoğu küresel kent araştırmaları küresel Kuzey'de yapılmakta çoğu küresel kent araştırmacıları küresel Kuzey ülkelerinde olan üniversitelerde çalışmakta ve çoğu küresel kent küresel Kuzeyde yer almaktadır. Dolayısıyla küresel kent kuramı küresel Kuzeyin yapısal dönüşüm ve yeniden yapılanmaları temel alınarak oluşturulmuştur. Gerçekte küresel Kuzey' in gerçeklerini yansıtmaktadır.

YANIT: D

13. Aşağıdakilerden hangisi Taylor'un küresel akışları ölçerken kültürel küreselleşme için baktığı alanlardan biridir?

- A) Reklam
- B) Mimarlık
- C) Sivil toplum kuruluşları
- D) Ulusal diplomasi örgütleri
- E) Sigorta

AÇIKLAMA

Kültürel küreselleşme için medya, mimarlık, mühendislik alanlarına bakılmıştır.

YANIT: B

14. Aşağıdakilerden hangisi öncü dünya kentlerinden bağlantırlığı ve büyüklüğü en yüksek olanıdır?

- A) Cenevre
- B) Bangkok
- C) Toronto
- D) Sidney
- E) Londra

AÇIKLAMA

Londra bağlantırlığı ve büyüklüğü 14+14 olan kenttir.

YANIT: E

15. Küresel kent meselesi Türkiye'de hangi yıllarda tartışılmaya başlanmıştır?

- A) 1960'lı
- B) 1970'li
- C) 1980'li
- D) 1990'lı
- E) 2000'li

AÇIKLAMA

Küresel kent meselesi Türkiye'de 1990'lı yıllardan sonra tartışılmaya başlanmıştır. 1992 yılında İstanbul dergisi küreselleşme olgusunu kent gündeminin önemli bir başlığı olarak ele almıştır.

YANIT: D

ÇÖZÜMLÜ

DENEME SORULARI

?

1. Aşağıdaki yaklaşımlardan hangisi kentleri ulus-devlet sınırlı ve ulus-devlet merkezli yer hiyerarşisi içinde çevrelenmiş mekanlar olarak varsaymaktadır?

- A) Feminist yaklaşım
- B) Ekolojist yaklaşım
- C) Marksist yaklaşım
- D) Anglo-Amerikan yaklaşım
- E) Evrimci yaklaşım

2. Merkez çevre modelini geliştiren düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hall
- B) Castells
- C) Friedmann
- D) Harvey
- E) Wallerstein

3. Kentsel gelişmeyi tarihsel süreç içinde analiz ederlerken uluslar üstü bağlantıları dikkate alan düşünürlerden biri aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

- A) Braudel
- B) Hall
- C) Castells
- D) Harvey
- E) Wallerstein

4. Aşağıdakilerden hangisi kent kuramcılarının kent merkezli küresel kapitalizm yapısını ilişkilendirdikleri sosyo politik dönüşümlerden birisidir?
- A) 1929 Dünya ekonomik buhranı
B) Sanayi devrimi
C) Fransız devrimi
D) Fordist- Keynezci teknolojik kurumsal sistemin krizi
E) İçten patlamalı motorların icadı
5. "Dünya kenti" kavramını ilk olarak kullanan kent çalışmacısı aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Hall
B) Geddes
C) Gidens
D) Harvey
E) Braudel
6. Aşağıdakilerden hangisi Peter Hall'un sözünü ettiği dünya kentlerinde toplanan fonksiyonlardan biri değildir?
- A) Nüfus yoğun
B) Merkezleşmiş politik güç
C) Ticaret
D) Taşımacılık
E) Siyaset
7. Aşağıdakilerden hangisi Friedmann'a göre dünya kentlerinin yedi özelliğinden biri değildir?
- A) Dünya kentlerinin büyümesi hükümetin mali kapasitesini aşan sosyal maliyetler yaratmaktadır
B) Dünya kentleri iç göçün ve dış göçün yöneldiği önemli çekim merkezleridir
C) Dünya kentleri uluslar arası sermayenin yoğunlaştığı ve biriktiği önemli merkezlerdir
D) Dünya kentleri mekânsal ve sınıfsal kutuplaşmalar gibi endüstriyel kapitalizmin ana karşıtlıklarını dışarda bırakır
E) Dünya kentleri arasında karmaşık mekânsal bir hiyerarşi çıkar
8. Küresel kent kavramını ilk olarak türeten düşünür aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Sassen
B) Hall
C) Friedmann
D) Cohen
E) Geddes
9. Küresel kent ağları fikri aşağıdaki dönüşümlerden hangisi tarafından geliştirilmiştir?
- A) Sassen
B) Hall
C) Cohen
D) Castells
E) Geddes
10. Küresel kent ağının birbirine eklemlediği düğüm noktaları aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Sanayi
B) Kentler
C) Eğitim
D) Ticaret
E) Ekonomi
11. Aşağıdakilerden hangisi ALFA dünya kentlerinden biridir?
- A) Sidney
B) Manila
C) Hong Kong
D) Brüksel
E) Seul
12. Küresel kent ağı ve ağları birleştiren düğüm noktaları aşağıdaki isimlerden hangisiyle anılır?
- A) Dünya kenti
B) Küresel ağ bağlantırlığı
C) Küresel kent
D) Küresel kent ölçümü
E) GAMA kent
13. Taylor'a göre küresel kent ölçümü kriterlerinden sosyal küreselleşme için aşağıdakilerden hangisine bakılmalıdır?
- A) Sivil toplum kuruluşları
B) Reklam
C) Muhasebe
D) Mimarlık
E) Medya
14. Aşağıdakilerden hangisi bağlantırlık ve büyüklüğüne göre öncü dünya kentlerinden biri değildir?
- A) Paris
B) Bangkok
C) Toronto
D) Cenevre
E) Ankara

15. "İstanbul çok büyük tarihi olan bir şehir, büyük çekiciliği, doğası olan şehir, fakat metropol olmak için gerekli insan yapısı yok; böyle bir temeli yok" diyen Türk sosyoloğu aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Ziya Gökalp B) Mübaccel Kıray
C) İlhan Tekeli D) Fuat Ercan
E) Çağlar Keyder

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. D 20. Yy sonlarına kadar kent çalışmalarında baskın olan Anglo-Amerikan yaklaşım, kentleri ulus devlet sınırlı ve ulus devlet merkezli yer hiyerarşisi içinde çevrelenmiş mekanlar olarak varsaymaktaydı.
2. E Wallerstein gibi dünya sistemi kuramcılar tarafından merkez-çevre modelleri geliştirilmiştir.
3. A Fernand Braudel ve Janet Abu-lughod gibi öncü akademisyenler kentsel gelişmeyi tarihsel süreç içinde analiz ederlerken uluslar üstü bağlantıları dikkate almışlardır.
4. D Küresel kent kuramcıları kent merkezli küresel kapitalizm yapısına doğru olan değişikliği 1970'lerin ortasından beri süren birbiriyle ilintili iki sosyopolitik dönüşüme gönderme yaparak analiz etmektedir. İlki, ulus ötesi şirketler tarafından kontrol edilen yeni bir uluslar arası iş bölümünün ortaya çıkmasıdır. Diğeri 2. Dünya savaşı sonrası dönemde eski endüstrileşmiş dünyada egemen olmuş Fordist- Keynezci teknolojik kurumsal sistemin krizidir.
5. B Dünya kenti kavramını ilk olarak İskoçyalı kent çalışmacısı Patrick Geddes 'tir.

6. E Yoğun nüfus, merkezleşmiş politik güç, ticaret, finans, taşımacılık, hizmet dünya kentlerinin altı temel fonksiyonudur.
7. D Dünya kentleri mekânsal ve sınıfsal kutuplaşmalar gibi endüstriyel kapitalizmin ana karşıtlıklarını içinde barındırır.
8. A İlk olarak Saskie Sassen, küresel ekonomi ile ortaya çıkan yeni kent oluşumunu tanımlamak için dünya kent kavramını değil küresel kent kavramını türetmiştir.
9. D Küreselleşme ve küresel kent alanında ağlar fikri kent sosyoloğu Castells tarafından çok etkili bir biçimde geliştirilmiştir.
10. B Küresel kent ağının birbirine eklenildiği düğüm noktaları kentlerdir.
11. C Londra, Paris, New York, Tokyo, Chicago, Frankfurt, Hong Kong, Los Angeles, Milan, Singapur.
12. B Küresel kent analizleri küresel kent ağı ve ağları birleştiren düğüm noktaları olarak kentlerin sahip olduğu küresel ağ bağlantırlığı ekseninde yapılmaya başlanmıştır.
13. A Sosyal küreselleşme için sivil toplum kuruluşları ve bilimsel çalışmaların paylaşımına bakılmıştır.
14. E Ankara bu şehirlerden biri değildir.
15. B Mübaccel Kıray, İstanbul'un küresel bir metropol olabilmesini tarihsel süreçte gönderme yaparak değil maddi altyapıyı gönderme yaparak değerlendirmiştir.

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de yerel yönetim kurumları, yönetim kavramı, yerel yönetim kurumlarının eleştirisi konuları işlenmiştir.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
3 - 4	1 - 2

YEREL YÖNETİM KURAMLARI: YÖNTEM VE KAPSAM

Yerel yönetimler, kentlerin siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel örgütlenmesinde etkili olan yönetsel yapılardır.

Yerel yönetim birimleri yerinden yönetim ilkesine uygun biçimde; karar alma organları yerel halkın seçimiyle oluşan, kendi bütçesi ve kamu tüzel kişiliği bulunan görece özerk kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Belediyeler yerinden yönetim için iyi bir örnektir. Bunun yanında, merkezi yönetimin bir uzantısı olarak yetki genişliği anlayışı çerçevesinde yerel düzeyde faaliyet gösteren kurumlar da vardır. Valilik bu tür kurumlar için iyi bir örnek oluşturur.

Bu konuda üç devlet yaklaşımı vardır: çoğulcu paradigma, yönetici paradigma, sınıf merkezli paradigma.

Paradigmaların özellikleri: Her paradigmanın kendisini evinde hissettiği bir alan vardır. Her yaklaşım bu etki alanında diğer paradigmalara göre güçlü iken, bu alandan çıkıldıkça gücünü yitirmektedir.

Çoğulcu paradigmaya göre, modern toplumlarda devleti anlamak için bireyler ve birey temelli grupların devleti etkilemek için verdikleri mücadelelere odaklanmamız gerekir. Kaçınılmaz sonuç, devlet tartışmasının demokrasi sorunuyla birlikte ele alınmasıdır.

Yönetici paradigma ise, devleti doyurucu biçimde anlamak istiyorsak, devletin kurumsal yapısına yoğunlaşmamız gerektiğini öne sürer. Yönetimci yaklaşımın devlet tartışması bürokrasinin rolü ile özdeşleşir.

Sınıf merkezli paradigma bireylerin yerine sınıfları ve sınıflar arası mücadeleyi koyarak devleti ve devletin işlevlerini anlamayı hedefler. Sınıf paradigması içinse devlet tartışması kapitalizm ile olan ilişkisi çerçevesinde anlam kazanır.

Paradigmalar açıklama alanlarının dışına çıkma eğilimi gösterip, diğer paradigmalardan alanlarına girme eğilimi taşırlar. Daha kapsayıcı hale gelmiş görünseler de asli alanlarından uzaklaştıkça açıklayıcı güçlerini ve tutarlılıklarını yitirmeye başlarlar.

Paradigmalar değişen dünyaya ayak uydurma kaygılarıyla kendilerini sürekli gözden geçirirler. Bazı paradigmalarda bu değişimi bütünlüğünü koruyarak başarırken, bazıları başarısız olurlar.

Yerel Yönetimlerin Tanımı

Yerel yönetim denildiğinde, yerel bir topluluktaki bireylerin birliktelik gereksinimlerini karşılayan, kamu mal ve hizmetlerini sağlayan, yerel halkın kendi seçtiği organlarca yönetilen kurumlar anlaşılır.

Yerel yönetimlerin üç amacı vardır: insanların temel haklarından birini kullanmaya olanak vermesi, ikinci amaç etkinlik, üçüncü amaç demokrasidir. Çağdaş yerel yönetim anlayışında bu üç amaç gerçekleştirmek istenildiği için günümüzde yerel yönetimlerin yeterliliği ya da başarısı özgürlüğü, etkinliği, demokrasi ya da katılımı gerçekleştirilmesi ölçütlerine göre değerlendirilmektedir.

Avrupa Konseyi 1957 yılında yerel yönetimler konferansında yerel yönetimlerin özerkliğinin beş boyutunu şöyle saptamıştır: 1) yerel özgürlüklere saygı gösterilmeli 2) yerel yaşamın özgül ve siyasal parti bağılılıkları üstü niteliği korunmalıdır 3) merkezi yönetimle, yerel yönetim arasındaki denetim ilişkileri bağımsız yargı organları kurulmalıdır 4) yerel yönetimin mali özgürlüğü sağlanmalıdır

5) yerel birime ilişkin gerçek bir topluluk bilinci geliştirilmelidir.

YEREL YÖNETİM/DEVLET KURAMLARI

Yerel yönetim birimini tanımlayan üç temel boyutu vardır: örgüt olması, yerel nüfusun farklı kesimleriyle etkileşimini sağlayan temsiliyet kanallarının olması, toplumun farklı kesimlerinden gelen talepleri yerine getirmesini sağlayan işlev ve sorumluluklarının olması.

Keynesçi Dönem ve Kent Yöneticiliği

Keynesçi refah devleti uygulamaları İkinci Dünya savaşı sonrasında ağırlık kazanmış bu durum 1970'li yılların sonuna kadar devam etmiştir. Refah devletini tanımlayan eğitim, sağlık, konut vb. hizmetlerin büyük bölümü kent mekânına özgü nitelik taşımaktadır. Bu durum, kentin kendisini önemli hale getirirken yerel yönetimler de bu hizmetleri sağlayan kurumlar olarak ön plana çıkmıştır.

Çoğulcu paradigma

Çoğulcu yaklaşımın temel varsayımı gücün toplumsal gruplar ve kurumlar arasında dengeli dağılıdır. Birey temelli grupların ön plana çıktığı kentsel ortamda, devlet kendi başına bir güç ya da karar verici olmaktan çok, farklı gruplar arasındaki tartışma ve pazarlıklarda hakem konumundadır.

Çoğulcu bir sistemde yerel yönetimlerin politikalarından doğan eşitsizlikler ortaya çıksa bile bu eşitsizlikler birikimsel değildir.

İstisnasız bütün çoğulcular merkezileşmiş devlete eleştirel bir duruş sergilerken, yerinden yönetimin kendi başına bir değer olduğunu savunurlar. Bu tercihin en önemli nedeni, yerinden yönetimin katılıma olanak sağlayan çoklu kanallar açması ve böylece "demokratik despotizm" i yani devletin belli bir gruba eline geçmesini önlemesidir.

Yönetimci Paradigma

Yönetimci paradigma kendisine temel ilgi alanı olarak devlet aygıtı ve iç işleyiş mekanizmalarını alır ve bu yönüyle de, çoğulcu kuramın karşıtı olarak değerlendirilebilir. Çoğulcu yaklaşım devlete kendi başına bir güç atfetmezken; yönetimci paradigma devleti toplumsal gruplardan bağımsız bir güç kaynağı olarak görür. Bürokratik otorite ulusal sınırlar içinde yasal şiddetin tek elinde tutan güç ve merkezileşme sürecini destekleyen bir aktör olarak ortaya çıkmış ve ulus devletleşme sürecinde yerel birimler ve yönetimler merkezi yönetimlerle karşısında güç yitimine uğramışlardır. Yönetimci görüş içinde birbirleriyle belli ölçülerde çelişen iki görüş ortaya çıkmıştır: Birincisi yerel yönetimleri merkezi yönetimin sorumluluklarını paylaşan ve yerelleştiren bir parçası olarak görüp, yerel ve merkezi yönetimler arasında işlevsel ve birbirini tamamlayan bir iş bölümü olduğunu öne sürmektedir. İkinci görüş ise bu işlevsellik ve iş bölümünün kaçınılmazlığını kabul etmekle birlikte sürecin basit bir tamamlayıcılık ilişkisi olarak ele alınamayacağını merkez ve yerel yönetimler arasında bu çerçevede önemli çelişkiler ortaya çıktığını öne sürmektedir.

Yönetimci görüşün yerel yönetimlere ilişkin en önemli yansıması Pahl'ın kent yöneticiliği yaklaşımında bulunabilir. Ona göre kent bir kaynak dağıtım sistemidir. Bu dağıtımda kent yöneticileri merkezi bir role sahiptir. Pahl'ın kent yöneticileri kavramı hem yerel yönetimlerde çalışan bürokratları hem de özel sektördeki bürokratları içerir. Örneğin konut kredisi sağlayan firmalar. Eleştirilerden sonra Pahl kuramını gözden geçirir. Yerel yöneticiler devletle özel sektör arasında ve merkezi yönetimle yerel halk arasında aracı rolüne dönüşür.

Sınıf Merkezli Paradigma

Çoğulcu ve yönetimci kuramlara eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Eleştirilerin merkezinde yerel yönetimlere ilişkin süreçlerin açıklanmasında sınıf boyutunun bu yaklaşımlarla ihmal edilmesi vardır. Sınıf merkezli paradigma çerçevesinde, yerel yönetim sorununu sermaye birikim süreçleri ve sınıf ilişkileriyle ilişkilendiren araççı ve yapısalcı olmak üzere iki yaklaşımdan söz edilebilir.

Araççı yaklaşım devleti hâkim sınıfın genel çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak görmektedir. Devlet kendi içinde bütünlüğe sahip, bir sınıfın aracı konumundaki yapı olarak değerlendirilir. Devletin farklı birimleri arasındaki çelişkiler ya yok sayılır ya da önemsenmez. Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi Cockburn araççı görüşün devleti bütünlüklü bir yapı olarak değerlendiren anlayışı çerçevesinde yerel yönetim kavramını reddederek çalışmasına başlar. Yerel yönetim diye adlandırılan kurumların aslında devletin yerel uzantısı olduğunu yani yerel devlet olduğunu öne sürer.

Cockburn'e göre yerel devlet kentsel düzeyde üç temel işlevi yerine getirmektedir:

- > üretimin ve sermaye birikiminin sürmesine yönelik işlevler (ulaşım, altyapı, iletişim, kent planlaması, eğitim)
- > emek gücünün kolektif tüketim aracılığı ile sağlanmasına yönelik işlevler(kiralık konut, sağlık, eğitim, kültürel hizmetler)
- > toplumsal düzen ve kontrolün sağlanmasına yönelik işlevler(polis ve zabıta hizmetleri, işsizlik yardımı, katılım, sosyal yardımlar)

Yapısalcı görüşe göre devlet, kendiliğinden sermayeye hizmet eden basit bir sınıf aygıtı olarak algılanamaz. Devlet sınıflar arası ilişkilerin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet bütünlüğü önceden verili değildir. Sınıf bölünmelerine ve çelişkilerine paralel olarak devlet de kendi içinde çelişkiler ve bölünmeler yaşayabilir. Yapısalcı yaklaşımın yerel siyasete ilişkin en yetkin kuramcısı Castells, kentsel düzeyin özgünlüğünün kolektif tüketimin örgütlendiği mekân olmasından kaynaklı olduğunu söylerken, yerel yönetimleri de kolektif tüketimi örgütleyen ve sunan kurumlar olarak tanımlar.

Castells için de yerel devlet kapitalist devlet aygıtının bir parçasıdır. Ancak Castells, yerel devleti sermayenin ya da merkezi otoritenin sıradan bir uzantısı olarak görmez. Onun ana kaygısı kentsel mücadeleler ve bu mücadelelerin sonucu ortaya çıkacak dönüşümdür. Kentsel hareketlerin sınıfsal nitelikteki daha geniş hareketlerle belli bir etkileşim içinde oldukları ölçüde radikal değişime yol açabileceğini vurgulayarak sınıf paradigmasından kopmamaya özen gösterir.

Yerel Yönetim Kuramlarının Değerlendirilmesi

Yönetimci görüş açıklamalarının merkezine ağırlıklı olarak yerel yönetimlerin kurumsal yapısını ve bürokrasisini koymuştur. Çoğulcu görüş tam tersi yönünde yerel yönetimlere etki eden bireyler ve birey temelli grupları önemseyen bir yerel yönetim kavramsallaştırmasını öne çıkarmıştır. Sınıf merkezli bakış açısı yerel yönetimlerin işlevlerine yoğunlaşmış bu işlevler çerçevesinde yerel yönetimlerin kentlere yaptığı müdahalelerin sınıf ilişkilerine ve kapitalizmin yeniden üretimine olan etkisini öne çıkaran bir yaklaşım sundu.

1980 ve 1990'lı yıllar yerel yönetim kuramlarının değişen deneyim karşısında kendilerini sorguladıkları yıllar olmuştur.

YEREL YÖNETİMDEN YEREL YÖNETİŞİME

Keynesçilik Dönem Sonrası Yerel Yönetişimcilik

Bütün Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde, farklı biçim ve dozlarda da olsa refah devleti uygulamaları gerileyip, yerini piyasa mekanizmasını ön plana çıkararak Yeni-sağ ve neo-liberal politikalar almıştır. Aynı sürecin ilişkili bir başka boyutu ulus devletin aşındırılarak sermayenin küresel düzlemde hareketliliğini artırma arayışları olmuştur. Yerel birimlerin kendilerini ulus devletin oluşturucu bir parçası olarak gördükleri bir anlayıştan küresel ölçekte hareket eden sermayeyi kendi birimlerine çekmek için projeler geliştiren bir yerellik anlayışına geçişin ipuçları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu değişimin en çarpıcı sonucu kendisini kolektif hizmetlerin sunucusu olarak gören yerel yönetimlerin yerini, büyümeye önem veren ve sermayenin taleplerine duyarlı hale gelen bir yerel yönetim anlayışının almasıdır. 1980'li yıllarda özelleştirme vb. yollarla yerel yönetimler yerlerini özel sektöre bırakmaya başlamışlardır. Kent yönetimlerine ilişkin olarak üç sektörlü bir model ortaya çıkmıştır: Yerel devlet, sermaye, sivil toplum kuruluşları. Yerel yönetim kavramının bu tür bir oluşumu küçüklük karşısında yeni yapılanmaya verilen isim "yönetişim" olmuştur. Kısacası yönetişim kavramı ile çoklu aktörlerin rol aldığı ve hiyerarşilerin yerine karşılıklı etkileşimin belirlediği bir yönetim süreci kastedilmektedir.

Birbirleriyle etkileşim halinde bu süreçlerin ortak paydası şunlardır:

- > *ulus devletin içinde belirlenen bir yerellikten ulus ötesi etkileşimlere de açık bir yerellik anlayışı*
- > *emeğin sermaye birikim süreçlerinde daha etkin olması*
- > *yerel devlet, sermaye, yerel sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu ittifak yapısı*

Çoğulcu Paradigma

Çoğulcu yaklaşım son dönem yeni çoğulculuk ya da hiper çoğulculuk halini almıştır. Bu anlayış artık toplumların ve kentlerin bahsedilemez bir biçimde karmaşık hale geldiğini çıkar gruplarının çeşitlendiğini ve dağınıklaştığını bu çerçevede de belli bir grubun kenti kontrol etmesinin mümkün olmadığını öne sürmektedir. Yerel yönetimler çeşitlenen taleplere yanıt vermekte yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla çoğulcu bir durum artık kaostan kaynaklanan güç dengesine işaret etmektedir.

Stone'a göre kentler giderek karmaşık ve dağınıklaşmış bir güç yapısı tarafından belirlenmektedir. Bu karmaşıklık bir grubun kent siyasetine ağırlığını koymasına izin vermeyecek derecededir. Bu durumda yerel devlet de kolayca ağırlığını koyup toplumsal kontrolü elinde tutamaz. Yerel devlete atfedilen rol karmaşıklaşan ilişkiler içinde kaynakları harekete geçirmek ve koordinasyon sağlamaktır. Bu yaklaşımın en çarpıcı özelliği Marksist yaklaşımın vurguladığı makro düzeydeki güç ilişkilerini ve ekonomik yapıların sınırlayıcılığını ve yönetimci bakış açısının kent yöneticilerine ithaf ettiği özerkliği dikkate almasıdır. Çoklu aktör modelinde farklı gruplar birbirlerini bastırmadan bir iktidar yapısı yaratmaktadırlar.

Sivil toplumcu anlayışlar, çoğulculuğu radikalleştirerek yeni bir bakış açısı yaratma uğraşı içindedir. Radikal çoğulcuların yeni sağ ile paylaştığı nokta merkezi yönetime duyulan tepkidir. Yerel yönetimler devletin merkezileşmiş gücünün kırılması açısından önemli iken asıl hedef sivil toplumun daha özeldir. Yerel sivil toplum öbeklerinin güçlendirilmesidir.

Yönetimci Paradigma

Kuramın öncülüğünü yapan Pahl, refah devletinin çözülmeye başladığı dönemin başında bağımsız değişken olma özelliğini yitiren yerel yöneticilerinin bir yandan devletle özel sektör arasında öte yandan da merkezi yönetimle yerel halk arasında aracılık rolü oynadıkları için önemsenmesi gerektiğini vurgular. Gurr ve King yerel özerkliğin iki farklı boyutunu vurgular. Birincisi yerel yönetimlerin kendi gündemlerini ve politikalarını belirlemede yerel güç odaklarından ne derece özerk davranabildikleri tarafından belirlenir. İkincisi yerel yönetimlerin kendi gündem ve müdahale alanlarını belirlerken merkezi yönetimin ne ölçüde müdahalelerine maruz kaldıklarıyla ilgilidir.

Neo-liberal politikaların da etkisiyle kentler giderek artan biçimde “büyüme makineleri” olarak kurgulanmaya başlamıştır. Büyüme makinesi çoğunlukla seçkinlerin lehine çalışırken çoğu durumda güçsüz kesimler kaybeder. Bu sürece hepsi kendi gündemleriyle katılan kent seçkinleri, politikacılar, yerel yönetimler, yerel medya, üniversiteler, sanat kurumları, sendikalar, işveren örgütlerinden spor kulüpleri ve serbest çalışan profesyonellere kadar geniş bir kesimi kapsamaktadır.

Sınıf Merkezli Paradigma

Sınıf merkezli yaklaşımın yerel devlet konusunda son yıllarda ortaya koyduğu çerçeve büyük ölçüde Harvey'in çalışmalarından etkilenmiştir. Harvey gelişmiş ülkelerin kentleşme deneyimi ve devletin yaşadığı dönüşümü tartışırken; yerel devletin yönetimci anlayıştan girişimci yaklaşıma doğru evrildiğini öne sürmektedir. Ona göre Keynesçi programın çöküşünün yarattığı değişimin temelinde küçülen piyasaların, işsizliğin, mekânsal kısıtlardaki ve küresel işbölümündeki hızlı değişikliklerin, sermaye hareketinin, işyeri kapatmaların ve teknolojik mali yeniden yapılanmanın bir bileşimi yatmaktadır.

Yerel yöneticiler yerel düzeyde geniş kesimleri içine alan bir koalisyon siyaseti ve sınıf ittifakları inşa etmek göreviyle karşı karşıyadır. Ticaret odaları, yerel finans şirketleri, sanayici ve tüccarlar, üniversiteler, dini kurumlar yanında gayrimenkul sektöründeki girişimciler gibi her biri farklı güdülere sahip kesimlerin bir araya getirilmesi zorlu bir görevdir ve çoğu durumda belediye başkanları gibi kamusal kişiliklere bu görev düşmektedir.

Duncan ve Goodwin'e göre kapitalizm sadece sosyal eşitsizlikler değil aynı zamanda mekânsal eşitsizlikler de yaratmaktadır. Eşitsizliği ortadan kaldırmaya bile yönetebilir hale getirmek ulusal devlet için zorunluluktur. Homojen olmayan bir mekânsal örüntüyle homojen bir devlet yapısının başa çıkabilmesi mümkün değildir.

YEREL YÖNETİM KURAMLARININ ELEŞTİRİSİ

İlk dönemin kuramlarının hemen tamamı yerel yönetimleri hizmet sağlayıcı olarak görürken; ikinci dönemde yerel yönetimler büyüme, girişimcilik vb. temalar etrafında kavramsallaştırılmıştır.

Birinci dönemde Sınıf merkezli yaklaşımlar sınıf çelişkisi ve sermaye birikim süreçlerinin önceliğini vurgularken, yönetimci yaklaşımlar yerel yönetimlerin iç işleyişini ve bürokrasinin değerlerini ön plana çıkarmışlardır. Çoğulcu yaklaşımlar ise farklı grupların yerel yönetimler üzerindeki baskıları ve bu baskıların politika oluşturma sürecindeki etkilerini vurgulamışlardır.

İkinci dönemde hemen hemen tüm yaklaşımlar kendi güvenli alanlarını terk edip diğer yaklaşımların tekelindeki alanlara girmeye başladılar.

İkinci dönemi birinci dönemden ayıran diğer özellik vurgunun kurum ve yapılardan ilişki ve süreçlere kaymış olmasıdır.

İkinci dönemde birinci dönemden daha belirgin bir biçimde çoğulcu yaklaşımın baskın hale gelmeye başlamasıdır. Çoğulcu yaklaşım hem sınıf merkezli hem de yönetimci paradigmalardan kaygılarından birçoğunu içselleştirmiştir. Daha da önemlisi diğer yaklaşımlar tutarlılıklarını yitirme pahasına, çoğulculuğun birçok özelliğini içselleştirmiştir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi karar alma organları yerel halkın seçimiyle oluşan, kendi bütçesi ve kamu tüzel kişiliği bulunan görece özerk kurumlara verilen isimdir?
- A) Merkezi sistem
B) Yerinden yönetim birimleri
C) Kasaba
D) Metropol
E) Şehir

AÇIKLAMA

Yerinden yönetim birimleri yerinden yönetim ilkesine uygun olarak karar alma organları yerel halkın seçimiyle oluşan, kendi bütçesi ve kamu tüzel kişiliği bulunan görece özerk kurumlardır. Belediyeler yerinden yönetim için iyi bir örnektir.

YANIT: B

2. Devleti doyurucu biçimde algılamamız için devletin kurumsal yapısına yönelmemiz gerektiğini söyleyen, devlet tartışmasını bürokrasi ile özdeş gören yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Yönetimci paradigma
B) Çoğulcu paradigma
C) Sınıf merkezli paradigma
D) Feminist yaklaşım
E) Marksist yaklaşım

AÇIKLAMA

Yönetimci paradigma devleti doyurucu biçimde anlamak istiyorsak devletin kurumsal yapısına yoğunlaşmamız gerektiğini öne sürer. Yönetimci yaklaşımın devlet tartışması bürokrasinin rolü ile özdeşleşir.

YANIT: A

3. Aşağıdakilerden hangisi yerel yönetimlerin yeterliliğinin ölçütlerinden biri değildir?

- A) Katılımı sağlamak
B) Demokrasiyi sağlamak
C) Etkinliği sağlamak
D) Özgürlüğü sağlamak
E) Personel memnuniyeti

AÇIKLAMA

Çağdaş yerel yönetim anlayışında yerel yönetimlerin yeterliliği ya da başarısı özgürlüğü, etkinliği, demokrasi ve katılımı gerçekleştirilmesi ölçütlerine göre değerlendirilmektedir.

YANIT: E

4. Temel varsayımı gücün toplumsal gruplar ve kurumlar arasında dengeli dağılımı olan, devletin kendi başına bir güç ya da karar verici olmaktan çok, farklı gruplar arasındaki tartışma ve pazarlıklarda hakem konumunda olduğunu savunan yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yönetimci paradigma
B) Çoğulcu paradigma
C) Sınıf merkezli paradigma
D) Feminist yaklaşım
E) Ekolojik yaklaşım

AÇIKLAMA

Çoğulcu yaklaşım devletin tek başına bir güç olmaktan çok farklı gruplar arasında hakem rolünde olduğunu savunur.

YANIT: B

5. Aşağıdakilerden hangisi devleti toplumsal gruplardan bağımsız bir güç kaynağı olarak görür ve temel ilgi kaynağı devlet aygıtı ve iç işleyiş mekanizmalarıdır?
- A) Ekolojik yaklaşım
B) Feminist yaklaşım
C) Sınıf merkezli yaklaşım
D) Yönetimci paradigma
E) Çoğulcu paradigma

AÇIKLAMA

Yönetimci paradigma kendisine temel ilgi alanı olarak devlet aygıtı ve iç işleyiş mekanizmalarını alır ve bu yönüyle de çoğulcu kuramın karşıtı olarak değerlendirilir. Devleti toplumsal gruplardan bağımsız bir güç kaynağı olarak görür.

YANIT: D

6. Kent yöneticileri kavramı aşağıdaki düşünürlerden hangisine aittir?
- A) Pahl
B) Castells
C) Comte
D) Hall
E) Friedmann

AÇIKLAMA

Pahl'ın kent yöneticileri kavramı hem yerel yönetimlerde çalışan bürokratları hem de özel sektördeki bürokratları içerir.

YANIT: A

7. Sınıf merkezli paradigmanın araççı görüşünün yerel yönetimler alanındaki temsilcisi aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Pahl
B) Castells
C) Cockburn
D) Hall
E) Friedmann

AÇIKLAMA

Cockburn, araççı görüşün devleti bütünlüklü bir yapı olarak değerlendiren anlayışı çerçevesinde, yerel yönetim kavramını reddederek çalışmasına başlamaktadır.

YANIT: C

8. Hangi yıllarda özelleştirme vb. yoluyla yerel yönetimler yerini özel sektöre bırakmıştır?
- A) 1960'lar
B) 1970'ler
C) 1980'ler
D) 1990'lar
E) 2000'ler

AÇIKLAMA

1980'li yıllarda özelleştirme vb. yollarla yerel yönetimler yerlerini özel sektöre bırakmaya başlamışlardır.

YANIT: C

9. Aşağıdakilerden hangisi yönetim için söylenemez?
- A) Çoklu aktörler rol alır
B) Karşılıklı etkileşim söz konusudur
C) Merkezle yerel arasında hiyerarşi varsa yarar
D) Ulus etkileşimlere de açık bir yerellik söz konusudur
E) Yerel sermaye birikim süreçlerinde daha etkindir

AÇIKLAMA

Yönetişim yerelle merkez arasında hiyerarşi varsaymamaktadır.

YANIT: C

10. Aşağıdakilerden hangisi eşitsiz gelişme yaklaşımı için doğru bir bilgi değildir?

- A) Temsilcileri Duncan ve Goodwin temsilcileridir.
- B) Kapitalizm mekânsal eşitsizlikler de yaratır
- C) Eşitsizliği yönetebilmek devlet için zorunludur
- D) Homojen olmayan bir mekânsal örüntüyle homojen bir devlet yapısının başa çıkması mümkün değildir
- E) Yerel devlet ulusal devletin eşit gelişmesinin sonucudur

AÇIKLAMA

Tarihsel süreç içinde ve her toplumun kendi özgünlüklerinden de etkilenerek, yerel devlet ulusal devletin eşitsiz gelişmeye bir yanıtı olarak gelişmiştir.

YANIT: E

11. Aşağıdakilerden hangisi sınıf merkezli paradigma anlayışının temsilcisidir?

- A) Hall
- B) Friedmann
- C) Castells
- D) Harvey
- E) Pahl

AÇIKLAMA

Sınıf merkezli yaklaşımın, yerel devlet konusunda son yıllarda ortaya koyduğu çerçeve büyük ölçüde Harvey'in çalışmalarından etkilenmiştir.

YANIT: D

12. Aşağıdakilerden hangisi yerel yönetimlerle ilgili kuramlardan birisidir?

- A) Çoğulcu kuram
- B) Feminist kuram
- C) Postmodernist kuram
- D) Marksist kuram
- E) Ekolojist kuram

AÇIKLAMA

Çoğulcu kuram yerel yönetimlerle ilgili kuramlardan biridir.

YANIT: A

13. Eğitim, sağlık, toplu konut gibi hizmetleri veren yerel yönetim anlayışı aşağıdaki dönemlerden hangisinde ortaya çıkmıştır?

- A) Modern dönem
- B) Postmodern dönem
- C) Feodal dönem
- D) İkinci dünya savaşı dönemi
- E) Keynezci dönem

AÇIKLAMA

Yerel yönetimler eğitim sağlık konut gibi hizmetleri veren kurumlar olarak Keynezci dönemde ortaya çıkmıştır.

YANIT: E

14. Kentin kolektif tüketimin örgütlendiği alan olduğunu söyleyen kent kuramcısı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hall
- B) Castells
- C) Friedmann
- D) Pahl
- E) Comte

AÇIKLAMA

Castells'e göre kent kolektif tüketimin örgütlendiği alandır.

YANIT: B

15. Sınıf merkezli kuramlardan araççı görüş aşağıdakilerden hangisini hâkim sınıfın genel çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak görür?

- A) İşçileri
- B) Devleti
- C) Halkı
- D) Yöneticileri
- E) Bürokratları

AÇIKLAMA

Sınıf merkezli kuramlar yerel yönetim meselesini makro sermaye birikim süreçleri ve sınıf ilişkileri temelinde ele alır ve kendi içinde araççı ve yapısalıcı iki yaklaşımı barındırır. Araççı görüş devleti hâkim sınıfın gene çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak görür.

YANIT: B

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

?

1. Modern toplumlarda devleti anlamak için bireyler ve birey temelli grupların devleti etkilemek için verdikleri mücadelelere odaklanmamız gerektiğini savunan yaklaşım aşağıdakilerde hangisidir?
 - A) Sınıf temelli yaklaşım
 - B) Yönetimci yaklaşım
 - C) Çoğulcu yaklaşım
 - D) Feminist yaklaşım
 - E) Postmodernist yaklaşım
2. Bireylerin yerine sınıfı ve sınıflar arası mücadeleyi koyarak devleti ve devletin işlevlerini anlamayı hedefleyen yaklaşım aşağıdakilerde hangisidir?
 - A) Sınıf temelli yaklaşım
 - B) Yönetimci yaklaşım
 - C) Çoğulcu yaklaşım
 - D) Feminist yaklaşım
 - E) Marksist yaklaşım
3. Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Konseyinin 1957 yılında yerel yönetimler konferansında saptadığı yerel yönetimlerin beş boyutundan biri değildir?
 - A) Yerel özgürlüklere saygı gösterilmelidir
 - B) Yerel yaşamın özgül ve siyasal parti bağlılıkları üstü niteliği korunmalıdır
 - C) Merkezi yönetimle yerel yönetim arasındaki denetim ilişkileri merkeze bağlı yargı organlarınca kurulmalıdır
 - D) Yerel yönetimin mali özgürlüğü sağlanmalıdır
 - E) Yerel birime ilişkin gerçek bir topluluk bilinci geliştirilmelidir

4. Aşağıdakilerden hangisi çoğulcu paradigmanın görüşlerinden biri değildir?
 - A) Merkezileşmiş devlete eleştirel bir duruş sergilerler
 - B) Yerinden yönetimin kendi başına bir değer olduğunu savunurlar
 - C) Çoğulcu bir sistemde yerel yönetimlerin politikalarından doğan eşitsizlikler ortaya çıksa bile birikimsel değildir
 - D) Yerel yönetimler farklı gruplar arasında çıkan tartışma ve pazarlıklarda platform olarak görülmelidir
 - E) Yerel yönetimler toplumsal gruplardan gelen farklı taleplerin karar vericilere ulaşmasını engellemelidir
5. Aşağıdakilerden hangisi ulusal sınırlar içinde yasal şiddetin tekeli elinde tutan güç ve merkezileşme sürecini destekleyen aktördür?
 - A) Bürokratik otorite
 - B) Geleneksel otorite
 - C) Karizmatik otorite
 - D) Devlet
 - E) Belediye
6. Hem yerel yönetimlerde çalışan bürokratları hem de özel sektördeki bürokratları içeren kavram aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Bürokrasi
 - B) Siyasi
 - C) Politikacı
 - D) Kent yöneticileri
 - E) Hukukçu
7. Aşağıdakilerden hangisi Cockburn'e göre yerel devletin kentsel düzeydeki işlevleri için doğru değildir?
 - A) Kent planlaması
 - B) Vasıflı işgücünün sağlanması
 - C) Sağlık hizmetleri
 - D) Millî eğitim politikası
 - E) Zabıta işleri

8. Aşağıdakilerden hangisi sınıf merkezli paradigmanın yapısalcı görüşünün en yetkin ismidir?
- A) Pahl
B) Friedmann
C) Castells
D) Gertz
E) Geddes
9. Aşağıdakilerden hangisi çoklu aktörlerin rol aldığı ve hiyerarşilerin yerine karşılıklı etkileşimin ve katılımın belirlediği yönetim sürecini ifade eden kavramdır?
- A) Yönetişim
B) Merkezi yönetim
C) Devlet
D) Metropol
E) Kasaba
10. Aşağıdakilerden hangisi kentsel büyüme makineleri kuramına göre kentleri büyüme makinelerine dönüştürme sürecine katılanlardan biri değildir?
- A) Politikacılar
B) Spor kulüpleri
C) Yerel yönetimler
D) Yerel medya
E) Öğrenciler
11. Aşağıdaki kent kuramcılarından hangisi eşitsiz gelişme yaklaşımının temsilcilerinden biridir?
- A) Castells
B) Pahl
C) Goodwin
D) Stone
E) Cockburn
12. Aşağıdakilerden hangisi yönetim anlayışında üçüncü sektör olarak adlandırılan alandır?
- A) Piyasa
B) Devlet
C) Sivil toplum
D) Medya
E) Toplum
13. Bir ülkenin coğrafi parçalarından birinde, merkezi yönetimin merkez ve taşra birimleri dışında doğrudan o yörede yaşayanlarca oluşturulup yönetilen birimlere ne ad verilir?
- A) Merkez yönetim
B) Yerel yönetim
C) Sivil yönetim
D) Bölgesel yönetim
E) Kent yönetimi
14. Aşağıdakilerden hangisi Cockburn'un yerel devlet işlevlerinden toplumsal kontrolün sağlanmasına yönelik olanlardan biridir?
- A) Kültürel hizmetler
B) Kent planlaması
C) Ulaşım
D) Kiralık konut
E) İşsizlik yardımı
15. Yerel yönetim deneyimleri için Keynesçilik'ten sonra aşağıdakilerden hangisi başlamıştır?
- A) Postmodern dönem
B) Toplumcu dönem
C) Modern dönem
D) Neo-liberal dönem
E) Merkezci dönem

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **C** Çoğulcu paradigmaya göre modern toplumlarda devleti anlamak için bireyler ve birey temelli grupların devleti etkilemek için verdikleri mücadelelere odaklanmamız gerekir. Kaçınılmaz sonuç devlet tartışmasının demokrasi sorunuyla birlikte ele alınmasıdır.
2. **A** Sınıf temelli yaklaşım için devlet tartışması kapitalizm ile ilişkisi çerçevesinde anlam kazanır.
3. **C** Merkezi yönetimle yerel yönetim arasındaki denetim ilişkileri bağımsız yargı organlarıncı kurulmalıdır.
4. **E** Yerel yönetimlerin en önemli boyutu toplumsal gruplardan gelen farklı taleplerin karar vericilere ulaşmasına izin veren temsilîyet kanalları olmalarıdır.
5. **A** Bürokratik otorite ulusal sınırlar içinde yasal şiddetin tekeli elinde tutan güç ve merkezileşme sürecini destekleyen bir aktör olarak ortaya çıkmış ve ulus devletleşme sürecinde yerel birimler ve yönetimler merkezi yönetimler karşısında güç yitimine uğramışlardır.
6. **D** Kent yöneticileri kavramı hem yerel yönetimlerde çalışan bürokratları hem de özel sektördeki bürokratları içerir.
7. **D** Milli eğitim politikası merkezi devletin işlevlerindedir.
8. **C** Yapısalcı yaklaşımın yerel siyasete ilişkin en yetkin kuramcısı olarak castells, kentsel düzeyin özgünlüğünün kolektif tüketiminin örgütlendiği mekân olmasından kaynaklandığını söyler.
9. **A** Yönetişim, çoklu aktörlerin rol aldığı ve hiyerarşilerin yerine karşılıklı etkileşimin ve katılımın belirlediği yönetim sürecini ifade eder.
10. **E** Bu sürece her biri kendi gündemleriyle katılan kent seçkinleri, politikacılar, yerel yönetimler, yerel medya üniversiteler, sanat kurumları, sendikalar, işveren örgütleri, spor kulüpleri, serbest çalışan profesyoneller
11. **C** Duncan ve Goodwin eşitsiz gelişme kuramının temsilcileridir.
12. **C** Yönetişim anlayışı piyasa ve devlet arasında üçüncü sektörün gerekliliğini vurgulamaktadır.
13. **A** Yerel yönetim, merkezi yönetimin merkez ve taşra birimleri dışında doğrudan o yörede yaşayanlarca oluşturulup yönetilir.
14. **E** Toplumsal düzen ve kontrolün sağlanmasına yönelik işlevler; baskı araçları (polis, zabıta), olağanlaştırmaya yönelik hizmetler (işsizlik yardımı), meşruiyetin sağlanmasına yönelik görevler (katılım, sosyal yardımlar)
15. **D** İkinci Dünya Savaşı sonrası yerel yönetim deneyimleri ve bu deneyime karşılık gelen kuramsal değerlendirmeler birbirini izleyen iki döneme işaret etmektedir. 1970'lerin sonuna kadar Keynesçi dönem olarak tartışılırken, 1980'lerden bugüne kadar olan dönem Keynesçilik sonrası Neo-liberal dönemdir.

Öğretmen Diyor ki! Göç, göçmen, yapı, hareket, iç ve dış göç, uluslararası göç, itme ve çekme faktörleri, göçmen ağı kavramlarının işlendiği bu ünite de ayrıca göç kuramları ve göçün kavramsal çerçevesi anlatılmıştır. Konu özeti dikkatle okunduktan sonra konu sonu soruları çözülmeli ve yanlış verilen yanıtlar için açıklamalar yeniden okunmalıdır.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
3 - 4	1 - 2

Göç olgusu neredeyse insanoğlunun varlığıyla birlikte başlar. **Göç**; en basit anlamda belli bir hedef doğrultusunda ya da belli bir hedef olmaksızın herhangi bir yere yönelen coğrafi insan hareketleridir.

Bozkurt Güvenç, göç olgusunun sadece insanoğluna özgü bir imkan olmadığını, aynı zamanda dünya gezegeninde yaşayan hayvanların da hareket ederek yer değiştirdiğini anlatmaktadır. Kuşlar, balıklar, sürüngenler, böcekler göçer canlılar olarak bilinmektedir. Çekirge gibi bazı böcekler, besin kaynaklarının tükenmesi veya aşırı artışı nedeniyle göçerler.

Sosyolog Nilgün Çelebi göçü sosyal bir hareketlilik olarak ele almakta ve ilk çağ filozoflarının iki farklı görüşlerinden faydalanarak açıklamaya çalışmaktadır. **İlki**; hareketi dolaylımsız, cismin özüne ait bir süreç olarak değerlendirerek, boşluğa bırakılan bir taşın yere düşmesini taşın içindeki düşme potansiyeliyle açıklama yoluna gitmektedir. **İkincisi**; hareket ve cismin birbirinden ayrı şeyler olduğunu savunarak bir cismin hareket etmesi için, o cisme dışardan bir etki de bulunulması gerektiğini savunur. Hareketin sosyal boyutu olan göç olgusunun iki temel belirleyeni vardır: göçmen (birey) ve yapı (bireyi göçe yönlendiren etkenler) dir.

GÖÇ KAVRAMI

Göç için kullanılan ikilikler:

- **Kır-kent ayrımı:** Modern sanayi toplumunun kurulmaya başlamasıyla birlikte kırdan kente doğru yaşanan yoğun insan hareketidir.
- **Yapı-fail ilişkisi:** Fail yani birey, bazen göçü gerçekleştiren bazen de göçe maruz kalan göçmendir. Yapı ise bireyi göçe yönelten etmenleri hazırlayan o dönemin sosyal ilişkiler bütünüdür.

Her bir göç ve göç dalgası, nedenleri ve içeriği hata gerçekleşme ve yaşanma şekliyle birbirinden farklı ve biriciktir. Analiz malzemesi olarak kullanılması gereken bir diğer nokta da göçün bir anlık bir sosyal olgu değil bir süreç olduğudur.

Göç olgusunu tanımlarken ilk bakmamız gereken noktalar, nüfus (göçmen ya da potansiyel göçmen) coğrafya (hedef ya da kaynak yer, bölge, ülke) ve hareket (göç eylemi)dir.

GÖÇÜN TANIMI

HAREKET MERKEZLİ TANIMLAR

Orhan Hançerlioğlu göçü “Bir yerden başka bir yere gitme” olarak tanımlamaktadır.

Özer Ozankaya ise göç ve göç çeşitlerini şöyle tanımlar:

Göç: “Bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere gitmeleri”

Dışa göç: “Bir ülkedeki kimi bireylerin ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleri.”

İçe göç: “Bir ülke sınırları içinde bireylerin ya da toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gidip yerleşmeleri.”

Enver Özkalp göçü ikiye ayırır: Grup göçü ve bireysel (aile) göç.

Fichter, her türlü fiziksel hareketin göç olarak algılanabileceğini vurgulamaktadır. Göçleri, **gönüllü** ve **zorla** olmak üzere ikiye ayırarak bireysel süreçleri biraz daha öne çıkarmaktadır. “En genel yorumuyla hareketlilik kişilerin zamanda, fizik mekanda veya sosyal yapılarıdaki her tür devinimine veya göçüne işaret eder.”

Marshall, göçü “bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir.” şeklinde tanımlar.

Cemal Yalçın: “Göç, ekonomik, siyasal, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli, yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir.”

HAREKETİN SOSYAL ETKEN VE ETKİLERİNE BAĞLI TANIM

Jackson'a göre göç, fiziksel temelli bir hareketle ikamet yerini ve diğer birçok faktörü de değiştirmeyi başarmaktır. Jackson, bu fiziksel olarak adlandırdığı hareketin yanına, göçün bir toplumdan başka bir topluma doğru olduğunu ekleyerek ve iki ayrı toplum çerçevesinde tarihselliği de tanımının içine koyarak, göçün sosyal boyutuna da vurgu yapar.

Faist; çalışmasını göçmenlik ve göçmen ağları üzerine kurmakta ve göçmen ağlarının içeriğini araştırmaktadır. "En genel şekliyle uzamsal hareket, bir mekandan diğerine, bir toplumsal veya siyasi birimden diğerine doğru aktarım olarak" değerlendirilebilir.

Faist için göç, uluslararası boyutta bir olgudur. "Gerçekten, yaşam yerinin ulus-devletler arasında değiştirilmesi -göç alma ve göç verme- ve bir ulus devletin alt birimleri arasındaki değişime -iç göç ve dış göç- arasında bazı ayrışmalar bulmaktayız. Faist için göçmen, belli bir zamanda yerleşmek için -ulus devleti işaret ederek- ülke değiştiren kişi ve kişilerdir.

Castels ve Miller; göç olgusunu çok boyutlu, göç alan ve göç veren olarak tanımlamaya çalışırlar. "Göç, toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir ve hem göç alan hem de göç veren ülkede bütün toplumu etkiler.

Castels ve Miller'e göre çağımızdaki göç olgusunun dört temel eğilimi vardır:

- **Göçün Küreselleşmesi:** Çağımızda göç olgusuna etkisi olan kaynak sahalar, yani göç veren bölgeler çeşitlenmektedir.
- **Göçün Hızlanması:** Günümüzdeki göç hacminin büyümesi beraberinde ülkelerin göç politikalarında değişime neden olmuştur.
- **Göçün Farklılaşması:** Çağımızda göç alan ülkeler, emek göçü, mülteci, sığınmacı gibi birden fazla göç tipiyle karşı karşıyadırlar. Bu farklılaşma da göçlerin durdurulması için ulusal ve uluslararası platformlarda mücadeleyi zorlayıcı bir etkidir.
- **Göçün Kadınlaşması:** Geçmişe göre karşılaştırıldığında çağımızda kadınlar, özellikle de emek göçü açısından, çok daha fazla bir şekilde göç eyleminin içinde yer almaktadırlar.

GÖÇ KURAMLARI

RAVENSTEİN'İN GÖÇ KANUNLARI

Ravenstein bu çalışmayla Farr'ın göç hakkındaki düşüncelerini yanıtlamaya yönelmiştir. Farr, "göçün, hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü" fikrini savunmaktadır.

Ravenstein'in çabası, göç olgusunun genel geçer kanunlarını içermektedir. Ravenstein, çalışmasını dönemin toplumsal yapısının temeli olan endüstrileşme üzerine kurgulamıştır.

Ravenstein, yedi göç kanunu belirlemiştir:

- **Göç ve mesafe;** Göçmenlerin büyük çoğunluğu sadece kısa mesafeli bir yere göç ederler. Sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelme eğilimindedirler. Ravenstein, göç edilen merkezlerdeki iş imkanlarının çokluğunun o kentte yaşayan nüfusa oranının, göçün boyutunu belirlediğini ifade etmektedir.
- **Göç ve basamakları:** Ravenstein'a göre göç olgusunun bir boyutu, basamaklı bir şekilde seyrelen ve boşalan yerlerin yakın bölgelerden gelen göçmenlerce doldurulmasıyla oluşan dalgalarıdır.
- **Yayıma ve emme süreci:** Yayılma ve emme sürecinde bir amaç birlikteliği vardır. Göç, kendi başına amaç olamaz. Göçmen için amaç, kentte gelişen ekonomik ve ticari faaliyetin getirisinden pay almaktır. Yeni ve hızlı bir şekilde gelişmekte olan sanayinin ihtiyaç duyduğu iş gücü göçle karşılanmakta ve böylece gelen göç, kentsel sanayi merkezlerince emilmektedir.
- **Göç zincirleri:** Göç, zamanla zincirleme olarak gelişir ve göç alan yerleşim yerleri aynı zamanda göç de verir.
- **Doğrudan göç:** Bu kanun, doğrudan uzun mesafeli ve basamaksız bir göç türüdür. Uzun mesafeli göçlerde, göç eden kişiler büyük ticaret, endüstri merkezlerine yönelmekte ve basamaksız şekilde, doğrudan bu kentlere yerleşmeyi tercih etmektedirler.
- **Kır-Kent yerleşimcileri farkı:** Kentte yerleşik olarak yaşayanlar, kırsal kesimde yerleşik olarak yaşayanlardan daha az göç etme eğilimindedir.
- **Kadın-erkek farkı:** Kadınlar, erkeklere oranla daha fazla göç etme eğilimindedirler. Erkekler uzun mesafeli ve yurtdışı göçlere daha fazla katılmakta ve daha yüksek bir göç eğilimi taşımaktadırlar. Kadınlar iç göçler ve kısa mesafeli göçlerde erkeklerden daha fazla göç eğilimindedir.

Ravenstein ikinci makalesinde düşüncelerine temelde iki ekleme yapmıştır. **Birincisi**; göçün nedenleriyle ilgilidir. Göçün temel nedenini ekonomik anlamda daha iyi olma isteği olarak belirler. **İkincisi**; göçün sürekliliğiyle ilgilidir. Göçün sürekli artarak devam ettiğini, sebebinin de sanayinin gelişmesi ve ticaret merkezlerinin artması olduğunu söyler.

İTME ÇEKME KURAMI

Bu kuramın formülünü ve içeriğini ilk olarak 1966 yılında Everett Lee yazmıştır. İtme çekme kuramının temel özelliği göçü, göçmene göre önceleyen bir kuram olmasıdır.

Lee, ilk olarak göçlerin karakteristik temel ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve bunun içinde göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamış analizine temel oluşturacak dört ana faktör belirlemiştir:

- > Yaşanan yerle ilgili faktörler
- > Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler
- > İşe karışan engeller
- > Bireysel faktörler

İtme ve çekme kuramına göre, hem yaşanan yerde hem de gidilecek yerde, itici ve çekici faktörler vardır. Bu faktörlerin birliği bir bütünlük oluşturmaktadır. Kurama ait nötr değerler, herkes için aynı olan ve göçe herhangi olumlu ya da olumsuz bir katkısı olmayan faktörlere karşılık gelmektedir. Olumlu faktörler göçe yönelik çekmeyi temsil ederken, olumsuz faktörler itmeye karşılık gelir. Yaşanılan yerin de göç edilecek yerin de kendi içinde olumlu ve olumsuz faktörleri yani itme ve çekme faktörleri kişisel ve görelidir. Dolayısıyla kişisel düzlemde göç için avantajları ve dezavantajları belirleyen yaş, cinsiyet, eğitim, ırk vb. gibi demografik faktörlerin değerlendirilmesi itme, çekme kuramı için çok önemlidir. Önemli bir diğer nokta da kişisel avantajların ve dezavantajların hangi sosyal bağlamlar içinde ve süreçler çerçevesinde hesaplanıp ortaya konulacağıdır. Örneğin çocuk sahibi bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanakları önemliyenken, çocuksuz bir aile için göç edilecek yerdeki eğitim olanaklarının durumunun ne olduğu herhangi bir önem taşımamaktadır.

İtme-çekme faktörleri zaman, mekan ve kişiye göre değişen, hatta aynı kişi için zaman farklılığına bağlı olarak değişebilecek olan faktörlerdir.

Lee'nin kuramda vurguladığı bir diğer boyut ise göçün belirleyenleridir. **İlki**; kişisel (mikro) faktörler, **ikincisi**; kişisel olmayan (makro) faktörlerdir.

Lee'nin itme-çekme kuramında özellikle üzerinde durduğu bir diğer nokta da, yaşanan yer ile göç edilecek hedef yer arasında bulunan engelleyici faktörlerdir.

Kişisel farklılıkları ve kişinin içinde bulunduğu durumsal bağlamları temel alan mikro faktörler; göç mesafesi, ulaşım için ödenecek bedel ve ulaşım imkanları gibi çeşitli etmenlerdir. Göçü engelleyen makro faktörler ise, katı göç kanunları, ırk ya da ulusal kimliğe gönderme yapan göç sistemleri, göç için fiziksel uygunluk ve sağlamlık kontrolleri gibi göçmenlerin karşılaşabileceği daha üst düzeydeki faktörlerdir.

Küreselleşme başta olmak üzere pek çok faktör, göç olgusunu derinden etkilemekte ve değiştirmektedir. Ortaya çıkan bu çok belirleyici yapı, itme çekme faktörlerinin hesabının, özellikle uluslararası göç için kolay olmadığı bir duruma işaret etmektedir.

PETERSEN'İN BEŞ GÖÇ TİPİ

Petersen, her insanın aynı olduğu ve göçünde normal bir şey olduğu yaklaşımına karşı çıkarak "eğer her insan aynıysa neden bazıları göç ediyor da bazıları göç etmiyor." sorusuyla çalışmasına başlar. Ona göre tarihsel döngü içinde belli bir zaman sürecinde göç için itme faktörü olarak işleyen bir bütünlük, belli bir dönemde çekme faktörü olarak da işleyebilmektedir.

Petersen, bireysel ve sınıfsal farklılıkları da gözetenek beş göç tipi oluşturmuştur:

İlkel (primitive) göçler: Doğal çevrenin yarattığı itme etkisiyle oluşan göçlerdir. Petersen, göçebe toplulukların dönemlik görüşlerini de bu göç tipi içinde tanımlar. Kuraklık, kötü hava şartları vb.

Zoraki ve yönlendirilen göçler: İkinci göç tipi olan zoraki göç ve üçüncü göç tipi olan yönlendirilen göçte, sosyal durumun yarattığı baskıyı ayırt edici bir özellik olarak kullanılmaktadır. Peterson'a göre sosyal bir baskıya rağmen bireyler ya da bir toplumun göç etmede bir karar mekanizması kullanabilmesi ve bu karar mekanizmasının işletme gücünü ellerinde bulundurması yönlendirilen göç anlamına gelmektedir. Ancak potansiyel göçmenlerin, göç kararı üzerinde herhangi bir insiyatife sahip olmaması zoraki göçe karşılık gelmektedir. Nazilerin, Yahudileri göçe zorlamak için geliştirdikleri anti-Semitik eylemleri zoraki göçe örnektir.

Serbest (free) göç: Bu göç tipinde, kişiler, topluluklar, toplumlar üzerine uygulanan herhangi bir zorlayıcı durum ve itici güç yoktur. Göçmen kararını verir, hareket eder. Kitlesele göçleri değil, bireysel tercihlerle ilerleyen kişisel göçleri tanımlar.

KESİŞEN FIRSATLAR KURAMI

Bu kurama genel olarak bakıldığında, mikroya yönelik, konusunda bireylerin kararları ve bu kararlara iten sebepler üzerine yoğunlaşan ve sosyal aktör olarak göçmeni ön plana çıkaran bir kuram olduğu söylenebilir. 1940 yılında **Stouffer** ilk kez kesişen fırsatlar kuramından söz eder.

Kurama göre, göç olgusunda önemli olan noktalar, göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkanlar ve bu imkanların miktarıdır. Kesişen fırsatlar kuramına göre, göç edilmesi düşünülen iki merkez varsa bu merkezdeki fırsatlar eşitse göçmenler yakın olan merkeze doğru göç edeceklerdir.

Çok geniş kapsamlı ve yaygın kullanılan bir kuram olmamakla birlikte, bu kuramın özellikle ekonomik temelli göçlerde ve iş göçü çalışmalarında daha sıklıkla kullanılabileceği görülmektedir. Küreselleşme olgusuyla birlikte, günümüzde daha da yoğunlaşan ucuz iş gücü talebi ve bu süreci destekleyen yasadışı göçleri bu kurama göre değerlendirebilmek, ölçmek ve anlamak gerçekten mümkün görünmektedir.

MERKEZ ÇEVRE KURAMI

Merkez Çevre Kuramı, Bağımlılık Okulu olarak da adlandırılmaktadır. Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi düşünürler kuramın geliştirilmesinde etkili olmuşlardır. Kurama göre, dünya merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmış ve bu ikili dünya birbirine ekonomik temelde bağımlı olarak var olabilmektedir.

Günümüzde çokça tartışılan bir konu olmakla birlikte, birçok düşünür, dünyada tek bir sistemin hüküm sürdüğünü ileri sürmektedir. Bu düşünürlerin yaklaşımlarına göre, dünyadaki görüntü, gerek imparatorluk olsun gerek sömürgecilik olsun, aynı sistemin görüntüleridir. Görüntüler farklı olsa da, tarihsel olarak dünyada var olan tek bir olgu ve tek bir sistemdir. Tek bir sistem olarak var olan bu süreç, uygarlıklar üstü bu olgu, “dünya sistemi” olarak adlandırılmaktadır.

Wallerstein, bu yaklaşıma karşı çıkararak var olan olgunun “Dünya Sistemleri” kavramıyla açıklanması gerektiğini belirtmektedir. Wallerstein “Bana göre, tarih boyunca birçok dünya - sistemi var olmuştur. Bir çok tarihinin Çin veya Çin imparatorluğu dedikleri şeyin tek bir sistem olduğunu düşünmüyorum. Çin olarak adlandırılan coğrafi bölgede birbirini izleyen bir takım sistemler var olmuştur. “Wallerstein’in yaklaşımına göre, kapitalizm ve kapitalizmin çeşitli görüntüleri günümüz ekonomisini ve buna bağlı olarak da diğer yapıları belirleyen temel unsurlardır. “Bugünkü durumda tarihsel sistem, evrilen tek tarihsel varlık olarak kapitalist dünya ekonomisidir.” Wallerstein’in yaklaşımı çerçevesinde merkez-çevre kuramına bakıldığında, merkez olarak adlandırılan ülkeler, ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş ve genel olarak da kapitalist ilişkiler sistemini belirlemiş ülkelerdir. Çevre ülkeler ise bu kapitalist ağlar ve değerlerle kuşatılmış merkez ülkelere bağımlı olan ülkedir. Merkez ve çevre ülkeler, kapitalist değerler ve ekonomik zorunluluklar sistemi çerçevesinde karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır. Kurama göre merkez ve çevre ülke arasındaki göç, kapitalist ilişki ve kapitalist ilişkiler hem ülke içinde, hem de ülke dışına doğru uluslararası göç hareketine neden olmaktadır.

GÖÇ SİSTEMLERİ KURAMI

Göç sistemleri kuramı uluslararası ilişkiler çerçevesinde, ekonomik ve politik temelli olarak geliştirilmiş bir kuramsal çerçevedir. İki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluştururlar.

Göç sistemleri kuramına göre hareketi, göçü önceleyen bir ilişkiler temeline dayanmaktadır. Göç veren ve alan iki ülke arasında, göç ilişkisinden önce bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin temeli, kolonyal döneme, kolonyal ilişkilere, ticari ve mali ilişkilere, politik nüfuz ve kültürel bağlara dayanabilir. Askeri işgale dayanabilir.

Kurama göre, makro kuramsal faktörlerin tümünün, mikro yapılar ise göçmen sosyal ağının kapsadığı her şeydir.

Faist göç sistemleri kuramının 3 ana niteliğinden söz eder:

- Göç sistemlerinin yer aldığı ülkeler coğrafi açıdan yakın olmak zorunda değildir. Siyasal ve ekonomik ilişkiler söz konusudur.
- Çok kutuplu sistemler de söz konusu olabilir.
- Bazı ülkeler birden çok göç sistemine mensup olabilir.
- Ülkeler toplumsal değişme, ekonomik dalgalanma ya da siyasal nedenlerle sistemden çıkabilir ya da sisteme katılabilir.

İLİŞKİLER AĞI (NETWORK) KURAMI

İlişkiler ağı kuramı göçü, göçmen ve göçmenlik üzerinden anlamaya ve analiz etmeye fırsat verdiği için diğer göç kuram ve modellerinden farklıdır. İlişkiler ağı kuramının temelini; göçmenlerin göç ettikleri ülkede aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların, süre giden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi oluşturmaktadır.

Abadan-Unat bu ağları “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılar” olarak tanımlar.

Ağ kuramına göre göç, iki ülke arasında öncül göçmenler aracılığıyla kurulmaktadır. Kurulan bu ağ zaman içinde ekonomik ve siyasi ilişkileri kapsayacak kadar karmaşık bir hale dönüşebilir.

Göçmen çocuklar için yaşadıkları topluma uyum sağlamadaki en önemli araç okuldur.

Göçmen ağının göçmenler üzerindeki bir diğer etkisi ise kendi grubunun içine kapanmadır.

Jeff Crisp, göçmen ağının işlevini dört başlık altında toplar:

- Bilgi verme işlevi
- Göç maliyetini karşılama işlevi
- Yaşadığı göçü artırma ve organize etme işlevi
- Hedef ülkede destek sağlama işlevi.

Göçmen ağlarının altı önemli işlevi vardır:

- Göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde rahatlatırlar.
- Göçmenler, göçmenleri içine girdikleri toplumdaki yalıtımlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar.
- Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirlerler.
- Göçmenlerin gittikleri yerde uyumu için kolaylık sağlarlar.
- Kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağa yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler.
- Göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirlerler.

Abadan-Unat'ın ağ kurumlarıyla ilgili varsayımları:

- Göçmen ilişkiler ağları, göç hareketini özendirerek suretiyle göç etme isteğini sürekli yaygınlaştırır.
- Ücret farklılığı önemini kaybetmekte, çünkü göçmen ilişkiler ağları göçün yol açtığı masrafları ve içerdiği rizikoları azaltır.
- Göçmen ilişkiler ağı, kurumsallaştıkları ölçüde sosyo-ekonomik açıdan daha az seçici olmakta, gönderen ülke topluluğunu daha fazla temsil etmektedir.
- Göçmen ilişkiler ağları kurulduktan sonra kabul eden ülkelerin hükümetleri bu akımı denetlemekte büyük zorluk çekmektedir.
- Göçmenlerle ailelerinin birleşmesini hedefleyen politikalar göçmen ilişkiler ağının güçlendirmekte, aile bireylerine özel giriş hakkı tanımaktadırlar.

TÜRKİYE’NİN GÖÇ DENEYİMİ

Türkiye'nin ilk göç deneyimi iç göçlerdir. Cumhuriyet'in kuruluş döneminden sonra ülkenin yaşadığı ilk köklü değişim 1950'li yıllarda yaşanmıştır. Ülke hem ekonomik olarak hem de politik olarak ciddi bir değişim dönemine girmiştir. ABD ile sıkı ilişkiler vardır. NATO içinde yer almaya hazırlanılır. Bu dönemin göç olgusu için temel itici güçleri tarımda makineleşme ve şehirlerde yaşanan kapitalist birikim sürecidir.

Tarımda yaşanan makineleşme, toprakların miras yoluyla bölünmesi, çeşitli nedenlerle topraksızlaşma, hızlı nüfus artışı ve kırsal yoksulluğun artması kırdan kente doğru kitlesel bir göç başlatmıştır.

50'li yıllarda başlayan kırdan kente göç süreci 70'li yılları da kapsayacak şekilde sürmüştür. Kırdan açığa çıkan iş gücünün çok hızlı bir şekilde şehirlere akması 60'lı yıllardan başlayarak bir başka sorunu ortaya çıkarmıştır. Bu sorun hızlı ve çarpık kentleşmedir.

1980'lere kadar gelen bu göç süreci, Özal'lı yıllar olarak adlandırılan, liberal piyasa ekonomisinin etkisiyle farklı bir mecraya kaymıştır. Ekonomide serbest piyasanın hakim olduğu, yoğun özelleştirmelerin gerçekleştiği, buna bireysel liberalleşme ve özgürlüklerin eklendiği bir dönem olmuştur.

Ülkemizin ikinci göç deneyimi ise yoğun olarak Avrupa ülkelerine, özellikle de Almanya'ya yaşanan dış göçtür.

Türkiye'den Avrupa'ya göçün tarihsel başlangıcı II. Dünya Savaşı sonrasına, 1950'li yıllara rast gelmektedir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Belirli bir hedef doğrultusunda ya da belirli bir hedef olmaksızın herhangi bir yere yönelen coğrafi insan hareketi aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Göç B) Sefer
C) Tayin D) Atama
E) Nakil

AÇIKLAMA

Göç için kullanılan ikilikler:

- Bu ikiliklerden ilki kent-kır ayrımıdır. Klasik göç kuramları göçü farklı iki sanayi toplumunun kurulmaya başlamasıyla birlikte kırdan kente doğru yaşanan yoğun insan hareketidir.
- Bir diğer ikilik yapı-fail ilişkisidir. Aslında bu ikilik ilişkisi sosyolojinin tarihi boyunca sosyologlar tarafından sürekli olarak incelenmiş tarihsel bir ilişkidir.

YANIT: A

2. Aşağıdakilerden hangisi Özer Ozanka'ya göre bir ülkeye başka ülkelerden bireylerin ya da toplumsal kümelerin gelip yerleşmesidir?
- A) İç göç B) Dışa göç
C) Sebepsiz göç D) İç göç
E) Doğal göç

AÇIKLAMA

İç göç; bir ülkeye başka ülkelerden bireylerin ya da toplumsal kümelerin gelip yerleşmesidir.

YANIT: D

ÇIKMIŞ SORU

2013-ARA SINAV

3. Aşağıdakilerden hangisi Castels ve Miller'a göre çağımızdaki göç olgusunu tanımlayan temel eğilimlerden biridir?
- A) Göçün bireyselleşmesi
B) Göçün erkekleşmesi
C) Göçün yavaşlaması
D) Göçün küreselleşmesi
E) Göçün Avrupallaşması

AÇIKLAMA

Küreselleşme, Castels ve Miller'a göre çağımızda göç olgusunu tanımlar.

YANIT: D

4. Aşağıdakilerden hangisi sadece bir göç kuramı değil dünyada yaşanan sosyal bütünlüğü anlayıp algılamaya çalışan bir kuramdır?
- A) Merkez Çevre Kuramı
B) Kesişen Fırsatlar Kuramı
C) İtme Çekme Kuramı
D) İlişkiler Ağı Kuramı
E) Göç Sistemi Kuramı

AÇIKLAMA

Merkez Çevre Kuramı, sadece bir göç kuramı değil dünyada yaşanan sosyal bütünlüğü anlayıp algılamaya çalışan bir kuramdır.

YANIT: A

5. Aşağıdaki kuramlardan hangisine göre kapitalist ilişkiler hem ülke içinde, hem de ülke dışına doğru uluslararası göç hareketine neden olmaktadır?

- A) Kesişen Fırsatlar Kuramı
- B) İtme Çekme Kuramı
- C) İlişkiler Ağı Kuramı
- D) Merkez Çevre Kuramı
- E) Göç Sistemi Kuramı

AÇIKLAMA

Merkez Çevre Kuramı'na göre kapitalist ilişkiler hem ülke içinde, hem de ülke dışına doğru uluslararası göç hareketine neden olmaktadır.

YANIT: D

7. İstanbul'un en çok göç aldığı şehir aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sivas
- B) Kastamonu
- C) Malatya
- D) Tokat
- E) Erzincan

AÇIKLAMA

Kavramsal bir şekilde ifade etmek gerekirse hızlı bir şekilde yaşanan kentleşme beraberinde kentleşmeyi getirmemiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen kırdan kente göçün büyük bölümü üç büyük ile yıllar boyunca aksamaya devam etmiştir. Bu dönemi tanımlayan en güzel halk deyimini "İstanbul'un taşı toprağı altın"dır. İstanbul'un en çok göç aldığı şehir Sivas'tır, ikinci sırada Kastamonu vardır.

YANIT: A

6. Tarımda makineleşme kavramı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tarımda sulama sistemlerinin kullanılması
- B) Tarımda traktörün kullanılması
- C) Tarımda sabanın kullanılması
- D) Tarımda insan gücünün kullanılması
- E) Tarımda yerinde üretim sisteminin kullanılması

AÇIKLAMA

Tarımda makineleşme kavramı, tarımda traktörün kullanılmasıdır. Traktör kullanımıyla başlayan süreç tarım işlerinin makineyle çok hızlı ve etkili bir şekilde yapılmasını sağlamıştır. Bu etki, kırsal alanda birçok tarım çalışanın toprağından kopmasına neden olmuştur.

YANIT: B

8. Türkiye'de Avrupa'ya göçün tarihsel başlangıcı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) I. Dünya Savaşı sonrası
- B) II. Dünya Savaşı sonrası
- C) 1980'li yıllar
- D) 1990 yıllar
- E) 2000'li yıllar

AÇIKLAMA

Türkiye'den Avrupa'ya göçün tarihsel başlangıcı İkinci Dünya Savaşı sonrasına, 1950'li yıllara rast gelmektedir. Savaşın yıkılmış ve potansiyel iş gücünü büyük oranda kaybederek çıkmış Avrupa ülkeleri kalkınmak için ihtiyaç duydukları işgücü kaynağını yurt dışında bulmuşlardı. Buna bağlı olarak Doğu Avrupa, Balkan ülkelerinden ve Batı Afrika ülkelerinden Avrupa'nın içlerine hızlı bir göç dalgası yaşanmıştır.

YANIT: B

9. Aşağıdakilerden hangisi 1950’li yıllarda Türkiye’de yaşanan iç göç olgusunun temel itici faktörlerinden biridir?

- A) Hızlı kentleşme
- B) Kentsel sosyal hizmetlerin sunumundaki artış
- C) Tarımda makineleşme
- D) Ekonomik kriz
- E) Yaşanan kuraklıklar

AÇIKLAMA

1950’li ve 1960’lı yıllarda Türkiye’deki iç göçün temel nedenlerinden biri tarımda makineleşmedir. Traktörün kullanılmaya başlaması insan gücünün azalmasına sebep olmuş, hızlılık artmış ve göçe neden olmuştur.

YANIT: C

10. Aşağıdakilerden hangisi Everett Lee’nin İtme Çekme Kuramı’nda kullandığı ana faktörlerden biri değildir?

- A) Yaşanan yerle ilgili faktörler
- B) Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler
- C) İşe karışan engeller
- D) Bireysel faktörler
- E) Toplumsal faktörler

AÇIKLAMA

Lee ilk olarak göçlerin karakteristik temel özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve bunun için de göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamış, analize temel olacak dört ana faktör belirlemiştir. Bunlar, 1. Yaşanan yer ile ilgili faktörler, 2. Gidilmesi düşünülen yer ile ilgili faktörler, 3. işe karışan engeller, 4. Bireysel faktörlerdir.

YANIT: E

11. Aşağıdakilerden hangisi göç olgusu için kullanılan temel ilişkilerden biridir?

- A) Devlet - Ulus
- B) Kır - Kent
- C) Yapı - Kent
- D) Kent - Ülke
- E) Kapitalizm - Sosyalizm

AÇIKLAMA

Özer Ozankaya Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü’nde, göç ve göç çeşitlerini şöyle tanımlamaktadır: “Göç: Bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek üzere bir yerden başka yere gitmeleri. Dışa göç: Bir ülkedeki kimi bireylerin ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleri. İçgöç: Bir ülkeye başka ülkelerden bireylerin ya da toplumsal kümelerin gelip yerleşmesi. İç göç: Bir ülke sınırları içerisinde toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gidip yerleşmeleri”

YANIT: B

12. Aşağıdakilerden hangisi Ravenstein’in göç kanunlarından biridir?

- A) Göçün küreselleşmesi
- B) Bireyin hareketliliği
- C) Göç ve basamakları
- D) Yaşanan yer ile ilgili faktörler
- E) Yapısal faktörler

AÇIKLAMA

Ravenstein göç kanunları; Göç ve mesafe, göç ve basamakları, yayılma ve emme süreci, göç zincirleri ve doğrudan göç, kır kent yerleşimcileri farkı, kadın erkek farkıdır.

YANIT: C

13. Faist belli bir zamanda yerleşmek için "ulus devleti işaret ederek" ülke değiştiren kişi ve kişileri aşağıdaki kavramlardan hangisi ile tanımlar?

- A) Gezgin
- B) Düşkün
- C) Derviş
- D) Göçmen
- E) Aktaran

AÇIKLAMA

Faist belli bir zamanda yerleşmek için yer değiştiren kişi veya kişilere göçmen der.

YANIT: D

15. Aşağıdakilerden hangisi İtme Çekme Kuramının temel özelliğidir?

- A) Göçü göçmene göre incelemesi
- B) Göçü harekete göre incelemesi
- C) Göçü kaynağa göre incelemesi
- D) Göçü hedefe göre incelemesi
- E) Göçü coğrafyaya göre incelemesi

AÇIKLAMA

İtme Çekme Kuramının temel özelliği göçü göçmene göre inceleyen bir kuram olmasıdır. Bu kuramın formülünü ve içeriğini ilk olarak 1966 yılında Everett Lee yapmıştır.

YANIT: A

14. Ravenstein çalışmasının dönemin toplumsal yapısının temel belirleyeni olan aşağıdaki kavramlardan hangisi üzerine kurgulamıştır?

- A) Kitlik
- B) Devrim
- C) Savaş
- D) Göç
- E) Endüstrileşme

AÇIKLAMA

Ravenstein çalışmasının kuramsal temelini endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurmuş ve 19. yüzyılın ikinci yarısındaki gelişmeleri çalışmasının temel dinamiğini oluşturmuştur. Endüstrileşme ile birlikte gelişen iş imkanları ve endüstrileşmeye paralel gelişen ulaşım ağları insanları Avrupa'nın içlerine ve kuzeye yöneltmiştir.

YANIT: E

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

?

1. Aşağıdakilerden hangisi Özer Ozankaya'ya göre bir ülke sınırları içerisinde bireylerin ya da toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gidip yerleşmeleridir?
 - A) İç göç
 - B) Dışa göç
 - C) Sebepsiz göç
 - D) İç göç
 - E) Doğal göç
2. Aşağıdakilerden hangisi grup göçü, bireysel veya aile göçü olmak üzere iki tür göç olduğunu savunan kişidir?
 - A) Özer Ozankaya
 - B) Marshall
 - C) Enver Özkalp
 - D) Cemal Yalçın
 - E) Fichter
3. Aşağıdakilerden hangisine göre göç; bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketi içerir?
 - A) Enver Özkalp
 - B) Özer Ozankaya
 - C) Cemal Yalçın
 - D) Marshall
 - E) Fichter
4. Aşağıdakilerden hangisine göre göç; idari olarak farklılık gösteren birimler arasında gerçekleşmektedir?
 - A) Castles ve Miller
 - B) Fichter
 - C) Thomas Faist
 - D) Marshall
 - E) Ravenstein

5. Aşağıdakilerden hangisi kesişen fırsatlar kuramının ilişkilendirdiği önemli faktörlerden biridir?
 - A) İlkel göç, sosyolojik göç
 - B) Göç edilecek mesafe ve göç edilecek yerdeki imkânlar
 - C) Kitlesele göç ve etkileri
 - D) Göç zamanı ve mevsim
 - E) Kadın erkek farklılığı
6. Aşağıdaki kuramlardan hangisine göre göç, iki ülke arasında öncül göçmenler aracılığıyla kurulmaktadır?
 - A) Kesişen Fırsatlar Kuramı
 - B) İtme Çekme Kuramı
 - C) Merkez Çevre Kuramı
 - D) İlişkiler Ağı (Network) Kuramı
 - E) Göç Sistemi Kuramı
7. 1980'lerdeki göç dalgasının önemli özelliği aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) İlk göçün o yıllarda gerçekleşmesi
 - B) Göçlerin azaldığı yıllar olması
 - C) Göçlerin kırsala kayması
 - D) Göçün üç büyük kentten daha çok alternatif diğer kentlere yönelmesi,
 - E) En yüksek göç oranının o yıllarda gerçekleşmesi
8. Aşağıdakilerden hangisi kesişen fırsatlar kuramının ilişkilendirdiği önemli faktörlerden biridir?
 - A) Göç edilecek mesafe ve göç edilecek yerdeki imkanlar
 - B) Kadın erkek farklılığı
 - C) Kır kent ilişkisi
 - D) Sanayi toplumu feodal toplum ilişkisi
 - E) Serbest göç yönlendirilen göç ilişkisi

9. Aşağıdakilerden hangisi göç sistemleri kuramına göre göçü hazırlayan etmendir?

- A) İki ülke arasındaki göç hareketinin göçü önceleyen bir ilişki temelinde dayanması
- B) Göç edilecek mesafenin yakınlığı
- C) Göç edilecek mesafenin uzaklığı
- D) Göçün zorlayıcı faktörlerle yapılması
- E) Göçün kitlesel bir özellik taşıması

10. Aşağıdakilerden hangisi ilişkiler ağı kuramının temel yaklaşımıdır?

- A) Göç edilecek yer ile göç mesafesinin etkisi
- B) Kır kent ayrımı
- C) Göç ve etnisite ilişkisi
- D) Göç alan ve göç veren ülke arasında göçmenler aracılığıyla kurulan ilişkinin varlığı ve içeriği
- E) İş gücünün dolaşımı

11. Aşağıdakilerden hangisi göç için kullanılan karşıtlıklardan biri değildir?

- A) Yapı
- B) Kent
- C) Postmodern
- D) Kır
- E) Fail

12. Aşağıdakilerden hangisi Ravenstein'in göç kanunlarından biri değildir?

- A) Doğrudan göç
- B) Kır kent yerleşimcileri farkı
- C) Kadın erkek farkı
- D) Göç ve mesafe
- E) Tarihsel göç

13. Aşağıdakilerden hangisi göç sistemleri kuramına göre göçü hazırlayan etmendir?

- A) İki ülke arasındaki göç hareketinin göçü önceleyen bir ilişki temelinde dayanması
- B) Göç edilecek mesafenin yakınlığı
- C) Göç edilecek mesafenin uzaklığı
- D) Göçün zorlayıcı faktörlerle yapılması
- E) Göçün kitlesel bir özellik taşıması

14. Tarımda makineleşme aşağıdakilerden hangisine sebep olmuştur?

- A) Kırsal alandaki nüfus artışına,
- B) Üretimin hızla artmasına,
- C) Kırsal alandaki tarım çalışanın toprağından kopmasına,
- D) Seri üretimin artmasına
- E) Kırsal zenginliğin artmasına,

15. Göç tanımlarına bakıldığında göç olgusunda etkili olan temel nokta aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yer değişikliği
- B) Hareket
- C) Nüfus
- D) Coğrafya
- E) Hedef

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **A** İç göç; bir ülke sınırları içerisinde bireylerin ya da toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gidip yerleşmeleridir.
2. **C** Enver Özkalp, grup göçü, bireysel veya aile göçü olmak üzere iki tür göç olduğunu savunan kişidir.
3. **D** Marshall'a göre göç; bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketi içerir.
4. **C** Faist göçü nerede ve nasıl gördüğü bağlamında tanımlamakta ve bu tanımları kendi araştırma zemini için işler kılmaya çalışmaktadır. "En genel şekliyle uzamsal hareket, bir mekandan diğerine, bir toplumsal veya siyasal birimden diğerine doğru aktarım olarak anlaşılabilir. Göç, yaşanılan yerin daimi ve yarı-daimi olarak, genellikle bir çeşit idari sınırın dışına doğru değiştirilmesidir. En temel aşamada, kişi, iç göç ile uluslararası göç arasında bir ayrıma gitmek için idari olarak belirlenmiş bölgesel birimleri kullanabilir.
5. **B** Göç edilecek mesafe ve göç edilecek yerdeki imkânlar, kesişen fırsatlar kuramının ilişkilendirdiği önemli faktörlerden biridir.
6. **D** İlişkiler Ağı Kuramı'na göre göç, iki ülke arasında öncül göçmenler aracılığıyla kurulmaktadır. Kurulan bu ağ zaman içerisinde ekonomik ve siyasal ilişkileri kapsayacak kadar karmaşık bir hale dönüşebilir.
7. **D** Göçün üç büyük ilden daha ziyade Bursa, Mersin, Adana, Gaziantep gibi diğer kentlere yönelmesidir. Bir başka ifadeyle göçmenler kendilerine daha yakın bölgelere göç etmeyi tercih etmişlerdir. Bu da 1980'lerdeki göç hareketinin önemli özelliği, üç büyük kentten daha çok alternatif diğer kentlere yönelmesidir.
8. **A** Kesişen fırsatlar kuramına göre, göç olgusunda önemli olan noktalar, göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkanlar ve bu imkanların miktarıdır.

9. **A** Göç sistemleri kuramına göre göç hareketi, göçü önceleyen bir ilişkiler temeline dayanmaktadır. Genel anlamda göç veren ve alan iki ülke arasında, göç ilişkilerinden önce bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin temeli kolonyal döneme ve kolonyal ilişkilere, ticari ve mali ilişkilere, politik nüfuz ve kültürel bağlara dayanabilir.
10. **D** İlişkiler ağı kuramının temelinin, göçmenlerin göç ettikleri ülkede, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların süre giden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi oluşturmaktadır. Bu ağlar hemen her türlü sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olabilir.
11. **C** Postmodern göç için kullanılan karşıtlıklardan biri değildir.
12. **E** Çalışmalar yapmış olan Ravenstein 1885-1889 yıllarında yayımladığı Göç Kanunları (The Laws Migration) başlıklı iki makalesinde belirlediği yedi göç kanunu tartışmaya açmıştır. Bu göç kanunları şunlardır:
 - Göç ve mesafe
 - Göç basamakları
 - Yayılma ve emme süreci
 - Göç zincirleri
 - Doğrudan göç
 - Kır kent yerleşimcileri farkı
 - Kadın erkek farkı
13. **A** İki ülke arasındaki göç hareketinin göçü önceleyen bir ilişki temeline dayanması göç sistemleri kuramına göre göçü hazırlayan temel etmendir.
14. **C** Tarımda yaşanan makineleşme, toprakların miras yoluyla bölünmesi, çeşitli nedenlerle topraksızlaşma, hızlı nüfus artışı ve kırsal yoksulluğun artması kırdan kente doğru tarım çalışanın toprağından kopmasına neden olmuştur.
15. **B** Bozkurt Güvenç'in ve diğerlerinin yaptığı tanımlara bakıldığında göç olgusunda etkili olan temel nokta hareket olgusudur. Türkiye'nin önde gelen sosyologlarından Nilgün Çelebi göçü sosyal bir hareketlilik olarak ele alır.

ARA DENEME SINAVI - 1

1. **Erken dönem antik kentler Meksika'da yaklaşık olarak ne zaman kurulmuştur?**
 - A) MÖ 2300 yıl önce
 - B) MÖ 4000 yıl önce
 - C) MÖ 6000 yıl önce
 - D) MÖ 1200 yıl önce
 - E) MÖ 3600 yıl önce
2. **Soyut ve sosyal mekan arasındaki çatışmanın sınıf çatışmasına benzer şekilde kapitalist toplumda temel olduğunu savunan kişi aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Ernest Burgess
 - B) Louis Wirth
 - C) Claude Fischer
 - D) Henry Lefebvre
 - E) Chauncey Haris
3. **Aşağıdaki kentlerden hangisi askeri gücü simgeliyor ve temsil ediyordu?**
 - A) Atina
 - B) Klasik Roma
 - C) Pekin
 - D) Ankara
 - E) Paris
4. **Aşağıdakilerden hangisi kentin ticaret alanında bulunan kumaş ticaretinin yapıldığı ve aynı zamanda kentin bankası gibi işlev gören yerdir?**
 - A) Bedesten
 - B) Hanlar
 - C) Dükkanlar
 - D) Ulu Cami
 - E) Hapishane

5. **İnsanlık tarihinden, toplumsal ilişkilerden ekonomiye, mimarlıktan teknolojiye kadar kültürü oluşturan öğelerin değişerek yeni bir toplumsal yapının oluştuğu dönem aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Paleolitik Dönem
 - B) Mezolitik Dönem
 - C) Asur Ticaret Kolonileri Dönemi
 - D) Neolitik Dönem
 - E) Frig Dönemi
6. **"Bir kurum olarak savaş, tıpkı krallık ve bürokrasi gibi İÖ 3000 yılları dolaylarında yapılan yeni bir icattı." sözleri aşağıdaki düşünürlerden hangisine aittir?**
 - A) Ray Hutchison
 - B) Max Weber
 - C) Erich From
 - D) Ernest Burgess
 - E) Emilie Durkheim
7. **Aşağıdakilerden hangisi kent kültürüne ait değer, davranış ve tutumların benimsenmesi olarak tanımlanır?**
 - A) Modernleşme
 - B) Uygarlaşma
 - C) Kentleşme
 - D) Toplumsallaşma
 - E) Sosyalleşme
8. **Aşağıdakilerden hangisi sanayileşmenin kentleri aşırı hızla büyümesine yol açacağını ve kapitalizmin insanların feodal bağlarını koparacağını ileri sürmüştür?**
 - A) Spencer
 - B) Durkheim
 - C) Karl Marx
 - D) Tönnies
 - E) Howard Becker

9. Kapitalizmin giderek artan biçimde kent mekanına kendi mantığını ve işleyiş kuralarını yaymakta olduğunu, kentin kapitalist sermaye birikim süreçlerinin, çelişkilerinin ve eşitsizliklerin yaşandığı mekân olduğunu söyleyen kuram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Neo-Marksist Kuram
- B) Anti-Marksist Kuram
- C) Post yapısalcı Kuram
- D) Postmodern Kuram
- E) Modernist Kuram

10. Aşağıdakilerden hangisi Özer Ozan-kaya'ya göre bir ülkedeki kimi bireylerin ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleridir?

- A) İç göç
- B) Dış göç
- C) İç göç
- D) Sebepsiz göç
- E) Doğal göç

11. Aşağıdaki kuramlardan hangisine göre göç iki ülke arasında göçten önce mevcut olan bir ilişkiden kaynaklanmaktadır?

- A) Kesişen Fırsatlar Kuramı
- B) İtme Çekme Kuramı
- C) İlişkiler Ağı Kuramı
- D) Merkez Çevre Kuramı
- E) Göç Sistemi Kuramı

12. Aşağıdakilerden hangisi Ulus Aşırı Toplumsal Alanlar kavramı üzerinde durarak göç olgusunun uluslararası boyutundaki göçmen ağlarıyla ilgilenen düşünürdür?

- A) Castles
- B) Miller
- C) Faist
- D) Lee
- E) Ravenstein

13. Aşağıdakilerden hangisi belli bir coğrafi birimdeki tüm hizmetlerden değil, o yerin yerel ve ortak ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerinden sorumludur?

- A) Yerel yönetim
- B) Merkezi yönetim
- C) Yönetim üssü
- D) Devlet
- E) İktidar

14. Aşağıdakilerden hangisi yerel yönetimlerde yürütmenin güçlendirme eğilimini işaret eden bir olgudur?

- A) Referandumlar
- B) Federalizm
- C) İdari vesayet
- D) Belediye başkanının doğrudan halk tarafından seçimi
- E) Yargının bağımsızlığı

15. Aşağıdaki yaklaşımlardan hangisi çoğulcuların grup temelli yaklaşımını benimsemektedir?

- A) Muhafazakar Yaklaşım
- B) Sınıf Temelli Kuram
- C) Kentsele Rejim Kuramı
- D) Çoğulcu Yaklaşım
- E) Seçkinlik Kuramı

16. Yerel yönetim sistemlerini ele alan üç yaklaşımdan birincisi olan işlevsel ve kültürel ayırım yaklaşımının temsilcisi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Comte
- B) Spencer
- C) Tonnies
- D) Marks
- E) Goldsmith

17. I. Devletleştirilmiş Kent
II. Uluslararası Kapitalist Kent
III. Küresel Kent

Yukarıdakilerden hangisi veya hangileri kent sistemi organizasyonunun yaklaşımlarındandır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

18. Aşağıdakilerden hangisi "Dünya Kenti Hipotezi" ile ün kazanmış olan Friedmann'a göre dünya kentlerinin özelliklerinden biri değildir?

- A) Uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve biriktiği önemli merkezlerdir.
- B) İç ve dış göçün yöneldiği önemli çekim merkezleridir.
- C) Endüstriyel kapitalizmin ana karşıtlıklarını içinde barındırır.
- D) Küresel sermaye anahtar dünya kentlerini düğüm noktaları olarak kullanmaktadır.
- E) Dünya kentlerinin büyümesi kamu maliyetleri ile sınırlandırılmıştır.

19. Küresel ağ bağlantırlığı en yüksek olan küresel kent aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Brüksel
- B) Madrid
- C) Londra
- D) Zürih
- E) Singapur

20. Aşağıdakilerden hangisi dünya kentini dünya kapitalizminin organizasyon modülleri bölgesel, ulusal ve küresel meta akışının eklemleyicisi ve küresel sermaye birikimi mekanı içinde düğüm noktası şeklinde tanımlayan düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Friedmann
- B) Spencer
- C) Durkheim
- D) Marks
- E) Weber

YANITLAR

1. A	6. C	11. E	16. E
2. D	7. C	12. C	17. E
3. B	8. C	13. A	18. E
4. A	9. A	14. D	19. C
5. D	10. B	15. C	20. A

ARA DENEME SINAVI - 2

1. Erken dönem antik kentler Orta Doğu'da Hindistan'da, İndüs Vadisi'nde yaklaşık olarak ne zaman kurulmuştur?

- A) MÖ 1600 yıl önce
- B) MÖ 6000 yıl önce
- C) MÖ 4000 yıl önce
- D) MÖ 1200 yıl önce
- E) MÖ 10000 yıl önce

2. Aşağıdakilerden hangisi Atina için söylenemez?

- A) Tanrıça Athena'yı onurlandırmak için inşa edilen şehirdir.
- B) Temelde bir daire şeklindedir.
- C) Sokaklar merkezden yayılan bir ışınal ağ olarak düzenlenmiştir.
- D) Düzenleme tüm evlere eşit mesafede olması gerekliliğine dayanan politik ilke tarafından belirlenmiştir.
- E) Atina'da tüm yurttaşlar yabancı köle ve kadınlar dahil eşit kabul edilmekteydi.

3. Aşağıdakilerden hangisi Klasik Roma için söylenemez?

- A) Şehir merkezine forum denmekteydi.
- B) Yükseliş döneminde bir milyondan fazla insan yaşıyordu.
- C) Tatlı su taşıma sistemi ve kamu yolları geliştirilmişti.
- D) Temelde bir daire şeklindeydi.
- E) Merkezin dışında kalan yerleşim bölgeleri sosyal sınıflara göre bölünmüştü.

4. Arkeoloji dünyasına neolitik devrim ve kentsel devrim teorilerini kazandıran düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ray Hutchison
- B) Max Weber
- C) Gordan Childe
- D) Ernest Burgess
- E) Emilie Durkheim

5. Aşağıdakilerden hangisi MÖ 3000 yıllarında Mısır, Mezopotamya ve İndüs Vadisi'nde ortaya çıkan toplumsal değişiklikleri "kentsel devrim" olarak adlandırmaktadır?

- A) Gordon Childe
- B) Edward Soja
- C) Louis Wirth
- D) Claude Fischer
- E) Henry Lefebvre

6. Aşağıdakilerden hangisi Aktüre'ye göre kentin karmaşık değişkenlerinden biri değildir?

- A) Anadolu'nun inanç yapısının değişmesi
- B) Anadolu'nun siyasal yapısının zaman içinde değişmesi
- C) Anadolu'nun yol sisteminin değişmesi
- D) Anadolu'nun ticari dolaşım ve merkezlerinin değişmesi
- E) Kentin bölgesel kademelerindeki yerinin ve işlevinin değişmesi

7. Aşağıdakilerden hangisi Neolitik yerleşmeler için söylenemez?

- A) Neolitik yerleşimlerde devlet organizasyonu görülür.
- B) Neolitik dönemde konut mimarisi ortaya çıkmıştır.
- C) Anadolu Neolitik Dönem yerleşimlerine Nevali Cari yerleşimi örnek olarak verilebilir.
- D) Neolitik Dönemde tarımsal üretime bağlı olarak yerleşik yaşama geçilmiştir.
- E) Neolitik Dönemde mimariyle bağlantılı bezeme sanatı görülür.

8. Weber sosyolojisinin temel görevi kapitalizmi açıklamak ve bununla bağlantılı olarak Batı'nın toplumlar arası ilişkilerde ileri ve üstün olduğunu kanıtlamak olmuştur. Bu kanıtlama çabasının çerçevesini aşağıdaki kavramlardan hangisi oluşturur?
- A) Deneycilik
B) Bilimcilik
C) Fikircilik
D) Akılcılık
E) Milliyetçilik
9. Aşağıdakilerden hangisi kentleri kutsal toplumlardan laik toplumlara geçiş olarak tanımlar?
- A) Saint-Simon
B) Tönnies
C) Spencer
D) Durkheim
E) Howard Becker
10. Aşağıdakilerden hangisi kentsel rant teorisini sermaye birikiminin dinamiğiyle açıklamaktadır?
- A) Harvey
B) Louis Wirth
C) G. Simmel
D) Karl Marx
E) Castells
11. Aşağıdakilerden hangisi Şikago Okulunun öncülerinden biri değildir?
- A) Robert Park
B) Ernest Burgess
C) Roderich Mckenzie
D) Louis Wirth
E) Herbert Spencer
12. Aşağıdakilerden hangisi Ravenstein'in göç kanunlarından biri değildir?
- A) Göç ve mesafe
B) Göç ve basamakları
C) Yayılma ve emme süreci
D) Dolaylı göç
E) Göç zincirleri
13. 1980'lere kadar gelen göç sürecine verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Özal'lı yıllar
B) Kapitalist yıllar
C) Skandal yılları
D) Sınırlı yıllar
E) Kaçış yılları
14. İtme Çekme Kuramı'nın içeriğini ve formülünü ilk kez yazan kuramcı kimdir?
- A) Robert Elro Park
B) Georg Simmel
C) Aguste Comte
D) Max Weber
E) Everett Lee
15. Aşağıdakilerden hangisi bir örgütlenmeyi belirli bir noktadan hedefleri, kaynakları, araçları harekete geçirerek çevresine doğru yönetmek olarak açıklanabilir?
- A) Hükümet
B) Merkezi yönetim
C) İktidar
D) Devlet
E) Mahalli idare

16. Aşağıdakilerden hangisi anayasal güvenceye sahip olmaksızın geniş bir özerklikten faydalanan Anglo-Sakson tipi yerel yönetim modeline girmez?

- A) İngiltere
- B) İrlanda
- C) İsveç
- D) ABD
- E) Yeni Zelanda

17. Yerel yönetimlerin karar organları aşağıdakilerden hangisi aracılığıyla seçilir?

- A) Genel seçim
- B) Atama
- C) Gizli seçim
- D) Yerel seçim
- E) Kura

18. I. Sigortacılık
II. Danışmanlık
III. Tekstil

Sassen yukarıdaki sektörlerin hangisi veya hangileri hakkında araştırma yapmıştır?

- A) Yalnız I
- B) I, II ve III
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

19. İstanbul hangi yılın Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmiştir?

- A) 2007
- B) 2008
- C) 2009
- D) 2010
- E) 2011

20. Aşağıdakilerden hangisi dünya kenti kavramını kentlerinin merkezi ekonomik fonksiyonlarına gönderme yaparak tanımlama eğilimindedir?

- A) Simon
- B) Geddes
- C) Durkheim
- D) Marks
- E) Weber

MURAT YAYINLARI

YANITLAR

1. C	6. A	11. E	16. C
2. E	7. C	12. D	17. D
3. D	8. D	13. A	18. C
4. C	9. E	14. E	19. D
5. A	10. A	15. B	20. B

Öğretmen Diyor ki! Yoksulluk, kent yoksulluğu, toplumsal dışlanma, görelî yoksunluk, savunmasızlık, eşitsizlik, güçlendirme, yoksulluk kültürü, sınıf-altı kavramlarının işlendiği bu ünite de ayrıca kent yoksulluğunun farklı boyutları ele alınacaktır. Konu özeti dikkatle okunduktan sonra sorular çözümleni ve yanlış verilen yanıtlar için açıklamalar yeniden okunmalıdır.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	1 - 2

Yoksulluk, çok boyutlu ve farklı boyutları birbirleri ile iç içe geçmiş bir olgudur. Yoksulluk, insanın temel insani ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Bu anlamda kişinin besleme, barınma, giyim, temizleme ve kullanma suyu, sağlık, eğitim gibi olanaklara ulaşamamasını ifade eder.

YOKSULLUK KAVRAMI

YOKSULLUK TANIMLARI

Yoksulluk sınırları genellikle kişi başına düşen parasal gereksinimleri ve bireysel ihtiyaçları kapsayan temel mal ve hizmetleri içeren paketi satın alma gücü olarak tanımlanır. Temel mal ve hizmetler sepetinin değeri birçok şekilde belirlenebilir.

Mutlak Yoksulluk: Mutlak yoksulluk sınırları hane halkının standart olarak tüketmesi gerekenden mahrum kalmaması anlamına gelmektedir. Mutlak yoksulluk zaman ve mekana göre değişiklik göstermezken, görelî yoksulluk yerel, ulusal ya da uluslararası bağlama göre tanımlanır.

Görelî Yoksulluk: Görelî yoksulluk sınırı bir ülkede ortalama gelir ya da harcama örüntüsü ile belirlenen bir çizgidir. Örneğin, sınır, ülke ortalama tüketim ya da gelir değerinin % 60'ı üzerinden hesaplanmaktadır.

Dünya Bankası tarafından ve küresel yoksulluğun tanımlanmasında kullanılan yoksulluk sınırı **1985** yılında günlük 1 dolar, **1993** yılında 1.08 dolar, **2005** yılında 1.25 dolardır. Buna göre dünyada 1,4 milyar insan aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Uluslararası yoksulluk sınırı belirlemesi "temel ihtiyaçların maliyeti" göz önüne alınarak yapılmıştır.

Yetersiz beslenme ölçüsü, insanların temel enerji ihtiyaçlarını karşılayabilecek besinleri sağlayamaması durumudur. Yetişkin bir insan için günlük minimum kalori miktarı 2.100 kalori olarak kabul edilmiştir. B. M Gıda ve Tarım Örgütü günlük 2100 kaloriden daha az kaloriyle yaşamak zorunda olan kişi sayısının 2004-2006 yılları arasında 873 milyondan, 2004-2006 arası 915 milyona çıkacağı, daha sonraki 2 yıl içinse daha da artacağını tahmin etmektedir. 2010 FAO raporuna göre ise dünyada açlığın artık 1 milyardan fazla kişiyi kapsadığı tahmin edilmektedir.

Yoksulluk kavramı, mutlak anlamda bir bireyin günlük tüketmesi gereken kalori miktarı ile açıklanırken, diğer taraftan çok boyutlu bir yaklaşımla insani gelişme kavramı son yıllarda önemli bir yer tutmaya başlamıştır. İnsani gelişme yaklaşımı sosyal bilimlerde, özellikle kent yoksulluğunu açıklamakta, gelir dağılımı adaletsizliği, eşitsizlik, savunmazlık, kutuplaşma, toplumsal dışlama gibi kavramları da yoksulluk tartışmalarının içine dahil etmektedir.

Yoksul bir kişinin ortalama günlük harcaması, yoksulluk sınırı yüzdesi olarak, yoksulluk sınırından toplam nüfusun ortalama açığı yoksulluk açığı oranında tüketilmiştir, ancak bunlar sadece ortalamadır, daha fazla insan daha azla yaşamaktadır.

Yoksulluk sınırını çizmek refah düzeyinin ölçülmesinde zaman ve yer anlamında bir tutarlılık sağlamak için son derece önemlidir. Gelir ya da tüketim açısından yoksulluk sınırı altında kalan yoksulun tanımlanması, yoksulluk politikalarının belirlenmesi ve yoksulluk çözümlemesi için de önem taşımaktadır.

Ulusal Yoksulluk Sınırı

Yoksulluk ölçümleri farklı ülkelerin ilerlemelerinin karşılaştırılabilmesi ve tek bir ülkeye ilişkin olası tanım ve yaklaşımların belirlenmesinde kullanılır. Yerel harcama düzeyleri genellikle ülkelerin karşılaştırılmasını yapabilmek amacıyla bir uluslararası ölçüğe dönüştürülür.

Satın Alma Gücü Paritesi (PPP)

Farklı para birimlerinde ölçülen yoksulluk sınırlarının nominal değerini ortak bir hesap birimine dönüştürmek için Dünya Bankası 2005 yılından bu yana Uluslararası Karşılaştırma Programı'nın 146 ülke fiyatlarının araştırıldığı satın alma gücü paritesini kullanmaktadır.

PPP (Satın alma gücü paritesi) bir ülkenin, ABD'de bir dolara alınabilecek aynı miktarda mal ve hizmeti o ülkede satın almak için gerekli para birimi sayısı olarak tanımlanabilir.

PPP, en çok satın alınan mal ve hizmetlerin göreceli fiyatlarının harcama ağırlıklı ortalamalarıdır. PPP, döviz kuruna endekslidir.

YOKSULLUK ÖLÇÜMÜ

Yoksul insanları gündemde tutmak, yoksul insanlara yönelik projeler yürütmek, değerlendirmek, politik müdahaleler de bulunmak, hedefi yoksul insanlara yardım etmek olan kurumların etkinliğini arttırmak yoksulluğun ölçümünün nedenleri arasındadır.

Nüfus sayımı: Bir ülkenin tüm vatandaşlarının temel bilgilerini içerir. Demografik yapı ve bunun konumuna ilişkin tüm ülke nüfusunun temel bilgilerini elde etmeyi amaçlayarak her bir hane için yapılır ve pek çok ülkede bir ulusal istatistik enstitüsü tarafından yürütülür.

Hane halkı anketleri: Gelir yoksulluğunu ölçümde vazgeçilmez bir araç olabilir. Kaynakların, özellikle gelir ve tüketimin hane içinde nasıl dağıldığına ilişkin sınırlı bir bilgi verir. Nüfus sayımı tüm nüfusu kapsarken, anketler sadece küçük bir alt grup üzerinde gerçekleştirilir.

Milli gelir hesapları: Gelir yoksulluğu tahminleri yapmak için kullanılır. Hane halkı anketlerine dayalı gelir dağılımındaki değişiklikler uygulanarak, milli gelir hesaplarından alınan özel tüketim harcamalarındaki değişiklikler tahmin edilir.

Yaşam standardı ölçüm anketleri: Hane halkı harcamaları ve geliri, sağlık, eğitim, istihdam, göç, tarım, konut, arsa, mal-mülk sahipliği ile hizmetler ve toplumsal programlar gibi konularda veri toplar.

Nüfus ve Sağlık Araştırması:

- Bebek ölümleri, doğurganlık, doğum kontrol uygulamaları, aşı, anne ve çocukların sağlık merkezlerini kullanma maliyetleri
- Eğitim düzeyi
- Kadın / erkek meslekleri
- Göç
- Temel hizmetlere erişim
- İçme suyu, elektrik, kullanma suyu kaynaklarına ve dayanıklı mal sahipliğine ilişkin veriler.

İstihdam Anketleri:

- Hane halkı geliri
- Demografik
- Hane özelliklerini içerir

Nitel ve Katılımcı Yoksulluk Analizleri: "Kim yoksuldur?" sorusuna uygundur. Nitel veri ve yaklaşımlar, belli bir topluluğa ilişkin yoksulluğun en önemli belirtilerini tespit etmek, analiz yapmak ve çözüm yolları ortaya koymak için yapılır.

YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Bir yoksulluk sınırı belirlenip yoksulluk verileri ölçüldükten sonra, asgari temel ihtiyaçlara ulaşmayan insanların sayısı ve oranı tahmin edilebilir. Bir yoksulluk endeksi, yoksulluğun derinliğini ölçmek için oluşturulan yoksulluk açığı oranıdır. **Yoksulluk açığı oranı**, yoksulluk sınırına göre ortalama gelir ya da tüketim açığı hesabı üzerinden yoksul sayısı ortalamasını alır. **Kafa sayısı ölçümü**, yoksulluğu açıklayıcı bir araçtır ancak yoksulluğun büyüklüğü, şiddeti ve derinliği konularını ihmal ettiği için yanıltıcı olabilir.

Bu yaklaşımı daha yararlı hale getirmek için yoksulluk en düşük eşikten yoksulluk sınırlarına kadar kendi içinde derecelendirilerek kafa sayım oranı hesaplanır. **Yoksulluk derinliği ve yoksulluk şiddeti**: Yoksulluk açığı endeksi, yoksulların hem sayısı hem de ne kadar yoksul olduklarını dikkate alan, yoksulluğun büyüklüğünü ölçmeye yarayan bir diğer endekstir. Yoksulluk açığı ve yoksulluk şiddeti endeksi yoksulluğa sınıfsal düzeyde bakmak ve yoksulluğun farklı unsurlarını yakalamak açısından önem taşır. **Eşitsizlik Önlemleri**: Eşitsizlik, ister gelir, tüketim ya da başka bir refah göstergesi isterse bir nüfusun niteliği olsun kaynakların dağılımındaki dağılımı ifade eder. Bazı basit oranlar yaygın olarak eşitliği ölçmek için kullanılır.

Bunlar:

- > *Nüfusun en altında yer alan nüfusun milli gelirden aldığı pay,*
- > *Nüfusun en zengin kesiminin milli gelirden aldığı pay*
- > *Milli gelirden en az ve en çok payı alan grupların ortalama gelir düzeylerinin karşılaştırması*

Gelir dışı yoksulluk göstergeleri: Yoksulluğa ilişkin çözümlenemeyen bir çalışma, 1990 Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yoksulluğa yaklaşım sadece gelir ve tüketim açısından değil, kalkınma bakışıyla, istihdam, sağlık, eğitim ve diğer toplumsal hizmetlere erişimin artırılmasıyla yoksulun güçlendirilmesi yaklaşımı etrafında şekillendirilmiştir. Bu uzlaşma 1990'ların ilk yıllarında bir seri BM toplantılarına yansımış ve 1995 yılında Dünya Toplumsal Kalkınma Zirvesi'nde yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefinin onaylanması ile sonuçlanmıştır. **Yaşam standartları**, hanelerin kamu mallarına ulaşması derecesini ifade eden bir kavramdır. Bu nedenle gelir dışı yoksulluğun bir yönü insanların temel hizmetlere ulaşma derecesi ile ilgilidir. Yirminci yüzyıl boyunca uluslararası çalışmalarda yoksulluk kişinin varlığını sürdürülebilmesi, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve görece yoksunluk olmak üzere üç temel üzerinden ele alınmıştır.

Yoksulluk göstergeleri, yoksulluğun derinliği ve şiddetini belirleyerek, gelirin dağılımı, diğer bir deyişle eşitlikçi çözümlenmelerine ışık tutar. Bunlar, kafa sayısı ölçümü, yoksulluğu bireysel özelliklerle açıklayan yaklaşım, aile yaşamı, toplumsal ilişkilerin biçimi, hayata karşı alınan kaderci ya da umutsuz tutum gibi nedenleri temel alır. Yapısal unsurları temel alan yaklaşım biçimi ise bir taraftan toplumsal sistemin bir yan ürünü olarak yoksulluk olgusunu açıklayan muhafazakarlar ile sınıf ve sömür ilişkileri bağlamında açıklayan sol kanat olmak üzere ikiye ayrılır.

Yoksulluğun sebeplerini kalıtsal kişisel özelliklere atıfla açıklayan yaklaşım biçiminin temel noktası, kurbanı suçlamak üzerine kuruludur. Yoksul kişi, kendine ait kusurları nedeniyle yoksuldur ve genellikle kalıtsal eksikliklerin kişinin zekasını etkilediği ileri sürülür.

Yoksulluğun toplumsal sistemin bir yan ürünü olduğu görüşü Liberal Reformistler tarafından olduğu kadar muhafazakarlar tarafından benimsenmiştir. Murray, ABD'deki sınıf altı sorununu 1960'lar da oluşturulan 1970'lerde genişletilen refah politikalarının talihsiz bir yan ürünü olarak görür. Murray, bu programların insanları yoksulluktan kurtulmak için stratejiler üretme konusunda sorumsuz hale getirdiği ve insanların yoksulluklarını sürdürmelerini teşvik edici etkisi olduğunu ileri sürer.

Yoksulluğu açıklamakta bir diğer yaklaşım, toplumsal sistemin yarattığı sonuçlar üzerinde durur. Buna göre yoksulluk tesadüfi bir şey değildir, çağdaş kapitalizm de yoksulluk sınıf sömürüne dayanır. Bu anlamda yoksulluk bir yan ürün değil, ekonomik yapı, sınıf ve sömürü ve üzerine kurulu bir toplumun vazgeçilmez özelliğidir.

Sınıf, sömürü ve yoksulluk kavramlarının analizi, yoksulluk problemini iki alt soruna bölmektedir: Sömürü ilişkileri içinde oluşan yoksulluk ve baskının yarattığı yoksulluk. Birincisi çağdaş politik söylemde çalışan yoksullar, diğeri ise sınıf-altı olarak tanımlanmaktadır.

Çalışan yoksullar olgusu, en temelde, kötü çalışma koşulları, düşük ya da düzensiz ücretler, sosyal güvenlik sisteminin dışında kalmak olarak ele alınabilir.

Cypher ve Dietz gelişmenin karşısında **iç engeller** olarak; gelir dağılımı eşitsizliği, altyapı olanaklarının etkinlik düzeyi, bankacılık, kredi verme faaliyetleri, mali piyasalar ve finansal araçlar rol ve gelişim düzeyleri, etkisiz ya da geri kalmış eğitim sistemi, egemen ideolojik düşünce kalıpları, kadınların statüsü, etnik ya da dini azınlıkların kabulü, politik özgürlüğün derecesi, demokratik sürecin gücü, yolsuzluk, patronaj ilişkileri ve bunlar üzerindeki kamu politikalarının etkileri.

Dış engeller; çok uluslu şirketler, uluslararası iş bölümü, uluslararası finans kuruluşlarının işlevleri, ulusların coğrafi ve stratejik çıkarları, küresel ekonomik sistem üzerinde merkez ülkelerin ekonomi politikaları olarak ele alınmaktadır.

Çalışan yoksullar olgusu özellikle küreselleşmenin etkilerinin 1980'lerle beraber "yeni kent yoksulları" kavramını ortaya çıkarmıştır. Yeni kent yoksulluğu kavramı ve sosyal yardım harcamalarının kısıldığı, istihdamın düzensiz olduğu ve bu sürece bağlı olarak taşeronlaşmanın arttığı, çalışma koşullarının daha kötü denetimsiz hale geldiği, işçilerin sendikalaşma oranının iyice düştüğü ve taşeron düzenlemelerle kayıt dışı sektörden büyük şirketlere değer transferinin gerçekleştiği iş gücünün aşırı sömürsünün ortaya çıktığı yeni bir dönemdir.

Sınıf altı; ekonomik anlamda baskı altında olan ancak sürekli olarak bir sınıf sistemi içinde sömürülmeden bir toplumsal aktörler kategorisi olarak tanımlanabilir. Burada temel nokta, bazı insanların verimli kullanılabilir iş gücü olmamasıdır. Sınıf altı rasyonel kapitalizmin bakış açısından gözden çıkarılabilir insanlarda oluşmaktadır. Kapitalizm, işsiz kenar semt gençliğinin iş gücüne ihtiyaç duymamaktadır.

Alcock'a göre; sınıf-altını ortaya çıkaran dört temel neden:

- > İşsizlikteki artış
- > Sınıf bölünmelerinin artması
- > Yükselen yaşam standartlarından yoksulların dışlanması,
- > Başkalarını düşünmekten kendi çıkarlarını düşünmeye doğru tutum değişikliği

Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı: Yoksulluğun nedenlerini açıklamakta bireysel özelliklere vurgu yapan yoksulluk kültürü yaklaşımı özellikle muhafazakar kesim tarafından "kurbanı suçlayan" bir yaklaşım biçimine dönüştürülmüştür. Lewis'e göre, bireysel davranış özellikleri, aile yaşamı, değerler sistemi, para harcama şekli, çalışmaya karşı tutum, toplumsal ilişkilere kadar pek çok alanda köy, kent hatta ulus farklılıklarının da üstüne çıkan evrensel özellikler bulunmaktadır:

Bireysel özellikler: Aile yaşamındaki düzensizlik, sevgiden yoksun büyüme, cehalet, şiddet taraflısı olma, sekse düşkünlük, serüven hevesi, düşünceden çok hareket, içe dönüklükten çok dışarıya açılma, verimlilikten çok zevke, tasarıftan çok harcamaaya yönelen bir hayat tarzı, daha az kontrollü ve kararlı, suçluluk duygusu taşımayan, bütün bireylerde öfke, şiddet hatta kan dökücülük özellikleri görülen, kişinin kendini değerli görmemesi, çaresizlik, becerisizlik, çok zor yaşam koşullarının gerçeklerine dayanan bir tevekkül, kendi başına birşey başarabileceğine olan inancını kaybetmesi.

Aile içi ilişkiler: Seks konuları nedeniyle aile bütünlüğünün tehdit edildiği, üvey babalarıyla kızların enişterileriyle baldızların ilişkide olduğu, kardeşler ana ve kızları arasında cinsel ilişkiler yönünden reketin olduğu, kadınların kavgacı, ağzı bozuk, kaba ve çiğ konuşma tarzına sahip olduğu, kadınların gözünde erkeklerin, kararsız, sorumluluk duygusundan yoksun, güvenilmez görüldüğü, erkeklerin kadınları dövmesi, çocukların yetişme dönemlerinde sık sık dayak yemeleri, ana ve çocukların babalar tarafından terk edilme yüksekliği, ana tarafından akrabaların daha iyi tanınması, erken evlenme, nikahsız yaşama, çok eşlilik, evlilik dışı çocukların olağan sayılması, hırsın, para, maddi ve ailevi değerlerin ikinci planda kaldığı, sadece aşk ve sevgi için arzu ve hırsız olduğu, kadınların yaşam mücadelelerinde fahişeliğin çekici bir ekonomik fırsat olarak görülmesi.

Kentle Bütünleşme: Kent merkezinde yaşadıkları halde kabuğuna çekilmiş bir hayat, sendikalara üye olmama, siyasi partilere katılmama, tedavi görmek, doktora gitmek, doğum yapmak ya da gebeyken doktora muayene olmak ya da yaşlılık ödeneği almak konusunda ilgisizlik, bankalar, hastaneler, çok katlı mağazalar, müze, sanat galerileri ya da havaalanlarından pek az yararlanmak.

Ekonomik özellikleri: Yaşamak için devamlı uğraşma, işsizlik ve gereği kadar kazanç sağlayamama, düşük ücretler, kişilerin yetenekleri olmayan iş dallarında talihlerini denemeleri, çocukların çalıştırılması, para biriktirememe, devamlı olarak para darlığı, evde devamlı yiyecek stoku bulunmayışı, özel eşyaların rehine konması, tefecilerden çok yüksek faizle para almak, komşuların bir araya gelerek kredi birlikleri kurması elden düşme eşya ve giysi kullanmak

Toplumsal ve psikolojik özellikleri: İnsanı, eğlenceyi, müziği, beraber olmayı, kaynaşmayı seven bir topluluk, çok kalabalık yerlerde yaşamak, kalabalık gezmek, birey gizliliğinin ortadan kalkması, alkol oranının yüksek olması, kavgaların sık sık korkunç şekillere dönüştürülmesi, her türlü psiko-patolojinin hoş görülmesi, erkeğin üstünlüğüne inanmak, kadınlar arasında bir çilekeşlik kompleksi, içkinin zor yaşam koşullarının üstesinden gelebilme aracı olarak görülmesi, yüksek sınıfların değerlerini yermek, polis nefreti, hükümet ve yüksek seviyeli kişilere duyulan güvensizlik, kiliseyi alaya almak.

KENT YOKSULLUĞU VE BOYUTLARI

Kent yoksulluğu kavramı üzerinde bir görüş birliği olmamasına karşın, ekonomik ve antropolojik olmak üzere birbirini tamamlayıcı iki yaklaşım biçimi vardır. **Geleneksel ekonomik temelli yaklaşım** yoksul grupları ortak bir maddi refah endeksi altında kategorileştirmeye karşı çıkararak yaşam beklentisi, bebek ölümleri, beslenme, gıdaya harcanan bütçenin hane halkı, toplum bütçesine oranı, okuryazarlık, okullaşma oranları, sağlık klinikleri ya da içme suyuna erişimi gibi bir dizi sosyal göstergeleri içeren gelir ya da tüketim örüntülerini kullanır. **Antropolojik yaklaşım** ise üçüncü dünya ülkelerinde yoksulluğun tanımının yerel düzeydeki değişimlerini ve maddi olmayan yoksunluk ve toplumsal farklılaşma dinamiklerini de göz önüne alarak yoksulluk tanımını geliştirirler.

Kent yoksulluğu olgusu yerel, ulusal, uluslararası bağlamda önemli farklılıklar göstermesine karşın yoksulların günlük yaşamını etkileyen bazı ortak sorunlar da taşımaktadır: Gelir ve istihdama sınırlı erişim olanakları, insanca ve güvenli olmayan yaşam koşulları, altyapı ve hizmetlerin yetersiz olması ya da bunlara hiçbir biçimde erişememe, doğal afetler, çevre felaketleri gibi risklere karşı savunmasız olma ve kötü barınma koşulları nedeniyle sağlık risklerine maruz kalma, kent mekana sınırlı ulaşım olanakları, eşitsizlik ve dışlanma.

KENT YOKSULLUĞUNUN BOYUTLARI

Gelir

Kent yoksulluğunu açıklamakta önemli göstergelerden biri olan gelir düzeyi, sadece istihdam olanakları, sosyal güvenlik ya da ücret sorunlarından çok daha fazlasını içermektedir. Örneğin düşük gelir düzeyi ya da sosyal güvenlik sistemine dahil olmaktan kaynaklı altyapı hizmetlerinin yetersiz olduğu mekanlarda yaşamının getirdiği kentte bütünlüşme, aidiyet sorunları, benzer kültürel örüntülerin değişmesinin güçleşmesi, kayıt dışı çalışmaktan kaynaklı risklere açık, savunmasız durumda kalmak ya da çocuk işçiliğinin bir hayatta kalma stratejisi olarak devreye girerek yoksulluk kısır döngüsüne yol açması gibi sayılabilir. Kent yoksulluğu tartışmaları, gelir, sağlık, eğitim, temiz içme-kullanma suyu gibi göstergelere, siyasal katılım, savunma, güvenlik, eşitlik, dışlanma, adalet gibi göstergeleri de etkilemiştir.

Sağlık

Kent yoksulluğunun, sağlık olanaklarına kavuşamaması demek, olumsuz yaşam ve çalışma koşullarının neden olduğu, doğumda yaşam beklentisi düzeyinin düşük olması, bebek ölümleri, meslek hastalıkları, altyapı hizmetlerinin eksikliğinden kaynaklanan çevre koşullarının sağlık üzerindeki etkisi gibi riskleri gündeme getirmesi anlamına gelmektedir.

Eğitim

Eğitim olanaklarına ulaşamamak ya da kaliteli eğitim alamamak demek, iş gücü piyasalarına niteliksiz girmek zorunda kalarak savunmasız kalmak, çocuk işçiliğinin artması, çocukların olumsuz toplumsal çevrede sosyalizasyonu, suça uyuşturucuya ya da fuhuşa yönelme risklerinin artması, hane içinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yerinde üretilmesi anlamına gelmektedir.

Güvenlik

Kent yoksulluğu bağlamında güvenlik kavramı, ekonomik ve toplumsal sermaye sahipliği ile sivil ve siyasi özgürlükleri kapsamıyla, insan güvenliğini silahla değil insan yaşamı ve onuruyla ilgili bir kavram olarak almaktadır.

2010 İnsani Gelişme Raporu'nda insan güvenliği, bir çocuğun ölmemesi, bulaşıcı bir hastalığın yayılmaması, bir işçinin işsiz kalmaması, etnik bir gerginliğin şiddete dönüşmemesi, bir muhalifin susturulmaması anlamlarını taşımaktadır.

Savunmasızlık

Savunmasızlık, insani gelişme olanaklarını kaybetme olasılığını ifade etmektedir.

Toplumsal, sağlık, çevresel, siyasi ve piyasa riskleri savunmasızlığı beş alt kategoride incelenmektedir:

- > Çevresel riskler
- > Piyasa riskleri
- > Siyasi riskler
- > Toplumsal riskler
- > Sağlık riskleri

Güçlendirme

Güçlendirme en temelde kişinin yaşamını belirleyebilme ve kendi tercihlerini yapabilme gücünün bulunmasını ifade eder. Sivil toplum örgütlenmeleri, toplumsal ilişki ağları, kişinin iş yaşamı dışında kendisini gerçekleştirmek üzere zamanın ve olanaklarının olması, bilgi sahibi olma ve yaratıcılığını geliştirebilecek fırsatlar yakalayabilmek kişinin hayatında tercih seçeneklerini de artıracaktır. 2010 HDR'ye göre, bilgi kişinin olanaklarını genişletir, yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirir, özgürlüklerin gelişmesinde de araçtır.

EŞİTSİZLİK, KUTUPLAŞMA, TOPLUMSAL DIŞLANMA

Eşitsizlik; zenginliğin farklı bireylerce, toplumsal gruplarca sahiplenilmesi bu sahiplenmede bireylerin gruplar arasında gözlenen görece farklılıklarıyla ilgili bir kavramdır.

Kutuplaşma; gelir ya da zenginlik dağılımı tablosunda en üstte ve en altta bulunan kesimlerin, orta kesimden daha hızlı büyüyerek orta kesimi daralttığı, nüfusun iki aşırı ucu arasındaki toplumsal farklılıkları keskinleştirdiği özgül bir eşitsizlik sürecidir.

Toplumsal dışlanma; dezavantajlı grup üyelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesinin önlenmesi olarak tanımlanabilir. Bu dezavantajlı konum da toplumsal eşitsizliklerin kuşaklar boyunca sürdürülmesine yol açmaktadır.

2010 İNSANİ GELİŞME RAPORU GELİŞİMİŞLİK GÖSTERGELERİ

İnsana Yakınsır İş (Nüfusun istihdam edilme oranı, kayıtlı istihdam oranı, kayıtdışı istihdam oranı, çocuk iş gücü oranı, doğum iznine zorunlu ödeme oranı)

Sağlık (Sağlık harcamaları oranı, hastanede yatak sayısı oranı, doktor sayısı oranı, erken doğuma karşı aşılama oranı, HIV yaygınlığı, bebek, beş yaş altı ve yetişkin ölüm oranları, bulaşıcı olmayan hastalıklardan ölüm oranları)

Eğitim (Yetişkin okumaz yazmaz oranı, öğrenci - öğretmen oranı, okul terk oranı, sınıf tekrarı oranı, ilköğretim için eğitilmiş öğretmen oranı)

Cinsiyet (Anne ölümü oranı, yetişkin doğurganlığı oranı, parlamentoda kadın temsil oranı, gebeliği önleyici yöntem kullanma oranı, doğumda profesyonel sağlık personeli bulunma oranı)

Savunmasızlık (net tasarruf, kişi başına karbondioksit emisyon oranı, kapalı ve açık alanda su ve hava kirliliği nedeniyle gerçekleşen ölüm oranları)

Güçlendirme (Seçim özgürlüğü, memnuniyet oranı, politik özgürlük oranı, insan hakları ihlali oranları, basın özgürlüğü oranı, hapsedilmiş gazeteci oranı, yolsuzluk kurbanı oranı)

Güvenlik (Konvansiyonel silah transferi oranı, mülteci olarak giderlerin oranı, ülke içinde yerinden edilenlerin oranı, iç savaş oranı, yetersiz beslenme yaygınlığı)

Refah ve Mutluluk (İstihdam edilenlerin işinden memnuniyet oranı, yaşam standardında memnuniyet oranı, toplumsal destek ağları oranı, yaşamın amaca uygunluğu oranı)

TÜRKİYE'DE KENT YOKSULLUĞU

2010 İnsani Gelişme Raporu'na göre Türkiye, 169 ülke arasında 83. sırada yer alarak yüksek gelişmişlik düzeyine sahip bir ülke konumundadır.

Rapor, gelişmişliği; İnsani Gelişme Endeksi, Eşitsizlik Endeksi, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi olmak üzere dört ana kategori altında ele almıştır.

İnsani Gelişme Endeksi, gelişmişliği, uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye ulaşılabilirlik, insanca yaşam standardı başlıklarıyla ele alır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi, anne ölümleri, doğumda hayatını kaybetme, doğum kontrol yöntemlerini kullanma, iş gücünde cinsiyet dağılımı vb. bakar.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi insanın temel insani ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur?
- A) Yoksulluk
B) İmkansızlık
C) Çaresizlik
D) Engellilik
E) Savunmasızlık

AÇIKLAMA

Yoksulluk, insanın temel insani ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Bu anlamda yoksulluk, kişinin beslenme, barınma, giyim, temiz su içme ve kullanma sayısı, sağlık eğitim gibi olanaklara ulaşmamasını ifade eder.

YANIT: A

2. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluğu ölçmenin temel amaçlarından biri değildir?
- A) Yoksul kişiyi tanımlayabilmek ve böylece uygun müdahaleler geliştirebilmek
B) Yoksul insanları gündemde tutmak
C) Yoksulları deşifre etmek
D) Yoksullara yönelik projeler yürütmek
E) Hedefi yoksul insanlara yardım etmek olan kurumların etkinliklerini artırmak

AÇIKLAMA

Yoksulluğu ölçmenin en temel amaçlarından bir tanesi yoksul kişiyi tanımlayabilmek ve böylece hedefe uygun müdahaleler geliştirebilmektedir. Ayrıca, yoksul insanları gündemde tutmak, yoksullara yönelik projeleri yürütmek, değerlendirmek, politik müdahalelerde bulunmak ve hedefi yoksul insanlara yardım etmek olan kurumların etkinliğini arttırmak yoksulluğun ölçümünün nedenleri arasındadır.

YANIT: C

ÇIKMIŞ SORU

2015-TEK DERS

3. Gelir ya da zenginlik dağılımı tablosunda en üstte ve en altta bulunan kesimlerin, orta kesimden daha hızlı büyüyerek orta kesimi daralttığı ve nüfusun iki ucu arasındaki toplumsal farklılığı keskinleştirdiği eşitsizlik sürecine ne ad verilir?
- A) Farklılaşma
B) Dışlanma
C) Ayrışma
D) Kutuplaşma
E) Bireyselleşme

AÇIKLAMA

Kutuplaşma, nüfusunun iki ucu arasındaki toplumsal farklılığı keskinleştirir.

YANIT: D

4. Aşağıdakilerden hangisi bir ülkenin, ABD'de bir dolara alınabilecek aynı miktarda mal ve hizmeti o ülkede satın almak için gerekli para birimi sayısı olarak tanımlanır?
- A) Satın Alma Gücü Paritesi (PPP)
B) ABD Dolar Paritesi
C) Dolar-₺ Paritesi
D) Üretim Paritesi
E) Tüketim Paritesi

AÇIKLAMA

Satın Alma Gücü Paritesi (PPP); bir ülkenin, ABD'de bir dolara alınabilecek aynı miktarda mal ve hizmeti o ülkede satın almak için gerekli para birimi sayısı olarak tanımlanır.

YANIT: A

5. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluk sınırına göre ortalama gelir ya da tüketim açığı hesabı üzerinden yoksul sayısı ortalamasını alır?
- A) Aktif/Pasif oranı
B) Yoksulluk açığı oranı
C) İşsizlik oranı
D) Çalışan yoksullar oranı
E) Gelir/Gider oranı

AÇIKLAMA

Yoksulluk açığı oranı, yoksulluk sınırına göre ortalama gelir ya da tüketim açığı hesabı üzerinden yoksul sayısı ortalamasını alır.

YANIT: B

6. Aşağıdakilerden hangisi Nüfus ve Sağlık Araştırmalarının konusunu oluşturmaz?

- A) Milli gelir hesaplamaları
- B) Eğitim düzeyleri
- C) Doğum kontrol ve aile planlaması
- D) Aşı, anne ve çocukların sağlık merkezlerini kullanmaları
- E) Temel hizmetlere erişim

AÇIKLAMA

Nüfus ve Sağlık Anketleri:

- Sağlık, bebek ölümleri, doğurganlık, doğum kontrol uygulamaları ve aile planlaması, gebelik sırasında sağlık olanaklarından yararlanabilme, aşı, anne ve çocukların sağlık merkezlerini kullanmaları, sağlık hizmetlerinden memnuniyet ve tedavi maliyetleri
- Eğitim düzeyi
- Kadın-Erkek meslekleri
- Göç
- Temel hizmetlere erişim
- İçme suyu, elektrik, kullanma suyu, kaynaklarına ve dayanıklı mal sahiplerine ilişkin verileri içerir.

YANIT: A

7. Aşağıdakilerden hangisi Lewis'in yoksulluk kültürünün bireysel özelliklerini açıkladığı kategorilerden biri değildir?

- A) Aile yaşamındaki düzensizlik
- B) Sevgiden yoksun büyüme
- C) Cehalet
- D) Kişinin kendini değerli görmesi
- E) Şiddet taraflısı olma

AÇIKLAMA

Lewis "La Vido" (İşte Hayat), "Sançez'in Çocukları" ve "Beş Aile" adlı çalışmalarında yoksulluk kültürünün özelliklerini şu alt kategorilerle açıklamıştır.

Bireysel özellikler;

- Aile yaşamındaki düzensizlik
- Sevgiden yoksun büyüme
- Cehalet
- Şiddet taraflısı olma
- Sekse düşkünlük
- Serüven hevesi
- Düşünceden çok hareket

YANIT: D

8. Aşağıdakilerden hangisi yoksulların hem sayısı hem de ne kadar yoksul olduklarını dikkate alan endekstir?

- A) Yoksulluk açığı endeksi
- B) Kafa sayısı ölçümü
- C) Aktif/Pasif oranı
- D) Gelir dışı yoksulluk göstergeleri
- E) Milli gelir endeksi

AÇIKLAMA

Yoksulluk derinliği ve yoksulluk şiddeti yoksulluk açığı endeksi, yoksulların hem sayısı, hem de ne kadar yoksul olduklarını dikkate alan, yoksulluğun büyüklüğünü ölçmeye yarayan bir diğer endekstir.

YANIT: A

9. Aşağıdakilerden hangisi yoksulların yaşamsal ihtiyacını karşılayamama ve hizmetlerden yararlanamamasına neden olan unsurlardan biridir?

- A) İş alanlarının çok olması
- B) İş güvencesinin olmaması
- C) Uluslararası iş fırsatlarının çok olması
- D) İstihdam olanaklarının çok olması
- E) Eğitimin, çalışma şartlarından biri olmaması

AÇIKLAMA

Yoksulların yaşamsal ihtiyacını karşılayamama ve hizmetlerden yararlanamamasına neden olan unsurlardan biri "iş güvencesinin olmaması" dır.

YANIT: B

10. Aşağıdakilerden hangisi kent yoksulunun sağlık olanaklarına kavuşamamasının doğuracağı sonuçlardan biri değildir?

- A) Bebek ölümleri
- B) Meslek hastalıkları
- C) Altyapı eksikliğinden kaynaklanan sağlık riskleri
- D) Doğumda yaşam beklentisi düzeyinin düşük olması
- E) Çocuk işçiliği

AÇIKLAMA

Çocuk işçiliği, kent yoksulunun sağlık olanaklarına kavuşamamasının doğuracağı sonuçlardan biri değil, eğitimin yoksulluğunun sonucudur.

YANIT: E

11. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluk olgusunu güçlendirme boyutuna ilişkin ele alınabilecek temel unsurlardan biri değildir?

- A) Yasa dışı işlerde çalışmaları
- B) Kentin sunduğu hizmetlerden uzak kalmak
- C) Yasal haklarına dair bilgi edinebilecekleri kanallardan mahrum olmak
- D) Vatandaşlık hak ve sorumluluklarına sahip olmamak
- E) Eğitim olanaklarından uzak olmak

AÇIKLAMA

Eğitim olanaklarından uzak olmak, yoksulluk olgusunu güçlendirme boyutuna ilişkin ele alınabilecek temel unsurlardan biri değil eğitimle ilgilidir.

YANIT: E

12. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’de, yoksulluğun azaltılması insani gelişmenin tüm boyutlarıyla gerçekleştirilmesi için 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan “Binyıl Kalkınma Hedefleri”nden biri değildir?

- A) Mutlak yoksulluğun ortadan kaldırılması
- B) Cinsiyet ayrımı yapılmaksızın herkesin ilk öğretim hakkında yararlanmasını sağlamak
- C) Beş yaş altı bebek ölümlerini azaltmak
- D) Çevresel kaynakların yok oluşunu hızlandırmak
- E) Lohusalık sırasında anne ölümlerini azaltmak

AÇIKLAMA

Türkiye’de yoksulluğun azaltılması ve insani gelişmenin tüm boyutlarıyla gerçekleştirilebilmesi için 2010 yılı itibarıyla, 2015 yılına kadar gerçekleştirilebilmesi planlanan 8 amaç, 21 hedef ve 50 gös-tergeden oluşan “Binyıl Kalkınma Hedefleri”ni ortaya koymuştur. Bunlardan bazıları şunlardır; İnsan onuruna yaraşır olanakları yaratmak, tam ve verimli istihdamı sağlamak, mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmak, cinsiyet ayrımı yapmaksızın herkesin ilköğretim hakkında yararlanmasını sağlamak, beş yaş altı bebek ölümlerini azaltmak, gebelik, doğum ve lohusalık sırasında meydana gelen anne ölümlerini azaltmak, üreme sağlığında evrensel erişimi sağlamak, sıtma ve diğer hastalıkların yayılımını durdurmak, çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirmek HIV/AIDS yayılımını durdurmak ve geriletmeye başlamak, açık, kural-lara bağlı, tahmin edilebilir, ayrımcılık içermeyen ticaret ve finans sistemleri geliştirmek.

YANIT: D

13. Aşağıdakilerden hangisi kent yoksullarının güçlendirilmesi konusundaki eksikliklerin en önemli etkilerinden biri değildir?

- A) Kent hizmetlerine erişimde yetersizlik
- B) Sürekli ve düzenli bir iş sahibi olamamak
- C) İzole edilmiş ve güçsüzlük duygularının yaşanması
- D) Toplumsal şiddet ve suça eğilimin artması
- E) Önemli planlama çalışmalarına vatandaş olarak katılamaması

AÇIKLAMA

Sürekli ve düzenli bir iş sahibi olamamak, kent yoksullarının güçlendirilmesi konusundaki eksikliklerin etkilerinden biri değildir.

YANIT: B

14. Toplumsal dışlanma nedir?

- A) Toplumdaki kaynakları sahiplenmede bireyler ya da gruplar arasında gözlenen görece farklılıklardır.
- B) Dezavantajlı grup üyelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesinin önlenmesidir.
- C) Kişinin yaşamını belirleyebilme ve kendi tercihlerini yapabilme gücünün bulunmamasıdır.
- D) Kişinin kendi başına birşeyler başarabileceğine olan inancını kaybetmesidir.
- E) İnsanların, hanelerin ve toplulukların değişen koşullara karşın refah içinde olma riski taşımalarıdır.

AÇIKLAMA

Toplumsal dışlanma, dezavantajlı grup üyelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesinin önlenmesi olarak tanımlanabilir. Bu dezavantajlı konumda toplumsal eşitsizliklerin kuşaklar boyunca sürdürülmesine yol açmaktadır. Son yıllarda, eşitsizlik ve toplumsal dışlanma “ghetto-isation” süreci ile mekânsal anlamda daha da görünür olmaya başlamıştır. Toplumsal dışlanmayı üreten toplumsal süreçler aynı zamanda bu sorunu aşmaya yarayacak stratejiler gibi sunulmaktadır.

YANIT: B

15. Aşağıdakilerden hangisi 2010 İnsani Gelişme Raporu gelişmişlik göstergelerinden biri değildir?
- A) Cinsiyet
B) Sağlık
C) Toplumsal dışlanma
D) Eğitim
E) Savunmasızlık

AÇIKLAMA

Toplumsal dışlanma, 2010 insani gelişme raporu gelişmişlik göstergelerinden biri değildir.

YANIT: C**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. 2010 verilerine göre 2050 yılına ilişkin dünya nüfusu öngörüsü aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 6.1 milyar
B) 7.3 milyar
C) 8.9 milyar
D) 9.4 milyar
E) 10 milyar
2. Aşağıdaki kavramlardan hangisi yoksulluğun nedenlerini kültürel kalıplara ve bunların kuşaklar boyu aktarılmasına dayandırarak açıklayan "kurbanı suçlayan" bir yaklaşım biçimidir?
- A) Geleneksel ekonomik temelli yaklaşım
B) Evrenselleşen yoksulluk yaklaşımı
C) Bütünleşik yoksulluk kavramı
D) Yeni kentsel yoksulluğu kavramı
E) Yoksulluk kültürü kavramı
3. Aşağıdakilerden hangisi 2005 verileriyle tanımlanmış uluslararası yoksulluk sınır çizgisidir?
- A) 1 dolar / 2100 cal
B) 2 dolar / 3000 cal
C) 1.25 dolar / 2100 cal
D) 1.08 dolar / 2200 cal
E) 1.25 dolar / 2200 cal

4. Yoksulluğun ilk defa küresel düzeyde ele alındığı tarih aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1940
B) 1961
C) 1965
D) 1990
E) 1980

5. 2009 verilerine göre Türkiye'de gıda yoksulluğu kaçtır?
- A) % 0,16
B) % 0,48
C) % 0,80
D) % 1,08
E) % 1,15

6. 2009 TÜİK verilerine göre Türkiye'de kır/kent, gıda/gıda dışı yoksulluk oranı aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Kır % 38,69 Kent % 8,86
B) Kır % 25,69 Kent % 12,36
C) Kır % 49,53 Kent % 27,65
D) Kır % 35,16 Kent % 18,99
E) Kır % 20,12 Kent % 18,99

7. 2010 İnsani Gelişme Raporu'na (HDR) göre Türkiye, dünya gelişmişlik sıralamasında kaçınıcı sırada yer almaktadır?
- A) 83
B) 92
C) 169
D) 183
E) 192

8. 2010 İnsani Gelişme Raporu'na (HDR) göre, aşağıdakilerden hangisi "güçlendirme" göstergelerinden biridir?
- A) Net tasarruf
B) Nüfusun istihdam edilme oranı
C) Öğretmen - öğrenci oranı
D) İnsan hakları ihlalleri oranı
E) Konvansiyonel silah transferi oranı

9. 2010 İnsani Gelişme Raporu'na (HDR) göre aşağıdakilerden hangisi "Savunmasızlık" göstergelerinden biridir?
- A) HIV yaygınlığı
B) Anne ölümleri oranı
C) Politik özgürlük oranı
D) Bulaşıcı olmayan hastalıklarda ölüm oranı
E) Doğal felaketlerden etkilenen nüfus oranı

10. 2010 İnsani Gelişme Raporu'na göre bir ülkedeki "doğal felaketlerden etkilenen nüfus oranı" aşağıdaki göstergelerden hangisi çerçevesinde ele alınmaktadır?
- A) Güçlendirme
B) Sağlık
C) Vatandaşlık ve toplumsal refah
D) Savunmasızlık
E) Güvenlik
11. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluk çözümlenmesinde kullanılabilir veri toplama tekniklerinden biri değildir?
- A) Nüfus Sayımı
B) Hane Halkı Anketleri
C) Milli Gelir Hesaplamaları
D) Yaşam Standardı Ölçüm Anketleri
E) Tüketici Anketleri
12. Aşağıdakilerden hangisi ekonomik anlamda baskı altında olan ancak sürekli olarak bir sınıf sistemi içinde sömürülmeyen bir toplumsal aktörler kategorisi olarak tanımlanır?
- A) Çalışan yoksullar
B) Yeni kent yoksulları
C) Mutlak yoksulluk
D) Küresel yoksulluk
E) Sınıf-altı
13. Aşağıdakilerden hangisi günümüzde ülkelerin ve kentlerin ekonomik geleceğini biçimlendiren en önemli sosyo-ekonomik olgudur?
- A) Bütünleşme
B) Ayrılıklaşma
C) Küreselleşme
D) Sendikalaşma
E) Sınıflaşma
14. 2010 İnsani Gelişme Raporu'na göre aşağıdakilerden hangisi "Sağlık" göstergelerinden biri değildir?
- A) Hastanede yatak sayısı oranı
B) Doktor sayısı oranı
C) HIV yaygınlığı
D) Bulaşıcı olmayan hastalıklardan ölüm oranı
E) Yetişkin okuma yazma oranı

15. Aşağıdakilerden hangisi "Binyıl Kalkınma Hedefleri"nden biri değildir?

- A) Üreme sağlığında evrensel erişimi sağlamak
B) HIV/AIDS yayılımını durdurmak
C) HIV/AIDS hastalarını tecrit etmek
D) Sıtma ve diğer salgın hastalıkların yayılımını durdurmak
E) Çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirmek

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. C Tahminlere göre, dünya nüfusu 2050 yılında 8.92 milyara ulaştıktan sonra nüfus artış hızı daha düşük bir düzeyde seyredecektir. Ondan sonraki 25 yıl olan 2075 yılında, 2050 yılı tahmininin sadece %3.4 fazlası olan en fazla 9.22 milyar olması beklenmektedir. 2175 yılında, nüfus artışı tersine bir seyir izleyecek ve 8.97 milyara gerileyecek ve 2300 yılında, 2050'deki sayıya yakını olan 8.97 milyar olacaktır. Diğer bir deyişle 2050 yılındaki artış dışında, dünya nüfusunda önümüzdeki 240 yıl içinde son derece düşük bir nüfus artışı beklenmektedir.
2. E Yoksulluk kültürü kavramı, yoksulluğun nedenlerini kültürel kalıplara ve bunların kuşaklar boyu aktarılmasına dayandırarak açıklayan "kurbanı suçlayan" bir yaklaşım biçimidir.
3. C Uluslararası karşılaştırılabilirliği sağlamak için Dünya Bankası tarafından belirlenen yoksulluk sınırı 2005 fiyatlarıyla günlük 1.25 dolar olarak belirlenmiştir. Buna göre dünyada 1.4 milyar insan aşırı yoksulluk, diğer bir deyişle, günde 1.25 dolardan daha az bir gelirle yaşamak zorunda kalmaktadır.

4. **B** Yoksulluk sorunun küresel düzeyde ele alınışı ilk olarak 1961 yılında, Birleşmiş Milletler 10 yıllık kalkınma programında, kalkınma sonuçları arasındaki büyük farklılıklara dikkat çekilmesi ve büyümenin hızlandırılması çağrısının yapılmasıyla başlamış ve sonraki 10 yıllık kalkınma için yeni gelişme stratejileri formüle edilmiştir.
5. **B** 2009 yılında Türkiye’de fertlerin yaklaşık %0,48’i yani 339 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının altında yaşamaktadır.
6. **A** 2009 TÜİK verilerine göre Türkiye’de kır gıda/gıda dışı yoksulluk oranı %38,69 iken kentte %8,86’dır.
7. **A** 2010 İnsani Gelişme Raporu’na göre Türkiye 169 ülke arasında, 83. sırada yer alarak yüksek gelişmişlik düzeyine sahip bir ülke konumundadır.
8. **E** 2010 İnsani Gelişme raporuna göre savunmasızlık göstergeleri: Net tasarruf, kişi başına karbondioksit emisyon oranı, kapalı ve açık alanda su ve hava kirliliği nedeniyle gerçekleşen ölüm oranlar, doğal felaketlerden etkilenen nüfus oranı, fosil yakıtlar ve yenilenebilir enerji kaynakları oranı.
9. **D** 2010 İnsani Gelişme Raporu’na göre savunmasızlık göstergeleri: Net tasarruf, kişi başına karbondioksit emisyon oranı, kapalı ve açık alanda su ve hava kirliliği nedeniyle gerçekleşen ölüm oranlar, doğal felaketlerden etkilenen nüfus oranı, fosil yakıtlar ve yenilenebilir enerji kaynakları oranı.
10. **D** 2010 İnsani Gelişme Raporu’na göre toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi, anne ölümleri, doğumda hayatını kaybetme, doğum kontrol yöntemlerini kullanma, cinsiyetler arası eğitime ulaşabilirlik oranları, parlamentoya girebilme, iş gücü pazarında sektörler temelinde cinsiyet dağılımı gibi göstergelere bakmaktadır. Buna göre Türkiye 2010 raporunda 77. sırada yer almaktadır. Parlamento kadın temsil oranı %9.1, iş gücüne katılımda erkeklerin %74.6’lık oranına karşılık kadın oranı %26.9’luk bir oranı göstermektedir.
11. **E** Yoksulluk çözümlemesinde kullanılabilircek veri toplama teknikleri:
- Nüfus Sayımı
 - Hane Halkı Anketleri
 - Milli Gelir Hesapları
 - Yaşam Standardı Ölçüm Anketleri
 - Nüfus ve Sağlık Araştırmaları
 - İstihdam Anketleri
 - Nitel ve Katılımcı Yoksulluk Analizleri
12. **E** Sınıf-altı, ekonomik anlamda baskı altında olan ancak sürekli olarak bir sınıf sistemi içinde sömürülmeyen bir toplumsal aktörler kategorisi olarak tanımlanır.
13. **C** Küreselleşme, günümüzde ülkelerin ve kentlerin ekonomik geleceğini biçimlendiren en önemli sosyo-ekonomik olgudur. Bazen küreselleşmeye karşın bazen de küreselleşme sayesinde aşırı yoksulluk sürmekte eşitsizlik pek çok ülkede derin bir biçimde varlığını sürdürmektedir.
14. **E** Sağlık;
- Sağlık harcamaları oranı
 - Hastanede yatak sayısı oranı
 - Doktor sayısı oranı
 - Erken doğuma karşı aşılama oranı
 - HIV yaygınlığı
 - Bebek, beş yaş altı ve yetişkin ölüm oranları
 - Bulaşıcı olmayan hastalıklardan ölüm oranı
15. **C** HIV/AIDS hastalarını tecrit etmek “Binyıl Kalkınma Hedefleri”nden biri değil aksine tedaviye ihtiyaç duyanların tedaviye erişimini sağlamaktır.

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de Osmanlı'da kent ve kentleşme kavramları, fethedilen şehirler ve durumları, vakıf, lonca, tekke, medrese, külliye kavramları anlatılmıştır.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	1 - 2

OSMANLI ŞEHİR KURMA UYGULAMALARI: ŞENLENDİRME

Osmanlı insanının şehirleri fethettikten sonra bu şehirlerde yaptıkları imar faaliyetleri 15. Yüzyılın çağdaş kaynaklarından örneğin Âşık paşazade ya da Neşri tarihinden takip edilebilmektedir. Bu kaynaklar her bir padişahın tarihini anlatırken onların şehirlere yaptıkları katkıları ve yatırımları tek tek zikretmişlerdir.

Şenlendirme: şehirlerin imarı, ihyası(canlandırma), abat edilmesi, nüfus iskân edilmesi, huzur ve güvenliğinin sağlanması ve iaşesinin temini gibi şehircilik ve şehirleşme faaliyetlerinin tümünü birden ifade etmektedir.

Şehirleşme ve Fetih

Osmanlı siyasi yapı ve kültürü, içinde bulunduğu toplumsal adet ve geleneklere aşırı duyarlıdır. Fethettiği toplumların maddi ve kültürel zenginliklerinden de etkilenmiştir. Geleneklerin ötesinde dikkate aldığı güçlü bir İslam hukuku ve Türk İslam devlet geleneği uygulaması vardır. Eğer şehir barış ile fethedilirse İslam hukukuna ve Osmanlı uygulamasına göre şehir halkının canına ve malına dokunulmazdı. Mevcut Gayrimüslim şehir halkının güvenle şehirde yaşamaları için tek şart cizye(baş) vergisi vermesiydi. Fethedilen şehrin halkı kendi mülklerinde oturmaya devam eder fetih sonrası gelen göçmenler yeni yeni mahalleler kurarak şehrin imarına girişirler.

Eğer bir şehrin fethi başı ile değil de savaşla oldu ise fetih sonrası o şehrin halkının esir alınması ve mallarına el konulması kanuni bir haktır. İstanbul'un fethi buna örnektir. Bu durum esir olan halkın fidyesini ödeyerek hürriyet kazanmasına engel değildir.

Şehrin Bilgisi ve Düzeni: Tahrirler ve Kanunnameler

Güven ortamı ile fethin ilk aşaması tamamlandıktan sonra ikinci aşama olarak yerel adetlerin ve demografik bilgilerin öğrenilmesine ve buna göre kuralların konulmasına yönelik sancak/şehir kanunnamelerinin hazırlanması aşamasına geçilmiştir. Osmanlıda her şehrin kendine özgü yerel şartları dikkate alan kanunları vardır. Böyle bir tespit şüphesiz bir şehrin önceki halini bilerek yeni halinde bir süreklilik sağlama niyetinin de göstergesidir. Bu yöntem geçmiş kültür ve geleneklerin öğrenilmesi ve yaşatılması sonucunu da doğurmuştur.

Hukuk ve kanunun şehir hayatındaki birinci işlevi düzeni sağlamak olsa da kanunun oluşum süreci de şehir hayatı için başlı başına önemlidir. Hukuk ve kanun oluştuktan sonra da mahremiyet, mülkiyet, aile, ceza ve muamelat ile ilgili şehir için öngörülen düzenin sosyal boyutları ve bunun değişimini takip etmek mümkündür. Bu nedenle Osmanlılar ilk kanunnamelerden sonra mükerrer kanunlar yapmışlar ve böylece hem şehrin tarihsel bağlarını hem de dönemin hukuki uygulamalarını dikkate alarak güncellemelere gitmişlerdir.

Tüm unsurlarıyla birlikte nüfusun ve ayrıca mülklerin tespitine yönelik de sayımlar yapılmış böylece bir taraftan şehrin fetih sonrası sonraki hali her açıdan tasvir edilirken diğer taraftan bundan sonra o şehirde nasıl bir şenlendirmeye ihtiyaç olduğu da tespit edilmiştir. Tahrir defterleri o şehrin yapısı topografik (yerleşim yeri) sosyal yapısı, iktisadi durumu gibi konular hakkında bilgi verir.

Tahrir, avarız, cizye, nüfus defterleri, temettuat sayımları şehirler ve köylerin nüfus, mülkiyet, üretim ve vergi verilerini toplamaya yarar.

Kitap güncellemelerini ve değişikliklerini "www.muratyayinlari.com" internet sitemizin DUYURULAR bölümünden takip edebilirsiniz.

Şehirlerin Yönetimi: Adalet, Güven ve Huzurun Tesisi

Fetih ve sonrasındaki sayımlarla birlikte gerçekleştirilen diğer bir uygulama şehre, adliye, belediye işlerinden sorumlu bir yönetici ve emniyet ve asayişten sorumlu bazı yöneticilerin tayininin yapılmasıydı. Böylece fethedilen şehirde güvenlik, otorite, adalet süreci tamamlanmış olur.

Osmanlı idari bölümlenmesi eyalet, sancak, nahiy, köylerden oluşmaktadır. Buralarda vali, mütevellim, ayan, kethüda, voyvoda, muhassıl, subaşı, derbentçi, yasakçı, mübaşir, bekçi, köy ihtiyarları gibi idari birimin durumuna göre değişen statüde ve sayıda esas olarak güvenlik ve yerel yönetimden sorumlu idareciler bulunmaktaydı. Adaleti sağlamak için ise kaza ve sancaklardan oluşan şehirlerde kadı, müftü ve mahkemede görevli muhızır ve kâtip gibi görevliler mevcuttu. Aynı şehirlerin ölçeklerine göre şehir kethüdası, mimar başı, su yolcu gibi görevlilerle vakıf, tekke ve loncaların kendilerine mahsus birçok görevlisi de bulunmaktaydı.

Kadılar, Osmanlı şehirlerinde sadece hukuki işlere bakmazlar, şehrin gündelik yaşamını ve alt yapısını takip ederler, kurumların ve iktisadi hayatın adaletle, güvenle ve süreklilik çerçevesinde bir verimlilikle çalışmasını sağlar, şehri idare ederlerdi. Kaza yani şehir kelimesi kadılıktan kalma bir kullanimdır. Şeriyye sicilleri kadıların tuttuğu yirmi binden fazla defterdir. Subaşı vb. statüdeki görevliler asayiş, eminler muhtesipler iktisadi mali işleri, kethüdalar esnaf örgütlerini, imamlar ve diğer din görevlileri mahalleleri ve cemaatleri, mütevelliler vakıfları sevk ve idare ederlerdi. Tüm bu idari görevlerin ve yürütmenin denetleyicisi ve herhangi bir anlaşmazlıkta karar merci kadı ve mahkemesiydi.

OSMANLI ŞEHİRCİLİĞİNİN İLKELERİ

Tevarüs: Osmanlı Şehirlerinde Süreklilik

Söz edilen süreklilik çok yönlüdür. Birincisi Osmanlıların İslam ve Türklükten kaynaklı ilke ve adetleri kendi idari süreçlerinde devam ettirmeleridir. Fetih yöntemleri, yapılan tahripler ve idari icraatlar bu sürekliliğin unsurları olarak görülmelidir. İkincisi ise fethedilen şehirlerin var olan örf ve adetlerine yönelik hassasiyet ve bunları Osmanlı sistemini adapte etme uğraşısı ile ortaya çıkan sürekliliktir. Üçüncü olarak süreklilik ilkesiyle anlatılmak istenen şehrin mimari unsurlarının ve yapıyı çevrenin yakılıp yıkılması yerine olabildiğince tamir edilerek ve yenilenerek kullanılmasıdır. Yeni imar faaliyetleriyle olduğu kadar var olan eser ve yapıların yüzyıllarca korunup işlevsel hale getirilmesi şehirle bütünleşme yoluyla Osmanlı şehirlerinde sürekliliğin sağlanmasıdır.

Şehir ve Kimlik: Çok kültürlülük ve Bir Arada Var Olma

İstanbul'un fethini takip eden ilk yıllarda İstanbul'da 50 binin çok altında bir nüfus vardı. Hem dini açıdan hem de etnik ve kültürel olarak Türk, Arnavut, Arap, Boşnak, Kürt, Rum, Ermeni, Roman, Latin ve Frenk gibi çok çeşitli unsurlar Osmanlı İstanbul'unda birlikte var oldu. 1900'lü yıllara kadar Müslümanlarla diğer din mensupları arasındaki oran % 60 a, % 40 ya da % 50 ye % 50 gibi bir oranla sürdü. Ancak 1900'lü yıllara doğru Kafkas ve Balkan Müslümanlarının Anadolu'ya doğru zorunlu göçleri ve neredeyse tek millî ve dini gruba dayalı yeni ulus devlet sürecinde İstanbul homojenleşti ve çeşitlilik azaldı.

Osmanlı şehirlerini pek çok açıdan Avrupa şehirleri ile mukayese etmek mümkünken, dini etnik çeşitlilik ve birlikte var olma tecrübesi açısından mukayese etmek neredeyse imkânsızdır. Osmanlı kaynakları, heterojen denilen çeşitli grupların bir arada yaşadığı ve aralarında iletişim ve etkileşimi ifade eden örneklerle doludur. "Getto" denilen sadece bir gruba mahsus bölgeler hiçbir Osmanlı şehrinde gözükmemektedir. Oysa Avrupa şehirlerinin pek çoğunda özellikle Yahudiler için Getto denilen mahalleler söz konusudur.

Nüfus çeşitliliği bir yana bu çok kültürlülüğün sonucu olarak mimari, ticaret, gündelik yaşam ve yeme içmeye kadar çok farklı alanlarda benzeri tavır alış özellikleri gösterirler. Örneğin mimari olarak bu şehirlerde tüm dinlerin ibadethaneleri bulunmaktadır. Çarşıda bedestende herkesin dükkânı olabilmekte, mesleki loncalarda birlikte çalışabilmektedir. Tüm dini ve etnik unsurlar kadı mahkemelerine gelip aralarındaki davaları görebilmektedir. Birbirlerinin dil ve adetlerini öğrenebilmektedirler.

Kendi Kendini Yöneten ve İdame Ettiren Şehirler

Osmanlı şehirleri için, özellikle de klasik dönem yani 19. Yy öncesi, söylenebilecek bir ilke kendi kendini yönetme ilkesidir. Şehirdeki işlevlerin idaresi ve altyapı hizmetlerinin inşası ve sürdürülebilir kılınması anlamındaki bu kendi kendini yönetme ikame etme ilkesi Osmanlı şehirlerinin pek çoğunda izleri görülebilecek bir ilkedir. Modern belediyeciliğin üstlendiği birçok şehir fonksiyonu yani şehrin alt ve üst yapı uygulamaları tam anlamıyla yerel aktörler ve kurumlar tarafından icra ve idare edilmekteydi. Müslüman ve gayrimüslimler üzerlerine düşen vergiyi ödüyorsa ve huzur bozucu bir durum yoksa merkezin bir şehre müdahale etmesi söz konusu olmazdı. Loncalar, tekkeler, medreseler ve vakıflar bu süreçte önemli işlevler üstlenmişlerdir.

OSMANLI KENTLERİNDE PLANLAMA, BÜYÜME VE MEKÂNSAL DOKU

Nüfus ve İskân

Elimizde olan 4000 civarındaki tahrir defteri ve diğer nüfusla ilgili avarız, cizye, temettuat kayıtları bize bu konularda çok ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Sayımlardan elde edilen verilere göre o şehre ilişkin bir iskân politikası belirmektedir.

Nüfus büyüklüklerine göre sınıflamaya tabi tutulduklarında Osmanlı şehirleri 15000 nüfustan küçük 15000- 80000 ve 80000 üstü nüfusa sahip şehirler olarak tasnif edilebilir. 1700'lü yıllar esas alındığında ticaret ağları üzerinde bulunan Sofya, Ankara, Erzurum gibi şehirler ile şehzade şehirleri olarak bilinen Manisa, Amasya ve Trabzon 15000'in altında nüfusa sahip şehirlerdir. Liman şehirleri olan Selanik ve İzmir ile Osmanlıların eski başkentleri olan Bursa ve Edirne gibi şehirler 15000 den fazla ama 50000 den az nüfusa maliktir. 80000-100000 nüfustan fazla büyüklüğe sahip şehirler ise Emevi, Abbasi, Selçuklu, Eyyübi, Fatımi ve Memlukler gibi büyük devlet yapılarına payitahtlık yapan Şam, Kahire, Bağdat ve büyük ticaret şehri Halep'tir. 1700'lerden sonra daha hızlı büyümüşlerse de Anadolu ve Rumeli coğrafyasında 100000'i aşan bir şehir vücuda gelmemiştir. Bu açıdan İstanbul tektir.

Şehirlerin İmarı ve Külliyeler (imaretler)

Osmanlılar şehirleri fethettiklerinde mevcut halkın yerleşmiş olduğu mahallelere özellikle de kale içi bölgelere fetih hukukuna göre savaş ya da sulh ile muamele ederlerdi. Sulh ile alındı ise şehir halkı mülklerinde oturur ve cizyelerini öderlerdi. Fetihle gelen yeni nüfus ise kalede boş mülk varsa boş mülklere yoksa ya da daha fazla mülke ihtiyaç varsa kalenin dışına Tahtakale: Kale altı yerleşmeye başlardı. Savaş ile fethedildi ise mevcut mahallelere Osmanlı halkının yerleşmesi söz konusu idi. Yerli halk ise sultanın başka türlü bir kararı yoksa af ve mülklerin iadesi gibi kiracı olarak izin verilen mülklerde oturdu. Ya fethe katılan kişilerin kiracısı olurdu ya da devletin vakıfların kiracısı olurdu. Her koşulda fetih öncesi yerleşim alanları korunur canlandırılırdı.

Osmanlı şehirlerinde "Kaleiçi" temel yerleşim birimlerinden "Tahtakale" adlandırılmasıyla kalelerin dışına doğru çıkan yeni yerleşim alanları meydana getirilmiştir. Bu da bir planlama sürecidir. Nüfusun çok dar bir alanda toplanmasına mani olmak için merkezin şehrin çeperine doğru kaydırılması ihtiyacı karşılanmıştır. Bu tür bir şehir büyütme planlamasının temel mekanizması imaretler ya da bugünkü anlamıyla külliyeler olmuştur. Bir külliye içinde ibadethaneler, eğitim kurumları, yeme içme alanları, sağlık birimleri, konaklama mekânları, mezarlıklar, hamamlar, çarşılar, su kaynakları ve yollar gibi pek çok birim ve alt yapı hizmeti bir araya getirilerek bir yerleşim bölgesinin ihtiyacı olan unsurlar sağlanmış olur.

Mahalle ve Mahalle Kültürü

Mahalleler Osmanlı şehirlerinin en önemli tanımlayıcı unsuru ve iskân alanlarıdır. Ticari ilişkilerin, gündelik yaşamın, dinin, kültür ve kimliğin de dokunduğu mekânlardır.

Osmanlı şehirlerindeki mahallelerin ortalama 50 hane civarında bir nüfusu barındırdığını belirtmek gerekir. Yaklaşık 200-300 kişiden ve 50 kadar binadan oluşan bir yapı demek olur. Çoğunlukla bir ibadethane odaklı olarak ortaya çıkan ya da tanımlanan Osmanlı mahalleleri fetih öncesi şehir yapısından miras alınabilmekte ya da yukarıda bahsi geçen külliyeler veya ibadethaneler etrafında yeni yerleşim mekânları olarak oluşabilmektedir. Nüfus yapıları hukuki zorlamalardan öte sosyo-ekonomik statü ve tercihlere dayanarak homojen ya da heterojen olabilmektedir. Evlerin yapısı ve kullanım biçimi Osmanlı şehirleri açısından içe dönük olarak avlulu ve genelde iki kat olarak inşa edilen evler mahremiyetin, kadın erkek ilişkilerinin komşuluk bağlarının ve toplumsal sorumluluğun önemli yansımalarının içinde barındıran yapılardır. İki katlı evlerde ilk katlarda kiler, mutfak yani günlük kullanımlara tahsis edilir. İkinci kat ise sofa eyvan ile avluya da bakan odalardan oluşur. Evlerin yapımını ilgili loncalar üstlenir. İnşaat malzemeleri köşk gibi büyük yapılar için bazen kâgir olabilmekle birlikte genelde ahşap çatma, yığma kerpiç ve ahşaptandır.

İdari olarak sultanın beratıyla atanan imamın din görevlisinin pek çok mahallede dini görevlerinin yanı sıra mahallenin olup biteninden de devlete karşı sorumluluğu olduğu anlaşılmaktadır.

Ticaret Alanları

Şehrin iç iktisadi ihtiyaçları için ve yine şehrin başka şehirlerle irtibatının odağı olan bu alanlar bedesten, han ve esnaftan zanaatkarların dükkânlarının bulunduğu açık kapalı uzun çarşılardan oluşmaktadır. Bedesten kıymetli madeni ve tekstil ürünlerinin alınıp satıldığı şehirdeki sayısı bir ya da ikiyi geçmeyen mimari biçimleri hanlardan oldukça farklı üstü açık olmayan kâgir korunaklı güvenli mekânlardır. Hanlar, bedestenin etrafında şehrin gündelik tüketim malzemelerinin toptan alınıp satıldığı ipek, pirinç, tuz gibi çeşitli ürünlere göre özelleşen üstü açık ticaret ve konaklama birimleridir.

Çarşılar ise bedesten ile hanlar arasında çanakçılar, kalaycılar, demirciler, yorgancılar, bakırcılar gibi pek çok dükkânın bir arada olduğu ve şehrin gündelik ihtiyaçlarını karşılayan perakende sektörünün bulunduğu alanlardır. Şehirde bedesten merkezli olarak bu ticari birimlerin yani han, hamam, çarşı, ibadethanenin oluşturduğu kısım genel olarak bugün merkezi iş alanları diye adlandırılan bölgedir. Osmanlı şehirlerinin iki merkezi ögesi olan iskân mahalleri ile ticari alanların ilişkisi Osmanlı şehirleri için üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Bu iş mekânlarının mülkiyeti meselesi şehircilik açısından önemli olan diğer meseledir. Çarşıdaki bazı dükkânlar kişilerin özel mülkü olsa da genel olarak bedesten, han, arasta, çarşılarda bulunan dükkânların mülkiyetinin tamamının vakıflara ait olduğunu söylemek mümkündür.

OSMANLI KENTLERİNDE KURUMLAR VE İŞLEYİŞ

Vakıflar

Çok işlevli yapısı ile vakıflar Osmanlı şehirciliğinin kilit mekanizmalarından biridir. Belli bir menkul ya da gayrimenkul malın kamusal fayda lehine kişisel mülkiyetten çıkarılıp tüzel kişiliğe dönüştürülmesi olan vakfetme süreci öncelikle bir hayır işi olarak görülmelidir. Şehircilik açısından vakfın iki önemi vardır: birincisi mülkiyet açısından bir şehir merkezinde olması dolayısıyla değerlenen mülklerin vakıf aracılığıyla kamusallaştırılarak menfaatlerinin tekrar şehirlie dönmesi sağlanmakta ve şehrin birçok alt üst yapı hizmetleri bu gelirlerle karşılanmaktadır. İkincisi ise çok farklı düzeylerde sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerin az ya da çok değerli mallarını vakfederek şehir hayatına katılması sağlanmakta ve böylece o şehre dair bir kent bilincinin sorumluluğunun gelişmesi temin edilmektedir. Vakıf yöneticileri vakfın varlıklarını en iyi şekilde değerlendirmek için birçok ticari faaliyet yapmaktadır. Elde edilen gelirlerle vakfın şartları yerine getirilmekte ve vakıf mallarının bakım ve tamirleri yapılmaktadır. Şehirdeki kamusal yapılar atıl kalmamakta yapı ve işlev olarak zamanın ihtiyaçlarına göre yenilenmekte ve güncellenmektedir.

Loncalar

İlaşe (beslenme) sistemini çözen Osmanlı iktisadi sisteminin iki temel başarısından biri malların yende üretim ve tüketimi ile artık ürünlerin diğer kazalara ve İstanbul'a iletiildiği kaza sistemini kurabilmiş olmasıdır. İkincisi ise iktisadi faaliyetleri yürüten aktörlerin yani esnaf ve zanaatkârın hammaddenin temininden ürünlerin üretilme ve satılma usul miktar ve standartlarını belirleyen lonca sisteminin verimliliğidir. Ahilik ocağından değerler taşıyan lonca sistemi özellikle belli büyüklüğe sahip şehirlerde olmakla birlikte bazı küçük şehirlerde dahi üretim ve alım satım ile ilgili benzeri standartları sağlamıştır. Devlet ile esnaf arasında aracılık ve kefillik de üstlenen loncalar vergilerin toplanması ve çarşıdaki ürün fiyatlarının tespiti ve kontrolü hususunda çok hassastırlar. Osmanlı şehirlerinin kendi kendini idame ettirme becerisinin önemli bir ayağı da bu şekilde esnaf ve loncaların yardımı ile olmuştur.

Medreseler

Osmanlı şehir hayatının önemli bir kurumsal parçası da o şehirdeki entelektüel niteliğin ve faaliyetlerin artmasına yönelik kurumların kurulmasıdır. İlk Osmanlı medresesi Orhaniye Medresesidir. Medreseler ileri eğitim kurumları olarak bütün bir kente ve hatta başka şehirlerden gelen ilim taliplerine hizmet etmişlerdir. Tıpkı külliyeler çarşılar Cuma camileri ve tekkeler gibi medreseler de şehir içi ve şehirlere- arası etkileşimi sağlayan kurumlardır.

Tekkeler

Osmanlı toplumunda tasavvufi hayat gündelik yaşamın ve alışkanlıkların bir parçası idi. Bu dünya ve öteki dünyanın günümüzdeki gibi birbirinden kopuk olarak algılanmadığı ve yaşanmadığı bilakis sufilğin gündelik şehir hayatının insanın fiil ve tasarruflarının bir parçası olduğu dönemdir. Bu kurumların şehirdeki işlevleri; ibadet ve barınma (zaviye, dergâh, asi tane, han kâh ya da tekkelerde yapıldı.) sanat merkezleri.

Tekke ve dergâhlar da çoğu zaman vakıf eseri olarak kurulmaktadır. Tarikata göre şeyhleri ve görevlileri bulunmakta zikir türlerine göre de mekânsal iç organizasyonu ve mimarisi şekillenmektedir. Osmanlıların fetihden sonra şehirlere iskân sürecinde ve şehrin İslami ilke ve ahlak kurallarına adapte edilmesinde ya da genel olarak geçiş dönemlerinde tekke ve dervişlerin rolü önemlidir. Bazen de şehrin kenarlarında bina edilen dergâhların buldukları bölge için güvenlik sağlayıcı unsur olarak ortaya çıkmaları ve zamanla yerleşim alanına dönüşmesi ve gelip geçici insanlar için konaklama mekânı olmaları Osmanlı şehirleşmesi için önemlidir.

Tekkeler, çok geniş coğrafyalara yayılan tarikatların şehirlerdeki manevi ve mekânsal uzantıları olduğu için Osmanlı şehirlerini de mensup oldukları Tarikatlar ve tekkelerle irtibatlandırmaktaydı.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Osmanlı'da şehirlerin imarı, ihyası, abat edilmesi, nüfuslandırılması huzur ve güvenliğinin temini ve iaşesinin temini gibi şehircilik ve şehirleşme faaliyetlerine aşağıdaki isimlerden hangisi verilir?
- A) Şenlendirme
B) Şerefiye
C) Yerel yönetim
D) Beldecilik
E) Canlandırma

AÇIKLAMA

Şenlendirme, şehirlerin imarı, ihyası, huzur ve güvenliğinin temini gibi şehircilik ve şehirleşme faaliyetlerine verilen addır

YANIT: A

2. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da fetihten sonra bir şehirde görülen durumlardan biri değildir?
- A) Fethedilen toplumların maddi ve kültürel zenginliklerinden etkilenilir.
B) Şehir sulh ile fethedilirse şehir halkının canına ve malına dokunulmaz
C) Fethedilen şehrin halkı mülklerini terk eder yerlerine fetih sonrası gelen göçmenler yerleştirilir.
D) Zamanla heterojen mahalleler kurulurdu.
E) Şehir savaşla zorla fethedildiyse fetihten sonra o şehrin halkının esir alınması ve mallarına el konulması kanuni bir haktır.

AÇIKLAMA

Fethedilen şehrin halkı mülklerinde oturmaya devam eder fetih sonrası gelen göçmenler yeni mahalleler kurarak şehrin imarına girişirlerdi. Zamanla insanlar arası mülk alışverişi ile ya da göçmenlerin gelmesi ile heterojen mahalleler ve şehirler meydana gelirdi.

YANIT: C

3. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da fetihlerden sonra gayrimüslim şehir halkının şehirde güvenle yaşaması için verdiği verginin adıdır?
- A) Aşar
B) Cizye
C) Tahrir
D) Şenlendirme
E) Kılıç hakkı

AÇIKLAMA

Mevcut gayrimüslim şehir halkının güvenle şehirde yaşamaya devam etmesi için tek şart cizye (baş) vererek haraç güzar göstermesiydi.

YANIT: B

4. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı idari bölümlerinden biri değildir?
- A) Eyalet
B) Sancak
C) Kaza
D) Nahiye
E) Metropol

AÇIKLAMA

Osmanlı idari yapısı eyalet, sancak, kaza, nahiye ve köylerden oluşmaktadır.

YANIT: E

5. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da şehir ve köylerin nüfus, üretim, mülkiyet ve vergi verilerinin edinildiği adlandırmalardan biri değildir?
- A) Tahrir
B) Monografi
C) Avarız
D) Cizye
E) Temettuat

AÇIKLAMA

Monografi bu yöntemlerden biri değildir.

YANIT: B

6. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da emniyet ve asayişten sorumlu görevlilerden biri değildir?

- A) Kadı
- B) Subaşı
- C) Yasakçı
- D) Ağa
- E) Şehremini

AÇIKLAMA

Kadı Osmanlı şehirlerinde hukuki işler, şehrin gündelik yaşamını ve alt yapısının takibi, kurumların ve iktisadi hayatın adaletle güvenle ve süreklilik içinde bir verimlilikle çalışmasını sağlar.

YANIT: A

7. Osmanlı'da kadıların tuttuğu kazalara ait defterlere aşağıdaki isimlerden hangisi verilir?

- A) Cizye
- B) Temettuat
- C) Avarız
- D) Şeriyeye sicilleri
- E) Tahrir

AÇIKLAMA

Kazalara ait bugün elimizde şeriyeye sicilleri denilen ve kadıların tuttuğu yirmi binden fazla defter vardır.

YANIT: D

8. Osmanlı'da esnaf örgütlerini denetleyen statü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Subaşı
- B) Muhtesip
- C) Kethüda
- D) Mütevelli
- E) İmam

AÇIKLAMA

Kethüdalar esnaf örgütlerini denetleyen statüdür.

YANIT: C

9. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'daki toplumsal dini bağları anlatan kavramlardan biri değildir?

- A) Asabiye
- B) Mahallelilik
- C) Cemaat
- D) Akile
- E) Komşuluk

AÇIKLAMA

Şehir fetihlerinden sonra toplumda ve şehirlerde toplumsal dini bağlar; asabiye, mahallelilik, komşuluk, cemaatler gibi değerlerden üzerinden kurulmuş ve yaşatılmıştır.

YANIT: D

10. Osmanlı şehirlerinde fetihlerden sonra şehrin mimari unsurlarının ve gelenek-göreneklerinin yok edilmek yerine adapte etme uğraşısı ve süreklilik amacı aşağıdaki isimlerden hangisi ile anılır?

- A) Tevarüs
- B) Tahrir
- C) Cizye
- D) Asabiye
- E) Kültür

AÇIKLAMA

Tevarüs, çok yönlü süreklilik, miras devamlılık demektir.

YANIT: A

11. Evliya Çelebi'nin 10 ciltlik tüm Osmanlı coğrafyasının dillerini, kültürlerini hiç yabancılaşmadan anlattığı eserinin adı nedir?

- A) İlm-i Aruz
- B) Seyahatname
- C) Belagat
- D) Kutatgu Bilig
- E) Divan-ı Lugati't Türk

AÇIKLAMA

Evliya Çelebi eserinde Osmanlı kültürünü seyahatname eserinde anlatmıştır.

YANIT: B

12. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı şehir kültürü için söylenemez?

- A) Sadece bir grubun yaşadığı bölgeler Osmanlı kentlerinde yoktur.
- B) Şehirlerde farklı dini ve etnik gruplar birlikte var oldu.
- C) Osmanlılar yeni şehir kurmak yerine var olan şehirleri büyötmeyi tercih ettiler
- D) Osmanlıların fethettikleri şehirlerde süreklilik iddiası vardı
- E) Osmanlı şehirlerinde en kritik rolü kethüdalar oynamaktaydı.

AÇIKLAMA

Osmanlı şehirlerinde en kritik rolü adalet, güvenlik, şehircilik ve devletle toplum arasında iletişim gibi pek çok işlevi hep birden üstlenen ve devletin he tarafına yayılan kadılar oynamaktaydı.

YANIT: E

13. İçerisinde ibadethaneler, eğitim kurumları, yeme içme alanları, sağlık birimleri, misafirhaneler, hamamlar, çarşılar, su kaynakları ve mezarlıklar gibi pek çok sosyal donatı alanının bir araya geldiği yerleşim yeri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Vakıf
- B) İmarethane
- C) Külliye
- D) Mülkiye
- E) Lonca

AÇIKLAMA

Bir külliye içerisinde ibadethane, eğitim kurumu, yeme içme alanı, sağlık birimi, misafirhane, hamam, çarşı, su kaynağı, mezarlık bulundurur.

YANIT: C

14. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da tekelerin işlevlerinden biri değildir?

- A) İbadet
- B) Barınma
- C) Sanat merkezi
- D) Vakıf eseri
- E) Esnaf örgütü

AÇIKLAMA

Osmanlı toplumunda tasavvufi hayat gündelik yaşamın ve alışkanlıkların bir parçası idi. Tekkeler tasavvufi yaşamın ve aynı zamanda ibadet etme, barınma yerleridir. Aynı zamanda sanat eseri olan tekkeler vakıf eseri olarak da kurulabilirler.

YANIT: E

15. Osmanlı'da kişisel mülkiyet tüzel kişiliğe dönüştürölerek kamusal fayda amacı sağlanan kurumlar aşağıdaki isimlerden hangisiyle anılır?

- A) Lonca
- B) Vakıf
- C) Tekke
- D) Külliye
- E) Medrese

AÇIKLAMA

Vakıflar çok işlevli yapısı ile Osmanlı şehirciliğinin kilit mekanizmalarından biridir. Belirli bir menkul ya da gayrimenkul malın, kamusal fayda lehine kişisel mülkiyetten çıkarılıp tüzel kişiliğe dönüştürölmesidir.

YANIT: B

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı hanedanının kronolojik tarihini anlatan eser veya yazarlardan biri değildir?
 - A) İskendername
 - B) Şükrullah
 - C) Kitab-ı Cihannüma
 - D) Aşıkpaşazade
 - E) Kutatgu Bilig

2. Şehrin nüfus yapısı, yerleşim durumu, sosyal yapısı, iktisadi durumu gibi konular hakkında bilgi veren defterler aşağıdaki isimlerden hangisini alır?
 - A) Tahrir defteri
 - B) Şenlendirme
 - C) Kethüda
 - D) Külliye
 - E) Bedesten

3. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da iktisadi-mali işleri denetleyen statüdür?
 - A) Subaşı
 - B) Eminler-muhtesipler
 - C) Kethüdalar
 - D) İmamlar
 - E) Mütevelliler

4. Aşağıdakilerden hangisi sadece bir grubun yaşadığı bölgeleri ifade eder?
 - A) Getto
 - B) Bedesten
 - C) Lonca
 - D) Mahalle
 - E) Etnik bölge

5. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'nın mahalle kültürü için doğru bir bilgi değildir?
 - A) Dinin, kültürün, gündelik yaşamın dokunduğu alanlardır
 - B) Ortalama 50 hane civarında bir nüfusu barındırır
 - C) Çoğunlukla bir ibadethane odaklı olarak ortaya çıkarlar
 - D) İdari olarak sultanın beratıyla atanan imam olup bitenden devlete karşı sorumludur
 - E) Mahalleli genellikle mahallesinde her şey bulunduğundan şehirle bağı yoktur.

6. Aşağıdakilerden hangisi kıymetli madeni ve tekstil ürünlerinin alınıp satıldığı, şehirdeki sayısı bir ya da ikiyi geçmeyen mimari biçimleri hanlardan oldukça farklı üstü açık olmayan kâgir, korunaklı ve güvenli mekânlara verilen isimdir?
 - A) Külliye
 - B) Bedesten
 - C) Lonca
 - D) Medrese
 - E) Eyvan

7. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da vakıflar için söylenemez?
 - A) Mülklerini vakfedenler elinde vakfedeceği mülk, kıymet olan herkeştir.
 - B) Vakıfların en büyük işletme kalemi kullanıma verilen paralar ve kiraya verilen mülklerdir
 - C) Vakfın yöneticileri vakıf varlıklarını en iyi şekilde değerlendirmek için birçok ticari faaliyet yapmaktadır
 - D) Osmanlı şehirlerinde bedesten, han ve dükkânlar vakıf malı olamazdı
 - E) Vakıflar çok işlevli yapısı ile Osmanlı şehirciliğinin kilit mekanizmalarından biridir.

8. Osmanlı'da ileri eğitim kurumları olarak bütün bir kente ve hatta başka şehirlerden gelen ilim taliplerine hizmet veren kurumlar aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Külliyeler
B) Vakıflar
C) Medreseler
D) Bedesten
E) Han
9. Aşağıdakilerden hangisi loncaların görevlerinden biri değildir?
- A) Şehrin nüfusuna göre gerekli gündelik ihtiyaçları karşılayacak iktisadi sistemi kurmak
B) Hammadde temini
C) Sektöre göre ne kadar ustaya ihtiyaç olduğu
D) Dükkânların iş yapma usul ve esasları
E) Dükkânların gelirlerinin ne kadarının tasarruf olarak kullanılacağı
10. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da barış yoluyla fethedilen şehirde görülmez?
- A) Bazı kiliseler camiye dönüştürülebilir
B) Gayrimüslimler güvenliği için cizye vergisi verir
C) Kiliseler gayrimüslimlerin ibadeti için açık kalmaya devam eder
D) Gayrimüslimler şehirden sürülür
E) Halkın can ve malına dokunulmaz
11. Aşağıdaki Osmanlı şehirlerinden hangisinin nüfusu 80000- 100000 üzerindedir?
- A) Edirne
B) Şam
C) Amasya
D) Manisa
E) Erzurum
12. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'nın gündelik tüketim mallarının alınıp satıldığı yerdir?
- A) Bedesten
B) Han
C) Külliye
D) Medrese
E) Lonca
13. İaşe ne demektir?
- A) Gıda temini
B) Güvenlik
C) Üretim
D) Sanat eseri
E) Vakıf mülkü
14. Haraç-güzar ne demektir?
- A) Şehir halkı
B) Haraç vergisi veren
C) Mülk alışverişi
D) Haraç toplayan
E) Gelenek
15. "Şehir: Modern Kentin Oluşumu" isimli eser aşağıdaki düşünürlerden hangisine aittir?
- A) Dahle
B) Comte
C) Weber
D) Marks
E) Castells

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **E** Kutatgu Bilig Osmanlı dönem eserlerinden biri değildir.
2. **A** Tahrir defterleri, bizlere o şehrin nüfus yapısı (hane sayısı, etnik dini durum, cinsiyet) topografik durumu, sosyal yapısı iktisadi durumu gibi konular hakkında bilgi verir.
3. **B** Osmanlı'da kadınlar tüm şehrin tek idarecisi değildi. Güçler ayrılığı ya da kurumların bir birini denetlemesine benzer işbölümü vardı. Eminler- muhtesipler iktisadi mali işleri denetlerdi.
4. **A** Getto denilen sadece bir grubun yaşadığı bölgeler Osmanlı kentlerinde yoktur. Avrupa şehirlerinin pek çoğunda örneğin Yahudilerin yaşadığı "getto" bölgeleri vardır.
5. **E** Esas olarak bir mahalleli Cuma namazı için Cuma camiine temizlik ihtiyacı için hamama ve eğlenceler için mesire yerlerine gitmek durumundadır. Ayrıca daha çeşitli ihtiyaçlar ve hizmetler için de mahallenin dışına çıkmak ve diğer mahallelere ve çarşıya gitmek zorundadır.
6. **B** Bedesten ya da bezzazistan kıymetli madeni ve tekstil ürünlerinin alınıp satıldığı şehirdeki sayısı bir ya da ikiyi geçmeyen, mimari biçimleri oldukça farklı üstü açık olamayan kâgir, korunaklı ve güvenli mekânlardır. Şehirdeki iş alanlarının merkezidir.
7. **D** Osmanlı şehirlerinde bedesten, han ve dükkânlardan başlayarak neredeyse tüm kamusal eserlerin ve işlevlerin vakıf olması ve vakıf mekanizması ile yönetilmesi esas olarak şehirlerin önemli bir kısmının vakıf mülkü olduğunu da göstermektedir.
8. **C** Medreseler, ileri eğitim kurumları olarak bütün bir kente hatta başka şehirlere gelen ilim taliplerine hizmet veren kurumlardır.
9. **E** Loncaların en önemli görevi şehrin ihtiyacına göre iktisadi sistemi kurmaktır. Kazanılan paranın ne kadarının tasarruf edileceği lonca teşkilatının görevi değildir.
10. **D** Barış yoluyla fethedilen şehirlerde halkın mülklerinde kalmasına izin verilir.
11. **B** Şam nüfusu 80.000- 100.000 den fazla olan şehirler Emevi, Abbasi, Selçuklu, Eyyübi, Fatimi, Memlukler gibi şehirlerdir.
12. **B** Han Osmanlı'nın günlük tüketim mallarının alınıp satıldığı yerdir.
13. **A** Osmanlı'da gıda temini şenlendirme faaliyetleri içindedir.
14. **B** Osmanlı'da şehir barış ile fethedilmişse gayrimüslimler mülklerinde yaşamaya devam eder. Ancak gayrimüslimler güvenliği için cizye denilen bir vergi verirler. Bu vergiyi verenlere haraç-güzah denir.
15. **C** Şehir: Modern Kentin Oluşumu isimli eser Max Weber' aittir.

Öğretmen Diyor ki! Tarımsal üretimin genel özelliklerinin anlatıldığı bu ünite, tarımsal üretimde sosyo-ekonomik yapılar, Türkiye'de tarımsal üretimin dönemleri incelenmiştir.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	1 - 2

TARIMSAL ÜRETİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Tarımsal üretim talep koşulları yönünden ikili bir karaktere sahiptir. Yeni doğan her birey tarımsal ürünlerin kaynağını oluşturduğu gıda ürünlerine talep yönünden bir potansiyel oluşturur. Tarımsal ürünlere sürekli bir talep olsa da talep düzeyi insanların beslenme kapasiteleriyle sınırlıdır. Azalan marjinal fayda ilkesi gereğince tüketimde tatmin noktasına ulaşıldıktan sonra tüketicilerin gıda ürünlerine olan talep düzeyleri aşamalı olarak düşeceğinden tarımsal üreticilerin üretimlerini belirli bir düzeyin üzerine çıkarmaları fiyatları aşağı doğru iter ve kendi gelir düzeyleri açısından olumsuz bir sonuç doğurur. Azalan marjinal fayda ilkesi tüketicinin bir maldan belirli bir dönemde kullandığı miktarları arttıkça toplam faydasının artacağı ancak kullanılan her ilave birim malın sağladığı ek faydanın bir önceki birimin sağladığından daha düşük olması anlamına gelir.

İkinci olarak tarımsal üretim doğa koşullarının etkisi altındadır. Bu durum üretim dönemi sonunda gerçekleşen üretim düzeyinin dönem başında öngörülen üretim düzeyinden farklı olmasına yol açabilir. Üretim düzeyindeki doğa koşullarına bağlı oluşan dalgalanmalar üreticinin gelir düzeyi üzerinde istem dışı değişikliklere sebep olabilir.

Üçüncüsü tarım sektöründe üründen ürüne farklılık göstermekle birlikte üretim sürecinin görece uzun oluşudur. Süre uzadıkça tarımsal üretime yatırılan sermayenin devir hızı düşmektedir. Bu durum sermaye sahiplerinin buğday, arpa, çavdar gibi yıllık veya daha uzun vadede üretimi gerçekleştirilebilen ürünlerin üretimine sermayelerini yatırmaları önünde bir engel oluşturmaktadır. Böylece bu ürünler küçük aile işletmelerince gerçekleştirilmektedir.

Son olarak üretim sürecinin görece uzunluğu tarımda işgücü kullanımının genellikle ekim ve hasat dönemlerinde yoğunlaşmasına, ürünlerin gelişme ve olgunlaşma dönemlerinde ise atıl kalmasına yol açmaktadır. Bu durumun doğal sonucu ise tarımda gizli işsizliğin yüksek olması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Gizli işsizlik herhangi bir iktisadi faaliyet kolunda bir miktar işgücünün o faaliyet kolundan çekilmesi durumunda toplam çıktı düzeyinde herhangi bir değişiklik olmaması durumudur.

TARIMSAL ÜRETİMDE SOSYO-EKONOMİK YAPILAR

Tarihsel süreçte beş farklı sosyo ekonomik örgütlenme biçimi var olmuştur. Bunlar; ilkel kolektif tarım, feodal tarım, aile tipi tarım-köylü tarımı- küçük meta üretimi, kapitalist tarım ve sosyalist tarımdır.

Küçük Üreticilik

Küçük üreticilik ölçeği ne olursa olsun bir miktar toprağa ve üretim araçları mülkiyetine sahip olup, öncelikli hedefi bu mülkiyet sahipliğini kullanarak kendisinin ve ailesinin yeniden üretimini gerçekleştirmek olan ve geçim için zorunlu biçimde ücret gelirine bağlı bulunmayan üretici kategorisidir.

Kapitalist İşletmeler

Tarımda kapitalist tarzda örgütlenen işletmeler kar amaçlı olarak organize olurlar ve ücretli emek gücü istihdam ederek üretim ve pazarlamayı gerçekleştirir. Diğer tarımsal örgütlenmelerden farklı olarak kapitalist tarımsal işletmelerde toprak mülkiyetine sahip olmak gibi bir zorunluluk yoktur.

Tarımda Kapitalist Gelişmeler ve Küçük Üreticilik

Küçük üreticilik kendi yeniden üretim koşullarını gerçekleştirebildiği ölçüde varlığını sürdürür. Küçük aile işletmeleri hem üretim hem tüketim için ihtiyaç duydukları girdi ve ürün açısından pazara bağımlı hale gelirler. Değişim ilişkilerinin gelişmesi ve piyasaya dönük üretimin toplam hane halkı üretimi içindeki payının ağırlık kazanmasıyla üretim kapitalist üretim biçiminin koşullarınca belirlenmekle kalmayıp üreticiler arasındaki toplumsal ilişkilerinde dönüşüme uğramasıyla piyasa merkezli olarak işlemeye başlar. Bu aşamaya gelindiğinde kırsal üreticiler üretim araçlarının bir kısmına sahip olmalarına karşın geçimlerini için gerekli üretim araçlarını piyasa dışı yollar aracılığı ile edinebilen olanaklarını yitirirler.

Küçük meta üreticilerinin piyasaya bağlanmaları sonucu kendi yeniden üretim koşulları tehdit altına girer. Bu tehdit sonucunda iki alternatif ortaya çıkar: ilki, küçük meta üreticileri ya toprak mülkiyetini kısmen veya tamamen kaybederek sektör dışına yönelmek durumunda kalırlar. İkinci alternatif tarımda kalıp büyük toprak sahibi kişilerle kiracılık ve ortaklık gibi üretim ilişkilerine girerek ya da ücret karşılığı çalışarak geçimlerini sağlamaya çabalamak biçiminde ortaya çıkar. İkinci durum tarımda bir mülksüzleşme durumunu da beraberinde getirebilir.

TÜRKİYE'DE TARIMSAL YAPILAR (I): 1923-1980

1923-1950 : Osmanlı Mirası ve Üretici Yapıların Yenilenmesi

1923-1950 dönemi, Osmanlı mirasından devralınan üretici yapıları üzerinden restorasyon çabaları olarak tanımlanabilir. Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğundan ağırlıklı olarak çift hane sisteminin devamı niteliğinde olan aile tipi üretim organizasyonları ile büyük toprak sahiplerinin mülkiyetinde feodal tarzda örgütlenmiş üretim yapıları devralmıştır.

Çift hane sistemi Osmanlı mali ve iktisadi sistemi uyarınca bir köylü ailesinin bir çift öküzle işleyerek geçimini sağlayabileceği büyüklükteki toprak üzerindeki tasarruf hakkını gösterir bir sistemdir. Tasarruf hakkı karşılığında köylü aileleri devlete vermekle yükümlü oldukları vergileri ödedikleri müddetçe toprağı babadan oğula geçer biçimde işlemeye devam etmekte idiler.

Aile tipi ve feodal yapıdaki işletmelerin ortak özelliği verim düzeylerinin düşük ve piyasayla bütünlüklerinin kısıtlı oluşudur.

Erken cumhuriyet döneminde izlenen tarım politikalarının amaç ve ilkelerini belirleyen etkenler üç grupta toplanabilir: birincisi cumhuriyetin benimsediği dünya görüşünden, ikincisi 1929 yılında yaşanan Büyük Dünya Ekonomik Bunalımı sebebiyle Türkiye'nin değiştirmek zorunda kaldığı kalkınma stratejisinden, üçüncüsü, Türkiye'de tarım kesiminin yapısından kaynaklanan amaç ve ilkelerden oluşmuştur. Cumhuriyetin benimsediği dünya görüşünden kaynaklanan iki ilke "halkçılık" ve "pozitivist bilimcilik" yaklaşımlarını temel almıştır.

Ekonomisi mevcut şartlarda tamamen tarıma dayalı bir ülkede Tek Parti Hükümetinin halkçı yaklaşımı uyarınca siyasi açıdan köylü kitlelerinin desteğini sağlamaya yönelik en radikal hamlesi 1925'te Osmanlı geleneksel toprak vergisi olan aşar'ın kaldırılması olmuştur.

Hükümetin kırsal üreticileri geçimlik üretim açmazından kurtarmaya dönük ikinci hamlesi toprak dağıtım uygulamalarını kapsamıştır. Kurtuluş savaşı yıllarında 11 Ekim 1920 tarihinde çıkarılan bir yasa ile başlatılan ve her köylü ailesine istediği gibi tasarruf etmek üzere iki hektar orman alanı temlik eden uygulama Lozan Antlaşmasının ardından terkedilmiştir. Toprak dağıtım uygulamalarında tercih bütünüyle hazineye ait toprakların topraksız veya az topraklı köylülere dağıtılması biçiminde yürütülmüş ve toprak üzerindeki mülkiyet ilişkilerine dokunulmamıştır. Bu nedenle toprak dağıtım reform niteliği taşımaz ve tarımsal yapıyı değiştirir nitelikte değildir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan politikalar 1929 ekonomik bunalımı ile sekteye uğramıştır. Devletçi stratejiye geçiş tarımsal politikalarda da bir takım değişiklikleri beraberine getirmiştir. Devlet planlı sanayileşme kapsamında üç başlık altında toplanabilecek mekanizmalar devreye sokmuştur:

- *buğday başta olmak üzere hububata kamu kuruluşlarının doğrudan piyasalara girerek destekleme alımı gerçekleştirmeleri*
- *tarımsal hammaddeleri işleyen sanayilerin büyük ölçüde devlete ait olması sayesinde piyasaya devlet işletmelerinin egemen olmaları*
- *hükümetin denetimindeki tarım satış kooperatiflerinin ihraç fiyatı ile çiftçinin eline geçen fiyat arasındaki marj üzerinde etkili olabilmeleri.*

Bu üç mekanizmanın işlerlik kazanmasıyla tarım sektörünün sanayi karşısındaki ticaret hadleri 1929-1934 yılları arasında % 25 düşmüştür.

1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı ile birlikte Türkiye savaş ekonomisi koşullarında etkilenmiş tarımda da bu etki hissedilmiştir. “yüzde 25 kuralı” olarak bilinen her üreticiden 50 tona kadar ki hububat üretiminin %25 ‘inin saptanan sabit fiyatlardan devlete teslim etmesi zorunluluğu ile 1943’te belli başlı tüm ürünler için konulan toprak mahsulleri vergisi, üreticiler üzerinde önemli bir maliyet yükü getirmiştir. Savaş ekonomisine bağlı uygulamalar 1945 yılında kaldırılmıştır. Ancak yine de Tek Parti hükümeti nüfusun % 80 inin kırsal alanlarda yaşadığı bir ülkede çok geniş oy potansiyeline sahip bu kesimler karşısına almıştır.

1945’te Çok Parti düzenine geçiş gündeme gelirken, hükümet özellikle küçük köylülüğü yeniden kazanma gayreti içine girdi ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Mecliste kabul edilmiştir. Kanununun 17. maddesi 50 dönümden fazla olan toprakların topraksız veya az topraklı köylülere dağıtılabileceğini öngördüğünden bir toprak reformu niteliği taşımaktadır.

1950 yılında savaşta yoksullaşan kesimler tepki oylarıyla Demokrat Partiyi iktidara getirmiştir.

1950-1960: Küçük Meta Üreticiliğinin Oluşması ve Pekişmesi

Bu dönem Türkiye’de küçük meta üreticiliğinin egemenlik koşullarının oluştuğu ve pekiştiği yıllardır. Demokrat parti iktidarının 10 yıllık dönüştürme süreci küçük üreticiliğin geçimlik ekonomi kısıtının oluşturduğu kabuğunu kırarak pazarla bütünleşmeye başladığı bir süreçtir. Partinin yasal düzenlemelerle başta çayır ve meralar olmak üzere ilave arazilerin üretime açılmasına imkân tanınması Türkiye’de toprak mülkiyetinin gelişerek yayılmasının önünü açmıştır. Demokrat partinin iki hamlesi daha küçük meta üreticiliğinin tarımda uzun yıllar egemen üretim biçimi olmasında önemlidir. Bu hamleler; makineleşme ve karayolları hamlesidir. Makineleşme traktörün tarıma girmesidir. Marshall yardımları kapsamında ithal edilmiştir.

Marshall planı, II. Dünya savaşının ardından 1947 yılında savaştan yıkım ve zararlar çıkmış Avrupa ülkelerinin yeniden imarına yönelik olarak dönemin ABD dışişleri bakanı George Marshall tarafından oluşturulan yardım planıdır. Plandan Türkiye’nin de aralarında olduğu 16 ülke yararlanmıştı.

Tarımda makineleşme tarımsal üretimde işgücünün açığa çıkmasına neden olmuştur. Bu konuda yapılan çalışmalar bir traktörün ortalama 5 ila 9 kişi arasında işgücünü tarımda serbest bıraktığını ortaya koymaktadır. Açığa çıkan bu işgücü Türkiye’nin 1950 sonrası kentleşme sürecinin temel dinamiğidir.

1960- 1980: Tarımda modernizasyonun Tarımsal Üreticilere Etkisi

1963 yılında planlı ekonomiye geçişle birlikte tarımda devlet desteğinde modernizasyon uygulamaları başlamıştır. Devlet; kanal, baraj gibi alt yapı yatırımlarını gerçekleştirerek üreticileri maliyet yönünden desteklerken, alımlarda da yüksek fiyat vererek fiyat yönünden destek sağlar. Üreticiler de kimyasal gübre, tarımsal ilaç, ıslah edilmiş tohum gibi verimlilik artırıcı modern girdilerin kullanımını artırarak cevap vermişlerdir bu desteklere. Devlet aynı dönemde tüm tarımsal ürünlere düşük faizli kredi politikası ile de destek vermiştir. Üreticinin elindeki ürünü yüksek fiyattan alma sözü ile de destek vermiştir.

1950’li yıllarda ülke sınırları içinde başlayıp daha sonra uluslararası bir forma dönüşen emek göçü küçük meta üreticiliğinin maddi koşullarına katkı sağlayan diğer faktördür. Almanya bu ülkelerin başındadır. Ayrıca dış ve iç göçe yönelen kişiler gerilerinde bırakmış oldukları topraklarını kırsal norm ve geleneklere bağlı biçimde oldukça düşük fiyatlardan kiraya vererek küçük meta üreticilerinin geçim koşullarına önemli katkıda bulunmuşlardır. Göç eden aile üyeleri köyde kalan aile üyelerini parasal olarak da desteklemiştir. Bu da meta üreticilerinin birikim yapmasını sağlamıştır.

TÜRKİYE TARIMINDA NEO-LİBERAL DÖNEM

Merkezi sermayenin uluslar arası bir nitelik kazanarak çok uluslu şirketler aracılığıyla egemenliğini artırmaya dayalı olarak başlayan dönüşüm süreci Neo-liberal politikaların tüm ülkelerde yaygınlaşmasını getirmiştir. Neo-liberal politikaların belirleyicileri; devletin ekonomideki rolünü azaltmak, devlet kurumlarını özelleştirmek, dar gelirli kesimlere olan devlet desteğini kademeli olarak azaltmak ve kaynak dağılımının tamamen piyasa merkezli olmasını sağlamak. Uluslar arası boyutta ise sanayileşmiş ülkeler lehine olan koşullar daha da güçlendirmiştir.

1980-2000 Devlet Desteğinin Azalması ve Küçük Meta Üreticiliğinin Direnci

Bu dönem küçük meta üreticiliğine olan devlet desteğinin azaldığı ve küçük üreticilerin çeşitli direnç mekanizmalarını devreye sokmak zorunda kaldığı dönemdir. 1974 Dünya Petrol Krizinin etkileri Türkiye ekonomisindeki siyasi istikrarsızlığın etkileri ile birleşince 24 Ocak 1980'lasyonde radikal istikrar tedbirleri yürürlüğe girmiştir. Devlet desteği azaltılmış, üretim koşullarını piyasa koşulları belirlemeye başlamıştır. Enflasyonun yükselmesine devletin yüksek destekleme politikası gösterilmiş ve destek çekilmiştir. Diğer gerekçe ise devletin desteğini sanayi ve ticarete aktarma isteğidir.

Tarımsal kredilerin kapsamı daraltılmış, kredi faizleri yükseltilmiş, destekleme kapsamındaki ürünler azaltılmıştır, destekleme alım fiyatlarını düşürülmüştür.

İstikrarsızlık dönemleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- > 1991-1993 tarımsal desteklemede genişleme dönemi
- > 1994-1995 daralma dönemi
- > 1997-1998 yeniden genişleme dönemi
- > 1999-2000 yeniden daralma dönemi

Buna rağmen 1980 ile 1991 tarım sayımları karşılaştırıldığında tarımsal faaliyette bulunan toplam hane halkı sayısı % 19,4 artmıştır. Bu direncin üç koşulu gözlenmiştir: birincisi; hane halkı emek rezervinin harekete geçirilmesidir. ikincisi; seracılık, arıcılık, su ürünleri, kümes hayvancılığı, çiçekçilik vb. topraksız ya da az toprak isteyen ancak görel olarak daha fazla gelir getiren üretim koşullarına yönelmesidir. son olarak; küçük meta üreticisinin tarım dışı gelir getiren iktisadi faaliyetlere yönelmesi; ulaştırma, inşaat vb.

2000 Sonrası: Piyasa Merkezli İlişkilerin Artan Önemi ve Küçük Meta Üreticiliğinin Çözülmesi

Türkiye tarım politikaları 2000 yılında yürürlüğe giren IMF stand by antlaşması hükümleri ile Dünya Bankasına verilen niyet mektuplarındaki satırbaşları gereğince devlet desteklerinin aşamalı olarak azaltıldığı ve ürün fiyatlarının piyasa ilkeleri kapsamında belirlendiği bir sürece girmiştir.

Tarıma yatırılan sermayenin giderek arttığı tarımsal faaliyetler beklenildiği gibi endüstriyel üretime yönelik karlılık oranı görece yüksek büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, seracılık gibi tarımsal faaliyetlerde gözlenmektedir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Tüketicinin bir maldan belli bir dönemde kullandığı miktarları arttıkça toplam faydasının artacağı ancak kullanılan her ilave birim malın sağladığı ek faydanın bir önceki birimin sağladığından daha düşük olması aşağıdaki kavramlardan hangisini anlatır?
- A) Azalan marjinal fayda ilkesi
B) Meta fetişizm
C) Küçük meta üreticiliği
D) İhtiyaç
E) İktisadi faaliyet

AÇIKLAMA

Azalan marjinal fayda ilkesi tüketicinin bir maldan belirli bir dönemde kullandığı miktarları arttıkça toplam faydasının artacağı ancak kullanılan her ilave birim malın sağladığı ek faydanın bir önceki birimin sağladığından daha düşük olması anlamına gelir.

YANIT: A

2. Aşağıdakilerden hangisi ölçüğü ne olursa olsun bir miktar toprağa ve üretim araçları mülkiyetine sahip olup, öncelikli hedefi bu mülkiyet sahipliğini kullanarak kendisinin ve ailesinin yeniden üretimini gerçekleştirmek olan ve geçim için zorunlu biçimde ücret gelirine bağlı bulunmayan üretici kategorisidir?
- A) Küçük üreticilik
B) Aile tipi tarım
C) Kapitalist üreticilik
D) Sosyalist üreticilik
E) Makineli üretim

AÇIKLAMA

Küçük üreticilik ölçüğü ne olursa olsun bir miktar toprağa ve üretim araçları mülkiyetine sahip olup öncelikli hedefi bu mülkiyet sahipliğini kullanarak kendisinin ve ailesinin yeniden üretimi gerçekleştirmek olan ve geçim için zorunlu biçimde ücret gelirine bağlı bulunmayan üreticiliktir.

YANIT: A

3. Herhangi bir iktisadi faaliyet kolunda bir miktar işgücünün o faaliyet kolundan çekilmesi durumunda toplam çıktı düzeyinde herhangi bir değişiklik olmaması durumu aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Azalan marjinal fayda ilkesi
B) Gizli işsizlik
C) Mevsimlik işçilik
D) İktisadi faaliyet
E) Küçük meta üreticiliği

AÇIKLAMA

Gizli işsizlik, herhangi bir iktisadi faaliyet kolunda bir miktar işgücünün o faaliyet kolundan çekilmesi durumunda toplam çıktı düzeyinde herhangi bir değişiklik olmaması durumudur.

YANIT: B

4. Aşağıdakilerden hangisi tarihsel süreçte beş farklı sosyoekonomik örgütlenme biçiminden birisi değildir?
- A) İlkel kolektif tarım
B) Feodal tarım
C) Makineli tarım
D) Kapitalist tarım
E) Sosyalist tarım

AÇIKLAMA

Tarihsel süreçte beş farklı sosyo ekonomik örgütlenme biçimi var olmuştur. Bunlar; ilkel kolektif tarım, feodal tarım, aile tipi tarım- köylü tarımı- küçük meta üretimi, kapitalist tarım ve sosyalist tarımdır.

YANIT: C

5. Aşağıdakilerden hangisi kapitalist işletmeler için doğru bir bilgi değildir?

- A) Sadece kar amaçlı olarak organize olurlar
- B) Ücretli emek gücü istihdam ederler
- C) Pazarlama gerçekleştirirler
- D) Toprak mülkiyetine sahip olmak zorundadır
- E) Yüksek sermaye birikimine sahip olduklarından yüksek kar olanaklarının bulunduğu üretim kollarında yatırımları yoğunlaştırır

AÇIKLAMA

Kapitalist işletmelerde toprak mülkiyetine sahip olmak zorunlu değildir.

YANIT: D

6. Her üreticinin 50 tona kadar ki hububat üretiminin % 25 'ini saptanan sabit fiyatlardan devlete teslim etmesi zorunluluğu aşağıdaki isimlerden hangisiyle anılır?

- A) Küçük üreticilik
- B) Çift hane sistemi
- C) % 25 kuralı
- D) Toprak modernizasyonu
- E) Tarım desteği

AÇIKLAMA

% 25 kuralı her üreticiden 50 tona kadar ki hububat üretiminin % 25'inin saptanan sabit fiyatlardan devlete teslim etmesi zorunluluğudur. Uygulama 50 tona kadar olan üretimin yanı sıra 50-100 ton arasındaki üretimin %35 'inin ve 100 tonun üzerindeki üretimin % 50' sinin saptanan fiyatlardan devlete verilmesini gerektirmektedir.

YANIT: C

7. II. Dünya Savaşının ardından 1947 yılında savaştan yıkım ve zararlı çıkmış Avrupa ülkelerinin yeniden imarına yönelik olarak dönemin ABD dışişleri bakanı tarafından oluşturulan yardım planı aşağıdaki isimlerden hangisini alır?

- A) Marshall planı
- B) Yardım planı
- C) Dış yardım
- D) Makine yardımı
- E) Modernizasyon

AÇIKLAMA

Marshall planı, II. Dünya Savaşının ardından 1947 yılında savaştan yıkım ve zararlı çıkmış Avrupa ülkelerinin yeniden imarına yönelik olarak ABD dışişleri bakanı tarafından oluşturulmuş yardım planıdır.

YANIT: A

8. Tarımda çift hane sistemi hangi dönemde geçerlidir?

- A) 1923-1950
- B) 1950-1960
- C) 1960-1980
- D) 1980-1990
- E) 1990-2000

AÇIKLAMA

1923-1950 dönemi Osmanlı mirasından devralınan üretici yapıları üzerinden restorasyon çabaları olarak tanımlanır. Çift hane sistemi bu dönemde geçerlidir.

YANIT: A

9. Tarımda modernizasyonun tarımsal üreticilere etkisi hangi tarihler arasında kendisini göstermiştir?

- A) 1923-1950
- B) 1950-1960
- C) 1960-1980
- D) 1980-1990
- E) 1990-2000

AÇIKLAMA

1960-1980 dönemi Türkiye tarımında küçük meta üreticiliğinin egemenliğini pekiştirdiği dönem olmuştur. 1963 yılında planlı ekonomiye geçişle birlikte tarımda "devlet desteğinde modernizasyon" diye ifade edilebilecek birim alana verimi artırmaya dönük tarımsal politikalar uygulanmaya başlanmıştır.

YANIT: C

10. 2000 yılında yürürlüğe girerek Türkiye tarım politikalarında devlet desteğinin aşamalı olarak azaltıldığı ve ürün fiyatlarının piyasa ilkeleri kapsamında belirlendiği süreç aşağıdaki hangi antlaşma hükümleri gereğince olmuştur?

- A) Marshall planı
B) IMF stand by
C) Tarım sözleşmesi
D) % 25 kuralı
E) Çift hane sistemi

AÇIKLAMA

Türkiye tarım politikaları 2000 yılında yürürlüğe giren IMF stand by antlaşması hükümleri ile Dünya Bankasına verilen niyet mektuplarındaki satırbaşları gereğince devlet desteklerinin aşamalı olarak azaltıldığı ve ürün fiyatlarının piyasa ilkeleri kapsamında belirlendiği sürece girmiştir.

YANIT: B

11. Küçük meta üreticiliği hangi dönemde çözülmüştür?

- A) 1923 B) 1950 C) 1960
D) 1970 E) 2000

AÇIKLAMA

2000'lerin başından itibaren Türkiye'de küçük arazi mülkiyeti ile aile emeğine dayalı küçük meta üreticiliği bir çözülme sürecine girmiştir.

YANIT: E

12. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu hangi yıl kabul edilmiştir?

- A) 1923 B) 1935 C) 1945
D) 1960 E) 1980

AÇIKLAMA

Haziran 1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kabul edilmiştir.

YANIT: C

13. Türkiye tarımına Neo-liberal politikalar ne zaman girmeye başlamıştır?

- A) 1960'lar B) 1970'ler
C) 1980'ler D) 1990'lar
E) 2000'ler

AÇIKLAMA

1980'li yıllarda iktisadi olarak ulusal düzeydeki merkezi sermayenin uluslar arası bir nitelik kazanarak çok uluslu şirketler aracılığıyla egemenliğini artırmaya dayalı olarak başlayan dönüşüm süreci giderek Neo-liberal politikaların gelişmişlik farkına bakılmaksızın tüm ülkelerde yaygınlaşması eğilimini beraberinde getirmiştir.

YANIT: C

14. Tarımda traktörleşme hamlesi aşağıdaki dönemlerden hangisinde gerçekleşmiştir?

- A) 1923-1950 B) 1950-1960
C) 1970-1980 D) 1980-1990
E) 1990-2000

AÇIKLAMA

Demokrat Parti'nin toprak genişlemesine dönük hamlesini takiben uygulamaya koymuş olduğu iki politika hamlesi küçük meta üretiminin Türkiye tarımında uzun yıllar sürececek olan egemen üretim biçimi olması bakımından büyük önem taşımıştır.

YANIT: B

15. Önce ülke içinde daha sonra başta Almanya olmak üzere ülke dışına geçişen emek göçü hangi yıllarda başlamıştır?

- A) 1940'lı yıllar B) 1950'li yıllar
C) 1960'lı yıllar D) 1970'li yıllar
E) 1980'li yıllar

AÇIKLAMA

1950'li yıllarda ülke sınırları içinde başlayıp daha sonra uluslar arası bir forma dönüşen emek göçü küçük meta üreticiliğinin maddi koşullarına katkı sağlayan koşullardan biridir.

YANIT: B

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. Aşağıdakilerden hangisi tarımsal üretimin genel özelliklerinden biri değildir?

- A) Talep koşulları yönünden ikili bir karaktere sahiptir: daima bir talep vardır ancak talep düzeyi insanların beslenme kapasiteleriyle sınırlıdır
- B) Üretim doğa koşullarının etkisi altındadır
- C) Üründen ürüne farklılık göstermekle birlikte üretim süreci görece uzundur
- D) İşgücü kullanımı ekim ve hasat dönemlerinde yoğunlaşır, ürünlerin gelişme ve olgunlaşma dönemlerinde ise kalmasına yol açmaktadır
- E) Tarım sektöründe oluşan iktisadi ve sosyal organizasyonların açıklanmasında mülkiyet ilişkileri dikkate alınmaz.

2. Kapitalizm ile küçük meta üretimi arasındaki ilişkiyi öne çıkartan düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Comte
- B) Kautsky
- C) Castells
- D) Friedmann
- E) Weber

3. Aşağıdakilerden hangisi küçük meta üretimi konusunda çalışmaları olan düşünürlerden biri değildir?

- A) Kautsky
- B) Chayanov
- C) Lenin
- D) Gibbon
- E) Comte

4. Küçük meta üreticilerinin mülkiyetleri haricinde kiraladıkları ilave topraklar üzerinde tamamen kar amaçlı pazara dönük üretimde uzmanlaşmaları ve üretimlerini kapitalist tarzda organize etmeye başlamaları aşağıdaki hangi kavramla adlandırılır?

- A) Köylü yolu
- B) Küçük meta üretimi
- C) Çift hane sistemi
- D) % 25 kuralı
- E) Kapitalist örgütlenme

5. Osmanlı mali ve iktisadi sistemi uyarınca bir köylü ailesinin bir çift öküzle işleyerek sağlayabileceği büyüklükteki toprak üzerindeki tasarruf hakkını gösterir sistem aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Küçük meta üretimi
- B) Çift hane sistemi
- C) % 25 kuralı
- D) Marshall planı
- E) Köylü yolu

6. Erken Cumhuriyet döneminde kırsal alanlarda Osmanlı'dan devralınan köylü hanelerinin maişetinin geliştirilerek onların pazara dönük üretimi gerçekleştirebilen tarımsal işletmelere dönüştürülebilmesini temele alan ilke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Cumhuriyetçilik
- B) Laiklik
- C) Halkçılık
- D) Bilimcilik
- E) İnkılapçılık

7. Cumhuriyetin benimsediği aşağıdaki ilkelere hangisi dönem içinde açılan ziraat okullarında somutlaşan tarımsal eğitim bilgi ve becerilerin artırılması üzerine odaklanır?

- A) Cumhuriyetçilik
- B) Laiklik
- C) Halkçılık
- D) Pozitivist bilimcilik
- E) İnkılapçılık

8. 1925 yılında kaldırılarak kırsal üreticinin temel vergi yükünden kurtulmaları ile üretim düzeylerini artırması hedeflenen toprak vergisi aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Cizye B) Aşar
C) Baş D) Haraç
E) Öşür
9. 9.168'i toprak köy yolu olmak üzere 61.542 km.lik karayolu hangi yıl kullanıma açılmıştır?
- A) 1960 B) 1970 C) 1980
D) 1990 E) 2000
10. Küçük meta üreticiliğine olan devlet desteğinin azaltıldığı ve küçük üreticilerin çeşitli direnç mekanizmalarını devreye sokmak zorunda kaldığı dönem aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1923-1950 B) 1950-1960
C) 1960-1980 D) 1980-2000
E) 1990-2000
11. Tarımda çift hane sistemi hangi dönemde geçerlidir?
- A) 1950
B) 1960
C) 1980
D) Erken Cumhuriyet
E) Osmanlı dönemi
12. Aşağıdakilerden hangisi Neo-liberal dönemde çiftçinin yöneldiği toprağa olan bağlılığı azaltan üretim koşullarından biri değildir?
- A) Buğday ekimi
B) Serada çiçek ekimi
C) Kümes hayvancılığı
D) Su ürünleri
E) Arıcılık
13. Küçük meta üreticilerinin yaşam standartlarında bir aşınmaya yol açarak refah kayıplarını beraberinde getiren kararlar aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Marshall kararları
B) 24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri
C) Tarımda iyileştirme kararları
D) Küçük üreticiyi destekleme kararları
E) % 25 kuralı
14. Aşağıdakilerden hangisi traktörün tarıma girmesinin sonuçlarından biri değildir?
- A) İşgücü fazlası açığa çıktı
B) Kırdan kente göç olgusu ortaya çıktı
C) Kentlerde iktisadi sorunlar ortaya çıktı
D) İşçi ücretleri yükseldi
E) Kentlerde çarpık yapılaşma, yetersiz beslenme, düşük eğitim düzeyi gibi sorunlar yükselmiştir.
15. Aşağıdakilerden hangisi 1950-1960: küçük meta üreticiliğinin oluşması ve pekişmesi dönemi için söylenemez?
- A) Bu dönemde Demokrat Parti iktidara gelmiştir
B) Yasal düzenlemelerle başta çayır ve meralar olmak üzere ilave araziler üretime açılmıştır.
C) Traktörleşme bu dönemde gerçekleşir
D) Karayolları hamlesi bu dönemde gerçekleşir
E) Çift hane sistemi bu dönemde geçerlidir

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **E** Sosyal etkileşimle gözetilmeksizin sadece piyasa merkezli yapılacak değerlendirmeler oldukça yetersiz kalır. Bu nedenle tarımda var olmuş sosyoekonomik organizasyonların analizinde mülkiyet ilişkileri temelinde yükselen üretim ve bölüşüm ilişkileri esas alınmakla birlikte üreten ve bölüşenler arasındaki sosyal ilişkilerde analize dâhil edilmelidir.
2. **B** Kapitalist değişim konusu ile ilgili Kautsky, kapitalizm ve küçük meta üreticiliği arasındaki ilişkiyi öne çıkarır.
3. **E** Comte, küçük meta üreticiliği konusunda çalışmamıştır.
4. **A** Tarımsal dönüşümün pratiği açısından “köylü yolu” olarak bilinen bu dönüşüm sürecinde küçük meta üreticileri mülkiyetleri haricinde kiraladıkları ilave topraklar üzerinde tamamen kar amaçlı pazara dönük üretimde uzmanlaşabilir ve üretimlerini kapitalist tarzda organize etmeye başlarlar.
5. **B** Osmanlı mali ve iktisadi sistemi uyarınca bir köylü ailesinin bir çift öküzle işleyerek sağlayabileceği büyüklükteki toprak üzerindeki tasarruf hakkını gösterir sistem çift hane sistemidir.
6. **C** Cumhuriyetin benimsediği dünya görüşünden kaynaklanan iki ilke “halkçılık” ve “pozitivist bilimcilik” yaklaşımlarını temel almıştır. Bunlardan halkçılık ilkesi kırsal alanlarda Osmanlı’dan devralınan köylü hanelerinin maişetinin geliştirilerek onların pazara dönük üretimi gerçekleştirebilen tarımsal işletmelere dönüştürülebilmesini temele alır.
7. **D** Tarımsal eğitime odaklanan ilke pozitivist bilimcilik ilkesidir.
8. **B** Tek parti hükümetinin halkçı yaklaşım uyarınca siyasi açıdan köylü kitlelerinin desteğini sağlamaya yönelik en radikal hamlesi 1925’te Osmanlı geleneksel toprak vergisi olan aşar’ın kaldırılması olmuştur.
9. **A** 1960 yılında 9168 km si toprak köy yolu olmak üzere 61542 km.lik karayolu kullanıma açılmıştır.
10. **D** 1980-2000 dönemi, küçük meta üreticiliğine devlet desteğinin azaldığı dönemdir.
11. **E** Tarımda çift hane sistemi Osmanlı iktisadi ve mali sisteminde geçerlidir.
12. **A** Buğday ekimi toprağa olan bağıllığı azaltmaz.
13. **B** 24 Ocak 1980 İstikrar Tedbirlerinin uygulamaya konulması ile tarımsal üreticilerin aleyhine dönen iç ticaret hadleri küçük meta üreticilerinin yaşam standartlarında bir aşınmaya yol açarak refah kayıplarını beraberinde getirmiştir.
14. **D** O günkü koşullardaki sanayileşme düzeyinin yetersizliğine bağlı olarak kurulu bulunan sanayilerin göçe mecbur kalan kırsal kitleleri emme kapasitesi oldukça düşüktür. Dolayısıyla göç olgusu kentlerde iş bulamayan ya da bulunduğu halde niteliksiz işgücü olması sebebiyle düşük ücretle çalışmak zorunda kalan insanları ortaya çıkarmıştır.
15. **E** Çift hane sistemi Osmanlı dönemine ait bir uygulamadır.

Öğretmen Diyor ki! Kentleşme, iç ve dış göç, kent planlaması, kent merkezi, konut, geçekonu, enformel sektör, kent-içi ulaşım kavramlarının işlendiği bu ünite de ayrıca erken Cumhuriyet döneminde amaçlanan mekansal stratejiler anlatılmıştır. Konu özeti dikkatle okunduktan sonra sorular yanıtlanmalı ve yanlış verilen yanıtlar için konu özetine yeniden dönülmelidir.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	1 - 2

Tekeli'ye göre; “Modernite projesi, gerçekte bir kentsel gelişme projesidir. Bu projenin başarısı, büyük ölçüde başarılı bir kentsel gelişmenin gerçekleştirilmiş olmasına bağlıdır.”

Bilgin, modernleşme sürecinin evrensel olarak yerleşmeler ve imar süreci üzerinde üç temel iz bıraktığını vurgulamaktadır. **Birincisi**, modern dünyanın yeni kurumsal örgütlenmesinin ve kamusal yaşamın gereksinimlerini karşılayan yeni kamu yapılarının inşa edilmesidir. **İkincisi**, insanların, ulaşım araçlarının, pis ve temiz suyun, elektriğin, haber ve bilginin düzenli ve kesintisiz dolaşımını sağlayacak, genişleyebilme kapasitesine sahip bir dolaşım şebekesinin kurulması gerekmektedir. Yol, ulaşım sistemleri, alt yapı - üst yapı kanallarının inşasını kapsar. **Üçüncüsü** ise modern toplumlarda, geleneksel ikamet ve barınma anlayışını köklü bir biçimde değiştiren konut inşaatlarının gerçekleşmesidir.

Türkiye’de kentsel gelişim süreci üç dönemden geçmektedir:

- Erken Cumhuriyeti Dönemi: 1923 - 1950
- Göç ve Hızlı Kentleşme Dönemi: 1950 - 1960
- Planlı Kalkınma Dönemi: 1960 - 1980

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ

ULUS DEVLET OLMA SÜRECİNDE MEKANSAL STRATEJİLER

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle başlayan ulus-devlet inşa süreci, bir modernleşme projesi olarak kentsel gelişimin gerçekleştirilmesine dayanır. Bu dönemde ülkenin mekansal stratejisini oluşturan unsurlar Ankara’nın başkent seçilmesi, ülke çapında demir yolu ağlarının inşa edilmesi ve Anadolu kentlerinde fabrikaların kurulmasıdır.

Ankara’nın Başkent Seçilmesi (13 Ekim 1923): İstanbul yerine Ankara’nın başkent seçilmesinin nedenleri arasında kentin coğrafi ve siyasi özellikleri önemli bir rol oynamaktadır. Ankara’nın tarihsel, toplumsal ve kültürel nitelikleri de kentin başkent olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Coğrafi olarak İstanbul, ülkenin kuzey-batı köşesinde yer alan bir liman olarak dışardan gelecek askeri müdahaleler bakımından tehlikeli bir konumdadır. İstanbul’un bu konumundan farklı olarak Ankara, hem Anadolu’nun merkezine yakın hem de daha güvenli bir konumda bulunmaktadır. Ankara dönemin telgraf ağı, demiryolu gibi iletişim ve ulaşım olanaklarına sahip kenti olma özelliğini taşır.

Tekeli’ye göre Ankara’nın başkent seçilme kararında önemli olan Cumhuriyet rejiminin amaçları 3 grupta toplanır:

➤ **Birinci grup amaçlar:**

- Avrupa’nın dışa bağımlı liman kentleri ekonomileri aracılığıyla kurduğu emperyalist denetimin kırılması,
- Ankara hükümetinin kendisini Osmanlı imajından kurtarması ve imparatorluktan ulus devlete geçişin sembolleştirilmesi
- İstanbul’un kozmopolit kültürel değerlerinin yadsınması ve Ankara çevresinde yaratılacak yeni kültürel öğelere dayanan yeni ulusal burjuvazi ve yaşam kalıplarının ortaya çıkarılması.

➤ **İkincil grup amaçları: Ülkenin mekansal organizasyonuna ilişkin**

- Ülkeyi ayrı ayrı bölgesel ekonomilerden kurtarıp, iç pazar bütünleşmesinin sağlanması ve ulusal bir ekonominin kurulması
- İç Anadolu'nun gelişmesini sağlayacak bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi

➤ **Üçüncül grup amaçlar: Kent ölçeğindeki amaçlar:**

- Modern, çağdaş, yeni ve örnek bir kentin kurulması,
- Bu kentte Cumhuriyetin yaratacağı ulusal burjuvazinin yaşam kalıplarının diğer kentlere örnek olacak şekilde geliştirilmesi,
- Cumhuriyetin başarılarının bu kentle simgeleştirilmesi. Bu amaçlar doğrultusunda; 1928 yılında Ankara Şehri İmar Müdürlüğü kurulmuştur. Ankara'nın imar çalışmalarına yönelik planlama yarışması düzenlenmiştir. 1928 yılında Herman Jansen yarışmayı kazanmış, uygulanmasına karar verilmiştir.

Ülkenin Demiryolu Ağlarının İnşası: Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda, devlet tarafından işletilen hatlar Ankara-Istanbul, Eskişehir-Afyon-Konya-Adana hatlarıyla Erzurum-Kars hatlarını kapsamaktadır. 1927 yılında "Devlet Demiryolları ve Limanları İdaresi Umumiyesi" kurulmuştur.

Anadolu Kentlerinde Fabrikaların Kurulması: 1929 Ekonomik Krizi sonrasında Devletçilik politikası gelişmiş ve bunun sonucu olarak sanayi planları uygulanmaya başlanmıştır. Sanayi planlarına yönelik olarak fabrikaların yapılması öngörülmüş ve fabrikaların kurulması için demiryolu güzergâhı üzerindeki küçük Anadolu kentleri seçilmiştir.

Nazilli, Kırıkkale, Ereğli gibi küçük kentlerde öncelikle fabrikalar olmak üzere devlet girişimleri kurulmuş ve bu kentler, dönemin en hızlı büyüyen kentleri olmuştur.

KENTLERİN PLANLANMASI VE YAPILI ÇEVRENİN İNŞASI

Cumhuriyetin ilk yıllarında Tekeli'ye göre ülke, iki büyük kentsel planlama sorunuyla karşı karşıya kalmıştır: **Birincisi:** Yunan Ordusunun Anadolu'dan çekilirken yaktığı Batı Anadolu kentlerinin planlanması ve imar edilmesidir. **İkincisi:** Ankara'nın çağdaş bir kent olarak gerçekleştirilmesidir.

Erken Cumhuriyet Döneminde nüfus artışı ve kentleşmenin yavaş olduğu görülmektedir. Modernleşme, devlet girişimleriyle kentlerdeki yapıli çevre içinde temsil edilmektedir.

Bu dönemde bir çok kentte ikili bir merkez görülmektedir. Biri eski konut dokusuyla bütünleşen geleneksel merkez diğeri ise yeni gelişen yönetim işlevleri ve bunlara yönelik hizmetlerin bulunduğu merkezdir.

Osmay'a göre; geleneksel kent merkezleri, hanlar ve çarşılar bölgesinde yerleşmiştir. Zanaat üretim faaliyetleri buralarda yer almaktadır.

Kentin yeni yönetim merkezi ise yeni tanımlanan yönetim işlevlerini barındırması amacıyla inşa edilmiştir.

Hükümet konağı, belediye binası, demiryolu ve istasyon binası, adliye binası gibi yeni öğeler eklenmiştir.

Kentlerde kamu yapılarının bir bölümü, devlet kuramlarını ve sosyal hizmet işlevlerini kapsamakta diğeri bölümü ise piyasa kurumlarını içermektedir.

Kentlerde kamu yapılarının bir bölümü, devlet kuramlarını ve sosyal hizmet işlevlerini kapsamakta diğeri bölümü ise piyasa kurumlarını içermektedir.

1929 yılında dünya ekonomisinde yaşanan kriz döneminde, Türkiye için ekonomik hedef ve politikalar çerçevesinde devletin koruma ve desteği sağlanmıştır. Cumhuriyet yönetimi 1930-1935 yılları arasında çıkardığı yasalarla yeni bir kurumsal düzenlemeye girmiştir. Bu yasalar 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu, 1930'da Belediyeler İstimlak Kanunu ve 1935'de Belediyeler İmar Heyeti'nin kuruluşuna ilişkin kanundur.

Konut yapımı çalışmaları

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kentlerde öncelikle yönetim ve kamu binaları inşa edilmiştir. Konut inşaa faaliyetleri açısından bir durgunluk dönemi yaşanmıştır. Bu durgunluğun en önemli nedenleri arasında uzun yıllar savaşmış bir ülkenin sınırlı kaynaklarının bulunması ve bu kaynakların zorunlu olarak daha öncelikli alanlarda kullanılması yer almaktadır.

Mübadele sonrasında büyük konut ihtiyacı ortaya çıkmış ve Ankara'da yeni devlet bürokrasisinin ve hizmet sektörünün çektiği nüfus başka kentlerle kıyaslanamayacak bir konut gereksinimi doğurmuştur. Bu dönemde imar ve yerleştirme faaliyetlerinin yürütülebilmesi amacıyla "Mübadele ve İskân Vekaleti" kurulmuştur.

Konut ihtiyacını karşılamak amacıyla kooperatifler kurulmuş, işçi ve memur konutlarının yapımına önem verilmiştir. Bunlardan ilki 1935 yılında Ankara'da kurulan Bahçelievler Yapı Kooperatifi'dir.

Sümerbank fabrikalarının işçi ve memurları için lojman yapımına öncelik verilmiştir. Nazilli, Ereğli, Kayseri, Hereke kumaş fabrikaları ve İzmir kağıt fabrikası örneklerdir. Ankara'da ise "Bakanlıklar"da çalışan memurların konut sorununu azaltmak için çok iyi örgütlenmiş bir şekilde hızla gerçekleştirilen Sarıcaoğlu Mahallesi, planlama ve mimarisi ile de Cumhuriyet döneminin özgün eserlerindedir.

Kent-içi Ulaşım Biçimleri

Türel, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, İstanbul ve İzmir dışındaki kentlerin, az nüfuslu olmaları ve yerleşim alanlarının yaygın olmaması nedeniyle yaya kentleri olarak tanımlanabileceğini vurgulamaktadır. Bu dönemde İstanbul'da gemi, tramvay hattı ve banliyö trenleri bulunmaktadır. 1928 yılından itibaren İstanbul'un kent içi kamu ulaşım sistemlerine özel halk otobüsleri ve belediye otobüsleri eklenmiştir. Aynı dönemde İzmir'de Liman Vapur İşletmesi ve banliyö trenleri faaliyet göstermektedir. Ankara'da 1929 yılında başlayan banliyö seferleri ve dolmuşlar bulunmaktadır. 1935 yılında Ankara Belediyesi Otobüs İdaresi kurulmuştur.

GÖÇ VE HIZLI KENTLEŞME DÖNEMİ: 1950 - 1960

SİYASAL VE EKONOMİK ARKA PLAN

1946 yılında çok partili sisteme geçilmiş ve 1950 yılındaki seçimlerde Demokrat Parti iktidara gelmiştir.

Bu dönemde ülke ekonomisi dış ticarete yönelik büyüme modeline geçmiştir. 1954 ve 1961 yılları arasında Demokrat Parti, genel anlamda devlet yatırımları tarafından gerçekleştirilen tüketim modellerinin düşen ithalini dengelemeyi amaçlayan ithal ikameci ekonomi politikaları uygulamaya başlamış ve bu anlamda Türkiye'nin ekonomisinin dünya ekonomisine eklenmesine bağlı olarak ülkeye dış yardım, kredi ve yabancı sermaye girişi başlamıştır. Bu yabancı yardım ve krediler, ülkede enflasyon ve dışa bağımlılığa yol açmıştır.

Erken Cumhuriyet döneminde sanayi yatırımlarına öncelik verilirken, Demokrat Parti döneminde tarımın gelişmesi hedeflenmiştir. Önceki dönemde demiryoluna dayalı altyapı politikası izlenirken, yeni hükümetin yatırımları karayolu ve kent arterlerinin yapılması üzerinde yoğunlaşmıştır. Yeni politikalar kalkınmada özel sektöre daha büyük bir alan vermeyi amaçlamıştır. Yatırımların ağı sanayi yerine daha küçük sanayiye yapılması ile kentte tüccarlar, kırsal alanda ise büyük toprak ağaları bu politikalarından yarar sağlamışlardır. Toprak ağalarının kontrolü köylünün topraksız kalmasına yol açmıştır. Tarım sektöründe modernleşme ihtiyaç fazlası emeğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tarımsal üretim sürecinde görülen bu değişim, topraksız köylülerin, sanayide açılan iş alanlarında çalışma amacıyla kent merkezlerine kitlesel göçüne sebep olmuştur.

GÖÇ SÜRECİ VE KENTLEŞME

1950'li yıllarda başlayan kırdan kente doğru yaşanan yoğun göçle birlikte Türkiye'de büyük bir nüfus hareketliliği ortaya çıkmıştır. Nüfusun büyük bölümünün bu dönemde Doğu Marmara'ya, Orta Ege'ye, Çukurova'ya, Ankara'ya doğru çekildiği belirtilmektedir. Bu dönemde kentsel nüfusun toplam ülke nüfusuna oranla % 80'e ulaşan bir artış gösterdiği belirtilmektedir.

İstanbul nüfusu 1950-60 yılları arasındaki dönemde iki katına yakın artarak 1960'ta 1.800.000'e ulaşmıştır.

Gecekondulaşma ve Apartmanlaşma

Köylerden kentlere yoğun göç sonrasında kentlerin çevresinde gecekondu bölgeleri oluşurken apartmanlaşma da hızlanmıştır.

Gecekonduyunun evrimi sürecinde bu tarzda yapılan evlerin henüz "gecekondu" olarak nitelenmedikleri daha önceki dönemlerde de görülmüştür: 1945-1950 döneminde "dağınık bir barakalaşma, yoğun ve yaygın bir fakirlik ve sefalet"i yansıtırken 1950-1960 döneminde ise "mahalleleşme" ve kentte "yerleşme" dönemi yaşanmıştır.

Sey, apartmanlaşma sürecini hızlandıran iki önemli unsurun "yap-sat" usulü ve "kat mülkiyeti" (tek parsel üzerinde birden fazla kişinin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri apartmanlarda, bir kat sahibi olmaları anlamına gelmektedir.) nin yasallaşması olduğunu belirtmekte ve bu sürecin arkasındaki hakim düşüncenin, kentsel rantı artırmak olduğunu ifade etmektedir.

Bina Yapımı Teşvik Kanunu'yla 1950'li yılların sonlarında bahçeli konutlar yerine çok katlı blokların yer aldığı uygulamalar görülmeye başlanmıştır.

Devlet, kentlerde yaşanan hızlı dönüşüm sonucunda ortaya çıkan plansız kentleşmeyi kontrol altına alma amacıyla bazı girişimlerde bulunmuştur. Bu amaca yönelik olarak 1956 yılında devletin çıkarıldığı "Kamulaştırma Yasası" ile bu tarihten önce yapılan gecekondu yasası olarak kabul edilmiş, 1958 yılında ise bütün imar faaliyetlerini koordine etmek ve düzenlemek için "İmar ve İskan Bakanlığı" kurulmuştur. Çıkarılan yasalar ve uygulanan konut projeleri yeni gecekondu yapımını engelleme ve yapılanları yıkmak konusunda başarılı olmamış, artan konut talebi karşılanmamıştır.

Demokrat Parti döneminde İstanbul'da geniş çaplı bir imar planı başlatılmıştır. İmar faaliyetinin amacını "trafiği rahatlamak için yollar ve meydanlar açmak, kenti güzelleştirmek ve dini yapıları restore etmek" olarak tanımlayan dönemin Başbakanı, İstanbul'da geniş çaplı istismların yapılması, caddelerin genişletmesi, bulvarların açılması ile doğrudan ilgilenmiştir.

Kent-İçi Ulaşım Biçimleri

Bu dönemde kent merkezi ve çevre konutları arasında ulaşım ihtiyacına karşılık olarak toplu taşıma sistemiyle hizmet verilmemiştir. Bu durum kentlerde enformel bir toplu taşıma, ulaşım ağının gelişmesi-ne yol açmıştır. 1950-1960 yılları arasında küçük girişimciler, kentin ulaşım ihtiyacını karşılamaya yöne-lik olarak, "dolmuş" çözümünü bulmuşlar ve dolmuşlar, kitleleri kent merkezine ulaştırmak bakımından en etkili ulaşım biçimi olmuştur. İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel (İETT) İdaresi'nin çabalarıyla 1955 yılında belediye otobüslerinin kent içi taşıma payı % 12,6 ya yükselmiştir. 1955-65 yılları arasında İstan- bul'da ve Ankara'da dolmuşçuluk büyük gelişme göstermiştir.

1950-60 yılları arasında ulaşımın sağlanmasında, taşıt trafiğine öncelik vermesiyle büyük kentlerde motorlu araçlar kullanımında önemli bir artış görülmüştür. Bu artışla birlikte kent içi trafiğinde de sorunlar görülmeye başlanmıştır. Bu sorunların çözülmesi amacıyla kent merkezlerindeki meydanların ve ana- yolların düzenlenmesi gerekli görülerek istismlar yapılmış, yollar genişletilmiş, bulvarlar açılmış mey- danlar yeniden düzenlenmiştir.

PLANLI KALKINMA DÖNEMİ: 1960 - 1980

SİYASAL VE EKONOMİK ARKA PLAN

Toplumsal ve siyasal anlamda 27 Mayıs 1960 İhtilali ile yeni bir dönem başlamıştır. 1961 Anayasa- sı yürürlüğe girmiş ve "demokrasinin ve devletin niteliğinde önemli değişiklikler" yaratmıştır: "Anayasa- da sosyal devlet ilkesi kabul edilmiş ve refah devleti anlayışı getirilmiştir. Devlet kendini yurttaşlarının yalnız klasik hürriyetlerini sağlamakla değil, zaruri olan maddi ihtiyaçlarını karşılamakla da görevli gör- meye başlamıştır.

1961 Anayasası'yla Planlı Kalkınma İlkesi kabul edilmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı bir anayasa kurumu olarak kurulmuştur. Planlı bir karma ekonomi politikası uygulanmaya çalışılmıştır.

Dış Göç Süreci

1960'lı yıllarda Batı Avrupa ülkelerine başlayan dış göç, sonraki yıllarda Avrupa dışı ülkelere de yönelmiştir. Dış göç, Batı Avrupa ülkelerinin iş gücü taleplerinin devam ettiği 1960'lı yılların ortalarından 1970'li yılların ortalarına kadar resmi yollar aracılığıyla büyük miktarlarda gerçekleşmiştir. Ancak 1970'lerin ortalarında Avrupa'nın yaşadığı ekonomik kriz, resmi kanalların kapanmasına neden olmuş, göç azalmıştır. Yasal olmayan göçler daha sonra Avrupa dışı ülkelere de yönelmiştir.

KENTLERDE KONUT YAPISI

1960'lı yıllarda gecekondulaşma ve yap-satçı sürece alternatif olarak toplu konut projeleri, kooperatifler ve belediyeler aracılığıyla konut sorununa çözümler aramıştır. Büyük kentlerde devam eden apart- manlaşma süreci ise 1970'lerde çok dairesli tek bloktan, büyük ölçekli konut üretimine doğru gelişmeye başlamıştır. Yap-satçı sürece alternatif olarak Emlak Bankası'nın toplu konut projeleri kooperatifler, be- lediyeler aracılığıyla konut sunum biçimlerini uyguladığı görülmektedir.

Toplu Konut sunum biçimi ilk kez 1976 yılında İkinci Beş Yıllık Plan'da önerilmiş ve 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren büyük kentlerde gelişme göstermiş, kooperatifler aracılığıyla konut yapımı ise belli ölçüde önem kazanmış olsa da tam anlamıyla yaygınlaşmamıştır.

Modern İş'in Merter Sitesi ve Türk-İş Aydınliktevlr Sitesi başarılı örnekler arasındadır.

Kentlerin İkili Yapısı

Gecekondulu ve apartman şeklinde farklı yerleşim alanlarında ortaya çıkan farklı konut biçimleri, kent dokusunda ikili bir yapının oluşmasına yol açmıştır. Bunlardan biri "modernite projesine uygun" koşullar- da gelişen bölgeler, diğeri ise "kendiliğinden gelişen gecekondulu bölgeleri" olarak birbirinden ayrılmış ve farklı sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Köyden kente göç edenler gecekondulu mahallelerinde kendi toplumsal ilişki ağlarını, akrabalık ve hemşehrilik bağlarına yönelik olarak kurmuşlardır. Hemşehrilik ilişkileri köyden kente gelenler için iş ve barınak bulma aracı olarak kullanılmakta, bununla birlikte "bir kimlik kazanma mekanizması" olarak iş- lev görmektedir.

Gecekondulu konutları hakkında ilk kapsamlı olumlu yaklaşım, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan 1963-67 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda görülmektedir. Bu kalkın- ma planına göre, yeni gelenlerin konut sorununa çözüm olarak yıkımdan çok iyileştirme yapılması önerilmektedir.

1966 yılında çıkan Gecekondulu Yasası'nda "gecekondulu" kavramına ilk kez yer verilmiştir.

Siyasi ve Ekonomik Yönüyle Gecekondu

1960-80 döneminde gecekondu mahallelerinde yaşayanlar kentin siyasal ve ekonomik yaşamında etkili olmuşlardır. Siyasal düzlemde çok partili hayata geçişin yarattığı yarışmacı ortam, sayıları büyük bir hızla artan bu kesimin dikkate alınmasını da zorunlu hale getirirken, kentlerde ortaya çıkan ikili ve eşitsiz yapıları da hedefleyen bir sol yönelişin aşama aşama ortaya çıktığı gözlenmektedir.

1963'te çıkarılan yasa ile belediye yönetiminde doğrudan halk tarafından seçilecek olan bakanlık sistemine geçilmiş ve 1973 yılı yerel seçimlerde, büyük kentlerin gecekondu nüfusu ilk kez sosyal demokratlara oy vermeye başlamıştır.

Gecekondu mahallelerinde yaşayan nüfus, siyasi alanda önemli bir etki yaratmasının yanında ekonomik bakımdan iş gücü piyasasında etkili olmuştur. Gecekondu bölgelerinin yaşam ortamı, iş gücünün maliyetini düşürdüğü için sanayiye ucuz emek sağlayan bir kaynak olarak kullanılmıştır. Gecekonduya yaşayan kır kökenli kent nüfusu, marjinal işler olarak tanımlanan işlerde çalışmaya başlamışlar ve kent ekonomisinde formel bir yapıdaki sektörün dışında enformel bir sektörün oluşmasına ve gelişmesine yol açmışlardır. Kayıt dışı olarak tanımlanan enformel sektörde geçici, örgütlü olmayan, düzensiz ve sosyal güvencesiz işlerde çalışmışlardır.

Kentlerin iş merkezlerinde oluşan yüksek rantların karşılanabilmesi amacıyla çok sayıda dükkanın bir arada bulunduğu pasajlar ortaya çıkmıştır.

Büyük kentler için planlama yarışmaları açılmıştır: Konya, Bafra, Adana, Sivas, Erzurum, Trabzon, İzmit, Zonguldak, Gaziantep.

KENT-İÇİ ULAŞIM BİÇİMLERİ

70'li yılların sonlarında Türkiye'de otomobil üretiminin başlaması da kentin yapısında önemli değişimlerin görülmesine yol açmıştır. Türkiye'de otomobil üretiminin başlamasıyla özel araba sahipliği hızla yayılmıştır. Bu durum bir taraftan kent içi trafik sorunlarına neden olurken diğer taraftan da kent merkezlerinde yoğunluğun düşmesine ve kent dışına doğru hızlı bir yayılmanın başlamasına yol açmıştır.

Kent içi ulaşım sorununa yönelik olarak 1970'li yıllarda büyük kentlerde göreve gelen sosyal demokrat belediye yönetimleri tarafından otobüs işletmeciliğinde önemli gelişmeler olmuştur.

1973 yılında İstanbul'da birinci boğaz köprüsü ulaşımına açılmıştır.

1970'li yılların sonunda ülke, siyasi ve ekonomik krize bağlı olarak sorunlar yaşamaya başlamıştır.

NEOLİBERAL KENTLEŞME DÖNEMİ: 1980-2000

Türkiye'nin 1980 sonrası kentleşme deneyiminin arkasında birçok neden vardır. Birincisi demografik yapıdaki değişimlerle ilgilidir. 1980 sonrası kentte yaşayan insan sayısına bağlı olarak kentleşme süreci belli bir dolgunluğa varmıştır. İkincisi, dünyada birçok ülkenin olduğu gibi Türkiye'nin yeniden yapılanma sürecine girmesi. Üçüncü 1980'in Türkiye açısından hem 24 Ocak kararlarının hem de 12 Eylül askeri müdahalesinin gerçekleştiği yıl olmasıdır.

Siyasal, Ekonomik, Demografik Arka Plan

Ekonomi politikalarındaki değişim "küreselleşen dünyaya eklenme" yönünde ilerlemiştir. "İç piyasaya dönül ithal ikameci kalkınma modeli" terk edilmiş 1980 sonrasında "dışa açık, ihracata yönelik bir kalkınma modeli" benimsenmiştir. Bu model Türkiye'nin dünya pazarıyla bütünleşmesini arttırmasını ve küreselleşme sürecinde yer almasını gerekli kılmıştır. Altyapı politikaların Telekomünikasyon yatırımlarına öncelik verilmiştir.

Sanayi yatırımlarından vazgeçilmiş büyük kentler, özel ve devlet yatırımlarının giderek artan biçimde ana hedefi haline gelmiştir.

1983 ve 1984 yıllarında çıkan yasalarla belediye yönetimi değişmiş ve büyükşehir belediyeleri kurulmuştur.

Yerleşim Yapısındaki Değişimler

İlk olarak İstanbul'un önemi artmış, nüfusu bir artış göstermiş ve kentte yüksek yoğunluklu dış pazar ilişkileri kurulmuştur. İstanbul "dünya kenti" olma özelliği kazanmıştır.

Diğer bir değişim kıyı bölgelerinde yaşanmıştır. Turizm yatırımlarının teşviki, seracılığın yaygınlaşması, sermaye ve nüfus yoğunluğunun mekansal dağılımı farklılaşmıştır.

Üçüncü değişim Anadolu kentlerindeki girişimcilerin, dünya ekonomisine açılmasıdır.

Kent Merkezleri ve Konut Yapısı

1990'lı yıllardan itibaren kentler sermaye yatırım alanları haline gelmiş, ulusal ve uluslararası büyük şirketler tarafından alışveriş merkezleri, oteller, ofisler inşa edilmiştir. Kent merkezlerinde yoğunlaşan faaliyetler, kentin dışına doğru genişlemeye başlamıştır.

Kent-İçi Ulaşım Biçimleri

Kent içi ulaşımında sıkıntılar olmuştur. 1982 yılında özel halk otobüslerine ruhsat verilmiştir. Belediye otobüsleriyle birlikte toplu taşıma hizmet kapasitesinin artırılmasına çalışılmıştır. Metro ve hafif raylı kent içi ulaşım sistemlerini gerçekleştirme çalışmaları başlamıştır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. **Aşağıdaki dönemlerden hangisi** “ulus devletin topraksallaşması ve kentleşmesi” olarak nitelenmektedir?

- A) Cumhuriyet Öncesi Dönem (1912-23)
- B) Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950)
- C) Göç ve Hızlı Kentleşme (1950-1960)
- D) Planlı Kalkınma Dönemi (1960-1980)
- E) Megakent Dönemi (1990-2010)

AÇIKLAMA

Türkiye'nin kentleşme deneyiminin 1923-1950 dönemi “ulus devletin topraksallaşması ve kentleşmesi” olarak nitelenmekte ve ulus devlet merkezli bir kentleşme sürecinin kentlerde oluşturduğu toplumsal ve mekânsal yapı ile ilişkilerin genel özellikleri incelenmektedir.

YANIT: B

2. **Aşağıdakilerden hangisi konut yapımına yönelik bir çözümdür?**

- A) Sandık kurmak
- B) Kamusal destek vermek
- C) Bütçeden destek vermek
- D) Kooperatif kurmak
- E) Uygun krediler vermek

AÇIKLAMA

Cumhuriyetin ilk 10 yılı içerisinde konut yapımı konusunda Ankara dışında diğer kentlerin durumu da çok farklı olmamıştır. Büyük ölçekte ucuz konut yapımı karşısında spekülâtorlerin arsa fiyatlarını yükseltmesi, inşaat malzemesi fiyatlarının artışı gibi bazı engeller ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar karşısında konut yapımına yönelik bir çözüm olarak kooperatifler kurulmaya başlamıştır.

YANIT: D

3. **Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Döneminde imar ve yerleştirme faaliyetlerinin yürütülebilmesi amacıyla kurulmuştur?**

- A) Umumi Hıfzısıhha
- B) Vakıf Gureba
- C) Mübadele ve İskân Vekâleti
- D) Haseki
- E) Türk İmar Kurumu

AÇIKLAMA

Yeni kurulan cumhuriyet, büyük bir imar ve iskan sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Savaşta yıkılan konutların yerini yenilerinin yapılması ve başkent olarak ilan edilen Ankara'nın inşası öncelikli alanlar arasında yer almaktadır. Diğer taraftan mübadele sonrasında konut ihtiyacı ortaya çıkmış ve yeni devlet bürokrasisinin çektiği nüfus kıyasız konut ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. İmar faaliyetlerinin yürütülmesi için Mübadele ve İskan Vekâleti kurulmuştur.

YANIT: C

4. **İstanbul'daki iş gücünü içine alan en büyük faaliyet alanı aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) İstanbul'un eğlence alanları
- B) İstanbul'un kamu daireleri
- C) İstanbul'un karayolları
- D) İstanbul'un imar çalışmaları
- E) İstanbul'un otelleri

AÇIKLAMA

Türel (1998, s. 165) Cumhuriyet'in yıllarında, İstanbul ve İzmir dışındaki kentlerin, az nüfuslu olmaları ve yerleşim alanlarının yaygın olmaması nedeniyle yaya kentleri olarak tanımlanabileceğini vurgulamaktadır. Bu dönemde İstanbul'da kamu ulaşım araçları olarak gemilerle sağlanan ulaşım, tramvay hattı ile Trakya ve Anadolu yakalarında işletilen banliyö trenleri bulunmaktadır. İstanbul'daki iş gücünü içine alan faaliyet İstanbul'un karayollarındadır.

YANIT: C

5. Aşağıdakilerden hangisi Demokrat Parti döneminde İstanbul'da başlatılan imar planının faaliyet amaçlarından biri değildir?

- A) Trafiği rahatlatmak
B) Yollar ve meydanlar açmak
C) Caddeleri genişletmek
D) Bulvarlar açmak
E) Camii restorasyonu yapmak

AÇIKLAMA

Camii restorasyonu yapmak, Demokrat Parti döneminde İstanbul'da başlatılan imar planının faaliyet amaçlarından biri değildir.

YANIT: E

6. Aşağıdaki hangi yasa ile "sosyal devlet" ilkesi kabul edilmiş ve refah devleti anlayışı getirilmiş, devlet sadece halkın klasik ihtiyaçlarını değil zaruri olan maddi ihtiyaçlarını karşılama kararı almıştır?

- A) 1961 Anayasası ile
B) 1924 Anayasası ile
C) 1980 Anayasası ile
D) İmar ve İskan yasası ile
E) Bina Yapımı Teşvik Kanunu ile

AÇIKLAMA

1961 Anayasası ile "sosyal devlet" ilkesi kabul edilmiş ve refah devleti anlayışı getirilmiş, devlet sadece halkın klasik ihtiyaçlarını değil zaruri olan maddi ihtiyaçlarını karşılama kararı almıştır.

YANIT: A

ÇIKMIŞ SORU

2014-TEK DERS

7. Türkiye'de kente göç edenler arasında "mahalleleşme ve "yerleşme"nin başladığı dönem aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 1940'lı yıllar
B) 1950-1960 dönemi
C) 1980'li yıllar
D) 1990-2000 dönemi
E) 2000'li yıllar

AÇIKLAMA

1950-1960 dönemi Türkiye'de kente göç edenler arasında mahalleleşme ve yerleşmenin başladığı dönemdir.

YANIT: B

8. Aşağıdakilerden hangisi Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923 - 1950) uygulanması amaçlanan mekânsal stratejilerden biri değildir?

- A) Yabancı devletlerin yatırımlar yapması
B) Ulaşım altyapısının geliştirilmesi
C) Demiryolu ağlarının kurulması
D) Anadolu'da fabrikaların kurulması
E) Ankara'nın ulusal başkent seçilmesi

AÇIKLAMA

Bu dönemde ülke düzeyinde uygulanması amaçlanan mekansal stratejiler; Ankara'nın başkent seçilmesi, ülke çapında demir yolu ağlarının inşası edilmesi, anadolu kentlerinde fabrikaların kurulması ve ulaşım alt yapısının geliştirilmesidir.

YANIT: A

ÇIKMIŞ SORU

2015-TEK DERS

9. 1950'li yıllarda yapsat usulü ve kat mülkiyetinin yasallaşmasıyla hızlanan süreç aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Bütünleşme
B) Barakalaşma
C) Yerelleşme
D) Mahalleleşme
E) Apartmanlaşma

AÇIKLAMA

Bu dönemde hızlı kentleşme süreciyle birlikte gecekonduların inşasının yanı sıra kentlerde apartmanlaşma da hızlanmış ve bütün Türkiye'de yaygınlık göstermeye başlamıştır. Sey, apartmanlaşma sürecini hızlandıran iki önemli unsurun, yapsat usulü ve kat mülkiyetinin yasallaşması olduğunu belirtmekte ve bu sürecin arkasındaki hakim düşüncenin, kentsel rantı arttırmak olduğunu ifade etmektedir.

YANIT: E

10. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye için ulus devlet olma sürecinde modernleşme ve çağdaşlaşma projesini ifade eder?
- A) Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu
B) Meclisin kuruluşu
C) Eğitim kanunu
D) Hıfzısıhha kanunu
E) Takvim kanunu

AÇIKLAMA

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ulus devlet olma sürecinde modernleşme ve çağdaşlaşma projesini ifade etmektedir. Tekeli'ye göre böyle bir modernite projesi gerçekte bir kentsel gelişme projesidir. Bu projenin başarısı büyük ölçüde başarılı bir kentsel gelişmenin gerçekleştirilmiş olmasıyla bağlıdır.

YANIT: A

11. Şengül Türkiye'nin kentleşme deneyiminin 1923-1950 dönemini aşağıdakilerden hangisi ile niteler?
- A) Post moderniteye ulaşma
B) Emperyalistleşme
C) Bağımsızlaşma
D) Ulus devletin topraksallaşması ve kentleşmesi
E) Zenginleşme

AÇIKLAMA

Şengül, Türkiye'nin kentleşme deneyiminin 1923-1950 dönemini ulus devletin topraksallaşması ve kentleşmesi olarak nitelemekte ve ulus devlet merkezli bir kentleşme sürecinin kentlerde oluşturduğu toplumsal ve mekansal yapı ile ilişkilerin genel özelliklerini incelemektedir.

YANIT: D

12. Şengül, Türkiye'nin kentleşme deneyiminin 1950-1980 dönemini aşağıdakilerden hangisi ile niteler?
- A) Post moderniteye ulaşma
B) Emek gücünün kentleşmesi
C) Emperyalistleşme
D) Bağımsızlaşma
E) Ulus devletin topraksallaşması ve kentleşmesi

AÇIKLAMA

Şengül 1950-1980 dönemini emek gücünün kentleşmesi olarak kavramlaştırarak kırsal alanlardan gelen nüfusla birlikte oluşan yeni bir toplumsal ve mekansal ilişkiler katmanı üzerinde durmaktadır. Kentsel gelişim sürecini siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler açısından kurumsal örgütlenmeler, planlama, yasal düzenlemeler, konut ve ulaşım alanlarında inceler.

YANIT: B

13. Kentleşme sürecinde 1960-1980 arası hangi dönemdir?

- A) Erken Cumhuriyet dönemi
- B) Göç ve hızlı kentleşme dönemi
- C) Planlı kalkınma dönemi
- D) Kalkınmayı hızlandırma dönemi
- E) Bölgesel kalkınma dönemi

AÇIKLAMA

Kentsel gelişim süreci üç dönem çerçevesinde siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler açısından kurumsal örgütlenmeler, planlama, yasal düzenleme, konut ve ulaşım alanlarında incelenir. Erken Cumhuriyet dönemi 1923-1950'yi göç ve hızlı kentleşme dönemi 1950-1960'ı kapsar.

YANIT: C

14. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda devlet tarafından işletilen demiryolu hatlarından biri değildir?

- A) Ankara-İstanbul
- B) Ankara-Bursa
- C) Eskişehir-Afyon
- D) Konya-Adana
- E) Erzurum-Kars

AÇIKLAMA

Osmanlı döneminde yapılmış olan demiryolları ülkenin iç pazarının bütünlüğünü sağlamakta çok yetersiz kalmakla birlikte bir çok bölgede dış güçlerin etkisi altında ve kopuk hatlar şeklinde bulunmaktaydı. Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda devlet tarafından işletilen hatlar Ankara-İstanbul, Eskişehir-Afyon-Konya-Adana hatlarıyla Erzurum-Kars hatlarını kapsamaktadır.

YANIT: B

15. Türkiye'de 1950 yılındaki seçimleri hangi parti kazanarak iktidara gelmiştir?

- A) Cumhuriyet Halk Partisi
- B) Demokrat Parti
- C) Anavatan Partisi
- D) Refah Partisi
- E) Huzur Partisi

AÇIKLAMA

1946 yılında çok partili sisteme geçilmiş ve 1950 yılındaki seçimlerde Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Bu anlamda cumhuriyet rejimi önemli siyasal ve ekonomik dönüşümler yaşadığı yeni bir döneme girmiştir.

YANIT: B

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI

?

1. I. Ankara'nın başkent seçilmesi
II. Ülke çapında demiryolu ağlarının inşa edilmesi
III. Anadolu kentlerinde fabrikaların kurulması

Yukarıdakilerden hangisi Erken Cumhuriyet Döneminde ülkenin mekansal stratejisini oluşturan temel unsurlarındandır?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) I, II ve III

2. Ankara'da kurulan ilk kooperatif aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Emek Yapı Kooperatifi
- B) Çankaya Yapı Kooperatifi
- C) Hitit Yapı Kooperatifi
- D) Etiler Yapı Kooperatifi
- E) Bahçelievler Yapı Kooperatifi

3. I. Konut sorunu
II. İstihdam sorunu
III. Kültürel sorun

Yukarıdakilerden hangileri kırdan kente yoğun göçün kentte ortaya çıkardığı önemli sorunlardandır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

4. Türkiye’de göç ne zaman Avrupa dışı ülkelere de yönelmiştir?
- A) 1930
B) 1950
C) 1960
D) 1980
E) 2001
5. Gecekondu kavramına ilk kez hangi yasa ile yer verilmiştir?
- A) 1961 Anayasasında
B) 1980 Anayasasında
C) İmar ve İskan yasasında
D) Gecekondu yasasında
E) Bina Yapımı Teşvik Kanununda
6. Aşağıdakilerden hangisi ile belediye yönetiminde doğrudan halk tarafından seçilecek olan başkanlık sistemine geçilmiştir?
- A) 1924’de çıkarılan yasa ile
B) 1961’de çıkarılan yasa ile
C) 1963’de çıkarılan yasa ile
D) 1980’de çıkarılan yasa ile
E) 2001 düzenlemeleri ile
7. 1928 yılında Ankara’nın imarı için düzenlenen uluslararası planlama yarışmasını kazanan şehir plancısı kimdir?
- A) Bruno Taut
B) Leon Jausseley
C) Herman Jansen
D) Joseph Brix
E) Theodor Post
8. Göç ve hızlı kentleşme dönemi aşağıdaki tarihlerden hangisi arasını kapsar?
- A) 1923-1950
B) 1950-1960
C) 1960-1980
D) 1965-1985
E) 1970-1990
9. 1927 yılında demiryollarının inşa edilmesi ve işletilmesi amacıyla bütün yurdu kapsayacak şekilde kurulan kurum aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Devlet demiryolları ve limanları idaresi umumiyesi
B) Şehir imar müdürlüğü
C) Demiryolları hatları
D) Demiryolları ağlarının inşası müdürlüğü
E) Belediye ulaşım hatları müdürlüğü
10. Türkiye’de çok partili sisteme geçişin tarihi aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1946
B) 1948
C) 1954
D) 1961
E) 1950
11. Cumhuriyet’in ilk yıllarında kentlerde öncelikle aşağıdakilerden hangisi inşa edilmiştir?
- A) Kütüphaneler
B) Yönetim ve kamu binaları
C) Camiler
D) İşçi ve memur konutları
E) Yurtlar

12. 1960 yılında en çok iç göç alan şehir aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İstanbul
- B) Ankara
- C) İzmir
- D) Adana
- E) İzmit

13. Aşağıdakilerden hangisi tek parsel üzerine birden fazla kişinin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri apartmanlarda, bir kat sahibi olmaları anlamına gelmektedir?

- A) Gecekondu
- B) Kat mülkiyeti
- C) Malik
- D) İmar planı
- E) Konut projesi

14. Aşağıdakilerden hangisi kayıt dışı sektör olarak da ifade edilen, geçici, düzensiz, sigortasız, örgütsüz, kısa zamanlı ve kendi hesabına çalışma biçimlerini içeren bir sektör olarak tanımlanmaktadır?

- A) Enformel sektör
- B) Sekonder sektör
- C) Liberalleşen sektör
- D) Tekelci sektör
- E) Monopol sektör

15. Türkiye’de siyasal yaşam ilk kez ne zaman sol düşünceye açıldı?

- A) 1924 Anayasası ile
- B) 1961 Anayasası ile
- C) 1980 Anayasası ile
- D) İmar ve İskan yasası ile
- E) Bina Yapımı Teşvik Kanunu ile

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. E Ankara'nın başkent seçilmesi, Ülke çapında demiryolu ağlarının inşa edilmesi, Anadolu kentlerinde fabrikaların kurulması Erken Cumhuriyet Döneminde olmuştur.

2. E Konut ihtiyacını karşılamak amacıyla kooperatifler kurulmuş, işçi ve memur konutlarının yapımına önem verilmiştir. Bunlardan ilki 1935 yılında Ankara'da kurulan Bahçelievler Yapı Kooperatifi'dir.

3. C 1950'li yıllarda başlayan kırdan kente doğru yaşanan yoğun göçle birlikte Türkiye’de büyük bir nüfus hareketliliği ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda nüfus oranının artmasına bağlı olarak kentlerin büyüme oranı da artış göstermiştir. Kırdan kente yoğun bir şekilde göç edenler, kentte iki önemli ve ana sorunla karşılaşmışlardır. Bunlardan birincisi büyük kentlerde çarpıcı bir biçimde artışı geçen taleple ortaya çıkan konut sorunu, diğeri ise kentteki iş imkânlarının yetersiz kalmasıyla oluşan istihdam sorunudur.

4. C 1960'lı yıllarda Batı Avrupa ülkelerine başlayan dış göç, sonraki yıllarda Avrupa dışı ülkelere de yönelmiştir. Batı Avrupa ülkelerinin özellikle de Almanya'nın vasıfsız iş gücü talep etmesiyle Türkiye için önemli bir iş gücü pazarı açılmış ve bu dış göç, Batı Avrupa ülkelerinin iş gücü taleplerinin devam ettiği 1960 yılların ortalarından 1970'li yılların ortalarına kadar resmi yollar aracılığıyla büyük miktarlarda gerçekleşmiştir. Ancak 1970'li yılların ortalarında Avrupa'nın yaşadığı ekonomik kriz, resmi kanalların kapanmasına neden olmuş ve Türkiye'den bu ülkelere göç, sayısal olarak azalmıştır. Buna karşın yasal olmayan yollardan devam eden göçler daha sonra Avrupa dışı ülkelere de yönelmiştir.

5. **D** Gecekonduyunun evrimi sürecinde yapılan evlerin, henüz “gecekondu” olarak nitelenmedikleri daha önceki dönemlerde de görülmüştür. 1945-1950 döneminde “dağınık bir barakalaşma, yoğun ve yaygın bir fakirlik ve sefaleti yansıtırken 1950-1960 döneminde mahalleleşme ve kente yerleşme dönemi yaşanmıştır ve gecekondu kavramına gecekondu yasasının ilk kez yer verilmiştir.
6. **C** 1963’de çıkarılan yasa ile belediye yönetiminde doğrudan halk tarafından seçilecek olan başkanlık sistemine geçilmiştir.
7. **C** Ankara’nın modern bir başkent olarak planlanması ve inşası aynı zamanda Cumhuriyet rejiminin başarısının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda Herman Jansen 1928 yılında Ankara’nın imarı için düzenlenen uluslararası planlama yarışmasını kazanmıştır.
8. **B** Kentsel gelişim süreci üç dönem çerçevesinde siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler açısından kurumsal örgütlenmeler, planlama, yasal düzenleme, konut ve ulaşım alanlarında incelenir. Erken Cumhuriyet dönemi 1923-1950’yi göç ve hızlı kentleşme dönemi 1950-1960’ı kapsar.
9. **A** 1927 yılında demiryollarının inşa edilmesi ve işletilmesi amacıyla bütün yurdu kapsayan devlet demiryolları ve limanları idaresi umumiyesi kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında sermaye birikiminin çok az olması nedeniyle ulaşım alt yapısının geliştirilmesi devlet tarafından üstlenilmiş ve demiryolu ağının geliştirilmesi amacıyla büyük altyapı yatırımları yapılmıştır.
10. **A** 1946 yılında çok partili sisteme geçilmiştir. Bu dönem cumhuriyet rejimi için önemli siyasal ve ekonomik dönüşümler yaşanan yeni bir dönemdir.
11. **B** Cumhuriyetin ilk yıllarında kentlerin inşaat faaliyetlerinde yönetim ve kamu binalarına öncelik verilmiş, bununla birlikte yeni yollar açılmış ancak yeni konut yapımı yeterli düzeyde olamamıştır. Bu dönemde konut yapımına ihtiyaç olmasına rağmen konut inşaat faaliyetleri açısından bir durgunluk dönemi yaşanmıştır. Bu durgunluğun en önemli nedenleri arasında uzun yıllar savaşılmış bir ülkenin sınırlı kaynaklarının bulunması ve bu kaynakların zorunlu olarak daha öncelikli alanlarda kullanılması yer almaktadır.
12. **A** Özellikle İstanbul’un nüfusu, 1950 ve 1960 yılları arasındaki dönemde iki katına yakın bir oranda artarak 1960 yılında 1.800.000’e ulaşmıştır. İstanbul’un tarihi ve doğal potansiyeli ile sanayi yatırımları için en elverişli durumda olması ve bu nedenle fabrikaların açılması, bu kente göçü hızlandıran en önemli faktörler arasında yer almaktadır. 1960 yılında Türkiye’deki iç göçün %11’ini İstanbul almaktadır. Kentteki bu iş gücünü içine alan en büyük faaliyet alanı ise İstanbul’un imar çalışmaları olmuştur.
13. **B** Kat mülkiyeti; tek parsel üzerine birden fazla kişinin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri apartmanlarda, bir kat sahibi olmaları anlamına gelmektedir.
14. **A** Enformel sektör, kayıt dışı sektör olarak ifade edilen, geçici, düzensiz, sigortasız, örgütsüz, kısa zamanlı ve kendi hesabına çalışma biçimlerini içeren bir sektör olarak tanımlanır. Büyük kentlerde gecekondu bölgelerinin yaşam ortamı, iş gücünün maliyetini düşürdüğü için sanayiye ucuz emek sağlayan bir kaynak olarak kullanılmıştır. Bu anlamda gecekondu mahallelerinde yaşayan kır kökenli kent nüfusu, marjinal işler olarak tanımlanan işlerde çalışmaya başlamışlar ve kent ekonomisinde formal bir yapıdaki sektörün dışında enformel bir sektörün oluşmasına ve gelişmesine yol açmışlardır. Kayıt dışı olarak tanımlanan enformel sektörde geçici, örgütlü olmayan, düzensiz ve sosyal güvencesiz işlerde çalışmışlardır.
15. **B** 1961 Anayasası yürürlüğe girmiş ve “demokrasinin ve devletin niteliğinde önemli değişiklikler” yaratmıştır: “Anayasada sosyal devlet ilkesi kabul edilmiş ve refah devlet anlayışı getirilmişti. Devlet kendini yurttaşlarının yalnız klasik hürriyetlerini sağlamakla değil, zaruri olan maddi ihtiyaçların karşılamakla da görevli görmeye başlamıştı.” 1961 Anayasası ile Türkiye’de siyasal yaşam ilk kez sol düşünceye açıldı.

Öğretmen Diyor ki! Şikago Okulu, Ekonomi-Politik Yaklaşım, Göç, Gecekondu, Gecekondu, Varoş Toplumsal ilişki ağları, kümelenme, hemşehrilik, apartman kavramlarının işlendiği bu ünite de ayrıca Türkiye’de gecekondu oluşumu ve dönüşümü de anlatılmıştır. Konu özeti dikkatle okunduktan sonra sorular çözülmeli ve yanlış verilen yanıtlar için açıklamalar yeniden okunmalıdır.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	1 - 2

Gecekondulaşma, kırdan kente göç eden insanların barınma sorununu çözmek için devlet arazisi üzerine kaçak yollarla inşa ettikleri konutlarla oluşan bir süreçtir.

TÜRKİYE’DE KENT ÇALIŞMALARINI ETKİLEYEN KURAMLAR

Akademik açıdan hem dünyada hem de Türkiye’de kent çalışmalarını büyük ölçüde etkileyen iki temel yaklaşım bulunmaktadır: Şikago Okulu ve Eleştirel Ekonomi Politik Yaklaşımlar. Postmodern Yaklaşım ise Türkiye’de kent çalışmalarında 1990’ların sonlarından itibaren etkili olmuştur.

Chicago Okulu; iki temel çizgide gelişmiştir. **Birincisi;** kentlerin doğal alanları olarak adlandırılan bölgelerin ekolojik haritasını çıkarmayı amaçlar. Bu yaklaşıma göre kentte yaşayan çeşitli gruplar kente yerleşme sürecinde kentteki diğer gruplarla bir mücadele yaşar. **İkincisi;** göç eden gruplar üzerinde yapılan, grup üyelerinin davranışlarını ve davranışlarının nedenlerini anlamayı amaçlayan etnografik araştırmalardan oluşur.

Şikago Okulu genel olarak 3 temel etrafında çalışır:

- *Bireyler ve gruplar arası ilişkiler ve bağlar,*
- *Bu bağların kentte uğradığı değişim ve yarattığı sorunlar,*
- *Bu sorunların çözümüne yönelik sosyal reformlar,*

Şikago Okulu’nun temel kaygısı, modernleşme deneyiminin ortaya çıkardığı, **bütünleşme, yabancılaşma** gibi sorunlara çözüm önermektir.

Eleştirel Yaklaşım; kentsel süreçleri daha geniş bir açıdan incelemeye başladı. Kendi içinde de farklı eğilimler barındıran bu yaklaşımda gözlenen **birinci eğilim**, kentleri emeğin yeniden üretimde oynadığı rol açısından değerlendirirken; **ikinci eğilim**, kentleri sermaye birikim süreçlerinde üstlendikleri roller açısından inceler. Eleştirel çalışmaların temel çıkış noktası kapitalist kent formunun ve gelişiminin kapitalist gelişme yasalarından bağımsız olmadığıdır.

GECEKONDUNUN VE DÖNÜŞÜMÜ OLUŞUMU

1945-1950: Sosyal Afet

1945’ten 1950 yılına kadar önemli bir sorun, “**sosyal afet**” olarak kabul edilen gecekondu, Türkiye’de siyasi ve ekonomik gelişmeler paralel olarak “zik zak” politikasının hedefi haline gelmiştir. Kırılma noktalarının ilki 1950 yılında Demokrat Parti’nin iktidara geldiği dönemdir. Demokrat Parti özellikle gecekonduculardan oy almıştır. Gecekonducular 1945-50 döneminde fakirlik ve sefaletin yaşandığı dağınık baraka özelliği göstermektedir. Bu dönemde gecekondu kavramı yerine baraka kavramı kullanılmaktadır.

1950-1960: Mahalleleşme yılları arasında “**mahalleleşme**” ve “**yerleşme**” dönemi başlamıştır. Bu dönemde bankaların bulunduğu yerlere altyapı hizmetleri götürülmeye başlandı. Savaş sonrası dönemde sanayileşme ve kentleşme atağı içinde bulunan ülkede kırdan göç etmiş ve bankalarda yaşayan bu kişiler ucuz, hareketli, az eğitilmiş, örgütsüz iş gücünü oluşturuyordu. Göç eden vasıfsız iş gücünün sayısı fazlalığı, piyasada ücretleri belli bir düzeyde tutuyordu.

Bu grup düşük ücretlerle çalıştırmaya karşı çıkmak yerine yaşadıkları ortam ve şartlarla bütünleşmeye çalışıyordu. Hareketlilik olarak adlandırılan durum bir sektörde beceri gerektirmeyen işlere koyabiliyorlardı. 1940'lı yıllarda marjinal sektörde değerlendirilen göç edenler, 1960'ların ortasına doğru marjinal sektör çalışanı olmaktan çıkıp enformel sektöre geçtiler.

1960-1970: Yasallaşma 1960'lı yıllarda ithal ikameci politikalar benimsemiştir. Bu politikalar veya ekonomik dönüşümler gecekondular için ikinci kırılma noktasıdır. Bu durum gecekondunun kentle ekonomik anlamda bütünleşmesini desteklemiştir. Gecekondular nüfusu kentli nüfusun bir parçası olarak tüketim talebini canlandırmıştır. Aynı zamanda kent ekonomisine üretici olarak da katılmıştır. Özellikle de enformel dağıtım kanalları kurarak ürettikleri malların tüketiciye ulaşmasını sağlamış ve talebi canlı tutup pazar yüzeyini genişletebilmiştir. Kırdan kentlere devam eden göç gecekondular nüfusun artmasına neden olmuştur. 1966 yılında çıkarılan 775 sayılı yasa ile gecekondular resmi olarak da yasallaşmıştır. Yasallaşmayla birlikte 70'lerde, yirmi sene önceki teneke barakalar, kentlerin düzgün, düşük yoğunluklu, altyapıya sahip ve yeşil ağırlıklı mahallelerine dönüşmeye başlamıştır. İkinci kuşağa geçen gecekondular, sahipleri tarafından yeni göç edenlere kiraya verilmeye başlandı.

1970-1980: İkinci Kuşak Kiracı Gecekondular

1970-80 döneminde kentin daha dışında yer alan gecekondular bölgelerinde, buradaki nüfus kendi olanaklarıyla bir dönüşüm başlatarak mahalleleri inşaat alanına çevirmiştir. Kentin üst sınıfları, diğer kentli gruplarla aralarındaki sosyal mesafenin olumsuz sonuçlarından kurtulmak için kent çeperlerinde villalar kurmaya, orta ve alt gelir sınıfları da kredi olanaklarından yararlanarak ev sahibi olmak için kooperatifler aracılığıyla kent çeperlerinde yerleşmeye başlamıştır.

1980 Sonrası: Gecekondunun Dönüşümü

1980 sonrası reel ücretlerde düşüş, sendikal haklarda ve kamu sektöründe istihdam kısıtlamasına karşılık, fiziksel mekandan taviz verilerek Toplu Konut Yasaları, gecekondulara rant paylaşım hakkı veren İslah İmar Planı kavramı ve uygulaması getirilmiştir. 1983-88 yılları arasında çıkarılan beş adet birbiriyle ilişkili af yasası ile gecekondular alanlarındaki mülkiyet sorunları çözülmüş ve gecekondular alanlarına hızla yasal statü kazandırılmıştır.

AKADEMİK SÖYLEMDE GECEKONDULAR

Gecekondular; kentin çevresini saran, düşük yoğunluklu, altyapı ve hizmet açısından yetersiz yerlerde yaşayan nüfusu tanımlayan bir terimdir.

Erman; gecekondular çalışmaları sosyolojik olarak dört döneme ayırmaktadır.

BİRİNCİ DÖNEM (1950-1960): “EKSİK ÖTEKİ”, “YANLIŞ ÖTEKİ” YA DA “GERİ KALMIŞ ÖTEKİ”

Bu dönemde Demokrat Parti, gecekondulara esnek bir tavır sergilemiş bu tutum gecekondular yapısını yaygınlaştırmıştır.

Bu dönemde akademi Eleştirel Okul etkili olmaya başlamış ve gecekondular olgusu bu kuram çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşıma göre gecekondular artık sonunda kentle bütünleşecek bir yapı değil, kapitalist sistemdeki çevre ülkelerinin yaşadıkları kentleşme olgusunun kalıcı bir ürünüdür.

Mübeccel Kiray'a göre gecekondular, yalnızca tarımda pazara yönelik üretime geçişin görece olarak hızlandığı ve kentteki nüfus yığılmasının hızla artmasına karşılık çok yavaş bir sanayileşmenin gerçekleştiği toplumlarda ortaya çıktığını söyler.

Kente göç eden köylü, hemen yeni üretim ilişkileri içine girememektedir. Diğer bir deyişle hemen “işçileşme” yaşanmamaktadır. Göç eden nüfus, sanayileşme hızından kat kat fazladır. Yapısal değişimler yeterince hızlı değildir.

Sanayi işçisi olarak çalışacak kimseler çok yavaş ve oldukça sınırlı oranda ortaya çıkmaktadır.

Gecekondularda yaşayanların kentle bütünleşememelerinin nedeni gelir ve eğitimleri ile kendilerine bütünleşme fırsatı vermeyen bir düzenin parçası olmak zorunda kalmalarıdır. Kentte güvenilir sanayi işleri kit olsa da, köyde tamamen işsiz kalanlar için kent, gelirin görece yüksek olduğu bir yerdir. Eğitim durumlarına bakıldığında okuma - yazma oranı köylere oranla yüksektir. Kiray'a göre bunun nedeni eğitim için harcanan bireysel çabadır.

Güvenlik duygusu yaratacak olan şeylerin başında bir gecekondulu edinmek, oturacak bir yere sahip olmak gelir ama gecekondunun yapıldığı, toprak genellikle başkasının toprağı olduğundan, güvensizlik duygusu, her an yıkıma uğrama tehlikesi vardır. Diğer tarafta güvenlik duygusu veren ikinci ilişki türü akrabalarla ya da hemşehrilerle yakın oturmaktır.

İkinci Dönem (1970'li Yıllar): “Sömürülen/Dezavantajlı Öteki”den, “Sakıncalı Öteki”

Erman, “Dezavantajlı / Sömürülen Öteki” olarak kurgulanan gecekondulunun, dönemin siyasi gelişmeleri nedeniyle “Sakıncalı Öteki”ye dönüşmeye başladığını belirtir. Sömürülen / Dezavantajlı öteki, kentle bütünleşmek isteyen ancak kapitalist sistemin getirdiği dengesiz gelişme ve çarpıklıkların sonucu bunu gerçekleştirmeyen, kentin hizmet ve olanaklarından da yararlanmayan kişidir.

70'lerin sonuna doğru meydana gelen siyasi değişimler sağ-sol kutuplaşması gecekonduya da yansımıştır.

Siyasi gelişmeler nedeniyle gecekondulu artık düzenle bütünleşmek yerine, kendi çıkarları doğrultusunda düzeni değiştirmeye çalışan “Sakıncalı Öteki”ye dönüşmeye başlamıştır. Alevi-Sünni çatışmalarının gecekondulu bölgelerinde ciddi boyutlara ulaşması, gecekondulunun homojen bir grup olmadığını aralarındaki farklılıkların şiddete varacak ölçüde bir çatışma yaratabileceğini göstermiştir.

ÜÇÜNCÜ DÖNEM (1980-1990'LI YILLAR): “HAKSIZ KAZANÇ SAHİBİ GECEKONDULU” VE “KENT YOKSULU OLARAK GECEKONDULU”

Bu dönemde gecekondulu çalışmaları, post modern çalışmaların etkisi ve bir önceki dönemde farkları varılan gecekondular arasındaki farklılıklar nedeniyle, etnik kimlik, mezhep ve cinsiyet odaklı çalışmalara yönelmiştir.

Bu yıllarda uygulanan ekonomik politikalar gecekondulunun iki farklı biçimde kurgulanmasını getirmiştir: “Haksız Kazanç Sahibi Gecekondulu” ve “Kent Yoksulu olarak Gecekondulu”. Haksız kazanç sahibi gecekondulu vurgusunun ortaya çıkması enformel piyasada yasa dışı olarak bu konutlardan büyük kazanç sağlayan arazi mafyası gibi aktörlerin varlığı gibi söylemlere dayanmaktadır. Dönemin ekonomik politikalarının gecekondulu üzerindeki etkisi artan yoksulluk olduğu için “Kent Yoksulu” gecekondulu kurgusu da ortaya çıkmıştır.

DÖRDÜNCÜ DÖNEM (2000'LI YILLAR): VAROŞ

2000'li yıllarda gecekondulu basında şiddet, yasa dışı faaliyetlerin hakim olduğu bir yer, radikal oluşumların kaynağı, terör yatağı, topluma ve sisteme bir karşı duruşun üretildiği, kent ve kentli için sürekli bir tehlike kaynağı olarak yeni bir terimle anlaşılmaya başlandı: Varoş.

Varoşlu; tüketim estetiğinden yoksun, kentin nimetlerinden yararlanan, kent kültürünü yakalayamamış kişiler olarak kurgulanmaktadır.

TOPLUMSAL İLİŞKİ AĞLARI

Büyük kentlerin gecekondulu bölgelerinde kümelenme olgusuyla karşılaşılmaktadır. Kümelenme; aynı bölgeden, aynı ilden, aynı ilçeden veya aynı köyden kente göç eden insanların kentte aynı mahallede yerleşmeleri anlamına gelmektedir.

Göçmenlerin şehirdeki başarısı kişisel ilişkiler ağına kurulmasına bağlıdır. Kişisel ilişkiler ağı akra ve arkadaş bağlarından oluşup, ben merkezlidir. Bu ilişki ağına yer alan herkes birbirini tanımlayabilir ama kişi bir başkasını tanıy o kişi bir başkasını ve böyle tüm sınıfları kesen biçimde, kişide odaklanan bir ilişki ağı oluşur.

Hemşehri terimi gurbet terimiyle birlikte bir anlam kazanmaktadır. Çünkü köylerde herkes hemşehridir. Kişinin doğup yaşadığı yerde herkes hemşehri olduğu için hemşehrilik köylerde işlevsizdir ve kentte yani gurbette anlam kazanır.

Baştuğ'a göre Latin Amerika ve Afrika'dan farklı olarak Türkiye'de kurulan hemşehri derneklerinin üyeleri üst ve orta sınıftan ve özellikle tüccarlardan oluşmaktadır. Alt sınıftan göçmenler, üst sınıftan hemşehrileriyle efendi-bağımlı niteliğinde ilişkilere girmektedir.

Efendi-bağımlı ilişkisinin kökleri kırsal kesimdedir. Kentte efendiler konut pazarlayan han sahipleri, amele kiralayan müteahhitler, fabrika sahipleri, çırak işe alan ustalar vs. dir.

Efendiler bu ilişkilerden iki yönlü kazanç sağlar:

- Yöreleriyle ekonomik ve politik bağlarını sürdürdüklerinden hemşehrilerine yardım ederek kendi yönlerindeki durumlarını pekiştirirler.
- Bağımlı konumunda olanlar kente yeni gelmiş vasıfsız göçmenlerdir ve toplu pazarlık güçleri azalmış ucuz emek kaynağıdır.

Sencer Ayata kümelenmenin nedenlerini şöyle sıralar:

- **İlk olarak** kümelenme göç olgusuyla yakından ilişkilidir. Semtte birlikte olacağı kişilerin sorun çıkarmaması ve destek olması
- **İkinci olarak** kentte yaşanan sorunların çözümünde yardımlaşma ve dayanışma arayışıdır. Yeni göç edenlerin ev buluncaya kadar misafir edilmesi, iş bulunması vb.
- **Üçüncü olarak** kıra bağımlılık, kır geleneklerinin korunması.
- **Dördüncü olarak** gecekondu dışındaki dünya ile olan ilişkilerde ortak çıkarlar doğrultusunda ortak eylem geliştirebilmeye imkan sağlamaktadır.

Gecekonudaki farklılıkların kaynakları şunlardır:

- Hemşehri kümelenme düzeyi, din, dil, mezhep farklılıkları, kıra bağımlılık derecesi ve türü,
- Toplumsal ve sınıfsal farklılaşma düzeyleri ve biçimleri,
- Konut tipi,
- Rejimin ve yerel yönetimlerin politikalarından kaynaklanan hareketlilik,
- Kamu hizmetinin karşılanma düzeyi,
- Semtin eskiliği ve semte yerleşmelerle semtte ayrılmaların hızı.

Dayanışma: Gecekondu için dayanışma ve yardımlaşma hisım ve akrabaların vazifesi ve hemşehrilik görevidir. Yardım kavramı, iş kuran akrabaya önemli miktarda borç verme, işe yerleştirme gibi durumlar için kullanılır.

Ayata'ya göre hemşehrilik yardımlaşmayı hisım ve akrabaların vazifesi, hemşehrilik görevi olarak görürler.

Bunun üç nedeni vardır:

- Yardım niteliği, iş kuran akrabaya önemli miktarda borç verme, işe yerleştirme gibi büyük destekler için kullanılır.
- Yardımın gurur sorunu yapılması, yardım alanın kendi işinin üstesinden gelemiyormuş, imajını vermekten, yardım edenin ise kendine övünüyor dedirtmemek için verdiği desteği yardım olarak nitelenmekten kaçınmasıdır.
- Önemsiz bir yardımın yardım olarak gösterilmesi durumunda yapanın hanesine alacaklı kendisi için de borçlu olarak geçmesinde geleceğe dönük olarak duyulan kuşku.

İç gerilimler: Gecekondu, yaşlıların çocuklar ve gençler üzerinde, erkeklerin kadınlar üzerinde sıkı bir toplumsal denetim uyguladığı çevredir. Bireyin hareket serbestliği ve davranış özgürlüğü önemli ölçüde sınırlanır. Baskıyı en yoğun, gelinler, kızlar, kadınlar yaşar. Geleneksel otorite ilişkileri korunur. Gecekonudada yaşayan için en belirgin olumsuzluk aile mahremiyetinin çok az olmasıdır.

Yarışma ve çekişme: Gecekondu bir yandan dayanışma, yardımlaşma gibi özelliklere sahip iken diğer yandan, özellikle de genç erkekler arasında; cemaatçi, eşitlikçi, başkalarına saygı gösteren değerleri benimsemekten çok yarışmacı, bireyci, hırslı, faydacı, çıkarlarını kollayan, kendini kanıtlayan insan tipini içerir.

Kadınlar gecekonudada günün olumsuz etkilerinden en çok etkilenendir.

Gecekonudadan olumsuz etkilenen ikinci grup gençlerdir.

Yaşlılar, gecekonudadan memnundur. Kendilerini terkedilmiş hissetmemekte, gördükleri saygı ve ilgiden memnun olmaktadır.

Komşuluk ilişkileri bir toplumsal kontrol mekanizması olarak işlemektedir.

Günümüzde gecekondu bölgelerinde artan kiracılık ve sık konut değiştirme dayanışma ve paylaşma sonucu gelişen gecekondu ruhunun zayıflamasına yol açmaktadır.

Gecekondu için apartman dairesi satın alarak taşınmak ailenin toplumsal konumunun iyileşmesi- nin bir aracı ve göstergesidir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi kırdan kente göç eden insanların barınma sorununu çözmek için devlet arazisi üzerine kaçak yollarla inşa ettikleri konutlarla oluşan bir süreçtir?
- A) Gecekondu
B) Kat mülkiyeti
C) Malik
D) İmar planı
E) Konut projesi

AÇIKLAMA

Gecekondu; kırdan kente göç eden insanların barınma sorununu çözmek için devlet arazisi üzerine kaçak yollarla inşa ettikleri konutlarla oluşan bir süreçtir.

YANIT: A

2. İstanbul'a göç ne zaman başlamıştır?
- A) 1947
B) 1960
C) 1970
D) 1980
E) 2000

AÇIKLAMA

1947 yılında Belediye İmar Müdürlüğü'nün yayınladığı bir talimatname ile örgütlü sanayinin Eyüp-Saliharağa Eyüp-Yenikapı, Yedikule-Bakırköy arasında orta çaplı sanayinin yeri - 1949 yılında yayımlanan ilgili komisyon rapor ile de vurgulanıyor ve genişletiliyordu. İstanbul'da gecekondu olgusunun gazete haberi olarak yoğunlaşması da 1947 yılına rastlar.

YANIT: A

3. 1983-1988 yılları arasında çıkarılan gecekondu aflarının amacı aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Gecekonduların düzenli apartman türü konut stokuna dönüştürülmesi
B) Gecekondu yerleşim alanlarının genişletilmesi
C) Gecekondu yerleşim alanlarının artırılması
D) Gecekonduların izalasyonunun sağlanması
E) Gecekonduların restorasyonunun sağlanması

AÇIKLAMA

Gecekondu aflarıyla, gecekondu düzenli apartman türü konut stokuna dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Beklenen dönüşüm kent merkezlerine yakın topografik açıdan çok belirgin alanlara yerleşmiş geniş gecekondu alanlarında özel sektör işbirliği ile uygulanmıştır.

YANIT: A

4. Kat Çıkma Yasası hangi dönemde kabul edilmiştir?
- A) 1950 - Demokrat Parti dönemi
B) 1984 - Özal dönemi
C) 1994 - Çiller dönemi
D) 2000 - Ecevit dönemi
E) 2009 - Erdoğan dönemi

AÇIKLAMA

1980 sonrası gecekondu dönüştürülerek apartmanlaşması sürecinde özellikle 1984 yılında Özal döneminde 1984 yılında çıkarılan kat çıkma yasası etkili olmuştur. Bu yıllar yani 1980 sonrası dönem kentsel alanlara büyük ölçekli sermayenin de yatırım yaptığı yıllar olmuştur. Özal'ın kat çıkma izniyle gecekondu dönüştürülmesi bir anlamda bu kesimde kentsel ranttan pay alması anlamına gelmektedir. Yani, kentin ilk göçmenleri bir dönem kaçak yaptıkları gecekondu kat karşılığında müteahhite vererek görel olarak nemalanmıştır. Kat çıkma izni ve daha sonra ve günümüzde de devam eden kentsel dönüşüm projeleri çerçevesinde gecekondu konut tipi olarak dönüşümleri tamamlanmaya çalışılmıştır.

YANIT: B

5. Üçüncü dönem olan 1980-1990'lı yıllardaki "Haksız Kazanç Sahibi Gecekondu" aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yasa dışı olarak konutlardan büyük kazanç sağlayan arazi mafyası
- B) Elinden arazisi alınan yerli halk
- C) Gecekonduları apartmana dönüştüren müteahhit
- D) Kent yoksulu gecekondu
- E) Konut sahibinin ev sahibi

AÇIKLAMA

Haksız kazanç sahibi gecekondu kurgusunun ortaya çıkması enformel piyasada yasa dışı olarak bu konutlardan büyük kazanç sağlayan arazi mafyası gibi aktörlerin varlığı gibi söylencelere dayanmaktadır. Bu dönemde gecekonduları formel konut piyasasına çekmek için çıkarılan yasalarla gecekondu artık "yasal rant" sağlayan kişiler olarak kurgulanmaya başlamıştır.

YANIT: A

6. Aşağıdakilerden hangisi aynı bölgeden aynı ilden, aynı ilçeden veya aynı köyden kente göç eden insanların kentte aynı mahalleye yerleşmeleri anlamına gelmektedir?

- A) Koloni
- B) Tarikat
- C) Cemaat
- D) Aşiret
- E) Kümelenme

AÇIKLAMA

Kümelenme, aynı bölgeden aynı ilden, aynı ilçeden veya aynı köyden kente göç eden insanların kentte aynı mahalleye yerleşmeleri anlamına gelmektedir.

YANIT: E

7. Aşağıdakilerden hangisi akraba ve arkadaş bağlarından oluşup, ben-merkezlidir?

- A) Özümseme
- B) Çeteleşmek
- C) Kişisel ilişkiler ağı
- D) Ekip bağı
- E) Aile bağı

AÇIKLAMA

Kişisel ilişkiler ağı, akraba ve arkadaş bağlarından oluşup, ben-merkezlidir.

YANIT: C

8. Aşağıdakilerden hangisi gecekonudaki farklılıkların kaynaklarından biri değildir?

- A) Kümelenme düzeyi, din, dil, mezhep farklılıkları
- B) Toplumsal ve sınıfsal farklılaşma düzeyleri
- C) Giyim tarzlarındaki farklılıklar
- D) Konut tipi
- E) Kamu hizmetlerinin karşılanma düzeyi

AÇIKLAMA

Giyim tarzlarındaki farklılıklar, gecekonudaki farklılıkların kaynaklarından biri değildir.

YANIT: C

9. Aşağıdakilerden hangisi hemşehriler için yardımlaşmaya örnektir?

- A) Okumasını sağlamak
- B) Sürekli takip etmek
- C) Yanlış davranışlarını uyarmak
- D) Kendi başına tutunmasını beklemek
- E) İş kuran akrabaya borç vermek veya işe yerleştirme

AÇIKLAMA

İş kuran akrabaya borç vermek veya işe yerleştirme hemşehriler için yardımlaşma örneğidir.

YANIT: E

10. Aşağıdakilerden hangisi gecekondu insan tiplerinden biri değildir?

- A) Cemaatçi
- B) Eşitlikçi
- C) Çıkarlarını kollayan
- D) Asosyal
- E) Kendini kanıtlayan

AÇIKLAMA

Asosyal, gecekondu insan tiplerinden biri değildir.

YANIT: D

11. Aşağıdakilerden hangisi Tahir'e Erman'a göre; 1970'li yıllarda kent çalışmalarında gecekonduluların sınıflandırılmasını yansıtır?

- A) Eksik öteki
- B) Sömürülen
- C) Geri kalmış öteki
- D) Yanlış öteki
- E) Varoşlu

AÇIKLAMA

Tahir'e Erman'a göre 1970'li yıllarda kent çalışmalarında gecekonduluların sınıflandırılmasını yansıtan sömürülen ötekidir.

YANIT: B

12. Aşağıdakilerden hangisi 1950'li ve 1960'lı yıllarda Türkiye'deki akademik çalışmalarda gözlenen gecekondulu kurgusudur?

- A) Sakıncalı Öteki
- B) Geri Kalmış Öteki
- C) Kent Yoksulu
- D) Sömürülen /Dezavantajlı Öteki
- E) Özne Öteki

AÇIKLAMA

1950'li ve 60'lı yıllarda Türkiye'deki akademik çalışmalarda gözlenen gecekondulu kurgusu Geri Kalmış Ötekidir. 1970'li yıllarda sömürülen/dezavantajlı öteki, sakıncalı Ötekidir. 1980 ve 90'lı yıllarda haksız kazanç sahibi bir gecekondulu, kent yoksulu olarak gecekonduludur. 2000'li yıllarda varoştur.

YANIT: B

13. Ankara'nın başkent oluşundan sonra yaptırılan ilk kent planının tarihi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 1923
- B) 1924
- C) 1927
- D) 1950
- E) 1966

AÇIKLAMA

Ankara'nın başkent olmasından sonra yaptırılan ilk kent planının tarihi 1924'tür.

YANIT: B

14. 1980 sonrası dönemde büyük sermayenin kentleşme sürecinde üretimden çok kentsel rantlar ve finans sektörü gibi yeniden üretim alanlarına yönelmesiyle karakterize olan sürece ne ad verilir?

- A) Kentlerin mimari gelişimi
- B) Sermayenin kentleşmesi
- C) Kırsal rantın kente taşınması
- D) Kentlerin siyasallaşması
- E) Kentsel devrim

AÇIKLAMA

Büyük sermayenin kentleşme sürecinde üretimden çok kentsel rantlar ve finans sektörü gibi yeniden üretim alanlarına yönelmesiyle karakterize olan sürece sermayenin kentleşmesi denir.

YANIT: B

ÇIKMIŞ SORU

2013-DÖNEM SONU

15. Aşağıdakilerden hangisi kente taşınan efendi - bağımlı ilişkisindeki efendileri oluşturmaz?

- A) Çıracıları işe alan ustalar
- B) Müteahhitler
- C) Ücretli işçiler
- D) Konut pazarlayan han sahipleri
- E) Fabrika sahipleri

AÇIKLAMA

Ücretli işçiler, efendilerden değildir.

YANIT: C

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. İzmir'de gecekondulaşma ne zaman başlamıştır?
 - A) 1947
 - B) 1950
 - C) 1960
 - D) 1970
 - E) 1980

2. Ankara'da gecekonduların düzenli apartman türü konut stokuna dönüştürülmesinde özel sektör uygulaması ilk olarak hangi bölgede başlamıştır?
 - A) Yıldız
 - B) Çankaya
 - C) Bendderesi
 - D) Dikmen
 - E) Altındağ

3. Aşağıdakilerden hangisi birçok kentli tarafından tek tip bir sosyal olgu ve genellikle istenmeyen vatandaşların bulunduğu bölgeler olarak nitelenir?
 - A) Malik
 - B) İmar planı
 - C) Gecekondu
 - D) Kat mülkiyeti
 - E) Konut projesi

4. Aşağıdakilerden hangisine göre cinsiyete odaklı çalışmalarda artık gecekondu kadının bir nesne olarak değil, özne olarak ele alınmaya başlamıştır?
 - A) Şenyapılı
 - B) Mübeccel Kıray
 - C) Sharon Baştuğ
 - D) Tahire Erman
 - E) Sencer Ayata

5. Aşağıdakilerden hangisine göre hemşerilik ortak bir yöreden gelmenin, karşılıklı güven ve işbirliği ilişkilerinin kurulmasının temelini oluşturur?
 - A) Tahire Erman
 - B) Şenyapılı
 - C) Mübeccel Kıray
 - D) Sharon Baştuğ
 - E) Sencer Ayata

6. Aşağıdakilerden hangisi için dayanışma ve yardımlaşma hisim ve akrabaların vazifesi ve hemşerilik görevidir?
 - A) Komşular
 - B) Gecekondulular
 - C) Mahalleliler
 - D) Kasabalılar
 - E) Köylüler

7. Aşağıdakilerden hangisi 1970'li yılların gecekondu kurgusunu anlatan kavramdır?
 - A) Yanlış öteki
 - B) Sömürülen öteki
 - C) Kent yoksulu
 - D) Sakıncalı öteki
 - E) Haksız kazanç sağlayan öteki

8. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de 1950'li yıllarda devletin gecekonduya yönelik uyguladığı politikalarından biridir?
 - A) Kooperatiflerin kurulması
 - B) Çevrenin planlanması
 - C) Konutların iyileştirilmesi
 - D) Altyapı hizmeti verilmesi
 - E) Af yasalarının çıkarılması

9. Türkiye’de kente göç edenler arasında “mahalleleşme” ve yerleşmenin başladığı dönem aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1940’lı yıllar
B) 1950 - 1960 dönemi
C) 1980’li yıllar
D) 1990 - 2000 dönemi
E) 2000’li yıllar
10. Kırdan göç alan kentlerde gecekondulu olgusu gelişir. Bu sorun aşağıdaki hangi kentlerin sorunudur?
- A) Gelişmekte olan modern kentlerin
B) Gelişmiş modern kentlerin
C) Başkentlerin
D) Gelişmemiş modern kentlerin
E) Küçük kentlerin
11. Ankara’da ilk gecekondular hangi bölgede kurulmuştur?
- A) Seyranbağları
B) Çankaya
C) Altındağ
D) Dikmen
E) Kale
12. Aşağıdakilerden hangisi gecekonduların ucuz olmasının nedenlerinden biri değildir?
- A) Kullanılan emek için ücret ödenmemesi
B) Kullanılan iş gücü için en düşük ücretin ödenmesi
C) Ucuz malzeme kullanılması
D) Arsa için hiç para ödenmemesi
E) Tapu masraflarının ucuz olması
13. Kentlere büyük sayıda nüfus akmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Köylünün topraktan kopması
B) Kentlerin tarıma verdiği destek
C) Kentlerin kültürel cazibesi
D) Kentlerin sosyal cazibesi
E) Yasaların göçe zorlaması
14. Aşağıdakilerden hangisi gecekondulu ile ilgili yanlış bir ifadedir?
- A) Kamu hizmetinin birinci derecede ilgi odağıdır.
B) Gecekondulu, insanların üzerinde sıkı bir toplumsal denetim uyguladığı çevredir
C) Bireyin hareket serbestliği ve davranış özgürlüğü önemli ölçüde sınırlanır.
D) Mahallenin namusu herkesin namusudur.
E) Dayanışma ve yardımlaşma mekanizmasıdır.
15. Aşağıdakilerden hangisi “Varoş’a” yüklenen olumsuz anlamlardan biri değildir?
- A) Radikal oluşumların kaynağı
B) Terör yatağı
C) Şiddet kültürü
D) Kent ve kentli için tehdit
E) Sömürülen ucuz emek deposu

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **B** Çok verimli ve geniş bir tarım, tarımsal işleme madde işleme ve ihracat alanının merkezinde yer alan İzmir'de büyük ölçekli gecekondulaşma 1950 yılından sonra başladı. Tarımsal teknolojisi değişen Doğu ve İç Anadolu'dan göçen, nüfus, Ankara ve İstanbul'un yanı sıra oradaki "basamak" kentlere de takılırken, İzmir verimli tarımı, sanayisi ve ihracatı ile nüfusunu kırdada daha uzun süre besleyebildi.
2. **D** Gecekondu alanlarında özel sektör işbirliği ile düzenli apartman türü konut stokuna dönüştürülmesi Ankara'da Dikmen ve Portakal Çiçeği Vadileri'nde yapılmıştır.
3. **C** Gecekondu, birçok kentli tarafından tek tip bir sosyal olgu ve genellikle istenmeyen vatandaşların bulunduğu bölgeler olarak nitelenir.
4. **D** Tahire Erman'a göre cinsiyete odaklı çalışmalarda artık gecekondu kadın bir nesne olarak değil, özne olarak ele alınmaya başlamıştır.
5. **D** Sharon Baştuğ'a göre hemşehriliğin ortak bir yöreden gelmenin, karşılıklı güven ve işbirliği ilişkilerinin kurulmasının temelini oluşturur.
6. **B** Gecekondulular için dayanışma ve yardımlaşma hisım ve akrabaların vazifesi ve hemşehrilik görvidir.
7. **D** Sömürülen dezavantajlı öteki olarak kurgulanan gecekondulunun dönemin siyasi gelişmeleri nedeniyle sakıncalı ötekiye dönüşmeye başladığı belirtilir. Sömürülen dezavantajlı öteki kurgusunda gecekondu yaşadığı şartların mağduru olarak görülmektedir. Siyasi gelişmeler nedeniyle gecekondu artık düzenle bütünleşmek yerine kendi çıkarları doğrultusunda düzeni değiştirmeye çalışan sakıncalı ötekiye dönüşmeye başlamıştır.
8. **D** 1950'li yıllarda devlet tarafından gecekondu'lara, barakaların bulunduğu yerlere altyapı hizmetleri götürülmeye başladı.
9. **B** 1950-1960 yılları arasında "mahalleleşme" ve "yerleşme" dönemi başlamıştır. Bu dönemde barakaların bulunduğu yerlere altyapı hizmetleri götürülmeye başlandı. Savaş sonrası dönemde sanayileşme ve kentleşme atağı içinde bulunan ülkede kırdan göç etmiş ve barakalarda yaşayan bu kişiler ucuz, hareketli, az eğitilmiş, örgütsüz iş gücünü oluşturuyordu.

MURAT YAYINLARI

10. **A** Türkiye'de modern kentlerin en büyük sorunu olarak kabul edilen gecekondulaşma kırdan kente göç eden insanların barınma sorununu çözmek için devlet arazisi üzerine kaçak yollarla inşa ettikleri konutlarla oluşan bir süreçtir. Dünyadaki tüm modern kentler kırdan göç alır ama gecekondu olgusu gelişmekte olan ülkelerdeki modern kentlerin sorunudur. Bu açıdan bakıldığında gelişme süreci içinde yer alan siyasi ve ekonomik gelişmeler gecekondunun oluşması ve süreklilik kazanmasında önemli bir rol oynar.
11. **E** Kırdan göçen bu beceriksiz, deneyimsiz emeği istihdam edebilecek tek kaynak kentli. Bu nedenle göçler iş merkezi ve yerleşik bölgelere en yakın, ama %25'in üzerinde eğilimli, sel yatağı ya da heyelan bölgesi (örneğin Altındağ) gibi topografik eşiklerdeki yerleşmeye açılmamış alanlara yerleştiler. İlk gecekonduların Kale dolayında ortaya çıkmasının bir diğer nedeni de, özellikle İç Kale'nin geçiş bölgesine dönüşmüş olması ve kente yeni gelen ve konut yapma olanağı bulamayan kişilerin buradaki konutları oda oda kiralamalarıdır.
12. **E** Ekonomik bakımdan gelişmekte olan ülkelerde ise köyden kente göç eden iş merkezleri yakınına yerleşmek yerine kentin kenarlarındaki bir gecekondu semtine taşınmak, sonra da gecekondu satın alarak yaparak ya da kiralayarak buraya yerleşmektedir. Bunun nedeni, göçen kimsenin satın alma gücü çok kısıtlı olduğundan şartlar elverdiğince uzun konut sahibi olmaktır. Konutların ucuz olmasının nedeni yapım aşamasında kullanılan emek için ücret ödenmemesi ya da en düşük ücretin ödenmesi, uzun malzeme ve arsa için hiç para ödenmemesi ya da düşük bir ücret ödenmesidir.
13. **A** Kentlere büyük sayıda nüfus akmasının nedeni tarımdaki değişimlerin geri dönüşü olmayan bir nitelik taşıması ve köylü-yü tamamen topraktan koparması.
14. **A** Kamu hizmetinin birinci derecede ilgi odağı değil aksine alt yapının olmadığı kamusal hizmetlerden yoksun oluşumlarıdır.
15. **E** 2000'li yıllarda gecekondu basında şiddet, yasa dışı faaliyetlerin hakim olduğu bir yer, radikal oluşumların kaynağı, terör yatağı, topluma ve sisteme karşı bir duruşun üretildiği, kent ve kentli için sürekli bir tehlike kaynağı olarak yeni bir terimle anlaşılmaya başlandı: varoş, yerleşik kentlinin göç sonucu oluşan kültüre tepkisini göstermektedir.

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de Türkiye’nin yerel yönetim deneyimi ir-
delenmiştir. Konu özeti dikkatle okunduktan sonra konu sonu soruları
çözölmeli yanlış sorular için özete yeniden dönölmelidir.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	1 - 2

Cumhuriyet Türkiye’ sinin yerel yönetim deneyimi açısından üç temel dönemden söz edilebilir:

Cumhuriyetin kuruluşundan 1970’li yılların başına kadar olan dönemin ana özelliği yerel yönetimle-
merkezi yönetimin uzantısı olarak işlev görmeleridir.

1970’li yılların başından 1980 askeri darbesine kadar uzanan ikinci dönem kısa bir zaman aralığına
sıkışmış olmakla birlikte yerel yönetimlerin merkezi yönetim karşısında özerklik arayışında olduğu, bu
çerçeve de sol içerikli bir kent yöneticiliği anlayışının öne çıktığı bir süreci kapsar.

Üçüncü dönem ise 1980 darbesiyle başlayıp halen süren ve yerel yönetim pratiklerinin kentsel işle-
mecilik ve girişimcilik tarafından belirlendiği deneyime işaret eder.

OSMANLI’DAN KALAN

Osmanlı’da devletin dışında özerk bir sivil toplumun varlığından söz edebilmek mümkün değildi. Ar-
tik değere el koyan aşırı merkezileşmiş devlet yapısı bir yandan sivil toplumun gelişimini engellerken, di-
ğer yandan yerel güçlerin gelişmesine ve kendisini temsil etmesine ket vurmuştur.

Hem liberal hem radikal çevrelerde Osmanlı merkezîyetçi yapının Cumhuriyet döneminde de devra-
lınıp güçlendirilerek sürdürüldüğü bunun ise yerel yönetimlerin güçlenmesinin önünde dikkate değer bir
engel oluşturduğu savunulmuştur.

Faroqhi, Osmanlı kentlerinin tamamen merkeze boyun eğer bir yapıda olduğu düşüncesine karşı
çıkmiştir. Ona göre Osmanlı kentlerinde Batılı anlamda bir kurumsal yapılanma yoktur ancak yerel çıkar
grupları örneğin yerel seçkinler merkezi otoritenin dışında kendi aralarında anlaşmalar yapabilmekte ve
kentlerini koruma konusunda politikalar geliştirip, merkezle pazarlığa oturabilmekteydiler. Yerel düzey-
de gelişkin bir yerel yönetim biriminin bulunmaması kuşkusuz merkezileşme stratejisiyle ilişkilidir. An-
cak bu tür bir strateji içinde yerel yönetim birimlerinin olmaması merkezin yerel düzeydeki gücünün de-
ğil, güçsüzlüğünün bir ifadesidir. Güçlü bir merkezîyetçilik yerel düzeyde de örgütlülüğü gerektirir. An-
cak Osmanlı merkezi yönetimi kendisini yeterince güçlü görmediğinden yerel güçlerin kullanabileceği
yeni bir güç odağı yaratmamak için yerel düzeyde batıdakine benzer yerel yönetim birimlerinin geliştiril-
mesine izin vermemiştir.

ULUS-DEVLETLEŞME VE ULUSAL KALKINMACILIK SÜECİNDE YEREL YÖNETİMLER

Modern anlamda merkezileşme ancak ulus devletlerin ortaya çıkışıyla olmuştur. Batıda bu süreç
şehir devletlerinin merkezi bir otoriteye boyun eğip ulusal devlet karşısında özerkliklerini önemli ölçüde
kaybetmeleriyle sonuçlanmıştır.

Türkiye için bu süreç daha geç başlamış Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde başlayan
merkezileşme çabaları Cumhuriyetin ilanından sonra daha belirgin bir hedef haline gelmiştir. 1930 yılın-
da çıkarılan 1580 sayılı Belediyeler Yasasına göre nüfusu 2000’in üzerinde olan tüm kentlerde belediye-
ler kurulması zorunlu hale gelir. Günümüzde belediye kurulması için zorunlu nüfus 5000’dir.

Merkezileşme ve kaynakların merkezi yönetimin aracılığı ile sanayileşmeye yönlendirilmesinin en önemli sonuçlarından biri, kentsel yatırımların ve hizmetlerin olabildiğince minimuma indirilmesidir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devlet içinde ve etrafında birbiriyle belli ölçülerde eklemelenmeleri olan ikili bir temsiliyet yapısının oluştuğu görülmektedir. Bir yanda merkezi düzeyde büyük sermayenin çıkarlarını temsil eden ve korporatist özellikler gösteren bir temsiliyet biçimi vardır. Diğer tarafta yerel düzeyde yerel eşraf ve küçük girişimciler olmak üzere küçük ölçekli yerel çıkarların temsil edildiği bir temsiliyet yapısı bulunmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan 1960'lı yıllara uzanan döneme bakıldığında belediye başkanlarının özellikle büyük kentlerde merkezi yönetimce atandığı birçok durumda valilerin belediye başkanlığı görevini de üstlendiği görülürken belediye meclisleri tek parti listesinde de olsa seçime gelmektedir.

Çok partili dönemde de belediye başkanlarının merkezi hükümetçe atanmasının gerekçeleri şunlardır; birincisi merkezi hükümetçe atanmış memurlar seçilmiş olmadığı için siyasetten etkilenmemekte tarafsız kalabilmekte ve ulusal çıkarları savunabilmektedir. İkincisi merkezi yönetim daha güçlü teknik kadro kurabilir. Üçüncüsü merkezi yönetim ülkenin bütünü yönetmekten dolayı yerel yönetimlerin kavrayamayacağı problemleri kavrama olanağına sahiptir.

KENTSEL ÇELİŞKİNİN ODAĞI OLARAK YEREL YÖNETİMLER

Özellikle büyük kentler gecekondular ve enformel sektörün mekanı haline gelmesi yeni bir ikiliğin de habercisidir. Bir tarafta altyapısız sosyal donatısız gecekondular diğer tarafta imarlı alanlarda görece yeterli altyapı sosyal donatılarıyla imarlı yerleşim alanları vardır.

1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren siyasal alanda göçmen kesime ve gecekondulara yönelik tavir değişmeye başlamıştır. CHP'nin kimlik ve taban arayışı içinde sola kaymaya başlaması gözlerin kentlerde ortaya çıkan ikiliklere dönmesine de neden olmuş, kentlerde ortaya çıkan eşitsizlikler siyasal alanda yeniden yorumlanmaya başlamıştır. Büyük ölçüde orta sınıfın öncülük ettiği kentsel solculuk hareketi 1970'li yılların başından itibaren büyük kentlerde etkin olmaya başlamıştır. Kentsel düzeyde yaratılan eşitsizliklere işaret edip sosyal adalet isteyen bu hareketlenme asıl gelişme olanağını CHP'de bulmuştur. Hareketin hedefinde belediyeçilik vardır. 1973 yerel seçimlerine bu hareket tüm büyük kentlerde belediye yönetimlerini ele geçirmeyi başarmıştır. Bu dönemde kentsel solculuk ve popülizmin temsilcisi belediye başkanlarının tek mücadele alanı belediye meclisleriyle değildir. Daha şiddetli bir çatışma sağ partilerce kontrol edilen merkezi yönetimle yaşanmıştır. Merkezi yönetimin yarattığı kısıtlama ve engellemelere karşı bu dönemin belediyeleri daha önce merkezi yönetimin alanı olarak bilinen bir dizi alana daha girmeye başladılar. Toplu konut projeleri, sağlık ve eğitim projeleri, metro gibi toplu taşıma projeleri temel tüketim maddelerinin üretimi benzeri projeler dönemin sol eğilimli belediyelerince gündeme getirilmiş bunlardan bir kısmı proje olarak kalırken bir kısmı uygulamaya sokulmuştur. 1958 yılında İmar Bakanlığının kurulmasıyla toplu konut işlevi merkezi yönetime geçmiştir.

KENT YÖNETİCİLİĞİNDEN KENT İŞLETMECİLİĞİNE

Batıda'da 1980'li yıllardan itibaren yerel yönetimlere uzun bir süre hakim olan kent yöneticiliği anlayışı bu ülkelerde hem devletin içine düştüğü mali krizin hem de daha geniş ölçekte yaşanan ekonomik krizin etkisiyle radikal bir dönüşüme uğramaya başlamıştır. İngiltere ve ABD' de iktidara gelen yeni Sağ'ın temsilcileri yerel yönetimleri de yapılandırmak için harekete geçtiler. Yerel yönetimlerin yetkilerinde ve kaynaklarında kısıtlamalara gidildi. Yerel yönetimler eğitim, sağlık, konut alanlarından çekilmek zorunda kaldı. Çekilmedikleri alanlarda ise özel sektörle işbirliğine gidildi. Daha temelde yerel yönetimlerin ideolojisi yeniden tanımlanıyordu.

Yeni sağ proje kentleri artık bir ulusal ekonominin ve mekânsal işbölümünün içinde birbirlerini tamamlayan birimler olarak görmemektedir. Küresel ekonomi içinde artık kentler en fazla yatırımı kendi birimlerine çekmek için yarışmaya zorlandılar.

Belediyeler kentsel altyapı gibi büyük projelere girerken geleneksel sayılabilecek belediye hizmetlerinin sağlanmasında ise özelleştirmeye gidilmektedir.

Yerel yönetimler 1980'li yılların ortasından itibaren metro gibi büyük altyapı projelerine girişirken, bu yatırımlar sadece merkezi yönetimden yapılan kaynak transferi ile gerçekleşmedi. Doğrudan uluslararası para piyasalarından çeşitli yöntemlerle borçlandılar. Bu tür borçlanma politikalarıyla 1970'li yılların belediyeçilik anlayışı ile ayrıştılar. 1980 sonrası sosyal demokrat belediyeler dahil dış kredi kullanmakla kalmamış yapı işlet –devret türü uygulamalarla uluslararası sermaye tarafından kentsel hizmetlerin sağlanması uygulamalarına yönelmişlerdir.

Kentlerde ortaya çıkan yeni düzenlemelerin bir diğer boyutu ise büyük kentlerde belediyelerin yeniden örgütlenmesiydi. Metropol kentlerde anakent ve ilçe belediyeleri olmak üzere iki aşamalı bir belediye örgütlenmesine gidildi.

Belediyelerin örgütsel yapısında ortaya çıkan bir başka değişme belediyelere bağlı ancak piyasa mekanizması içinde çalışan şirketlerin kurulmasıdır.

AKP iktidarının 2000'li yılların ilk yarısında yerel yönetimlere yönelik en önemli çıkışı Kamu Yönetimi Reformu Tasarısıdır. Tasarının en temel özelliği merkezi yönetimin gücünü sınırlayıp yerel yönetimleri güçlendirmeye çalışan yaklaşım olmasıdır.

1980 sonrası dünyada ve Türkiye'de değişen yerel yönetim uygulamalarının anahtar kavramı "yönetişimdir". Yönetişim kavramı yerel yönetim sürecinde devletin yanı sıra piyasa ve sivil toplumun yer aldığı bir ifadesidir.

1970'li yılların stratejisi yerel yönetimleri merkeze alarak sivil toplumu güçlendirmeyi hedeflerken 1990'lı yıllarda önerilen strateji sivil toplumu merkeze alan bir mücadeleyi önermektedir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Osmanlı kentlerinin tamamen merkeze boyun eğer bir yapıda olduğu düşüncesine karşı çıkan düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Faroqhi
- B) Weber
- C) Marks
- D) Gedes
- E) Friedmann

AÇIKLAMA

Faroqhi, Osmanlı kentlerinin tamamen merkeze boyun eğer yapıda olduğu düşüncesine karşı çıkar. Ona göre Osmanlı kentlerinde Batılı anlamda bir kurumsal yapılanma yoktur.

YANIT: A

2. 1857 yılında çoğunluğu Hristiyan olan ticaret burjuvazisinin faaliyetlerinin yoğunlaştığı Beyoğlu ve Galata bölgesinde Batı'dakine benzer kurulan belediye örgütlenmesinin adı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 6. Daire
- B) Merkezi yönetim
- C) Yerinden yönetim
- D) Demokratik yönetim
- E) Ticari yönetim

AÇIKLAMA

6. ismiyle kurulan bu belediye örgütlenmesinin kurulmasının temel nedeni bölgede ihtiyaç duyulan temel kentsel hizmetleri sunmasıdır.

YANIT: A

3. Aşağıdakilerden hangisi özerk yerel yönetim anlayışının gelişmesinin nedenlerinden biridir?

- A) Sanayi devrimi
- B) Fransız devrimi
- C) Buharlı makinelerin üretimin seyrini değiştirmesi
- D) Burjuvazinin gelişmesi
- E) Rus devrimi

AÇIKLAMA

Özerk yerel yönetim anlayışının gelişmesi 10.yy dan itibaren burjuvazinin gelişmesi ve 12.yy dan sonra feodalizmin geniş ölçüde çözülmesiyle olmuştur.

YANIT: D

4. Bugünkü belediye anlayışının ilk örneği nerede ne zaman kurulmuştur?

- A) Almanya - 1860
- B) Fransa - 1870
- C) İngiltere - 1835
- D) Portekiz - 1855
- E) İran - 1850

AÇIKLAMA

19.YY da bugünkü anlamda belediye anlayışının ilk örneği İngiltere' de 1835 yılında kurulmuştur.

YANIT: C

5. 1580 sayılı Belediyeler Kanunu hangi yılda çıkarılmıştır?

- A) 1920
- B) 1930
- C) 1940
- D) 1950
- E) 1960

AÇIKLAMA

Merkezi yönetimin yerel güçlerle oluşturduğu çoğunlukla kurumsallaşmamış ittifakların yerine kurumsallaşmış yapıların ikame edilmesi amaçlanmış, 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediyeler Yasası'yla da nüfusu 2000'in üzerinde olan tüm kentlerde belediyeler kurulması zorunlu hale getirilmiştir.

YANIT: B

6. Orta sınıfların öncülük ettiği “kentsel solculuk” hareketi hangi yıllarda etkin olmaya başlamıştır?
- A) 1940’lı yıllar
B) 1950’li yıllar
C) 1960’lı yıllar
D) 1970’li yıllar
E) 1980’li yıllar

AÇIKLAMA

Büyük ölçüde orta sınıfların öncülük ettiği “kentsel solculuk” hareketi 1970’lerin başından itibaren büyük kentlerde etkin olmaya başlamıştır.

YANIT: D

7. Temsilciliğini Prens Sabahattin’in yaptığı merkezileşmiş devlet yapısının zayıflatılmasını öngören demokrasinin temel taşıyıcılarından biri olarak görülen anlayış aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Liberalizm
B) Sosyalizm
C) Âdem-i merkeziyetçilik
D) Postmodernizm
E) Modernizm

AÇIKLAMA

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ile 1970’li yıllarda ortaya çıkan merkezi yönetim yerel yönetim çelişkisinin de etkisiyle, merkezileşmiş devlet yapısının zayıflatılmasının Prens Sabahattin’e kadar uzatılan bir âdemi merkeziyetçilik anlayışının yaşama geçirilmesine olanak sunmanın ve daha genel olarak da demokratikleşmenin temel taşıyıcılarından birisi olarak görüldü.

YANIT: C

8. Batı ülkelerinin Türkiye’ye göre daha güçlü belediye örgütlenmesine sahip olduğunu söyleyen yazar aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Zubaida
B) Faroqhi
C) Belge
D) Castells
E) Friedmann

AÇIKLAMA

Belge’ye göre Batı ülkeleriyle kendimizi kıyasladığımızda orada güçlü bir belediye örgütlenmesi olduğunu görüyoruz. Bir olgu olarak o toplumların yaşamında epey eski zamandan beri var olan kurumlar belediyelerdir.

YANIT: C

9. 2000’li yıllardan sonra yerel seçimleri ağırlıklı olarak kazanan parti aşağıdakilerden hangisidir?
- A) CHP
B) AKP
C) MHP
D) ANAP
E) DYP

AÇIKLAMA

2000’li yıllar ve sonrasında ulusal düzeyde iktidar olması yanında yerel yönetimler alanında da AKP’nin tartışmasız bir hâkimiyet kurduğu gözlenmektedir.

YANIT: B

10. Günümüzde belediye kurulması için gereken nüfus büyüklüğü aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1000
B) 2000
C) 3000
D) 4000
E) 5000

AÇIKLAMA

Gerekten nüfus büyüklüğü 5000’dir.

YANIT: E

11. Ülkemizde 1973 yılında yere seçimlerde aşağıdaki partilerden hangisi ağırlıklı olarak başarılı çıkmıştır?

- A) MSP
- B) MHP
- C) DYP
- D) CHP
- E) AP

AÇIKLAMA

1973 yılı yerel seçimlerinden CHP başarılı çıkmıştır.

YANIT: D

12. Osmanlıda 1857 yılında belediye nereye kurulmuştur?

- A) Beyoğlu ve Galata bölgesi
- B) Üsküdar
- C) Topkapı
- D) Kartal
- E) Beşiktaş

AÇIKLAMA

Çoğunluğu Hristiyan olan ticaret burjuvazisinin faaliyetlerinin yoğunlaştığı Beyoğlu ve Galata bölgesinde Batıdakine benzer bir belediye örgütlenmesinin kurulması batılı devletlerinde desteğini alan ticaret burjuvazisinin dayatmaları sonucu gerçekleşmiştir.

YANIT: A

13. Kökleri 1960'lara dayanan 1973 yerel seçimleriyle kentlerin yönetimini ele geçiren "kentsel solculuk" hareketi aşağıdaki olaylardan hangisiyle sona ermiştir?

- A) Marshall Planı
- B) 24 Ocak Kararları
- C) 1980 askeri darbesi
- D) Sanayinin artmasıyla
- E) Belediyeler yasasının kabul edilmesiyle

AÇIKLAMA

1980 askeri darbesiyle kökleri 1960'lara dayanan 1973 yerel seçimleriyle kentlerin yönetimini ele geçiren "kentsel solculuk" hareketi sona ermiştir.

YANIT: C

14. Refah devletini ortadan kaldırmaya yönelen, refah devletinin temel taşıyıcısı olan yerel yönetimleri yeniden yapılandıran yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yeni sol yaklaşımı
- B) Feminist yaklaşım
- C) Yeni sağ proje
- D) Marksist yaklaşım
- E) Postmodern yaklaşım

AÇIKLAMA

Batıda da 1980'li yıllardan itibaren yerel yönetimlere uzun bir süre hâkim olan kent yöneticiliği anlayışı devletin içine düştüğü mali krizin etkisiyle radikal bir dönüşüme uğramıştır. İngiltere ve ABD de iktidara gelen yeni sağın temsilcisi partiler merkezi yönetimi ve yerel yönetimleri yeniden yapılandırmak üzere harekete geçerler.

YANIT: C

15. Batı'da yerel yönetimler ne zamandan itibaren Neo-liberal müdahale biçimleri geliştirmeye yönelmişlerdir?

- A) 1960'lar
- B) 1970'ler
- C) 1980'ler
- D) 1990'lar
- E) 2000'ler

AÇIKLAMA

Batı'da yerel yönetimler 1980'li yılların başından itibaren sermayenin ihtiyaçlarına duyarlı Neo-liberal müdahale biçimleri geliştirmeye yönelmişlerdir.

YANIT: C

Öğretmen Diyor ki! Kentsel Dönüşüm, soylulaştırma, yerinden edilme, sanayisizleşme, yasal süreç, neoliberal kentleşme, karma gelirli konut alanları kavramlarının işlendiği bu ünite de ayrıca kentsel dönüşümün neoliberal ekonomik, politikalarla ilişkisi irdelenmiştir. Konu özeti dikkatle okunduktan sonra sorular çözülmeli yanlış verilen yanıtlar için açıklamalar yeniden okunmalıdır.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	1 - 2

Artık, dünyaya kent toplumları hâkim hale gelmiştir. 2030 yılında dünya nüfusunun % 60'ının kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Bu durum aynı zamanda kentlere ait sorunların da giderek artması anlamına gelmektedir. Nüfus büyüklüğü ile ülkeleri andıran megakentlerin sayısı artmaktadır. Bu durum sosyal ve fiziki sorunlara yol açar. Mevcut ekonomik ve çevresel kaynakların giderek yetersiz hale gelmesi, konut sorunlarının büyümesi, kentsel altyapı ve çevrenin eskimesi-kullanılamaz olması gibi bir dizi sorun yeni yöntemlerle çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu yöntem ve politikalarından biri de “kentsel dönüşüm”dür.

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KAVRAMSAL TARTIŞMASI

Kentsel dönüşüm, “kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı vizyon ve eylem” olarak tanımlanır. Kentsel dönüşümün tanımlanmasında ve eleştirilmesinde bir kentsel alanda yitirilen ekonomik ve mekansal etkinliğin yeniden kazanılması açısından kentsel dönüşümün önemi veya yetersizlikleri üzerinde durulmaktadır. Kentsel dönüşümün konusu çoğu zaman kentsel gerileme, kentsel köhneme, yoksullaşma, suç artması ve sektörel değişimlere bağlı iş kayıpları gibi bir dizi sorunu da içerir.

Kentsel dönüşüm programları kendi içinde mekânsal ve sosyal kriterlere göre ayrıştırılarak farklı isimler almıştır. Buna göre 1950’li yıllarda bir “yeniden inşa” politikası uygulanırken, 1960’lı yıllarda “yeniden canlandırma, 1970’lerde yenileme ve 1980’lerde yeniden geliştirme uygulamaları ön plandadır. Dönemlere ayrılmadaki kriterler ise şöyle belirtilmektedir: Strateji ve uyum, anahtar aktörler ve yükleniciler, mekansal düzey ve faaliyet, ekonomik odak, sosyal içerik, fiziksel önem ve çevresel yaklaşımdır.

Kentsel dönüşümle birlikte anılan ama farklılıklar tartışan önemli bir olgu da “soyutlaştırma”dır.

Soyutlaştırma, eski kent merkezlerinin özellikleri yeni orta sınıf tarafından yeniden keşfedilmesi ve kent merkezinde yaşayan işçi sınıfı ile diğer kent yoksullarının yerinden edilmesi biçiminde özetlenebilir.

Kentsel dönüşümün dayanakları, kentsel gelişme eşiklerinin krize girdiği veya kendini yeniden üretilmediği dönemlere ait olmaktadır. Bu dayanaklar mekansal değil aynı zamanda sosyo mekansal ve ekonomik bir süreci kapsamaktadır.

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TARİHSEL ARKA PLANI

Bugün Türkiye’de tartışılan kentsel dönüşüm programı, 1980’li yılların neo-liberal şehirciliği ile karakterize olan ve 1990’lı yıllarda küresel etkisi artan bir olgudur. Bu sürecin kapitalist kentlerin yaşadığı ve 19. yy dan bu yana devam eden her türlü kentsel yapılanmalardan farkı, yeni bir ekonomi politik programa sahip olmasıdır.

19. YÜZYIL VE ERKEN SANAYİLEŞME DÖNEMİ

Kentsel dönüşüm uygulamalarının erken dönemi, 19.yy. da Avrupa'da yaşanan sanayileşme ve buna bağlı olarak gerçekleşen hızlı kentleşme süreciyle başlar.

Kentlere akan kırsal nüfus sanayide işçileşmiş, barınma ve sağlıklı çevrede yaşamak gibi önemli toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Gerek sanayinin ihtiyaçları için gerekse sanayi çalışanlarının ihtiyaçları için kentin mevcut mekânsal yapısı yetersiz kalmıştır.

Yıkıp yeniden yapma, kentsel dönüşümün bir türü olan "kentsel yenilenme" programları ile gerçekleştirilmiştir.

19.yy.ın ikinci yarısından itibaren Avrupa'nın yeni sanayi kentleri modern kentlere dönüşürken çok etraflı değişimler yaşanmaktadır.

- *Sanayinin ihtiyacı olan iş gücü ve kapitalizmin yeni sınıflarını mekanda yerleştirerek sermaye birikim hızını tehdit eden sınıfsal isyan potansiyelini harekete geçirebilecek sefalet göreceli olarak engellenmekte,*
- *Hizmetler ve metallerin mekandaki akışı hızlanmakta,*
- *Kapitalizmin aşırı birikim kaynaklı krizlerinin aşılmasında kentsel yatırımlar sermaye birikiminin ikinci döngüsünü*
- *Toplumsal sözleşmeye dayanan yeni ve soyut ortak kimlikler mekansal semboller yoluyla somutlanarak özdeşleşme sağlanmaktadır.*

Aynı dönemde kamusal alanların artırılması amacıyla bütünleşen "Park Hareketi" kente doğayı getirmeyi amaçlamıştır. 1844'te Liverpool'da Birkenhead Parkı, 1845'te Londra'da Victoria Parkı ve 1863'te de New York'ta Central Park yapılmıştır.

Bu dönemde kente müdahale etmek bir "kamu" meselesidir. İngiltere'de 1851'de çıkartılan Konut Kanunu bu kentteki toplumsal uygulamalar açısından önemli bir örnektir. 1850-60 yılları arasında Paris'e yönelik geliştirilmiş olan Baron Haussmann'ın kapsamlı operasyonları diğer önemli örnektir. Kuzey Amerika'da "Güzel Kent Hareketi" gelişmekteydi. Kentlerde geniş bulvar ve caddeler açılmıştır.

2. DÜNYA SAVAŞI SONRASI: REFAH KAPİTALİZMİ VE KENTLER

2. Dünya Savaşı'nı izleyen yeniden yapılanma süreci, refah toplumu ve sosyal devlet anlayışına dayalı bir kapitalist kentleşme deneyimi yaşatmıştır. Keynesyen ekonomi politikalarının hakim olduğu ve 1950'li yıllardan itibaren 1970'lere kadar süren bu süreç, talep eksenli politikalara dayanmaktaydı.

Kentsel harcamalar refah döneminde öncelikle eğitim, sağlık, konut, ulaşım gibi ortak tüketim alanlarına yönelmiştir. Ortak tüketim harcamaları, özel girişimci açısından yeteri kadar kârlı olmadığında, devlet harcamaları önemli ölçüde artmıştır.

Mülkiyet yatırımlarının sübvansé edilmesi küresel mali piyasalardaki kısa dönemli yatırımların seyrini de etkilemiştir. Küresel sermaye hareketi bu teşviklerle hızlanmıştır.

Bu politikalar 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da etkili olmuştur. Savaş sonrası Avrupa kentlerinde oluşan büyük yıkımlar, kentlerin yeniden inşasıyla ilgiliydi. ABD'de 1949'da Konut Yasası ile sosyal konut politikası geliştirilmeye çalışılmış ve kalıcı bir kentsel dönüşüm programı hedeflenmiştir. Kamu öncülüğünde başlayan kentsel dönüşümler 1950'lerin sonlarına doğru özel sektör yatırımlarıyla birleşmiştir. Yıkılan eski ve köhnemiş konutların yerine büyük sosyal konut blokları inşa edilmiştir. Kentlerin çevresinde büyümeye başlayan banliyöler de artmıştır.

İngiltere'de 1940-60'lara kadar özellikle fiziksel ve mekansal olarak aşırı kalabalık ve sağlıksız konutların iyileştirilmesi gibi çözümler ortaya kondu. Hızlı kentsel gelişmeyi kontrol etmenin bir aracı olarak "yeşil kuşak" adı altında bir politikaya da başvurulmuştur. Kentin genişlemesini önlemek, tarımsal kaynakları korumak, park ve eğlence yerlerini artırmak bu politika kapsamındadır.

1960-70'li yıllar fiziksel bozulmayla toplumsal bozulma arasındaki doğrudan bağlantıya dayanan ve toplumsal sorunlara duyarlı olma hedeflerini güden kentsel iyileştirme ve yenileme projeleri geliştirilmiştir. Kentsel sağlıklılaştırma girişimlerinin ilk örnekleri de bu dönemde gündeme gelmiştir.

Bu yıllardaki dönüşüm projelerinde de banliyöler öncelik kazanmıştır. Bu projelerde hem kamu sektörü hem özel sektör rol almaktadır. 1970'lerin ilk yarısına kadar kentsel bozulma toplumsal bir hastalık olarak görülmüştür. Sonraki yıllarda kentsel sorunlar, yapısal ve ekonomik nedenleri göz önüne alınarak açıklanmaya başlanmıştır.

1960'lı yılların başında kentsel sorunların kurtarıcısı olacağı düşüncesiyle "konut esaslı yenile(ş)tir me programları" geliştirilmiştir. Bu durum, bölgede yaşayan yoksul kesimin kent çeperlerindeki yeni konut bloklarına gönderilmesini engelleyememiştir.

1970-1990 DÖNEMİ: NEOLİBERAL KENT

1980 sonrası geniş bir dünya coğrafyası üzerinde uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar, kentlerin ekonomik ve sosyal gelişmeleri üzerinde oldukça belirleyici olmuştur. Kentsel mekanın sermaye birikimi için önemli bir kaynak olmaya başlaması ve istihdam politikaları ile sosyal politikaların gündemden düşmesi, neoliberal sürecin temel özellikleridir. 1970 sonları; artan işsizlik, yoksullaşma, mekansal ve sosyal açıdan gerileyen semtlerin artışı, kamusal hizmetlerin gerilemesi ve bu alanların giderek özelleşmesi gibi sorunlar eksikli ve prestijli projelere odaklanmıştır. Kent politikalarında “sanayisizleşme”, “girişimci kent” “dünya kenti”, “yerel ekonomi” kavramları öne çıkmıştır. Geliştirilen politikalar ulusal değil, küresel planlanmıştır.

Kentler bilgi ve finans merkezi olan New York, Londra ve Tokyo gibi küresel kentler düzeyinde rekabet etmeye zorlanmışlardır.

Docklands, Paris Defans, Beyrut Kent Merkezi ve Dubai örnekleri ise 1970’lerde devam eden büyük kentsel dönüşüm örnekleridir. Bu örneklerde de kentlerin rekabet gücünü artırma amacı geçerlidir.

1980 dönemi kentleşmesinin sosyo-ekonomik çerçevesi şu şekilde özetlenebilir:

- *Kentsel mekân piyasa mantığı ve ihtiyaçları çerçevesinde rekabete dayalı bir büyümenin kaynağı olarak giderek daha fazla metalaşmıştır. Kent toprakları kullanım değerinden öte değişim değeri yaratmak amacıyla alınıp satılmaya başlamıştır.*
- *1990 sonrasında yarışmacı kentsel gelişme anlayışının hakim olmaya başlamasıyla gündeme gelen küresel kent, kültür başkenti vb. hiyerarşik yapılanmalar kent merkezlerinin stratejik önemini arttırmıştır.*
- *Gerçekleşen değişimler sermaye birikimine dayalı yeniden yatırım ortamlarını arttırmıştır.*
- *Yerinden etme; yoksul kentli sınıfların toplumsal sorunları ile konut sorunlarını gündeme getirmiş fakat burada daha çok konut sorunu ve yoksulluk öne çıkmıştır.*
- *Rekabet açısından sürekli yeni çekim merkezleri yaratmak hem beklentileri artırmakta hem de birbirine benzeyen kent modelleri artırmak bir süre sonra turistler için bile cazibesi olmayan kentleri yaratmıştır.*

KÜLTÜREL STRATEJİLERİ, SOYLULAŞTIRMA VE KATILIM

Küresel kentleşme olarak da adlandırılan 1980 sonrasında neoliberal şehirciliği “kültür endüstrisi” gibi yeni alanları da ekonomik hayata katmıştır. Sharon Zukin “kültürel” niteliğin öne çıkmasının yeni bir ekonomi politik olduğunu ve kente dair değişimlerin kâr amaçlı kültür endüstrilerinin oluşumuna eşlik ettiğini vurgular. Kentsel yaşam tarzı değişirken göçmenler, etnik ve ırksal azınlıklar, lezbiyen ve eşcinseller ise kamusal mekanda daha fazla görünür olmaya başlamıştır.

Bu dönemde kentsel estetik anlayışının çok fazla öne çıkması ise giderek yoksullaşan ve eşitsiz gelişmeden olumsuz etkilenen kesimlerin çatışmalı görüntüsünü de belirginleştirmiştir.

Yenilenmeler arttıkça kent içinde kaçış yerine “tüketimin öneminden kent yaşamının inşasına” doğru bir yönelim olarak kent içine geri dönüş artmıştır. Bu durum da soylulaştırma için gerekli koşulları hazırlamıştır.

SOYLULAŞTIRMA

Soylulaşma, genel anlamı itibariyle eski kent merkezleri ile tarihi niteliği olan kentsel alanların mekansal ve sınıfsal değişimini ifade eder. Soylulaştırma süreci, bu alanlardaki eskimiş veya köhnemiş mekanların yenilenmesi veya bazı durumlarda yıkılıp yeniden yapılmasını da içerir.

Neil Smith soylulaştırmanın oluşum nedenlerini ve sonuçlarını şöyle açıklar:

- *Banliyöleşme ve rant farkının ortaya çıkması,*
- *İleri kapitalist ülkelerdeki sanayisizleşme ve beyaz yakalı istihdamın büyümesi*
- *Mekanın merkezileşmesi ve aynı zamanda sermayenin merkezsizleşmesi*
- *Kâr oranlarının düşüşü değişme ile demografik değişimler soylulaştırmanın nedenleri ve sonuçlarıdır.*

Soylulaştırmanın gerçekleştirilmesinde orta sınıfın etkin bir rolü vardır. “Yeni orta sınıf” eğitim düzeyi yüksek, yabancı dil bilen, yüksek gelirli işlerde çalışan kentli bir sınıftır. Kent merkezlerinin kültür-sanat açısından dinamik olması, yeni orta sınıfın taleplerini tetiklemektedir.

Feminist yaklaşım toplumsal cinsiyet meselesi ile kadınların değişen sınıfsallıklar içindeki konuları ve değişken rollerini ortaya koyması itibariyle önem taşır.

KENTSEL DÖNÜŞÜMDE KATILIM

İyi bir kentsel yönetişimin sahip olması gereken ilkeler şunlardır:

- Etkililik
- Eşitlik
- Katılım
- Halkın sürece katılması
- Güvenlik

Bir ilkeler sürecin demokratik olarak planlanmasını ve gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır.

Harvey, yoksul mahallelerde uygulanacak olan yenileme ve dönüşüm programlarının rekabetçi bir temelde olmaması gerekliliğini vurgular.

Bir başka öneri ise farklı kesimlerin bir arada yaşamalarını olanaklı kılan ayrışmamış kentsel ortamları artırmak, sosyal ve kültürel birikimlerin paylaşılmasını sağlamaktır.

Ekonomik anlamda ise piyasa eksensli özelleşmiş ihtiyaçların yerine birbirine yakın taleplerde daha ortak ve kamusal nitelikli ihtiyaçları sağlamaktır.

TÜRKİYEDE KENTSEL DÖNÜŞÜM

1984'te 3 büyük kentte belediye başkanlıklarını ANAP kazanmıştır. Bütün kapitalist ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de bu dönemdeki kent politikalarında neoliberal bir program benimsenmiştir.

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YASALARI NASIL BİR BEKLENTİYLE TASARLANMIŞTIR?

Kentsel dönüşüme dair yasal süreç 2004 yılında "Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu" ile başlamıştır. Bu konu en fazla İstanbul üzerinden gündeme gelmiştir. Mesken ve Gecekondu Müdürlüğü'nün 2003 yılında yaptığı araştırmaya göre, kent genelinde toplam 85 bin 423 gecekondu bulunduğu bilgisi ile bu girişimin kapsamlı olacağı duyurulmaktadır.

Yerel ve merkezi yönetimler ile TOKİ, dönüşümün gerekçeleri olarak mahallelerdeki suçun, deprem-selliğin ve diğer sosyal çöküntülerin olmasını göstermişlerdir. Kentteki hastaneler, sağlık ocakları, ilköğretim okulları, meslek liseleri, yollar, kavşaklar, sosyal tesisler ve altyapıların ıslahı da dönüşümün parçasıdır.

Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Yasal Dayanakları:

- 3194 sayılı İmar Kanunu
- 2981 sayılı İmar Affı Kanunu
- 5104 sayılı "Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi" Kanunu
- 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması" Kanunu
- 2005 5393 sayılı "Belediye Kanunu'nun 73. maddesi
- 2008 5793 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"

ALTERNATİF BİR POLİTİKA: KARMA GELİRLİ KONUT ALANLARI

Kentsel dönüşüm ve soylulaştırma gibi olguların neden olduğu bir dizi soruna ve özellikle de yerleşim birimlerinin sınıfsal ve sosyal açıdan homojenleşmesinin önüne geçmek için alternatif politikaları tartışmaktadır. Bunlardan en önemlisi "karma gelirli konut alanları" yaratma yaklaşımıdır.

Karma gelirli konut alanları oluşturmanın gerekçeleri:

- Başta Amerika olmak üzere Batı kentlerindeki ayrışmanın kentsel sınıfların kamusal ortamlardaki birlikteliğini tehdit edecek düzeyde artmış olması.
- Yoksulların "tehlikeli sınıflar" yoksul mahallelerin "tehlikeli yerler" olarak görülmesi
- Kamusal hizmetlere erişmede piyasalaşmanın etkisiyle yaşanan dışlamalar; sınırlı sosyal ağlar; suçun varlığı

Neden karma gelirli konut alanlarına ihtiyaç vardır?

- Yüksek gelir düzeyine sahip olanlar ile düşük gelirlerin iç içe yaşaması veya yerleşim yerlerinin iç içe olacak biçimde planlanması ve tasarlanması, yoksul mahalleleri iyileştirir.
- Bir yoksullukla mücadele yöntemidir.
- Devlete ait eski sosyal konut bloklarının yenilenmesindeki fiziksel sınırlayıcıları piyasaya yeni seçenekler sunarak aşmak
- Konutların sübvansedilmesi, iş gücünü olumlu yönde etkiler.

Karma gelirli konut alanlarından beklenen sonuçlar:

- Daha fazla toplumsal kontrol
- Daha kapsamlı yapısal destekler sağlanması
- Konutların fiziksel iyileştirilmesinden öte sosyo-ekonomik iyileştirmeler
- Yoksulluğu azaltmak
- Sadece yoksulluk politikası değil, genel bir kentsel yeniden yapılanma açısından yeni bir strateji olması
- Çevresel iyileştirme sağlanması
- Konut maliyetinin yükünü azaltmak ve tasarımını yükseltmek
- Sübvanseden kiralık konut üretimini artırmak
- Kâr amacı taşıyanlar ile taşımayanlar arasındaki iş birliğini sağlamak
- Kamu sisteminde daha hızlı ve daha fazla yatırım
- Mahallenin fiziksel ve sosyal donatılarını niceliksel ve niteliksel olarak artırmak
- Eğitim, sağlık kurumları, kütüphaneler, alışveriş hatları ile çocuk parkı vb. donanımları hizmetleri artırmak
- Vergi gelirlerinin artışı; piyasa yapısının stratejik olarak desteklenmesi
- Hizmet dağıtımının sübvansedilmesi
- İstihdam alanlarına yakın konutları artırır.

Bu politikaya yönelik yapılan eleştiriler farklı başlıklarda yoğunlaşmaktadır.

Buna göre;

- Gelir artmadan konut fiyatlarının ve kiralıkların artabileceği
- Pratikte uygulamanın zor olacağı
- Yüksek gelirlerin düşük gelirli mahallelerde veya yakınında yaşamak istemeyeceği
- Bu politikanın devlet sübvansiyonları olmadan gerçekleşemeyeceği
- Yeni bir devlet harcaması alanının piyasayı yönlendirebileceği
- Serbest piyasa girişimini ilerletmeye yarayacağı

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak tanımlanır?
- A) Şemsiye
B) Çadır
C) Çanta
D) Anahtar
E) Elbise

AÇIKLAMA

Şemsiye, "kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak tanımlanır.

YANIT: A

2. Aşağıdakilerden hangisi eski kent merkezlerinin özellikle yeni orta sınıf tarafından yeniden keşfedilmesi ve kent merkezinde yaşayan işçi sınıfı ile diğer kent yoksullarının yerinden edilmesi biçiminde özetlenir?
- A) Modernleştirme
B) Soylulaştırma
C) Kentselleştirme
D) Yoksullaştırma
E) Ötekileştirme

AÇIKLAMA

Soylulaştırma, eski kent merkezlerinin özellikle yeni orta sınıf tarafından yeniden keşfedilmesi ve kent merkezinde yaşayan işçi sınıfı ile diğer kent yoksullarının yerinden edilmesi biçiminde özetlenir.

YANIT: B**ÇIKMIŞ SORU**

2014-DÖNEM SONU

3. 19. yy'ın ortalarından 1945'lere kadar olan süreçte kentlerdeki fiziksel ve toplumsal bozulmaya karşı en önemli müdahale biçimi aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Kolektif yenileme
B) Konut esaslı yenileme
C) Kentsel yenileme
D) Kırsal yenileme
E) Köysel yenileme

AÇIKLAMA

19. yy'ın ortalarından 1945'lere kadar olan süreçte kentlerdeki fiziksel ve toplumsal bozulmaya karşı en önemli müdahale biçimi "kentsel yenilenme" olmuştur.

YANIT: C**ÇIKMIŞ SORU**

2015-DÖNEM SONU

4. Soylulaştırmanın tanımı aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Merrezdeki eskimiş, gecekondu görünümündeki binaların yenilenmesidir.
B) Kent merkezlerinin kamusal aladaki değişimidir.
C) Eski kent merkezleriyle tarihi niteliği olan kentsel alanların mekânsal ve sınıfsal değişimidir.
D) Kent merkezlerindeki kültürel ve sanatsal gelişmelerdir.
E) Kent merkezlerinin çevresel açıdan iyileşmesidir.

AÇIKLAMA

Soylulaştırma, tarihi niteliği olan kentsel alanların mekânsal ve sınıfsal değişimidir.

YANIT: C

5. Aşağıdaki hangi yaklaşım toplumsal cinsiyet meselesi ile kadınların değişen sınıfsallıklar içinde konumları ve değişen rollerini ortaya koyması itibarıyla önem taşır?
- A) Çoğulcu Yaklaşım
B) Seçkin Kuram
C) Muhafazakar Yaklaşım
D) Sınıf Temelli Kuram
E) Feminist Yaklaşım

AÇIKLAMA

Feminist Yaklaşım, toplumsal cinsiyet meselesi ile kadınların değişen sınıfsallıklar içinde konumları ve değişen rollerini ortaya koyması itibarıyla önem taşır.

YANIT: E

6. Türkiye'deki ilk kentsel dönüşüm yasası aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Gecekondu kanunu
B) Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu
C) Belediyeler kanunu
D) İmar ve İskân kanunu
E) 5366 Sayılı Restorasyon Kanun

AÇIKLAMA

"Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu" ile başlamıştır. Yasal sürecin başlayabilmesinin koşulları ise en fazla İstanbul üzerinde gündeme gelmiştir.

YANIT: B

7. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'deki kentsel dönüşümün kurumsal öncüsüdür?
- A) TOKİ
B) Kooperatifler Birliği
C) Büyükşehir Belediyeleri
D) İlçe Belediyeleri
E) Kaymakam

AÇIKLAMA

TOKİ Türkiye'deki kentsel dönüşümün kurumsal öncüsüdür. Önce Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü sonra TOKİ gibi daha merkezi politika üreten ve yetkileri olağanüstü artırılmış bir kurum kentsel dönüşümün merkezinde yer almıştır.

YANIT: A

8. Aşağıdakilerden hangisi kentsel dönüşüm ve soylulaştırma gibi olguların neden olduğu bir dizi soruna ve özellikle de yerleşim birimlerinin sınıfsal ve sosyal açıdan homojenleşmesinin önüne geçmek için alternatif bir politikadır?

- A) "Büyük alışveriş alanları" yaratma yaklaşımları
B) "Mahalle "kültürlü apartman" yaratma yaklaşımı
C) "Şehirden uzak yerleşim alanları" yaratma yaklaşımı
D) "Sosyal paylaşım alanları" yaratma yaklaşımı
E) "Karma gelirli konut alanları" yaratma yaklaşımı

AÇIKLAMA

"Karma gelirli konut alanları" yaratma yaklaşımı kentsel dönüşüm ve soylulaştırma gibi olguların neden olduğu bir dizi soruna ve özellikle de yerleşim birimlerinin sınıfsal ve sosyal açıdan homojenleşmesinin önüne geçmek için alternatif bir politikadır.

YANIT: E

9. Aşağıdakilerden hangisi karma gelirli konut alanları politikasına yönelik eleştirilerden biri değildir?

- A) Gelir artmadan konut fiyatları ile kiralarn artabileceği
- B) Pratikte uygulamanın zor olacağı
- C) Yüksek gelirlerin düşük gelirli mahallelerde veya yakınında yaşamak istemeyeceği
- D) Yeni devlet harcaması alanı piyasayı yönlendirebileceği
- E) Kentsel zenginliğin azalması

AÇIKLAMA

Karma gelirli konut alanlarına yapılan eleştiriler farklı bakışlarda yoğunlaşmaktadır; gelir artmadan konut fiyatları ile kiralarn artabileceği, pratikte uygulamanın zor olacağı, yüksek gelirlerin düşük gelirli mahallelerde veya yakınında yaşamak istemeyeceği, bu politikanın devlet sübvansiyonları olmadan gerçekleşemeyeceği, yeni bir devlet harcaması planının piyasayı yönlendireceği, serbest piyasa girişimini ilerletmeye yarayacağı.

YANIT: E

10. Aşağıdaki ifadelerden hangisi kentsel dönüşümü en iyi şekilde tanımlar?

- A) Kentsel dönüşüm bir kentsel alanda yitirilen ekonomik ve mekânsal etkinliğin yeniden kazanılmasıdır.
- B) Yeni orta sınıfın kent merkezlerindeki etkinliğidir.
- C) Tarihi alanların korunmasıdır.
- D) Kentsel alanın ekonomik değerinin artırılmasıdır.
- E) Sanayi sonrası yapılanmadır.

AÇIKLAMA

Kentsel dönüşüm kavramı kentsel yeniden yapılanmaların tarihselliğine göre farklı uygulama programlarının şemsiye kavramı olmuştur. Bu kavram, kentsel sorunların çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak tanımlanmaktadır.

YANIT: A

11. "Kentsel yenileme" hangi dönemde etkili olmuştur?

- A) II. Dünya Savaşı sonrası
- B) 1980 sonrası
- C) Soylulaştırmanın yoğun olduğu dönemlerden sonra
- D) 1800 - 1845 döneminde
- E) 1970'li yıllarda

AÇIKLAMA

19. yy.'ın ortalarında 1945'lere kadar olan süreçte kentlerdeki fiziksel ve toplumsal bozulmaya karşı en önemli müdahale biçimi kentsel yenilemedir. Bu dönemde toplumun büyük bir kesiminin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak kaçınılmaz hale gelmişti. II. Dünya Savaşı 1945'te bittiğinden, soylulaştırma ise 1960'larda görüldüğünden kentsel yenileme etkili olamaz.

YANIT: D

12. Aşağıdakilerden hangisi modernist hareketin hakim olduğu yıllara ait uygulamalardan biri değildir?

- A) Park hareketi
- B) Konut kanunu uygulaması
- C) Güzel kent hareketi
- D) Kentsel estetik anlayışının çok fazla öne çıkması
- E) Paris'e yönelik geliştirilmiş olan Baran, Haussmann'ın operasyonları

AÇIKLAMA

Kamusal alanların artırılması amacıyla bütünleşen Park hareketi, İngiltere'de 1851'de çıkarılan Konut Kanunu, 1850-1860 yılları arasında Paris'e yönelik geliştirilmiş olan Baran Haussmann'ın kapsamlı operasyonları, Kuzey Amerika'daki Güzel Kent Hareketi, modernleşen zihinlere nakşedildiği, modern toplumun mekânsal inşasına işaret etmektedir.

YANIT: D

13. Aşağıdakilerden hangisi 1980 dönemi kentleşmesinin sosyo - ekonomik özelliklerinden biridir?

- A) Kentsel mekân, piyasa mantığı ve ihtiyaçları çerçevesinde rekabete dayalı bir büyümenin kaynağı olarak giderek daha fazla metalaşmıştır.
- B) Kent merkezlerinin stratejik önemi azalmıştır .
- C) Eğitim ve sağlık hizmetlerinde devletin rolü etkin hale gelmiştir.
- D) Politikalarda bireycilik ve kolektiflik iç içe geçmiştir.
- E) Gerçekleşen değişmeler, sermaye birikimine dayalı yeniden yatırım ortamlarını azaltmıştır.

AÇIKLAMA

1980 dönemi geniş bir dünya coğrafyası üzerinde uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar, kentlerin sosyo-ekonomik gelişmeleri üzerinde oldukça belirleyici olmuştur. Kentsel mekanın sermaye birikimi için önemli bir kaynak olmaya başlaması ve istihdam politikaları ile sosyal politikaların gündemden düşmesi, neoliberal sürecin temel özellikleridir.

YANIT: A

14. Aşağıdaki ifadelerden hangisi kentsel dönüşümü en doğru şekilde tanımlar?

- A) Kadınların iş yaşamında etkin olmaya başlamasıdır.
- B) Tarihi alanların korunmasıdır.
- C) Kent merkezlerinde kültür ve sanat etkinliklerinin artmasıdır.
- D) Yeni orta sınıfın kent merkezlerindeki etkinliğidir.
- E) Bir kentsel alanda yitirilen ekonomik ve mekansal etkinliğin yeniden kazanılmasıdır.

AÇIKLAMA

Kentsel dönüşümün, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğduğunu belirterek, gerçekleştirilecek dönüşümü, elde edilecek sonuçlar üzerine kurulan bir uzlaşma olarak tanımlar. Gerek yaygın tanımlarda gerekse eleştirel yaklaşımlarda, bir kentsel alanda yitirilen ekonomik ve mekansal etkinliğin yeniden kazanılması açısından kentsel dönüşümün önemi veya yeterlilikleri üzerinde durulmaktadır.

YANIT: E

15. Aşağıdakilerden hangisi “yeşil kuşak” (greenbelt) politikasının amaçlarından biridir?

- A) Dünyadaki çevre hareketini başlatmak
- B) İngiltere’de hızlı kentsel gelişmeyi kontrol etmek
- C) New York’taki park sayısını arttırmak
- D) Paris kent merkezini korumak
- E) Modern kentler yaratmak

AÇIKLAMA

Dünya savaşı sonrasında Londra kentinin planı için uygulanması önerilmiş olan yeşil kuşak modeli, öncelikle kentin genişlemesini önlemektir. Fakat bunun yanı sıra tarımsal kaynakları korumakta planın bir parçası olmuştur. Park ve benzeri eğlence aktivitelerini içeren alanların artırılması ve geliştirilmesi yine yeşil kuşak politikası kapsamında yer almıştır. Bugün hala kentsel planlarda bu politikaya referans verilmektedir.

YANIT: B

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. **Aşağıdakilerden hangisi kentsel dönüşüm sırasında karşılaşılan sorunlardan biri değildir?**
 - A) Kentsel gerileme
 - B) Kentsel köhneme
 - C) Entelektüelleşme
 - D) Yoksullaşma
 - E) Suçun artması
2. **Aşağıdakilerden hangisi kentsel dönüşüm programlarının mekânsal ve sosyal kriterlerine göre yapılan ayrıştırmalardan biri değildir?**
 - A) 1950 - Yeniden İnşa
 - B) 1960 - Yeniden Canlandırma
 - C) 1970 - Yenileme
 - D) 1980 - Yeniden Geliştirme
 - E) 1990 - Yeniden Yıkma
3. **Aşağıdakilerden hangisi bir kentsel alanda yitirilen ekonomik ve mekânsal etkinliğin yeniden kazanılması olarak tanımlanmaktadır?**
 - A) Kentsel dönüşüm
 - B) Reorganizasyon
 - C) Entelektüelleşme
 - D) Yeniden organizasyon
 - E) Modernleştirme
4. **Aşağıdakilerden hangisi "kültürel" niteliğin öne çıkmasının yeni bir ekonomi politik olduğunu ve kente dair değişimlerin kâr amaçlı kültür endüstrilerinin oluşumuna eşlik ettiğini vurgular?**
 - A) Huat Chua
 - B) Ward
 - C) Sharon Zukin
 - D) Şen
 - E) Öktem

5. **Türkiye'de kentsel dönüşüme dair yasal süreç ne zaman başlamıştır?**
 - A) 1960
 - B) 1980
 - C) 1990
 - D) 2004
 - E) 2010
6. **Aşağıdakilerden hangisi kentsel dönüşümün ilk örneklerinden biri değildir?**
 - A) Tarlabası Bulvarı'nın yapılması
 - B) Nişantaşı Merkez Çarşısı projesi
 - C) İzmir sahil yolunun yapımı
 - D) Park Otel'in yapılması
 - E) Portakal Çiçeği Vadisi
7. **Aşağıdakilerden hangisi Kentsel Dönüşümün yasal dayanaklarından biri değildir?**
 - A) 3194 sayılı İmar Kanunu
 - B) 2981 sayılı İmar Affı Kanunu
 - C) 2499 sayılı Piyasalar Kanunu
 - D) 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu
 - E) 5393 sayılı Belediyeler Kanunu
8. **Aşağıdakilerden hangisi yoksul mahallelerde uygulanacak olan yenileme ve dönüşüm programlarının rekabetçi bir temelde olmaması gerekliliğini vurgular?**
 - A) Thornley
 - B) Harvey
 - C) Sassen
 - D) Slater
 - E) Van Criekingen
9. **Aşağıdakilerden hangisi karma gelirli konut alanlarından beklenen sonuçlardan biri değildir?**
 - A) Sınıfsal koşullara uygun ayrı ayrı konut projeleri yapmak
 - B) Vergi gelirlerinin artışı;piyasa yapısının stratejik olarak desteklenmesi
 - C) Hizmet dağıtımının sübvansede edilmesi
 - D) İstihdam alanlarına yakın konutları arttırmak
 - E) Eğitim, sağlık kurumları, kütüphaneler, çocuk parkı vb. hizmetleri arttırmak

10. Aşağıdakilerin hangisi Türkiye’de kentsel dönüşümün ilk örneklerinden biri değildir?

- A) Portakal Çiçeği Vadisi Projeleri
- B) İzmir’de sahil yolunun yapımı
- C) Gök Kafes Park Otel’in yapılması
- D) Tarlabası Bulvarı’nın açılması
- E) Sulukule Projesi

11. Aşağıdakilerden hangisi “yeşil kuşak” politikası kapsamında yer alamaz?

- A) Kentin genişlemesini önlemek
- B) Tarımsal kaynakları korumak
- C) Park alanlarını arttırmak
- D) Eğlence aktivitelerini içeren alanları arttırmak
- E) Çok katlı bina ve geniş yol çalışmaları yapmak

12. Aşağıdakilerden hangisi neo-liberal kent politikalarında ortaya çıkan kavramlardan biri değildir?

- A) Sanayisizleşme
- B) Sosyal kent
- C) Girişimci kent
- D) Dünya kenti
- E) Yerel ekonomi

13. Aşağıdakilerden hangisi iyi bir kentsel yönetişimin sahip olması gereken ilkelerden biri değildir?

- A) Süreklilik
- B) Etkililik
- C) Eşitlik
- D) Katılım
- E) Güvenlik

14. Aşağıdakilerden hangisi karma gelirli konut alanları yaratma yaklaşımının savunularından biri değildir?

- A) Yüksek gelirli ile düşük gelirlilerin iç içe yaşaması yoksul mahalleleri iyileştirir
- B) Yoksullukla mücadele yöntemidir
- C) Sanatsal etkinlikleri artırır
- D) Konutların sübvansede edilmesi, işgücünü olumlu yönde etkiler
- E) Devlete ait eski sosyal konut bloklarının yenilenmesindeki fiziksel sınırlayıcıları piyasaya yeni seçenekler sunarak aşar

15. Aşağıdakilerden hangisi kentsel dönüşümün gerekçelerinden biri değildir?

- A) Kentte artan suç ve yoksulluğu önlemek
- B) Deprem riskini azaltmak
- C) Gecekondulaşmayı önlemek
- D) Hizmet sektörünü geliştirmek
- E) Mekansal iyileşme sağlamak

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. C Kentsel dönüşümün konusu çoğu zaman kentsel gerileme, kentsel köhneme-yoksullaşma, suçun artması ve sektörel değişimlere bağlı iş kayıpları gibi bir dizi sorunu da içerir. Buna yeni fonksiyonel ihtiyaçlar ile sıkça gündeme gelmiş olan büyük ulaşım ağları, yeni liman veya istasyonların yapımı ve dönüşümünü de eklemek gerekir.

2. E Son yarım yüzyıl kentsel yeniden yapılanmalarına bakıldığında kullanılan dönüşüm programları kendi içinde mekânsal ve sosyal kriterlere göre ayrıştırılarak farklı isimler almıştır. Buna göre 1950’li yıllarda “yeniden inşa” politikası uygulanırken, bunu takip eden 1960’lı yıllarda “yeniden canlandırma” 1970’lerde “yenileme” ve 1980’lerde “yeniden geliştirme” uygulaması ön plandadır.

3. A Kentsel dönüşüm; kentsel bozulma süreçlerini, daha iyi anlama ihtiyacından doğduğunu belirterek, gerçekleştirecek dönüşümü, elde edilecek sorunlar üzerine kurulan bir uzlaşma olarak tanımlar.

4. C Sharon Zukin, “kültürel” niteliğin öne çıkmasının yeni bir ekonomi politik olduğu ve kente dair değişimlerin kâr amaçlı kültür endüstrilerinin oluşumuna eşlik ettiğini vurgular.

5. **D** Kentsel dönüşüme dair süreç 2004 yılında “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu” ile başlamıştır. Yasal sürecin başlayabilmesinin koşulu ise bu tarihten önce fiili olarak oluşmuştu. Bu konu en fazla İstanbul üzerinden gündeme gelmiştir. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm sürecinin Mesken ve Gecekondu Müdürlüğü ve TOKİ gibi daha merkezi politika üreten ve özellikle TOKİ nezdinde bakıldığında yetkileri sınırsız olan kurumların devreye girmesiyle şekillenmiştir.
6. **B** Kentsel dönüşümün ilk örnekleri; Tarla- başı Bulvarı’nın yapılması, İzmir sahil yolunun yapılması, Park Otel’in yapılması, Portakal Çiçeği Vadisi.
7. **C** 3194 sayılı İmar Kanunu, 2981 sayılı İmar Affı Kanunu, 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, 5393 sayılı Belediyeler Kanunu kentsel dönüşümün yasal dayanaklarıdır.
8. **B** Harvey, yoksul mahallelerde uygulanacak olan yenileme ve dönüşüm programlarının rekabetçi bir temelde olmaması gerekliliğini vurgular.
9. **A** Vergi gelirlerinin artışı; piyasa yapısının stratejik olarak desteklenmesi, mahallenin fiziksel ve sosyal sanatlarını nitelik ve niceliksel olarak arttırmak, hizmet dağılımının sübvansede edilmesi, istihdam konutlarına yakın alanları dağıtmak, eğitim, sağlık kurumları, kütüphaneler, çocuk parkı ve benzer hizmetleri arttırmak.
10. **E** Türkiye’de ANAP yönetimi döneminde İstanbul’da Tarla başı Bulvarı, Gök Kafes, Park Otel, boğazın yapılaşmaya açılması, kentsel dönüşümün ekonomik stratejiyle birleşmesinin kritik aşamasını yansıtan projelerdir. Bunun yanı sıra İzmir’de deniz ile kentin ilişkisini koparan sahil yolunun yapımı, sahillerdeki yapılaşmanın genel olarak artması; Ankara’da Güvenpark’ın altının yapılaşmaya açılmak istenmesi 1989 Murat Karayalçın döneminde ise Dikmen Vadisi ve Portakal Çiçeği Vadisi projeleri.
11. **E** Yeşil kuşak modeli, öncelikle kentin genişlemesini önlemektir. Fakat bunun yanı sıra tarımsal kaynakları korumak da planın bir parçası olmuştur. Park vb. eğlence aktivitelerini içeren alanların artırılması ve geliştirilmesi yine yeşil kuşak politikası kapsamında yer almıştır. Bugün hâlâ kentsel planlarda bu politikaya referans verilmektedir.
12. **B** Yenileme projeleri gayrimenkul eksenli ve prestijli projelere odaklanmıştır. Kent politikalarında “sanayisizleşme” “girişimci kent”, “dünya kenti”, “yerel ekonomi” kavramları öne çıkmıştır. Geliştirilen politikalar ulusal nitelikli değil küresel olarak planlanmıştır.
13. **A** İyi bir kentsel yönetiminin sahip olması gereken ilkeler; etkililik, eşitlik, katılım, halkın sürece katılması ve güvenlik ilkesidir. Bu ilkeler sürecin demokratik olarak planlanması ve gerçekleşmesini amaçlamaktadır.
14. **C** Karma gelirli konut alanları yaratma yaklaşımının savunuları arasında; konutların sübvansede edilmesi, iş gücünü olumlu yönde etkiler, yoksullukla mücadele yöntemidir. Devlete ait eski sosyal konut bloklarının yenilenmesindeki fiziksel sınırlayıcıları piyasaya duyulmamış seçenekler sunarak taşır, yüksek gelirler ile düşük gelirli olan iç içe yaşamaları yoksul mahalleleri iyileştirir.
15. **D** Kentsel dönüşüm, hizmet sektörünü geliştirmeyi hedef almamaktadır. Kentte artan suç ve yoksulluğu önlemek, deprem riskini azaltmak, gecekondulaşmayı önlemek, mekansal iyileşmeler sağlamak kentsel dönüşümün hedefleridir.

**DÖNEM SONU
DENEME SINAVI - 1**

1. **Aşağıdakilerden hangisi Pekin şehri için söylenemez?**
- A) Şehir merkezine forum denmekteydi.
B) Köle iş gücüne dayanan bir kentti.
C) Hayat hükümdarlığın kontrolü altındaydı.
D) Yönetimde Ming hanedanlığı vardı.
E) Gök cisimlerinin göstergeleri gibi kozmolojik semboller kullanılmıştır.
2. **Osmanlı döneminde mahallelerin temsili imam, haham veya papaz tarafından yapılırken 19. yy'da batı modeli kent yönetim reformu ile yerini aşağıdakilerden hangisi almıştır?**
- A) Muhtarlık ve İhtiyar Heyeti
B) Belediye Başkanı
C) Kasaba Şefi
D) Eyalet Başkanı
E) Meclis Başkanı
3. **Aşağıdakilerden hangisine göre serbest piyasa popülizmi orta sınıfları etrafı çevrilmiş ve korunaklı alışveriş merkezleri içine yerleştirmiş, ama yoksullara gelince onları evsiz barksızlığın yeni ve oldukça kâbus dolu postmodern manzarasının orta yerine fırlatmıştır?**
- A) G. Simmel
B) Karl Marx
C) Harvey
D) Castells
E) Louis Wirth

4. **Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkiyi aşağıdaki hangi kuram açıklamaktadır?**
- A) Kesişen Fırsatlar Kuramı
B) İtme Çekme Kuramı
C) Göç Sistemi Kuramı
D) İlişkiler Ağı Kuramı
E) Merkez Çevre Kuramı
5. **Aşağıdakilerden hangisi bir ülkenin coğrafi parçalarından birinde, merkezi yönetim merkez ve taşra birimleri dışında, doğrudan o yörede yaşayanlarca oluşturulup yönetilen birimlerdir?**
- A) Devlet
B) Merkezi yönetim
C) Özerk yönetim
D) Yerel yönetim
E) İhtiyar heyeti
6. **Yerel yönetimleri tanımlarken aşağıdaki kavramlardan hangisine başvurulmaz?**
- A) İdari özerklik
B) Siyasal meşruiyet
C) Yerel ortak hizmetlerin sunumu
D) Bağımsızlık
E) Yerinden yönetim
7. **Aşağıdakilerden hangisi sermaye, meta ve enformasyon akışının yerel, ulusal ve bölgesel mekânsal sınırların ötesine geçerek, dünya düzeyinde işlemesidir?**
- A) Küreselleşme
B) Serbestleşme
C) Ötekileşme
D) Evrimleşme
E) Özgürleşme

8. Aşağıdakilerden hangisi dünya kenti kavramı ve küresel kent kavramı arasındaki farkı; dünya kenti kavramı kendine atfedilen bir zamansızlık içerirken küresel kent modeli belli bir sosyo mekansal tarihsel döneme işaret etmektedir diyen düşündürür?
- A) Simon
B) Spencer
C) Durkheim
D) Marks
E) Sassen
9. Aşağıdakilerden hangisine göre üreticiler "geçimlik ihtiyaçlarını güvence altına almak" için düşük fiyatları kabul ederler?
- A) Chayanov
B) Karl Marks
C) Cardosa
D) Falletto
E) Bernstein
10. Aşağıdaki kuramlardan hangisi az gelişmiş ülkelerde modern kapitalist sektör ve geleneksel tarım sektörü olmak üzere iki farklı sektörün olduğunu söyler?
- A) Modernleşme Yaklaşımı
B) Sistem Yaklaşımı
C) Yapısal Tarihsel Yaklaşım
D) İkili Yapı Kuramı
E) Dünya Sistemi Kuramı
11. Aşağıdakilerden hangisi kentlerin etrafında elverişsiz koşullarda, sağlıksız ve alt-yapıdan yoksun yerleşim mekânlarıdır?
- A) Gecekondu
B) Kat mülkiyeti
C) Malik
D) İmar planı
E) Konut projesi
12. Aşağıdakilerden hangisi 1929 Ekonomik Krizi sonrasında gelişen politikadır?
- A) Milliyetçilik
B) Postmodernite
C) Devletçilik
D) Halkçılık
E) Moderncilik
13. Aşağıdakilerden hangisi tüketim estetiğinden yoksun, kentin nimetlerinden yararlanılan ve kent kültürünü yakalayamamış kişilerdir?
- A) Kentli
B) Varoşlu
C) Köylü
D) Kasabalı
E) Rüküş
14. Aşağıdakilerden hangisi gecekonudaki sosyal ilişkilerin olumsuz yönünü anlatır?
- A) Açık alan
B) Aile mahremiyetinin korunamaması
C) Dayanışma
D) Her konuda bilgi alışverişi
E) Akrabalık bağları
15. Aşağıdakilerden hangisi 24 Ocak 1982 kararlarından biri değildir?
- A) Mevduat faiz oranlarının Merkez Bankasıyla belirlenmesi
B) İhracata öncelik verilmesi gündeme gelmiştir.
C) Sendikal faaliyetler askıya alınmıştır
D) Ücretler dondurulmuştur
E) İthalat rejiminin serbestleşmesi sağlanmıştır

16. Aşağıdaki kentlerden hangisi 1980 sonrasındaki gelişmelerle birlikte “Yeni Sanayi Odağı” veya “Anadolu Kaplanı” gibi adlandırılmalar yapılan iller arasında yer alır?

- A) Diyarbakır
- B) Kütahya
- C) Denizli
- D) Trabzon
- E) Mardin

17. Aşağıdakilerden hangisi İngiltere’de hızlı kentsel gelişmeyi kontrol etmenin aracı olarak başvurulan politikadır?

- A) Siber kentler
- B) Realist uygulamalar
- C) Kaos çözümü
- D) Yeşil kuşak
- E) Binalaştırma

18. Aşağıdakilerden hangisi neoliberal şehirciliğin özelliklerinden biri değildir?

- A) İstihdam politikaları ile sosyal politikaların gündemden düşmesi
- B) Kentsel mekanın sermaye birikimi için önemli bir kaynak olmaya başlaması
- C) Refah devleti uygulamalarının başarısızlığının ilan edilmesi
- D) “Girişimci Kent”, “Dünya Kenti”, “Yerel Ekonomi” gibi kavramların öne çıkması
- E) Sanayinin gelişmesi ve yeni üretim tarzlarının ortaya çıkması

19. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluğun nedenlerini açıklamaya çalışan yaklaşımların üzerinde durduğu kavramlardan biri değildir?

- A) Toplumsal eşitlik
- B) Ötekileşme
- C) Adalet
- D) Dışlanma
- E) Ayrımcılık

20. Aşağıdakilerden hangisi kent yoksulluğunu açıklamakta kullanılan göstergelerden biri değildir?

- A) Gelir
- B) Sağlık
- C) Eğitim
- D) Eğlence
- E) Güvenlik

YANITLAR

1. A	6. D	11. A	16. C
2. A	7. A	12. C	17. D
3. C	8. E	13. B	18. E
4. C	9. E	14. B	19. B
5. D	10. D	15. A	20. D

DÖNEM SONU
DENEME SINAVI - 2

1. Sanayi devriminde kentlerin rolünü, kent-
sel nüfusun farklı tüketim mallarına artan
talebi ile ilişkilendirerek vurgulayan kişi
kimdir?
A) Engels
B) Daunton
C) Sjoberg
D) Weber
E) Smith
2. Aşağıdakilerden hangisi antik kentler için
söylenemez?
A) Ticaret ve değiş-tokuş yeri olmuşlardır
B) İş bölümü vardır
C) Görece karmaşık iş özelliği gösterirler
D) Ayırt edici semboller kullanırlar
E) Dini unsurlar yoktur
3. Tapınak ve kült yerlerini içeren kutsal ala-
na ne ad verilir?
A) Kent meydanı
B) Tapınak
C) Toplantı alanı
D) Temenos alanı
E) Nekropolis

4. Aşağıdakilerden hangisi antik kentteki
agoraların kullanım alanıdır?
A) Ticaret
B) Turizm
C) Eğlence
D) Eğitim
E) Sağlık
5. Aşağıdakilerden hangisine göre mekân
toplumsal bir üründür ve her üretim biç-
mi kendi mekânını üretmektedir?
A) Karl Marx
B) Webel
C) Lefebvre
D) Louis Wirth
E) G. Simmel
6. Kenti; nüfusun büyüklüğü, çeşitliliği de-
ğişkenleriyle açıklayan düşünür kimdir?
A) R. Park
B) R. McKenzie
C) L. Wirth
D) E. Burgess
E) M. Weber
7. Aşağıdakilerden hangisine göre göç olgu-
su, hem göç alan hem de göç veren her
iki toplumu ilgilendiren bir toplumsal ey-
lemidir?
A) Fichter
B) Castles ve Miller
C) Thomas Faist
D) Marshall
E) Ravenstein

8. Aşağıdakilerden hangisi Özer Ozanka-ya'nın göçü tanımlarken kullandığı kavramlardan biri değildir?
- A) İçe göç
B) Dışa göç
C) Göç
D) İç göç
E) Ulus aşırı toplumsal alanlar
9. Yerel yönetimlerin, hizmet sunumunda artan özelleştirme eğiliminde aşağıdakilerden hangisi etkili olmuş sayılmaz?
- A) Daralan mali kaynaklar
B) Daha ucuz hizmet sunum arayışı
C) Demokratikleşme
D) İdeolojik yönelimler
E) Toplumsal yapı
10. Aşağıdakilerden hangisi Cohen'e göre ikinci düzey dünya kentlerinden biri değildir?
- A) Londra
B) Osaka
C) Rhine-Ruhr
D) Chicago
E) Paris
11. Çevre toplumsal formasyonlarda kapitalizmin gelişmesine dünya ekonomisinin uluslararası iş bölümüne girişlerine en son olarak merkez ülkelerle eklemlemelerine odaklanan kuram aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Post yapısalcı
B) Post modernist
C) Anti marksist
D) Neo marksist
E) Klasik modernci
12. Aşağıdakilerden hangisi Ankara'nın planlanmasına yönelik çıkarlar kanunlarından biri değildir?
- A) Belediye Kanunu
B) Kat Mülkiyeti Kanunu
C) Umumi Hıfzısıhha Kanunu
D) Belediye Bankası Kuruluş Kanunu
E) Belediyeler İstimlak Kanunu
13. 1970'lerde 20 sene önceki teneke barakalar kentlerin düzgün düşük yoğunluklu alt yapıya sahip ve yeşil ağırlıklı mahallelerine dönüşmeye başlamıştır. Bu durum aşağıdakilerden hangisiyle olmuştur?
- A) Zenginleşmeyle
B) Nüfusun artmasıyla
C) Demokratikleşmeyle
D) Eğitimin artmasıyla
E) Gecekonduların yasallaşmasıyla

14. 1970'li yıllarda sömürülen dezavantajlı ötekiden aşağıdaki hangi ötekiye geçiş kurgulanmaktadır?

- A) Eksik öteki
- B) Kent yoksulu
- C) Haksız kazanç sağlayan öteki
- D) Sakıncalı öteki
- E) Yanlış öteki

15. Aşağıdaki dönemlerin hangisinde kentler, bir işletme gibi planlanmakta ve değerlendirilmektedir?

- A) Realist yapılanma döneminde
- B) Teknolojik kentler döneminde
- C) Siber kentler döneminde
- D) Serbestleşme döneminde
- E) Neo-liberal yeniden yapılanma döneminde

16. Aşağıdakilerden hangisi sermayenin kentleşmesi sürecinin sonunda ortaya çıkan gelişmelerden biridir?

- A) Tarım arazilerinin halka açılması yoluyla kentsel gelişme sağlanması
- B) Arsa ve konut piyasalarının toplumsal grupları ayırıştırarak birer rant mekanizmasına dönüşmesi
- C) Düşük gelirli ailelere maliyetinin altında konut satışının sağlanması
- D) Çalışanların ücretlerinin yükselmesiyle birlikte kent arazilerindeki sınıfsal dağılımın yoksullardan yana artması
- E) Küçük sermaye gruplarının ve yap - satçılarının arazi ve kent mekânlarının çoğuna hakim olmaya başlaması

17. Aşağıdakilerden hangisi sosyal donatı alanlarını büyütme ve sağlıklılaştırmak için tasarlanmıştır?

- A) Belediyeler Kanunu
- B) İmar Affı Kanunu
- C) Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı
- D) Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu
- E) İmar Kanunu

18. Aşağıdakilerden hangisi soylulaştırmanın ekonomik politik nedenlerinden biri değildir?

- A) İleri kapitalist ülkelerdeki sanayisizleşme ve beyaz yakalı istihdamın büyümesi
- B) Banliyöleşme ve rant farkının ortaya çıkması
- C) Devletin artan rolü
- D) Mekanın merkezileşmesi ve aynı zamanda sermayenin merkezsizleşmesi
- E) Kâr oranlarının düşüşü ve sermayenin dögüsel hareketi

20. Temel olarak "kişinin yaşamını belirleyebilme ve kendi tercihlerini yapabilme gücünün bulunmasını" ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Toplumsal kapanma
- B) Toplumsal eşitlik
- C) Güçlendirme
- D) Güvenlik
- E) Toplumsal adalet

19. Aşağıdakilerden hangisi bir bireyin günlük tüketmesi gereken kalori miktarı ile açıklanır?

- A) İmkansızlık
- B) Çaresizlik
- C) Engellilik
- D) Yoksulluk
- E) Savunmasızlık

YANITLAR

1. B	6. C	11. D	16. B
2. E	7. B	12. B	17. C
3. D	8. E	13. E	18. C
4. A	9. C	14. D	19. D
5. C	10. A	15. E	20. C

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi **Kent Sosyolojisi** ders kitabı.